

EMIL LUDWIG

ÂDEM OĞLU
BİR PEYGAMBERİN TARİHİ

TERCÜME EDEN: *RUŞEN EŞREF*

*Metinden başka Rembrandt tarafından
yapılmış 15 resmin fototipyası*

İSTANBUL
DEVLET MATBAASI

1929

IN MEMORIAM
HUIUS AETATIS
MARTYRUM

Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye dairesinin 16/10/1929 tarih ve
2389 numaralı emrile 3000 nüsha tab'edilmiştir.

KARİ'E

Benim, ırkımın tarihinden alıp burada anlattığım şeyleri herkes bilir. Yesu'un hayatının sırf tarihi bir menkıbesini anlatmak için girilmiş teşebbüsler tenkidî akıl (raison critique) asrına, XVIII inci asra ve daha önceki zamanlara kadar çıkar.

Otuz yaşına vardığı zamana kadar hemen hemen hiçbir şeyini bilmediğimiz, ruhun ve kalbin ayinesi demek olan çizgileri bile bizce meçhul, ve sonra da, hemen hemen iki yıl müddetle, ancak birbirini nakzeder malûmattan başka birşeyi bulunmayan bir adamın tersimi ve tasviri, güç bir tersim ve tasvirdir. Zira, elimizdeki yegâne membalar, yani dört İncil, birbirini nakzeder, bunlar da malik bulunduğumuz gayrihristiyan birkaç memba tarafından zâfa uğratılmıştır. İçlerinden tekrar edilmişlerini hazfedecek olursak hemen hemen ancak elli matbu sahife kaplıyabilecek bu vesikalar da gene bir ıstıfaya tâbi tutulmalıdır.

Vakıaların tarih sırasında ise buna bir de, bütün asırların hayıflandığı bir müphemlik, bir meşkûkluk inzımmam eder. Yalnız baş ile son muhakkaktır: vaftiz ile hüküm. Bu iki hâdise arasında dahil bulunan herşey müphem ve meş-

kûktur. Luther (Lüter) der ki: «İnciller muntazam terkip-li değildir, fakat bunun çok ehemmiyeti yoktur: şayet Kitabı Mukaddes hakkında bir münakaşa zuhur eder de sonunda uzlaşılmazsa, bu münakaşadan vazgeçmekten başka çare yoktur.» Hemen hemen bütün tenakuzlar metinlerdeki bu karışıklıktan ilerigeler, *fakat, şayet o metinler psikologya (psychologie)nün ihtar ve telkin ettiği tertip ve nizam sokulacak olursa*, hepsi de mantıkî olur. Yesu'un hayatının iki büyük devresi yalnız ozaman anlaşılabilir: huzu, sükûnet, talim tedris devresi, ve mesihî fikirle dopdolu olan mertebeli kat'îye devresi. Bu iki devrede tabî bir teakup ve istihlâf bulunduğu farzedilirse ozaman Yesu'un seciyesinden tenakuzlar kaybolup gider ve bir insan hayatının basit inkişafı huzurunda bulunulmuş olur.

Bu kitap yalnız bir mahlûku beşer diye addedilmiş Yesu'dan bahseder, İsa'dan, Kurtarıcıdan değil. Müellif, sonradan gelme olup kendisinin bilmediği akait ilmine (théologie) temas bile etmez. Bilâkis bu tarihi o, bu hayatın dünya için ilerde ne gibi avakibi olacağını hiç bilmiyormuş gibi anlatır, çünkü Yesu'un kendi de o avakibi ne bilmiş, ne de istemiştir. Bundan dolayıdır ki gerek eskiden vaki ilham ve vahiy ile kayıptan haber verişlere muzaheret göstermek için maziye çıkılarak, gerek yeni kiliseyi desteklemek için istikbale taaddi ve tecavüz edilerek iş işten geçtikten sonra incillere ithal edilmiş olan bu şeylere bu kitapta itibar edilmemiştir. İlim tarafından tasni edilmiş nice şeyler

burada eksiktir; ve şayet kari bu kitapta, kendisinin çocukluğundanberi ünsiyet etmiş olduğu filân kelâmı bulamazsa lûtfen derhatır buyursun ki bütün bir araya toplanmış kitaplar onların sıhhati ve mevsukluğu hakkında birbirleri ile mubahase ve münazaa etmektedir. İnsanların birçoğu Yesu'un hayatını incillerden ziyade sonraki menkıbeler vasıtasile bilirler. Bu yüzden dolayı birçok teferruat ve tafsilât onların nazarından kaçmıştır; meselâ onlar Meta (Matthieu)'nın da, Markos (Marc)'un da, çocuk Yesu'u mabede girdirmediklerinin, ve birçok incillerin onu Meryem (Marie) ile Yohanna (Jean)'nın huzurundan hariç öldürdüklerinin farkında bile olmamışlardır.

Fazla olarak, burada riayet edilen had dairesinde, mucizeler tabî bir bakımdan izah edilmiştir: Biz tarih yazıyoruz ve insan seciye ve mizaçları kaleme almak arzu ediyoruz. Şayet Yesu'un bütün mucizelerini, deliller ve bürhanlar ile çürütmek veya ki yüz tane yeni mucizesini ispat etmek mümkün olsaydı, onun büyüklüğü üzerinde bunların hiçbir tesiri olmazdı. İşte gene bunun içindir ki tenkidin en şüpheli diye addettiği Yohanna (Jean)'dan nadiren istifade edilmiş ve bilhassa Markos (Marc) ile Meta (Matthieu)'dan istifade edilmiştir. Rivayetler, vaziyeti her an en iyi surette tenvir edecek tarzda tertip ve tanzim edilmiştir.

Hiçbir şey ilâve edilmiş değildir. Goethe'nin, roman ve tarih karikatürü diye tesmiye ettiği tarihî romanın melez

şekli, hele membalar nadir olduğu zaman, tehdit edici bir tehlike arzeder; bilhassa burada, böyle bir şekil hakikaten gayriahlâkî olurdu. Yesu'u öz maksat ve niyetine göre ko- nuşturacak biri, hiç olmazsa kendi hades (intuition) kuvve- tinde ona benzer olmalı. Onun içindir ki burada aynen der- cedilmiş olan Yesu'un sözlerinden herbiri ve Yesu'un a'ma- linden herbiri incillerden birinin şهادeti ile musaddaktır. Onları yalnız, onlara refakat etmiş olan bakış, manayı ilâ- ve ederek, düşüncelerle sözler arasında köprüler kurarak, duyguların sebeplerini ve teselsülünü tekrar bularak ser- bestçe itmam ve ikmal etmek lâzımgeldi. İnsanın vicdanının bildiği ihtilâflara, engellere, karar ve ilcalara vâkıf oluna- rak izah ve tevsii edilmiş olan mevzu, incillerin şeklinin o mevzua verdiği kullanılmamazlık halinden, ekseriya bu yüz- den, asrî kariin cemiyeti hatırlama hâli olan o kullanılma- mazlık halinden sıyrılarak kendini meydana çıkarmış ol- du. Hayale sevkeden elvandan ve ibare süsünden içtinap etmeğe mecbur olduğumuz cihetle bu portreyi yapmak için elimizde «gravure sur bois» (şimşir üzerine hak)ten başka bir vasıta kalmadı.

Yesu'un imanı içinde yaşayanların Yesu'un sermediliğine kail olan itikatlarını bozmak bu eserin vafına ve mizacı- na sığmaz, fakat bilâkis Yesu'a bir icat nazarile bakanlara Yesu'un gerçekliğini ve insanlığını ispat etmek gerekir. Ruso (Rousseau) der ki: «Şayet Yesu hiçbir vakit mevcut bulunmamış olsaydı bile, incilleri icat edenler gene onun kadar büyük olurlardı».

Burada biz, herkesin malûmu olan bir mezhebi «doctri- ne» teşrih ve tevsii etmeği değil, peygamberlerin derunî ha- yatını anlatmağı niyet edindik. Bizi alâkadar eden şey onun sonraki tesiri değil,—bu tesir kendinden ziyade başkaları- na aittir—onun ruhunun ve kalbinin tarihidir. Onun, öz değerine inanıp emniyet ediş tarzı, insanlara yol gösterici- nin niyet ve maksatları ile muharrikleri, onun derunî me- yilleri ve hevesleri, hulyaları ve sukutu hayalleri, onun ru- hunda cesareti ile huzu arasında, mes'uliyetinin duygusu ile cesaretinin kırıklığı arasında, rebbanî ilhamı ile insanî saadeti arasında açılmış olan cidal; işte teşrih ve tevsii niyet edinilen şey budur. Bütün muasırlarından ileri aşmış, fa- kat onları ikna için tecehhüz etmemiş bir peygamberi ter- sim ve tasvir etmek mevzuubalıdır. Bunu yaparken bizim tefsirimiz asla müstedil olacak değil, sade, tabii ve kendi zamanımıza uygun olacaktır.

Bir dibâce, içinden bu nevi ve bu ruh dahilinde bir pey- gamber zuhur etmiş olan o siyasî ve zekâî havayı anla- tıp meydana kor; orada, zamanında günün mes'elesi olmuş olan fikirlerin bu peygamberde nasıl tekevvün etmiş oldu- ğu ve bu peygamberin o fikirleri en yüksek noktalarına na- sıl götürmüş olduğu gösterilir. Yalnız bu bile onun zekâ- sındaki büyüklüğü ispata kâfidir.

Bununla beraber onun harikalı eserinin membaı, ze- kâsında değil fakat o insan kalbinin içinde kaimdir.

ÂDEM OĞLU

BİR PEYGAMBERİN TARİHİ

DİBAÇE

ORŞELİM

I

Mabedin revakları altından daha gece sıyrılmamış. Nöbetçi kâhinler karanlıkları kolluyor. Bir kısmı çömelmiş, ötekiler yatmış; geniş libaslarına daha sıkı sıkıya büründükleri zaman birbirlerini bir hayalin çevresinden, bir sesin fısıltısından, kollarının gölgesinden seçip tanıyabilirlerse ancak. Denizden gelen gece rüzgârı yüksek şehnişinin taklarını süpürüyor. Mart ayında bulunuyor ve ötede, gün dönümünün esintileri ile sarsılan uzak deniz azıp çalkalanıyor.

Büyük taş şehir mabedin ayak ucunda uyuya kalmış. O şehirde vatandaşlar ve ecnebler, halim dilenci ve azametli zengin, kâhinler ve müminler, gurur ve aklı tedbir, bir evin bir eve karşı beslediği birçok kin, evlerin bağrında birçok aşk, az sevinç fakat nihayetsiz bir ümit

uyuyor. Zira bu şehir kul edilmiş bir şehirdir ki orada yenilen yeneni hakir görür. Şehrin içinde kudret ve şevket uyuyor, donuk demirlerle silâhlar da istirahat halinde. Emirler susmuş. Yıldız kubbesinin balâsından arz üzerine bir sulh selsebili boşanıyor sanılır. Hakikatte işte bir nesillik ve daha fazla zamandanberi keskin kılıçlar burada faaliyetsiz. Fakat bu halkın kalbinde fatihlere karşı yanan kin eksilmeden, sönmeden duruyor. Hattâ herşey uykuya vardığı ve kin bile uykunun gevşetip çözdüğü uzuvlardan kaçıp gittiği zaman dahi gene bir rüya, gene bir hayal gelip bu erkeklerle bu kadınları yokluyor. Ve bu rüyanın içinde onların Allahu Ehad'e olan imanları fısıldıyor: evet, tekrar gelecektir o, Yahudilerin bir meliki olarak, dünyanın efendisi olarak.

Birdenbire bir demir gürültüsü aksediyor, demir çarıklar giyinmiş ayaklar yaklaşıyor; takım kemerleri altına ışık vuruyor, ışık kayboluyor, sonra tekrar daha keskin geliyor. Yatan muhafızlar dineliyor. Bir türlü yıldızları barışmıyan ecnebilerin, kâhinlerin ve askerlerin nazarları çatışıyor. Bu gelen, mabedin askerî kumandanıdır, gûya mukaddes tepeyi korumak için fakat aynı zamanda da orada ne olup ne bitiyor diye gözlemek için her gece üç kere devre çıkan adamdır.

Ozaman parola taati etmeden, sade biribirlerini görünler ve talimat yerini bulsun diye otuz iki adam gözü, sessizlik içinde, meşalelerinin titrek ışığında biribirine

dik dik bakıyor ve bütün bu adamlar, kendi içlerinde eski ve an'anevî bir husumetin çarptığını duyuyor.

Meşalelerin aydınlığında, kâhinlerin gözleri, ham altın gibi parlıyan, levent olmaktan ziyade tıknaz, maden pullarının şıkırtısı altında kolları ve bacakları çıplak, göğdeleri pulâtlar içinde sıkılmış, kargılar ve kılıçlarla silâhlı birkaç askerin zuhur ettiğini görüyor. Yarı müdevver ve yüksek miğferlerinin altında matruş, adaleli ve esmer genç genç yüzler göze çarpıyor; sert, yuvarlak, muhkem yüzler, az düşünen, gülen, yiyen, çok yürüyen ve şehvete düşgün erkek yüzleri. Zırhının üstüne bir hil'ât atmış kumandanlarının yüzündeki çizgiler daha tatlı, ve o, uzak düşüncelere dalgın görünüyor. Bu yabancı çehrelerin kendisine ilham ettiği hafif istihzayı, her defasında, gizlemesi icap etmiyor mu? Meşale alevinin ona ayan ettiği şey, hakikatte gayet garip şekilde bir grup: hepsi de öne eğilmişler, bazıları uzun ve kuru; içlerinden yalnız bir tanesi bodur ve mülâhham; hepsi de etekleri sandallarına değen uzun libaslara bürünmüş. Siyah saçlarla siyah siyah sakallar arasında uykusuzluktan gerilmiş, kırışık çizgili solgun benizler, ve uzun burunlar teressüm ediyor. Fakat koyu gözlerde taassuplu, ümit ve gurur dolu bir nazar parlıyor.

İki âlem birbirine böylece sürtünüp geçiyor: müminlerle muharipler, yerlilerle fatihler. Böylece Yahudilerle Romalılar Orşelim gecesinin içinde karşılaşıyorlar.

Üç saat sonra güneş artık Erden (Jourdain) in göl yüz-lü dağları üstüne yükselmiş ve iki taraf muhafızlarının gözlerine, mabetten inen rahiplerle askerlerin gözlerine kadim taş peyizajı ifşa ediyor. Soğuk, çetin, susuz, hemen hemen hiç ağaçsız basık ve çatık bir dağ silsilesi sincabî, sarı bir set ile büyük beyaz şehiri, kayanın surlarla birleş-tiği şehri çepeçevre sarıyor. Zira bu şehir müstahkem bir kaledir ve insanların elleri şöyle bir dokunmakla taş yı-kıntılarını kale bedeni haline, tepeleri sur haline kalbe-divermiş, sonra da onun beş tepesinde merdivenle inilen çıkılan şehir teessüs etsin diye bu heyeti mecmuayı ma-rifetli bir surette bir araya getirivermiş.

Hazreti Süleyman, şu saatte üzerinde kâhinlerle asker-ler bulunan düzlük tepeyi zaten önceden ilk mabet için tesviye ettirmişti. Şu ande orada yükselen, ikinci mabet-tir; buna Babiliden dönüşte başlandı idi. Fakat cenubu-garbîde, üzerine ancak köprü ile geçilen öteki dağ, şu an-de güneşin belli gölgeler resmettiği dağ, daha yüksek ve daha güzeldir. Bu, Sion dağıdır. Ebediyyen geçip git-miş, fakat bir daha geri gelmesi umulan o mutlu zaman-larda Hazreti Davud, sarayını orada kurdurmuştu. Ora-sı zenginlerin semtidir. Onun karşısında, şimale doğru, menfur kale, Romalıların kalesi yükselir. Ona Atonia derler. O, tam iki yüz yıl evvel, Benîisrail, putperestlere karşı ayaklandığı zaman Makabîlerin istihkâm kurup nefislerini korumuş oldukları tepenin üstünde bulu-

nur. Şimalde, iç hisarın arkasında toprak, bataklıktır ve orada artık yoksullardan başka kimse oturmaz. Böyle-ce herkim o hisara sahip olursa mabede de, kapılara da, göl ile Akdeniz arasında kâin olup üç adımda, bir başın-dan bir başına aşılır sanılan bu dar memleketin bütün cenup burnuna da hâkim bulunabilir.

II

Tepelerin eteğinde bunalıp kalmış mahallelerde insan-lar uyanmış. Daracık sokaklara hayat artık o hayhuyu-nu, o rengini, o telâşını karıştırıyor, surlar da ilk satıcı-ların seslerini birbirlerine seda akisleri halinde gönderi-yor. Çünkü şehir binlerce ve binlerce ecnebi barındır-maktadır. Birkaç gün sonra orada Pessah (Passah) yor-tusunu tes'it edeceklerdir. Hanlar da, dost evleri de insan-larla ve develerle hıncahınc. Ve san'at yahut ticaret ya-pan kim varsa, ayakkabılar, lâmbalar, hil'âtlar imal eden kim varsa, berberlik yahut arzuhalcilik eden kim varsa, taze sebzeler yahut kuru incirler satan kim varsa hepsi de bağırmağa, koşmağa, acmacak haldeki eşeğini dürtüş-lemeğe başlıyor, ta ki bir müşteri çıkıp ta alışveriş edin-ciye kadar çuvallarını aça yaya evden eve gitsin, kapı ka-pı dolışsın diye.

Bir yandan da kalabalık halk mabedin bulunduğu te-peye doğru yığın yığın taşmıyor. Bununla beraber bugün

o tepenin üstünde geçen şey öteki günlerde orada olan şeyden farklı değil. Herbir yanı sekiz yüz arşın (aune) boyundaki dört köşe hisarın suru üzerinde, kat kat üstüne üç büyük ve dirahşan set var ki halk fevç fevç onlara doğru gidiyor, ta ki aşağıdaki azametli revakların altına girsin; gerçi orada birşey olduğu yok, bununla beraber herşey orada bulunuyor. Orası müşriklerin (Gentil) ön avlusudur. Yunanca ve lâtince kitabeler ikinci sedde geçilmesini yasak ediyor. Filhakika dalâleti doğru dinden işte bu on dokuz basamak ayırıyor. O basamakları aşmak bir cinayettir ki cezası ölümdür.

Bu o smurdur ki ondan öte ne Romalılar, ne Yunanlılar, ister galip olsunlar, ister zengin tacir, gene aşamazlar; ne Araplar aşabilir, ne eskiden düşman olan, şehrin efendileri olmuş olan Babilliler, ne de doğru din ile amel etmiyen bir kimse. Yahudilerin ise en pejmürde kılıklı-sı bile ikinci setteki duvarlarla avlular arasında kapılara ve sütunlara karşı durup havaya imrenerek bakmak üzere o sedde çıkan o on dokuz basamağı tırmanırken gururdan göğsünün kabardığını hisseder. On iki basamak daha çıkılınca asıl hakikî mabede varılmış olur. Mabedin içinde ise, tepenin sivrisinde, orada mukaddeslerin mukaddesi, Kuddusül Akdas (kodes-a-kodaşın) bulunur. (Bütün sabi, subyan bunu beller).

Kalabalık eğleşiyor. Yukarda kâhinler daracık höcrelerinden çıkmışlar, şimdi o günkü hizmetleri nelerden

ibaret olacak diye niyet çekiyorlar. Biri Allah namına sabah adağı kurbanı kesecek, biri mezbah'a odun getirecek, bir başkası da külü kaldıracak, buhurlarla, kandillerle, mukaddes ekmekle, (yüz ekmeği ile), anahtarlarla meşgul olacak. Şu ande hepsi hazırlık görüyor, içerde hüküm süren yarı aydınlıkta, koçu mezbah'a getiriyorlar ve herbiri yerli yerine geçiyor: muganniler orada mı, leğenler hazır mı? Biri bir işaret veriyor, birçok elin birden çektiği dev gibi parmaklıklılı kapı ağır ağır gıcırdaya gıcırdaya açılıyor; ilk üç boru sesi aksediyor. Aşağıdaki iki seddin üstünde bulunan kalabalık gözlerini havaya kaldırıyor. Bu an, bıçağın kurbanı kestiği andır. Onun kanı mabede vakfediliyor. Ozaman, kâhinler revakların altında ilerliyor. Kısa kısa niyazlar silsilesinden mürekkep uzun dua Hazreti Musaya Turu Sinada Allah tarafından tebliğ olunan evamiri aşere, biribiri ardınca okunuyor. Fakat altın mezbah'ın üstünde her buhur yandıkça kâhinler, kendileri de diz göküyor. Evlâdı Yakuptan Levi'nin nesline mensup olup İsrailîler mezhebince ayin icra etmek imtiyazını haiz kâhinler leğenleri biribirine dokuşturuyor, sitarlar (rübaplar) ve harplar çalıyor, muganniler gürül gürül mezmur okuyor, sekiz durağın herbirinde boru çalıyor, ve her çalmışta halk secdeye kapanıyor.

Gün uzadıkça revakların altı kalabalıktan canlanıyor; öğleyin, ikinci ibadetten evvel orası bir insan ve bir yay-

gara mahşeri haline geliyor, burası bir panayir yeridir. Aşağıda, müşriklerin ön avlusunda ahalinin, elinden çıkarıp kurtulmak dilediği herşey, ecnebilerin işlerine yarayabilecek herşey alınıp satılıyor. Günlerdenberi merdiven basamaklarına oturmuş ihtiyar bir adam tekesini satılığa çıkarıyor. Bunu satabilirse üç aylık geçinmini yoluna koyabilmiş olacak, elverir ki İskenderiyeli zengin bir Yahudi bu tekenin nekadar değerli olduğunu ve bu kurbanım, Allahım nekadar hoşuna gideceğini anlasın. Ahaliyi nezirlerde bulunmağa kıskırtmak ve alışverişi yürütmek için teknil sürüler getiriliyor. Onları getirenlerin bir kısmı değiş tokuş ediyor, bir kısmı da satıyor. İnsan her nevi ve her renkte kokular, buhurlar tedarik edebilir: Asya amberi, Mısırgünlüğü. Yadigâr olarak oradan hurma dalları ya da tomarlar üzerine dört köşe ve erkekçe ibranî hatları ile, fakat hem de zarif ve daha kadınca yunan ve lâtin harfleri ile yazılmış peygamber sözleri kopyaları alınıp götürülüyor. Şıkırtılar, pazarlıklar, yaygaralar, şakşak gürültüleri, bunların hepsi bir metat değerinden fazla gösteriyor, hepsi de hile kullanıyor. Küçük küçük masaların başma sarraflar çömelmiş, bunların burada babadan oğula kalma yerleri ve imtiyazları vardır. Filhakika mabet, bir insan sureti taşıyan yunan ve roma paralarını kabul etmez, ecnebi memleketten gelen Yahudinin, mabede vergisini vermeden, ya da yoksulların sandığına bir altın sikke takdim etmeden önce parasını değiştirmesi lâzım.

Bütün bu karmakarışık kalabalığın ortasında, basamakların üstünde ayakta durmuş sakin hacılar ibadete dalarak kendilerinden geçmişler.

Bunlar, dinin büyük vatanını, eski mabedin bulunduğu yerde yükseltirilip Hirodes (Hérode) tarafından zenginleştirilmiş ikinci mabedi görmek nihayet kendilerine de nasip olacağı günü bekliye bekliye bütün bir ömür müddetince gözlerini Atinadan, Siraküzadan, Merakeşten ve Goldan hep dünyanın bu noktasına doğru çevirmişler. Şimdi de ağır ağır çıkarak, ve duanın vecdine git tikçe daha fazla kapılarak, mukaddes kapıya doğru yükseliyorlar. İşte şurada rengârenk nakışlı puşide ki babaları kendilerine ondan bahsederdi, ve bereketin remzi olan altın üzüm bağı! Nihayet bugün mabedin önündeki büyük revaka ayak basıyorlar, ve teberrüken vakfedilmiş giranbaha binlerce hedayanın yanına onlar da kendilerinin, bunca büyük dikkatle topladıkları tasarruflarının mahsulü olan hediyelerini asabilecekler. Denizde, fırtına esnasında o hediyeği bağrırlarına sıkı sıkıya basıp saklamışlar, daha dün o hediyeği handa yastıklarının altında ihtiyatla saklamışlardı. Fakat ta dipte, revakın yarı loşluğu içinde bugün onların gözleri, ancak ve sade yortu günü görmeğe hakları olan şeyi uzaktan keşfediyor: zamanı evailde üzerinde Lemyezelin ruhunun hükümrân olduğu ilk denizin remzi olup iki boğanın tuttuğu tunc leğen.

Bir sütunun etrafına oturmuş on iki delikanlı, ibadet eden yabancıların da, satıcıların da gürültüsünden şaşır-madan bir hahamı dinliyor, haham onlara eski tomarla-rı şerh ediyor. Bunların hepsi de onun sözünü kesip on-dan sualler sorabilir. Bir talebe nekadar çok sual sorarsa okadar mükemmel demektir. Ciddî bir cevap almak ço-cukların da hakkıdır. Biraz sonra ders bir muhavere ha-lini alıyor; bu fikir müsabakasında ince tahlili son ve beklenmedik tefsiri keşfeden birine derhal nişan konur ve o çocuk ilerde, kendi de bir gün hahamlık şeref ve iti-barına nail olabilir.

Fakat şimdi hoca dersi kesiyor, çünkü aşağıdan doğru, Celile (Galilée)den gelme köylüler uzun kabileler halin-de ilerliyor. Onlar esvaplarından tanılıyor, geceyi dışar-da açık havada geçirmişler, şimdi de nezir için boynuzla-rı yaldızlı boğalarını getiriyorlar, tarlalarının ilk mahsu-lünü sepetler içinde getiriyorlar: kâhinler onları karşıla-mağa gidiyor ve kabile: «Surlarının içine ayak bastık, Orşelim» duasını okuyor. Bunların ardısıra ikinci bir ker-van geliyor; bu kervan besbelli uzaktan geliyor; develere binmiş, kılığı kıyafeti düzgün, vaktü halleri yerinde in-sanlar kumaşlara sarılı giranbaha hediyeler getiriyor. Şimdi boru çalmıyor.

III

Beyne işliyen öğle güneşinin altında, kâhinler, mev-kip olmuşlar, valinin yanına gidiyorlar. Bir tepeden inip öbür tepeye tırmanacaklar: Roma ile Yehudiye (Judée) birbirlerine nekadar komşu! Fakat sokakların iki yan-ını dolduran kalabalık şu iki tepe arasındaki, ağzı açık o görünmez uçurumu görüyor. Bütün yortuların mecburî başlangıcı olan bu ziyaretin zelilliğine o ahali söğüp sa-yıyor. Bu milleti küçük düşürmek için vali yılda dört defa Antonia bürcüne gider, ta ki burada Romanın hâ-kim olduğunu cemaate gösterebilir. Mukaddes libaslar kendi muhafazası altında bulundurulur ve her defasında onları niyaz edenlere verir, fakat kendi malları olarak değil de emanet olarak verir. Büyük kâhinin hil'âti bir yortudan bir yortuya kadar ne diye mülhitlerin elinde kalsın, bu hal sonra o hil'atin uzun uzadıya tathir dumanları içinde kalmasını zarurî kılıyor? Fakat işte gene kâhinler kapı-nın eşliğinden öte aşıyor ve hisarın içinde gözden kaybo-luyor.

Vali orada onları ayakta kabul ediyor.

Vali, lejyonun en büyük reisi sıfatı ile miğferini giy-miş, anahtar zencirini de elinde taşıyor, onlara selâm ve-rirken kılıcı hafifçe şıkırdıyor. Kâhinler yerlere kadar eğiliyorlar, şimdi bekliyorlar. İki asker, mühürlü çek-

meceyi getiriyor. Roma mühürlerini önce memleketin sahibi, efendisi olan vali açıyor, sonra da yerliler kendi mühürlerini açıyorlar. Bu mühürlerini basabilmek hakkını o yerliler ancak uzun bir mücadeleden sonra elde edebilmişler. Altunlarla kıymetli taşların ağırlaştırdığı libası çekmecedan çıkarıyorlar. Yeniden birbirlerine karşılıklı selâm veriyorlar, adeta dilsiz imişler gibi; sonra Yahudiler Romalının huzurundan ayrılıyor ve öz mallarını kendi neztlerine, mabede götürüyorlar.

Pilatus (Pilate)un keyfi yerinde değil: bu gururlu zillet acaba hiçbir gün kırılmıyacak mı? Cihanı kendi hüküm altında tutan Roma şu küçük ve âciz kavmin hakkından hiç gelemeyecek mi? İşte beş yıl oluyor ki kendi burada imparator namına oturup hüküm sürmekte, ve gerçi Romaya verdiği raporları sükûnetten ve itaatten başka birşeyden bahsetmiyorsa da bu yekpare sathın altında için için ateş yanıyor, bazı da dipten kıvılcımlar sıçrayıp yüzde beliriyor. Sikkelerin üzerine imparatorun simasını darbettirememek te ne zillet? İmparator tasvirinin bu adamlara ne kötülüğü dokunabilir. Gerçi imparator kendine bir ilâh gibi taptırır, bununla beraber gene de imparatorudur, gene de imparator. Fakat dünyada, bir kavmin ilâhlarını melik sandığı hiç görülmüş şey midir? Onların mabetlerinde, kendi mezhep ayinlerini kutlulamalarını kimsenin ihlâl ettiği yok. Roma kendi ilâhlarını Barbarlara hiçbir vakit zorla kabul ettirmiş değildir.

Ohalde birkaç remz için, birkaç fikir için şu ezeli ve ebedi kargaşalık neden?

Pilatus, vaktile, vazifeye girdiği, faaliyete başladığı zaman, beraberinde, imparatorun tasvirini hâmil sancaklar getirmişti. Ozaman, bu adamlar binlerle ve binlerle üşüş-tüler, ve hisarın önünde beş gün beş gece dikildiler kaldıldılar. Bu da onların etrafını kendi askerleri ile sardırıyor idi; ve hepsini kılıçtan geçirteceğini tehdit makamında söylediği zaman onların hepsi de, gûya ölümü istiyorlarmış gibi boyunlarını uzattırlardı. Kartallarla sancakları kaldırmaktan başka artık Pilatus'un elinde yapacak bir şey kamış mı idi?

Hakikatte, onların bu suretle müdafaa ettikleri şey, mabedin parası idi! Romaya gayet hafif vergiler vermek icabedince sızlanırlar, fakat mabede canü gönülden, isteye isteye para verirlerdi!

Bu gibi isyanlara girişmeğe kalkmaları, hep öz zenginliklerini Roma'nın kontrolünden kurtarmak içindir. Onlar bu gayet zengin milletin şuraya, şu tepeye taşıyıp götürdüğü altunlarla kim bilir neler hazırlıyorlar? Şayet en küçük bir kargaşalık çıkacak olursa, şayet Celiledeki ayaklanmaların sayısı artacak olursa, ve şayet biri çıkıp ta, Romada, bir muvaffakiyetsizlikten bahsedecek olursa, valilik makamına elveda demeli!

Ve Pilatus (Pilate) Romayı düşünüyor. Acaba hamisi Séjan hâlâ yaşıyor mu, yaşamıyor mu diye kendi kendine

soruyor. Ya İmparator? Valinin karısının gözüne bazı şeyler görmüş; o kadın, rüyalara inanır, kocasının da gözünü korkutur. Pilatus (Pilate) imparatoru düşünüyor.

İmparator Tiberius (Tibère), Kapri (Capri) de otururdu, ihtiyardı, bir başma idi. Dünyanın efendisi, payitahtından uzak, hükûmetten uzak şu küçücük adada, mahzun, her şeye aleyhtar, âdeta hiç faaliyetsiz yaşamıştı. Bir kayanın tepesinde kendine bir saray kurdurmuştu; şimdi denize baka baka, sihirli rakamları bir hizaya getire getire orada oturur. Bu gün kayıtsızsa yarım zalimdir; gâh affeder gâh öldürür, birine zulmeder, birine hürriyet verir. Gamlı diktatör ki iktidarı başka ellere teslim etmiş, bununla beraber kimseye de emniyeti olmadığından, kapalı ve karanlık bir adam olduğundan her an o iktidarı gene kendi eline alır.

O, bir kan nehri akıtmıştır, hem de ne uğurda: İmparator biricik oğlunu kaybetmiş, şimdi bir türlü onun öcünü almağa doyamaz. Etrafında kinden ve kandan başka bir şey yoktur. Pretorienlerin (eski Roma İmparatorlarının valileri, kumandanları) nedimler ve mukarripere emniyeti yoktur, nedimlerin, pretorienlere emniyeti yoktur, bunların hepsinin birden ise imparatora emniyetleri yoktur. İmparator, yalnız, denizin ortasındaki bu kayanın üstünde kendini emniyette hisseder. Dünyanın efendisi kendini daha başka nerede barındırabilirdi?

İhtimal ki felsefenin içinde?

Son manzum mektubunda Senekas, Diojen (Diogène) e diyordu ki: «Aldatıcıların, canîlerin, ruhu bozucu facirlerin âlemi ortasında kimsenin zararı değemiyecek gibi tek başma kalmak, bir mülke bedeldir!» İmparator, Senekas'ın yeni nutkunu istiyor, veriyorlar, okuyor:: «Biz herbirimiz hata işlemişizdir, ve kocaymıca kadar da sürceceğiz. Kötülük bizden dışarı değildir, o, bizim böğrümüzdedir, içimizde, esasımızdadır. Göğde canım mücazattır, yüküdür. Bizim canımız, gelmiş olduğu yere doğru sürüklenir gider. Sonsuz rahatlık onu orada bekler. Bu dünyadaki karma karışık didinmeden sonra can, aydınlığa orada kavuşur. Seni kurtarıp serbestliğe kavuşturacak ve çirkin bir kadın erkek cemaatinin ordugâhı olan hayattan seni dışarı çıkaracak gün geliyor. Bir haça çivi ile çakılmak, uzuvları sakatlanıp kopartılmak, zincire vurulmak, faziletin alâmetleri işte bunlardır.»

Bu sözler, Orşelim'in (Kudüs) o garip itikadına benzemez mi? İmparator, Romada şahısma ve devlete ait nice işlerin görülmesini kendilerine emniyetle havale etmiş olduğu Yahudileri düşünüyor.

Onların mabetlerine mühteşem hediyeler yollamış, şimdi bile, orada «ekber ilâhın şerefine» her gün bir boğa ile iki de kuzu kestirir. Kimdir bu ekber ilâh? Bunu onlar da Senekas'tan fazla ne tasvir edebiliyorlar, ne de buna bir isim verebiliyorlar. O, kendisi, imparator, vakti

ile Yahudileri o zamana kadar koruduktan sonra birdenbire cezaya çarptığı hengâmede «Allah»ları gelip te onları kurtarabildi mi? Hayır, fakat onlar mukaddes esyayı yakmaktan ise askerî terbiye bölüklerine girmeyi tercih ettiler. Acaip tabiatlı adamlar! Bununla beraber Tiberius öldürülmüş oğlunun dostunu Kapriye daha yeni getirtmiş. Oğlunun ardından gideceği yere daha gitmezden önce, o, bu delikanlı Yahudi prensini kendi yanında bulundurmak istiyor.... Hangi yere gitmezden önce?

Cevabını Senekas versin: Huzuru rahata varmazdan önce.

Pilatus (Pilate)un düşünceleri Kapri ile Roma arasında avareleşiyor. Hiç olmazsa, bari o da Varus gibi servet toplamış olsaydı. Pilatus ta öteki idare adamlarından daha aşağı kalmaz, onlardan beter de değildir; bazan birdenbire bir zalimliğe kapılır, bir müstemleke makamında bulunan adamdaki can sıkıntısının ve yalnızlığın istilzam ettiği gibi kurum taslar, kaba saba olur, nezaketsizlik eder. Gümrük resimleri ile vergileri iltizama almıştır; fakat kendinden öncekilerden başka türlü bir şekilde değil; bir kenarda pek bir şey biriktirmemiştir. Valinin eline getirdiklerinden fazlasını bu millettten zorbalıkla alan gümrükçülerle tahsildarların boyunduruğu altında memleket inildermiş, onun ne umurunda? Bu namussuzlukları yapanlar püblikanler (aşarcılar) dir ve

hiç bir mahkemenin onlara emniyeti yoktur. Pilatus'un ise elleri paktır.

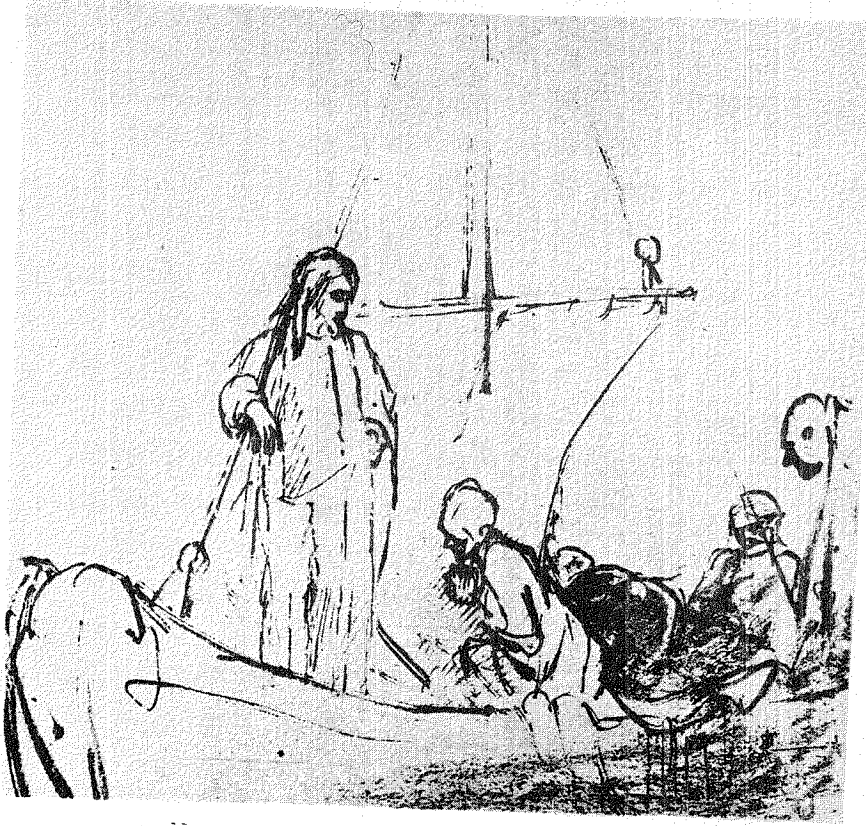
IV

Mabet ile revaklar arasında, içinde serinlik hüküm süren yontma taşlı divan odasında öğleden sonra, Yahudilerin büyük meclisi toplanıyor. Sanedrin (Sanhédrin) de en ileri gelen kâhinler oturuyor. Hepsinin sağma sakalma kır düşmüş, bir kaçınınki ise eyice ağarmış kâhinler çevre oturmışlar. Ötekilerinkinden biraz daha yüksekte bir kürsüde, milletin başı, baş kâhin Yasef Kaiafa (Joseph Caïphe) reislik ediyor. Pilatus bu memlekette geldiği vakit bu makamın başında zaten onu bulmuştu. Vali, onun kudret ve salâhiyetini tasdik ve teyitten başka bir şey yapmamış, onu oraya o nasbetmemiştir; içtimalara vermesi âdet olan izin ise sırf şekilden ibaretti.

Bu izin bir tarafa bırakılacak olursa büyük meclis vazifelerini serbestçe ifaeder. Onun, mülkî, dinî ve idarî selâhiyeti vardır, senatodur o. Verdiği kararlar istinaf edilmez. Ve Yahudilerin kâffesi, prenslerle büyük kâhinler de, uzak diyarlardaki kâhinler de onun hükümlerine itaat eder. Yalnız reislerin ekseriyyeti ile meclis tarafından beyan edilen ölüm cezası Romalılar tarafından tasdika iktiran etmelidir. Burada celsede bulunanlar memleketlerinin ayanı tarafından seçilmişlerdir; fakat hakikatte makam, eski ailelere mevrustur; reislik makamı ise

bir kaç asır müddetle daha hakîm İlel (Hillel)in hanedanına tefviz edilecektir. Veraset ve bir de azalarımın yaşlılığı bu meclisi muhafazakâr kılar; Romalılar ise kendi nüfuzlarını her kullanmak istediklerinde, meclise, müreffeh hayatı sever zengin adamlar sokarlar.

Bunlar Sadoklılar (Sadducéen)dır, efradının sayısı az, fakat nüfuzlu bir fırkadır. Bu fırka, kudretlerine ve sınıflarımın imtiyazlarına borçlu oldukları hoş hayatı, galiplere serkeşlik ederek ve dinî amellerde ifrata vararak bozmak istemiyen patrisien (patricien)lerden mürekkeptir. Musa'nın kanunu gene ilk gündeki kadar muteberdir; onun hükümlerine ve emirlerine riayet edilecektir. O kanuna o zamandan beri ilâve edilmiş fikirlere, yapılmış olan şerhlere ve tefsirlere gelince, bunlar artık peygamberin kelâmı değildir ve bizce ehemmiyeti yoktur. Servet toplayıp yığmanın memnu olduğu, gümüş tabaklarda yemek yemenin, Allahın bize verdiği hayattan istifade etmenin memnu olduğu nerede yazılı imiş? Romalılar necismiş, bunu inkâr eden kim? Fakat onların Garptan getirdikleri servetler ve mallar menedilmiş değildir; ancak elverir ki emrolunmuş günlerde perhiz tutulmuş olsun. Bunlar öyle şeylerdir ki milletin aklı ermez, ermemesi de daha eyidir. Siz ona yalnız bu arza mensup, nasutî bir mükâfat vadedin: enbiyanın bahsetmiş olduğu uzun hayat, doğru ve günahsız, korkusuz, gelecek bir varlıktan ümidi olmayan bir hayat... Ona öğretin ki ba-

YESU, BALIKÇILAR ARASINDA

kilik kendisine çocukları ile te'min edilmiştir, ve ona nasihat edin ki bir çok çocuk peydalasın, ta ki rabbın tevfikine mazhar olsun.

Ruhanî meselelerde taassuptan arî, dünyevî meselelerde sert bu ganî ve zengin şen adamların yanında, yüksek mecliste bir de bunların düşmanı olan Ferisîler (Pharisien) oturur. Bunlar, gözlerinde taassup parlayan uzun yüzlü, zayıf ve solgun mahlûklardır. İsimleri «ayrılmışlar, halisler, müberralar» manasına gelir. Bunlar büyük millî fırkayı teşkil ederler ki memlekette takriben altı bin taraftarı vardır. Doğuşlarında, aldıkları terbiyede, hareket ve muamelelerinde demokrat olan bu adamlar Tevrat'ın yeni şerh ve tefsirlerine vâkıftırlar. Bunların hemen hepsi de ya demirci oğlu ve ya kardeşi; ya da dehbâg, yamacı oğlu yahut kardeşi; fırkaları ise talebeder ki bunlar gündüzlerinin üçte birini, yahut ta kâmilen yaz mevsimini el işlerine hasretsinler; kış ise tettebbüe mahsustur. Bunların içlerinden bir çoğu fakirdir; Tevrat'ın tedris ve talimi için para ve yahut her hangi diğer bir ecrü mükâfat kabul etmeği kendilerine meneden kanuna bunlar kıskanç bir itina ile riayet ederler.

Fakat buna karşılık ta, gayet sofuca bir gayretle kendilerini, bağrımdan çıktıkları milletin gündelik hayatının dışında tutarlar. Ve gerçi bunlar, düşmanları Saddoklılar gibi ne iktidar mevkiini, ne maddî ezvâkı, ne parayı ararlarsa da, mübahasa ve münazara ettikleri,

şerh ve tefsir ettikleri kanuna vukuflarının kendilerine verdiği nüfuz ve itibar ile böbürlenip dururlar. Haddi zatında bunlardaki o münevver adam kibri bunlara, kardeşleri köylüleri ve esnafı,—bu köylü ve esnaf takımı Kitabı Mukaddesi okumağı bilmediğı, Tevrata kemal derecede dikkatle riayet göstermediğı ve şerh ve tefsirleri anlıyamadığı zaman—hakir gördürür. Mütemadiyen ellerinde tuttukları muska ve tılsımlar, elbiselerini donatan uzun uzun püsküller Tevratı mütemadiyen zihinlerinde hazır bulundurmak içindir.

Her nezrin, Lemyezel üzerinde icra edeceği tesiri daima hesap etmekte olduklarından; hiç durmaksızın gösterişli bir gururla ibadetlerinin ve riyazetlerinin uzunluğunu, umumî meydanda ve mabedin içinde her kesin gözü önünde verdikleri sadakaları, ifratlı perhizlerini ve mübalâgalı gusüllerini alenileştirmekle iftihar ettiklerinden; ne bir saati, ne de mezhebî menasikten birinin sırasını unutmamak kaygusunu boyuna gösterişle meydana koduklarında ve evamirden ziyade menhiyyat hususunda halkın talim ve terbiyesini iyi idare etmekle memnun ve mahzuz olduklarından; raybiler: bu adamlar nerede ise yakında güneşe de cila vermeğe kalkışmasınlar sakın diye bunlarla alay ederlerdi!

Eyi eserler galebe çalar, niyetler değil; mabede hibelere bulunan biri ihtiyar ebeveynini beslemek mecburiyetinden münezzeh kalmak derecesine yükselir; dersler

arasında mübahasası ve münazarası geçen şeyler günah, vicdan, zina gibi şeyler değildir de sebt (şabbat) günü mabette atılmasına izin verilen adımların adedi, ve yahut ki bazı cünhalar için vurulan değnek adedinin 40a ve ya 39a indirilmesi keyfiyetleridir. Ve Hak Taalâya nezredilecek ekin demetleri—Hamursuz bayramının ikinci günü şayet bir cumaertesiyeye rasgelirse—biçilebilir mi biçilemez mi meselesi yıllarca münakaşa edilir durur. Mabed tarafından verilen yemin muteber midir, yoksa yalnız mabedin altununca mı muteberdir? Doğuran kadın yalnız ilk yedi günde mi napaktır, yoksa ilk on dört günde mi? Rahmet ve gufran günü Kuddüsül Akdasın makamında yakılan günlük, kâhini a'zam gelmeden önce mi yakılmıdır, geldikten sonra mı?

Fakat bir yandan akait ve Kütübü Mukaddesenin şerh ve tefsiri ahlâk ilmini boğmak tehdidini göstere dursun bir yandan da Ferisilerin sesi, hiç durmadan tazelenerek millette, kendi siyasî mukadderatı hakkında ümit uandırır. O ses boyuna Musa'dan, halâstan, Melekûtüs semadan, mülhitleri hakir ve zelil görmekten bahseder. Vakti ile atalar Hirodes (Herode)e yemin vermekten nasıl eba ederler idi ise şimdi de bunlar Romalılara yemin vermekten öyle eba ederler.

Bu günkü celsenin mevzuu Romalı tarafından tahliyei sebili icra edilecek mahkûmu tayin ve tasrih etmektir. Zira bir nesilden beri kurulan âdete göre her Hamursuz

bayramında, bir mahpusun hayatını Romalılardan istemek Yahudilerin haklarıdır. Şu anda meclistekiler kimi teklif edeceklerini bilmek üzere müzaekrede bulunuyorlar.

V

Artık gölgelerin uzadığı saatte, zengin patrisien (patricien)lerin sokaklarda kendilerini tahtırevanda taşımak âdetleridir. Gerçi bunlar ara sıra gûya kendilerini sıkılmış hissederek perdelerini yarı kaparlarsa da, her rastgeldikleri şeye merakla bakarak vakit geçiren aylâklar tarafından seyredilmek te hoşlarına gitmez değil.

Romadaki, İskenderiyedeki evlerini düşündükleri vakit eskiden bunca kudret ve şevketi olan Orşelim'in artık kendinden hiç bir şey, hiç bir ışık aksettirmez bir eyalet şehri olduğunu hissederler, halbuki, ötede, denizin öte yakasında ise yirmi iki eyaletin nefhası görülür ki onlar arasında küçük Fılistin âdeta göze bile çarpmaz. Bu sefil diyar da ne ihraç eder sanki?

Bir parça zeytinyağı ile bir de yemiş. Yalnız, onun bütün dünyaya ektiği o ince ve açık zekâ; kimsenin kendi kendine şekil verip te tasavvur etmeğe cüret edemediği o bir tek Allaha olan o gururlu ve inatçı iman; bu dünyanın meliklerinin, hattâ bizzat imparatorun tasvirine tapmağı ona yasak eden o azamet; Allahın bütün eski ilâhları ortadan kaldıracığına dair onun alenen ilân ettiği o

çetin ve inatçı ümit, o pervasız ve garabetli efsane; bütün bunlar, medeniyetin ve dinlerle mezheplerin payitahtlarına İsrail adını nüfuz ettirmiştir, ta ki o payitahtlar daha emin bir surette sarsılsın diye. Bu küçük kavim kudret ve şevketini kaybettiğe, şöhreti de, zulüm ve para âlemine daha büyük bir kuvvetle nüfuz ederdi. Bazıları onunla alâyet ederlerdi, fakat bazıları da içlerinden ondan korkardı, ve onu, istediğini yapmağa bırakırdı.

Şu anda kendilerini ipek libasları içinde böyle, dar yollarda esirlere taşıyanlar, kendileri de esirlerin torunlarıdır. Orşelim'in ilk Romalı fatihi Pompeus (Pompée), esir Yahudileri Romaya köle olarak sürükleyip götürmüş, sonra da orada bunların hemen hepsini azat etmişti. Bunlar önce Tevere (Tibre) adasına yığın yığın birikmiş küçük küçük satıcılar oldular. Sonra büyük Kaysar (César) gelince onların zekâsını takdir ve tasdik etti, onları kendi yanına celbetti, onlara millet meclisinde rey hakkı verdi, onları orduya harbiye mütaahhitliği etmeğe ve hububat vermeğe memur etti. Az zaman içinde bu adamlar öyle bir emniyet ilham ettiler ki imparatorun bankerleri, düşkün kıralların da mukrizleri oldular; fakat bunlar aynı zamanda tiyatroları, baletoları da işletirler, kendileri de gene o truplarda aktörlük ederlerdi. Şarklının bütün faziletleri ve bütün zaafı ile mütahalli olduklarından uysaldılar, kıvraktılar, çok dil bilirlerdi.

Bununla beraber ecnebler ve dolandırıcılarla adedleri

artmış, paradan ve nüfuzdan yana çarçabuk zengin olmuş 8.000 Yahudiden ibaret bu Roma muhacirleri büyük şehrin içinde kendilerini ayrı ve su katılmadık bir halde halis tutarlardı. İçlerinden pek azı mülhit oldu; bir kaç Roma adı aldı, Roma âdetlerini kabul etti, Barbarların oyununa iştirak etti ve sünnet olduklarını gizledi; fakat kimi açıktan açığa, kimi de gizliden gizliye eski din ve mezhebine sadık kaldı ve putperestlerin içine karışmadı. Ve hattâ Roma cemiyet âleminde, bilhassa canları sıkılan kadınlar arasında, sinagonların içine girmek moda hükümüne geçti. Sonra yan yatıp ta sofrada tavus kuşu kebabı tadıldığı, Tartessus'un bomerina denen büyük yılan balığının kılçıkları ayıklandığı, Sakızın midye ve istridye gibi şeylerinin kabukları açıldığı, iki mukayyî içki arasında ziyafet salonunun duvarları ile tavanları gidip gelir gibi olduğu vakit, işte o vakit, yeni yeni fezaları tahayyül etmiş olmak için *bir tek ve gözle görülmez Allah* düşüncesi ile coşmak anı da gelmiş olurdu.

Eski ilâhlar zaten uzun müddettir can çekişiyor değil mi idiler? Revakî (Stoicien)ler kendileri de umum karşısında Allahü Ehad'i vaaz etmiyorlar mı idi? Ve esirin (éther) balâsından vücade nazil olan ruhun sukutuna, daha Kaysar (Cesar) gelmezden üç yüz yıl önce hayflanmış ve ruhun, geldiği yere o ezeli dönüp gidişini kutlulanmış olan Eflâtun'u zikretmiyorlar mı idi? O halde, böyle oluyor diye hayatın ezvakından vaz mı geçmeli?

Bunun cevabını Senekas verir, filozof fakat cemiyet adamı, ruh rahibi fakat siyasî hatip Senekas, ki son zamanlarda: «Çalkantısız ve kedersiz hayat ölü bir okyanus gibidir. Bizim Allahımız ve bizim Babamız bizim hayrımıza yarıyacak şeyleri bizim kudret ve istitaatımıza vermiştir, bizim niyazımızı beklememiştir; o, hayrı bize kendiliğinden ihsan etmiştir» diye yazmıştı.

Bizim Allahımız ve bizim Babamız mı? Ne garip ifade bu! Şayet bizim hepimizin sade bir tek babası olsaydı, o zaman hepimiz birbirimize müsavi olurduk! Korkunç tehlike! Doğrusunu isterseniz bu Senekas daha da ilerisine gidiyor: «Esirler de yalnız insan değil, yalnız sofrada arkadaş, yalnız dost değil, bir de bizim esirlik, kulluk yoldaşlarımızdır. Bize muhavvel olup hayatımızı donatan servetler, mallar mülkler: çocuklar, şanlar, şerefler, bir kadının zinetleri, bütün bu şeyler bizim kendi malımız değildir; bunlar bize emanet diye teslim edilmiş olup hayatımızın yolunu süslemeğe mahsus olan, fakat bir mihmanhanenin eşyası, yolcu gittikten sonra, nasıl hançırıya kalırsa, sahibine öyle avdet eden servetler, mallar mülklerdir». Şayet bizim uslu kölelerimiz bunları duyacak olsalar, imparatorluk yerinden sarsılmağa başlar!

Fakat nihayetün nihaye, filozofun kastaları da o kadar müthiş değil, niyetleri o kadar korkunç değil; çünkü sözü şu neticeye bağlıyor: «Bunun içindir ki, çocuklarımız sizlere verdiği kâm ve meserret yemişlerini çabuk toplasın»

yın; gelen zevki beklemeden alın; zaman sıkışıktır, acele eder! İkbalin size verdiği her şeyi, kande ise sizi terkedip gidecek şeylermiş gibi sevin». Doğrudur bu; Epikür (Epicure)ün dediği şey de tam budur... fakat, ihtimal ki o zaman daha az ıstıdye ve daha az mantarı yemek icap edecektir.

İşte Romanın kudretlileri bu şeyleri düşünüyorlar, ve git gide artan bir rahatsızlık duygusunu ecnebiden gelme mezhep ilminin aydınlığında yatıştırmağa çalışıyorlar. Zira şimdi artık çok zengin insanlarla çok yoksul insanlardan başka kimse kalmamış, vasat tabaka ortadan kaybolmuş, devletin ambarlarından yeyip içen binlerce insan sokaklarda aylak dolaşıyor; bütün işi çevirenler de dolandırıcılar, meyancılar, ahlâk bozucular, muhbirler; bozanlar da gene onlar; evvel zamandaki sıkı cümhuriyet zaptı raprı imparatorlar devrinde zaafa uğruyor; valiler hassaya karşı entrika çeviriyor, hassa mukarriblerle nedimlere karşı, mukarriblerle nedimler de orada hazır bulunmıyan imparatora karşı entrika çeviriyor; sefaletin köpüklü dalgası gelip, devlet idare edenlerin nazik ihtişamına çarpıyor; gerçi, dalga bir kayaya çarpınca nasıl çatlar, kırılırsa bu da kendini oraya vurunca öyle dağılıp gidiyor; fakat gene toparlanıp, tehditli bir halde tekrar geri geliyor; o zaman, saraylarının debdebesini üstünde tutan kaya titreyip sarsıldığı cihetle akıllı ve tedbirli olanlar, daha henüz iş işten geçmemişken, hattâ öbür ha-

yatta dahi işin içinden ustalıkla yakalarını kurtarmak için kendilerini te'minat altına alıp gözeterek bütün arızalardan korunmağa çalışıyorlar. Yahudilerin eski Allahı ile diğer safsataçıların yeni ilâhları göze görünmüyorlar diye daha ziyade kudretli olmadıkları ne malûm?

Yahudi zengini, Allahın beldesinin sokaklarında kendini taşıta dursun, tahtıravanda giderken mülhit dostlarının bu düşüncelerini tetkik ediyor. Ve konağma inerken, ihtimal de hemen şimdi İskenderiyeli bir dosta rast geliyor, ki onunla ticaret işlerinden dolayı münasebeti vardır. İmdi, bu dost, ona yalnız tahtından olmuş bir kralın iflâsını haber verecek değil, Mısır'daki dindaşlarından, onların okudukları şeylerden, münakaşa ettikleri şeylerden, akıl ile itikad ve imanı biribirinden ayırdıkları ve yahut biribirine karıştırdıkları hadden de bahsedecektir. Hem, Yunanlı Yahudi Romalı Yahudiye, iftihar edilebilecek şeyler de haber verecektir.

Zira Batlamios (Ptolémé) gününden beri yerleşip kaldıkları Mısırda bu gün Yahudilerin adedleri bir milyona varmıştır. İskenderiyede hür adamların yekûnunun yarısını bunlar teşkil ederler; şehrin iki mahallesini bunlar tutmuştur; Şark ile Garp arasındaki ticaretin başında bunlar vardır; İmparator Augustus (Auguste) bunları Nile ve Deltaya nazaret etmeğe memur edip bu suretle kendilerine en büyük emniyeti göstereliden beri armatörlerin (gemi sahipleri, gemi donatıcıları) en büyüğü Ya-

hudilerdir; zira Romanın en büyük zahire ambarı Nil ile Deltada bulunurdu.

Fakat daha Roma cihanın siyasî payitahtı olmadan çok zaman evvel İskenderiye de dünyanın ilk fikir ve ilim payitahtı idi. Madem ki Büyük İskenderin vaktinden beri gemilerle getirdikleri yunan san'atını yunanlılar, şaşaa-dan ve dindarlıktan yana Orşelim mabedine rakiplik eden mabetlerinde teşhir etmiyorlardı, o halde Yahudiler onlara ne diye muhaliflik edeceklerdi? Ve, şayet Yahudiler Homirus (Homèr)u ve Eflâtun (Platon)u okurlar idi ise, bunlar Yahudilerin ruhanî sıfatı haiz hükûmet sistemlerini sarsmağa gücü yetmiyen romanlardan başka bir şey olmadığı için okurlardı. Buna karşı da onlar Musa ile Süleymanı, kendi ırklarının kanun ve hikmetini, daha iki asır evvel yunancaya tercüme etmişler, ve küçük kavmlerinin sırrını bir hamlede bütün dünyaca anlaşılabilir, her kese munis gelebilir bir hale komuşlardı. Efsanenin rivayetine göre, vakti ile, yetmiş iki âlim bir adaya kapañıp Musanın beş kitabını yetmiş iki günde tercüme ettiği vakit, bu kat'î an dünyanın şu asrî vatandaşlarını vatanlarından ayırdı. Onlar, kendileri ise, yunan harfleri ile yazılmış altın kitabı âlim Mısır melikine arz ettikleri günü kutluladılar, çünkü şimdi artık kâinat bilecekti ki Musa, Fisagor (Pythagore)dan büyüktür.

Bu gün, konakta, Romalı Yahudi İskenderiyeli Yahu-

diden, merak ve ihtiras ile Filon (Philon) hakkında malumat soruyor. Filon, ruhanî memur sıfatı ile imparatorun nezdine dönüyor mu? Rüyalar hakkında yeni yazmış olduğu kitap çok fazla liberal değil midir? Artık bu da işi pek ilerisine vardır mıyor mu? sakın sonunda peygamberlere olan imanı zaafa düşürmesin?

Yahudiliğin ecnebi memlekette meşalesi, nuru olan bu altmışlık Filon, Nil kıyılarımda birbirine temas eden iki âlemi yazılarımda tevhideder; dalgaları zamanımda deltasında birbirine, karışan fikir cereyanlarını o yazılarda birleştirdi. Dünyanın en büyük, en birinci imparatorluğunun vatandaşı, ve her iki medeniyetin telmizi olan bu hakîmin mekânı limandadır; o limana giren büyük küçük gemiler tüccar malı ile birlikte fikirler de getirir. Hurafelerden, batıl itikatlardan arı, milletin hatırını gözeteceğim diye kendini üzmez bu adam şimdiki halde Akıl ve düşünceyi (Yunan) (Hellade) ile İsrailin siyasî halitalarından dışarı kor; ve esas olarak ta peygamberlerle eflâtunîlerin fikirlerini alıp, o fikirlere insanî bir ilâhım, kendisi hepsinin birden babası olduğu için bütün insanları biribiri ile kardeş eden sever bir ilâhım ilk tasvirini vücade getirir. Ve orada, iki bin yılın eşigindedir ki, ruh âlemi insanların nazarında ilk defa olarak tecelli eder.

Filon şöyle takrir eder: İnsan düşmüştür, fakat Allah diler ki o, marifeti nefsi ile (kendini bilmekle) ve tövbe

ve istiğfar etmekle kendini kurtarsın. Lemyezelin başına yemin etmeyin, vifaka ve emvalin müşterek olmasına hizmet edin, bütün kavmlere müsavi derecede hürmet edin, düşmanınız gıda bulamamaktan zaafa düşerse onu siz besleyin, harpte esir düşen kadına ihtimam gösterin, kölelerinize eyi muamele edin, toy hayvanlarla gebe hayvanları eyi gözetin, hattâ yemiş ağaçlarını bile eyi gözetin. Maddeden, masüvadan sıyrılıp çıkm, eğlencelerden kaçmın, uzleti arayın, şehvetli aşklardan vaz geçin, o zaman vecdû istiğraktan cisminiz kırılıp ruhunuz açılacaktır. Davalardan, forom (forum)dan, halk meclisinden sakmın. Zengin ve muhteşem olacağınıza sade olun, tatlı olun, halim olun. Arz sürgün yeridir, sizin asıl vatanınız gök yüzündedir, her kim ki bunu bilir ve bununla amel eder, her kim ki eyilik işler ve Allaha hizmet eder, işte o kimse, Tevrata göre, Allahın oğludur. Zira Allah, itaat gösteren alçak gönüllüleri sever ve onları korur kurtarır; onun sadıkları, daha doğmadan evvel, onun lûtfu kere minden nasip alır; onun ruhu, mubarek ve mukaddes ruhlara kendini vahyeder, ayaneder; ve derunî bir nuru ilâhî onları insanlık hudüdünün da maverasma yüceltir.

VI

Misafirhanenin bir köşesine büzülmüş iki ihtiyar Ferisî gerçi şu ande, Romalı Yahudi ile Yunanlı Yahudi

arasındaki muhavereyi dinleyorsa da onların sözlerinden bunları isyan ettirmedik hiç bir şey yok; ve hattâ o iki adamın manzarası bile bunları isyan ettirmeğe kâfi geliyor. Onların behadar hilâtlarının içinden eyi besili yüzler fıskırıyor; Romalı olanı, benzemeğe uğraştığı cemiye-tin âdetince bırığını sakalını tıraş ettirmiş; öbürünün yüzündeki çizgiler yumuşak, gözleri tatlı. Ferisîler ise miskin, hasisce geyinmişler; nahif, zaif adamlar; nazarlara uzun yüzler, ak ve dalgalı sakallar arz ediyorlar; parlayan gözleri gayretsiz ve gevşek kimselere karşı, mümin olmıyanlardan duydukları nefretten daha fazla bir şiddetle iğrendikleri tam ortalama düşünür adamlara karşı besledikleri kin ile yanıyor.

Öldürücü günah asıl vakti ile, bu adamlar Tevratı (Bible) tercüme ettikleri zaman, Lemyezel ile kavmi arasındaki ittifak mülhitlere ifşa edildiği zaman işlenmişti! Ferisîler şu hususu mekteplerinde alenen beyan ve tedris ediyorlar ki: her kim, velev bir tek dahi mülhit kitabı okuyacak olursa ebedî hayattan dışarı atılacaktır. Yunanca köle adam işidir, hür adam işi değil. Tercüme ikinci inhitatın başlangıcına meydan açtı, o başlangıca alâmet oldu; şayet Yahudiler bu gün efendi değil de esir iseler, bu hal Allahın böyle bir ihanete ceza olarak onlara verdiği ukubettir. Bu liberaller kendi mülhik ahlâk ve adaplarını memleketin içine ve ta mabedin basamakları üstüne kadar da saktular.

Ruh mu? Sanki bizim talim ve tedris ettiğimiz de o değilmiş gibi! Fakat cismi öldürmek milletimizin kuvvetini harabetmekten başka bir şey değildir. Bu puf gibi şişman ecnebler ise peygamberlerin evamirini payımal etmekle ancak zaif bir ahlâftan başka bir şey vücade getirmiş degillerdir. Bütün vahyü ilhamı insan ruhunun sırrında yerleşmiş bir şey gibi gösterip te duygular âlemini inkâr etmek benî İsrailin mazisini de, istikbalini de alenen zarar ve nakiseye uğratmak değil de nedir? Bu günkü sıkı içinde, şimdiki baskı altında icabeder ki biz velev hayatımız pahasına olsa dahi, dünyada hiç bir Roma'nın bizim elimizden çekip alamıyacağı atalarımızın zihniyyet ve ruhunu, mezhebimizi ve Tevratımızı müdafa edelim!

Babalarımız daima bu yolda hareket etmemişler midir? Bizzat Pompeus (Pompée) dahi bu şehri ancak muhasarada kalanları silâha sarılmaktan meneden sebt günündeki istirahat sayesinde mağlup etmemiş midir? Evet, o zamanlar daha hâlâ yekpare bir kavm vardı, Makabilerin ruhundan nebean eden mucizeli bir sihrü füsün o kavm üstünde hâlâ hükmünü sürerdi. Bu sihri Hirodes bozdu.

Ve, misafirhanenin bir köşesine büzülüp oturmuş iki ihtiyar, çocukluklarında son yıllarına yetişmiş oldukları Büyük Hirodes (Hérode le Grand)den; ihaneti memleketi Konsül Çiçeron'a teslim etmiş ve Orşelime Pompeus

ile Krassüs (Crassus)ü getirmiş olan o zalim ve gaddar Edomlu (Iduméen)dan; altınlar ve hazineler vererek esir hükümdarlık makamını Romalı sergüzeştçilerden zorla koparmak için babasını ve erkek kardeşlerini zehirlemiş olan o esir oğlu Hirodes'den, sonra da bu makamı gene kaybetmiş olan Hirodes'den bahsediyorlar! O Hirodes bunca uzun yıllar zarfında benî İsrail için ne elde etti sanki?

Gerçi mülkünü Anti—Lübnan ve Arabistana kadar tevsi etti. Davud'un mülkünü hemen hemen tamamı ile yeni baştan kurdu, burası doğrudur. Fakat o, bu işi Davud'daki iman ile değil de, Abşalon (Absalon) daki hile ve hud'a ile yaptı: Romaya bin hediye vererek; o mülkte, —ta Fenikeye varıncaya kadar—mülhitler için mabetler, tiyatrolar, hamamlar kurarak; ta mukaddes şehrin kaplarına varıncaya kadar her yerde Roma gladiatörlerinin musaraalarını tertip ederek! Kendi milletinin alay ve hakaretinin ondan reddettiği bir unvanı ve bir şanü şerefi o, âlemden zorla almak için kendini barbar edip çıktı. Gerçi mabedin tamir ve termimine milyonlar hasretti, onun kubbesini altınla yaldızlattı, ön avlusuna mermer kaplattı, kapılarını Korintiya tuncundan dökdürttü, mukaddes örtüyü en has (Byssus) ipliğinden dokuttu ise de, cürüm ve cinayetlerini ne yaldızın altında kapatabildi, ne de bir puşidenin altında örtebildi. Nezir olarak arz edilmiş üç yüz boğanın kanlarının tütmesi dindi gitti, fakat

büyük meclisin kararı ile idam ettirdiği kırk beş Ferisî'nin kanlı hatırası hâlâ mubarek makamın etrafında hükümlan olmaktadır; bu kölenin, bu yüze gülücü yaltakcının kapının üstüne astırttığı Roma kartalının orada bıraktığı izin gölgesini yarım asrın kiri pası da, yağmuru da hâlâ silip örtemedi.

Bir mabet kurdurdu ve bir çok ta karı aldı diye kendini ikinci bir Süleyman sandı; Kleopatra (Cleopâtre) ona dört yüz kadar mızraklı nefer gönderdi ve hassa alayı olarak ta Dürzülerle Jermanleri aldı diye kendini ikinci bir Kaysar (César) saydı. Bir sürü harem ağası, falcılar, bakıcılar, mahbubeler ve muhbirler tutuyor diye, kendini talâkat sahibi hatip gibi gösteriyor diye, çocuklarına Roma adları kondu, on defa evlendi, on iki kadar çocuk sahibi oldu diye kendini vatanının babası olmuş sandı!

O ölünce memleketin ihtilâle kapılmış olmasında şaşılacak ne var? Hakîmlerin Romaya haberci murahhaslar ulaştıracağı güne kadar her yerde askerlerin kendi başlarına melik tacı giydirmesinde ve biribiri ile boğuşmasında şaşılacak ne var? Bu murahhaslar kendilerine muhacırları da ilhak ettiler ve dize gelerek imparatorlardan gasıpları boğmasını; onun, o mülhidin, sonradan görme mütegalibe Yahudileri koğmasını niyaz ettiler. Augustus Apollon mabedinde sekiz bin Yahudinin ricasını işittiği ve onlara lûtf olarak kendi öz arzularına uygun olan şeyi, *Divide et impera* (ayır, parçala ve hükmet)i ihsan

ettiği vakit onun o güzel dudaklarında belirmiş olan te-bessümü hiç kimse farketmedi! Augustus Filistini beş parçaya böldü; en köşede bucakta kalan en yoksul eyaletler Hirodes'in oğullarına verildi; bunlar küçük küçük emaret beyleri idi ki kendilerinin eyalet reisi unvanları ile azamet taslayarak ögünürlerdi. Fakat az zaman sonra Yehudiye Roma eyaleti oldu; ve Orşelim'in kalesi ile mabedini de ele geçirince Romalı, memleketin kalbgâhını da avucunun içine almış oldu.

Bu iki Ferisî tıpkı esirler gibi bir tecelliyi, doğdukları andan beri kendilerinin de tecellisi olmuş olan bir tecelliyi geveleyorlar, zira hamursuz bayramı daima hatıra maziye getirir, düşünceyi de atıye doğru çevirir. Şu halde biz gene hâlâ bir kavmi süeda mıyız? Eskiden kurbanın nezrinde Allahın hazır bulunduğunu bildiren damarlı akikler, iki yüz yıldan beridir, Matatiya (Matathias)dan beridir artık kâhini a'zamm göğüslüğü üstünde parlamaz oldu. Felâh! Necat! Fakat bu şehirde her şey kilid altında, her şey göz hapsinde, her şey tehdit altında. İcabeder ki isyan dışardan, şimalden kopup gelsin! Orada, putperestlik, müşriklik belâ ve musibetine uğramış Celile (Galilée) de gayretli hamiyetliler bekliyorlar ve kalkınmağa başlayolarlar. O memlekette evvelce bir defa, ruhları alev dolu ve esaretlerini kırmağa azmetmiş delikanlılar zuhur etti idi. Basit bir nüfus tahriri Celileli Yehuda'yı (Juda le Galiléen) isyana kaldırmağa kâfi gelmemiş

mi idi? Hür vatandaş, ecnebi garnizonunda: «nüfus tah-riri ayıptır, edepsizliktir» diye bağırdı ve etrafına coşkun bir gönüllü taburu topladı. İsyanın hedefi gerçi Roma idi, fakat hem de, Hirodes başta olmak üzere, Romalılaş-mış bütün Yahudilerle servet ve cismanî hükûmet ve kudretti de... «Hiç bir Yahudinin, kendi fevkinde bir efendi tanımağa hakkı yoktur. Biz hürüz, bizim hükû-metimizin başında Allah vardır, Musa'nın kanunu bizim esas kanunumuzdur. Bizim Allahımız ancak kendi nefs-lerine yardımcı olanların imdadına yetişir. Biz eli hançer-lileriz, canileriz biz!» İşte Celile'nin gizli deppoylarında silâhlandıktan sonra Varus'un lejyonları üzerine yürür-ken onlar böyle bağışırlardı.

Yenildiler. Fakat o zaman onların ruhunu galeyana getirmiş olan o ihtiras daha hâlâ ölmemiştir. O ihtiras büyüdü, o günlerde düşüp can vermiş olanların oğulları-nın yüreğinde bir alev gibi yanıyor. Onlar bir fırsata ba-kıyorlar, şiddete karşı şiddetle cevap vermek için gizliden gizliye silâhlanıyorlar. Bu tabur, yıkılıp gitmiş olan dev-let ve hükûmeti düa ile, tatlılıkla, su va vaftiz ile yeni-den kurmağa girişen Erdendeki gûya mukaddeslerin ta-burlarından büsbütün başka bir taburdur.

Necat, gelse gelse ancak Celile'den gelir.

VII

Mabedin altın çatısı arkasında güneş, Garpta denize batmış. Şüphe yok ki onun şuaı, Orşelim'deki mabedi yaldızlatmış olan Hirodes'in, o aynı Yahudi melikinın uzaklarda, Filistin Kayseriye (Césarée)sinde kurdur-muş olduğu Jupiter mabedini de aydınlatıyor. Güneş hep o güneş, müminlerin düşünceleri ise artık babalarının düşünceleri kadar birbirinden ayrı ve farklı değil. Si-lâhlarm kuvveti o ana kadar işitilmedik muvaffakiyet mertebelerine yükseleliden beri, Ak Denizde cihangir bir imparatorluk doğalıdan beri, faniler ilâhlar mertebe-sine yüceltileliden beri insanlardaki iman ve itikat da eksilmededir. Zevfs (Zeus), Jüpiter, Yehova (Jeovah) artık pek ihtiyarlaşmış olmalılar ki baksanız a insanlar onların şanı ve zaferi uğrunda boğuşmağa ve kardeşlerini kesip biçmeğe mecbur kalıyorlar. Roma'da, İskenderiye'de, burada tarikatlar birbirlerine zıt koşuyor; ve açık, münakaşa götürmez hidayet vahyı, arayanın kalbini artık nurlandırmaz oluyor. Sanki bütün mülklerde, her dilde-ki bütün mukaddes metinlerin içinde bulunan kanunlar ve kıssalarla nasihatlar solup sararmış. Kudret ve nüfuz sarsıntı içinde; anane hakir düşmüş. Eskiden imanlıları yüzü koyun yere kapatan yıldırım artık onlara hiç bir korku ilham etmiyor, güneş artık onları tapınmağa mec-

bur etmiyor, görülmez ilâhlar için arzu kalmasın diye çok zaman meydanda o ilâhların heykeli görülmüş; bununla beraber tam olmuş, geçip gitmiş zamanların sisi içinde, cisim verilememiş ve kavranamamış o *Ehad*, o *Görülmöz* kaybolup gidiyor.

Eski itikadın, ve ondan daha eski itikadın münhanisi de şu saatte Orşelim'in üstünde kanat germeğe başlamış alaca akşam karanlığının o geniş intikal ve inkılâpları gibi, ışığın açıp yaydığı yüz renge benzer o yüz türlü fikir derecesi gibi sallanıyor, gidip geliyor ve batıyor. O itikat da batının son aydınlığı gibi solup baygımlaşınca, zaman karanlıklardan, biribirinin ardı sıra hikmet yıldızları doğuyor; o yıldızlar bakımsız bırakılmış kehkeşanı nurlarla donatıyor. İlâhların her geri çekildiği yerde, ilâhlardan her vaz geçilen yerde felsefe ön alıyor; bununla beraber bütün meslekler biribirini nakzediyor, tarikatların her biri bir araya gelip toplanacaklarına hep birbirleriyle çarpışıyor, hep birbirlerini yeniyor Acaba hâlâ dünyada bir tek itikat var mıdır ki pak ve münezzeh olsun? Şunlardan hangisi daha fazla gurur gösteriyor acaba: dilenci abasının içinde riyazet sahibi bir keşiş gibi hareket eden, kaza ve kadere inanmakla beraber gene de didinen keskin revakî (stoïcien) mi daha fazla gurur gösteriyor, yoksa zenginlere dalkavuk olup rahat rahat eyi bir yemek yemesini seven mutavaatkâr, tasasız ve hulyasız, tatlı ve rind epikürien mi? Bunların her ikisi de

kardeşliği talim ve tedris ediyorlar, felâkete düşmüşlerle meşgul olmak, kulluğu ve köleliği daha mülâyim bir hale komak lâzım geldiğini talim ve tedris ediyorlar. Devletin hakkı olan şeyi devlete bırakın, o, sizi hizmetlerinize ve liyakatinize göre mükâfatlandırır diyorlar; fakat melekûtüssemavat liyakat ve kuvvet farkı gözetmeksizin her kese açıktır; her şeyden önce açıktır o, o kimseye ki cefa çeker ve işlediği günahı nedamet getirir.

Filon şerrin masdarı insanın bağırdır der; der ki cisim günahkârdır; o, ruhun mahbesinden başka bir şey değildir; Allah indinde bütün insanlar birdir, ayrısı gayrısı yoktur; insanlar babalarının yanında, o ezeli mekânlarında tekrar buluşmağa hararetle can atar. Bütün bu sözler, daha bundan iki nesil önce kendi mesleğini neşir ve vaaz etmiş olan, bununla beraber de gene bir Ferisiden başka bir şey olmıyan İllel (Hillel)in, örnek tutulacak bir hayatın büyük enmuzeci olan o adamın sözlerine ne kadar da yakm. İllel, neye sahipse hepsini fakir fukaraya vermişti, kendi de hakikaten talim ve tedris ettiği şeye göre yaşadı, hayatı sözüne uygundu: «Şayet düşmanın düşecek olursa ona gülme, bu hale sevinme, bak kork ki Allah seni hışımlı bir gözle görmesin ve gazabını senin üzerine fırlatmasın. Zulüm görenlerden yana çık, zulmeden yana değil. Ta öleceğin güne kadar kendine bile emniyet etme.» Sonra bütün bunları bir tek hikmet meseğinde hulâsa etti ve o hikmete Yahudiliğin esası adını ver-

di: «Sana yaptıklarını istemediğin şeyi sen de başkalarına yapma» dedi. Onun bulunduğu yerden binlerce fersah ötede de Epikür (Epicure) şunu yazardı: «Eyilik etmek eyilik görmekten daha hoştur.»

Bununla beraber gene de bu söze zıt ve muhalif bir âlem vardı. İllel (Hillel)in söz telmizleri, Ferisîlerin en koyuları da hayata bağlı idiler. Dedikleri gibi şayet Allah sert bir hükümdar ise, şayet kulları ve tebaası hakkımda rahim ise, onun ne zenginliği menettiği vardı, ne de ezvakı; O, çocuklarına hayata evet demeyi emrediyordu: Cisme eza etmeden Tevratın kanununu harfi harfine tutmak, çok çocuk sahibi olmak için genç iken evlenmek, Kitabı Mukaddesin izin verdiği daire dahilinde kadın ve sarap kullanmak; zira Telmut'ta demiştir ki: «Cennet, kendi yoldaşlarını sevindirenindir.»

Fakat onların mezhebi de artık kemirilip yıpranmış, zaafa uğramış. Bazı peygamberler gelip gözle görülmez Allah, Akdes Allah ne demeye kanlı nezirler ister diye sormuşlardır? Şayet Allah kendi kavmini seçti ise, ne diye onu boyuna kahreder, onu ne diye esarete duçar eder? Onu cezalandırmak için mi? İhtimal ki bu, sırf ona şimdengeru medet etmek dilemediği içindir! Yunanlılar, kendi kanunları yüzünden boyuna zulme uğrayan Yahudilerden daha ahlâklı ve daha hür değil midirler?

Kötülüğün başı, dilden geliyor: zaten Yunanım dilidir ki evvelce, daha sürgünlük hengâmında iken, benî İsrâ-

ilin o mağrur tecerrüdündeki sihri ve tılsımı bozmuştu. Şimdi Romalı vali, vazifesini görürken Yahudilerle yunanca konuşur; Romalı hakim davaları görürken yunanca söyler; tüccar kontratları yunan dilince kaleme alınır; kâhinler de, dünyeviler de, işçiler de, hattâ köylüler de lejyonerlerle anlaşmağa mecburdur; bu yüzden yavaş yavaş Kitabı Mukaddes'in mubarek aslı, yerini daha sevimli gelen tercümeğe bırakıyor. Sed her yandan yıkılıyor, Garb'm suları da git gide daha genişleyen nehirler halinde saldırap her yanı kaplıyor.

Bu hercümerç içinde Tevrat'm ne mezhep menasikinin saffetini muhafaza etmek, en doğru ve en ciddî fırka olan Ferisîlere düşer. Bu boyun borcu galeyana geliyor ve iptilâh bir şekil alıyor. Bu diyarda Ferisîlerin gözüne her şey mukaddes görünüyor. Toprak, yemişlerinden alınan öşürden dolayı, buğdaylar en küçük turfaları için kökünden koparılıp atıldığından dolayı, şehir de her gün nezir olarak verdiği kurbandan dolayı kudsileştiriliyor. Fakat, Allah kendi, ta yukarıda, öz mabedinin içinde oturuyor. Millet vesayaya harfi harfine riayet ettiği müddetçe, iman daima hürriyet getirirdi, Melekûtullah ta siyasî bir şevket ve kudret mertebesine yükselirdi. Bu millet, vakti ile nasıl Mısra, Babile, Suryaya galebe çaldı ise, olur ki yarın da Romaya galebe çalar!

Fakat bunu yapmak için, örnek tutulacak bir ömür sürmek, her bayrama, her perhize münasip gelen ayın

resimlerini, izin verilen gıdalarla nehyedilen gıdaları (kasherle turfayı), hamurlu ve ya hamursuz ekmekleri, eyyamı mahsusada İsrailîlerin kapandıkları çadırları ve ya kamıştan barakaları, Tevratın tomarlarını (sefer tora), şofarı (1) (sophar) ve (lûlâvları) hurma dallarını bilip ayırdetmek lâzımdır. Her şeyden önce sabi subyana mu-sevî Tevratını eyice nüfuz ettirerek belletmek lâzımdır. Yemeklerde çocuk daha üç yaşından itibaren babasından merasimi öğrenir, sonra hocası, Rabbi (Haham) genç oğlan çocuğa Kitabı Mukaddesi anlamamın yolunu tedris eder. O hıccaya her yanda tazim ederler; çünkü o, para kabul etmez, cinleri koğar, hakikati temsiller ve his-selerle söyler, her şüphe hakkında, her saat hakkında lâzım gelen Tevrat ayetini ve mezmuru bilir.

Bütün fikirleri altüst edip karıştıran ve umumu batıl fikirlere saptırıp dalâlette bırakan bir devirde, ve böyle bir âlem içinde hakikî manaya, gayet açık ve tasavvufsuz hakikî manaya tapmak lâzımdır. Bunlar sanıyorlar ki hakikî mana onlara şifa verecektir. Halbuki onları asıl o mahvedecektir.

VIII

Yeniden, Orşelim üzerinde gece hüküm sürüyor. Yortu yakın, binler ve binlerce hacı ile gırtlığma kadar dolu

(1) Şofar = Koç boynuzundan boru, İbrahim ve İsmail (Yahudilere göre İzak) vakasına telmihen.

YESU, DİN ÖĞRETİRKEN

şehir bütün gönüllere bir emel, sihrü füsün ile dolu bir endişe konduruyor. Zahit ruhlar, bu gece, ibadet içinde neyi düşünüyorlar? Tüten şem'aların aydınlığında, uyku bastırmadan evvel hangi peygamberi okuyorlar? Daniyal peygambere ayan olan, onun gönlüne doğmuş olan keşifleri okuyorlar!... Biribiri ardınca dört iri ve zalim canavar gelip biribirine halef olacaktır: bunlar dört cihan-gir devlettir, biri Babil hükûmeti, biri İskenderiyye hükûmeti, biri Surye hükûmeti ki bunların cümlesi de Mütealin mukaddes kavmine zulüm ve cefa ettiler, sonra hepsi de harap olup zeval buldular. Fakat dördüncü canavarın «dişleri demirden ve tırnakları bakırdan olup yer ve paralar ve kalanı ayakları ile çiğner». İşte, kurtarıcı Yehuda Makabî (Juda Maccabée) gününde gelen ulu peygamber Danial'in önceden keşfedip söylediği Roma bu canavar misalidir! Fakat sonra Rabbüssemavat bir melekût kuracak ki o melekût hiç bir vakit bozulmayıp zeval bulmaz ebedî bir melekût olacak ve Müteal o kavmden gayri bir kavm üzerinde saltanat sürmiyecek. Ve semanın bulutlarında ibni İnsana (Âdem oğlu)na benzer biri gelecek ki Müteal ona bir kudret ihsan edecek, o kudret yer yüzündeki cümle kavmler ve ümmetler üzerinde hükmünü icra edecek.

Bir ibni İnsan mı? İlk peygamberler bu yolda bir şey söylemiş değillerdi, bununla beraber onların kelâmları da aynı ruh ve fikirle muttasıftı; zira Davu-

d'un Lübnandan Bahrı Ahmere kadar uzanan muhtesem melekûtu yıkılıp zeval bulalıdan beri, bütün peygamberler bunu böyle bilmisti, hepsi de: benî İsrail'in yeni ve şevketli meliki gene Davud'un nesebinden, onun hanedanından çıkacaktır demişti. «Kırılmış erzin (şeceri süleyman ve ya lübnan) bir dalını Allah Sahyun'a dikecektir.» Bu kurtarıcı, neyi getirecektir? Bazıları iddia ettiler ki en önce Müteal, daha Sahyun'dan kendi kavmi için büyük bir muharebe kazanacak: «Sonra da kendi ruhumu her cisme yayacağım, o zaman onların oğulları ve onların kızları gayıptan haber verecekler; ihtiyarlar düşler görecektir, delfkanlılara da keşifler ayan olacak. Aynı günde dağlardan yeni şarap akacak, ve tepelerden süt akacak ve Yehudiyenin ırmaklarının yatakları içinde su bulunacak; zira Lemyezelin barigâhından bir menba fışkıracak» demişti. Eski peygamberlerin terennüm ettiği neş'eli ve erkekçe sözler bu yolda şeylerdi.

Zaten Zekerriya'nın da önceden gördüğü şey artık sulh ve sükûn emîrinin geleceğini bildirmekten başka bir şey değildi:

«Gayetle şadüman ol ey Orşelim kızı, gülbank çek! İşte meliğin sana geliyor; adil ve halâskârdır o, halim olarak merkebe, belî merkep yavrusu sıpayı binmiştir.

Ve Efraim'den arabayı (harp gerdunesini) ve Orşelimden atları ve arabayı (harp gerdunelerini) mahvedecek, ve cenk yayı kırılacaktır; ve o, milletlere selâmet söyle-

yecek, ve hükûmeti denizden denize ve nehirden zeminin müntehasına kadar olacaktır.»

Bundan bir asır önce Hirkan (Hyrcan) da gözüne boy-nuzları yaldızlı bir beyaz boğa ayan olup o boğanın, mabedin içine bir nebi gibi girdiğini gördüğünü söylediği zaman, gene bunu tebşir etmişti. Hirodes devrinde de bir mezmur: «Bak Rabbim ve mukadder kıldığım ande onların Meliklerini, benî Davud'dan birini uyar; ta ki o, senin kulun ve hadimin olan benî İsrail üze hüküm sürsün» demişti.

Mısır Sibil'i (1) de Kurtarıcı'nın geldiğini daha dün görmemiş mi idi?

Fakat ince ve kurnaz fikirli Ferisî eyice kurduktan sonra her gece: Lâkin Kurtarıcı acaba kim olacak? diye kendi kendine soruyor.

Acep o Kurtarıcı dünyaya gelmiş midir? Şimdi yaşamakta mıdır? İsrail diyarının bir yanında nefes almakta mıdır? Ya harisin biri çıkar da gelmesi mukadder olanın adını gaspetmek küstahlığında bulunursa; netekim Hirodes'in ölümünden sonra da bir çokları böyle yapmadı mı idi? Halkı aldatan bu gibi sergüzeştçiler her yerde çıkar. Bu adamlar mucizenameleri ile, hastalara şifa sunmaları ile halkı iğva etmeğe çalışırlar. Celile, iktidar mevkiini ele geçirmek için hangi abaya olursa olsun bürünen asi-

(1) Yunanca « sibulla » dan = Gelecekte haber veren kadın, kâhine.

ler yatağıdır; Celile bu asilerle doludur. Erden'in kıyılarında ise, (Essénien)ler, sabah vaftizini icra edenler, faaliyetizlik içinde uğuşup kalıyorlar; nehrin suyu içinde ağlıyorlar, ve haber veriyorlar ki ruhun saltanat süreceği devrin gelmesi yakındır. Şayet bu ihtilâlcilerden biri, yahut ki bu meczuplardan biri ortaya çıkıp ta peygamberlerin kelâmını sui istimal ederek, kendisinin kadiri mutlak tarafından, evamirini sarsmak üze baas olundugunu ileri sürüp öğünecek olursa, vay milletin başma gelecek olanlara! Hem de vay bu gibi düzmece peygamberlerin başma gelecek olanlara; onlar için de felâket! Yok, hayır, daha doğmamıştır, Yahudilerin yeni meliki!

Geceleyin ümit ile şüphe, müminlerin ruhunda işte böyle cidal halindedir. Fakat daha münevver hacılar da Mesihi hayal eder, onların gördüğü rüya da budur. Bir yandan da Augustus'un şairleri Virgilius ile Horacius te gelmesi yakın olan ve yer yüzünde sükûnu hükümlan kılacak olan altun devrinden bahsetmemişler midir? Çokları iddia eder ki şu ande ikbal, Romaya güler yüz göstermektedir, dünyaya hâkim olan Romadır; fakat bununla beraber Daniyal gene de şaşmaz ve hataya düşmez bir peygamberdir ve kavminin mutlu resulüdür. Fakat Filon da: «Yahudilerin kâffesini arzın aynı yerine sevkedip götürən, Baba (Eb) nezdinde şefaati dileyen ve affü mağfiret elde eden sermedî simayı» bulutlar üzerinde görüyor. «Ol zaman, yıkılıp zeval bulmuş şehirler ye-

niden dikilecek, sahralar meskûn olacak, her ne kim kırırdır, doğurucu olacak!» diyor.

Mabedin revakları altında gece hüküm sürüyor. Kâhinlerin hayaletleri uyku ile uyanıklık arasında yavaş yavaş kımıldanıyor. Onlar Roma askerlerini de, nöbetçilik vazifelerini de, mükadderatlarının zilletini de unutmuşlar. Fessah (Hamursuz bayramı) yakındır ve onların bütün düşüncelerine, gelen kurtarıcının lâtif ahengi karışıyor.

Baştan başa uyanmış Orşelim rüyasında Mesihi görüyor.

BİRİNCİ FASIL

HİTAP

I

Genç bir oğlan çocuk dağda, güneşin yan düşen ışığında, otlara uzanmış yatıyor. Gözlerini havaya dikmiş, mavi göğü seyrediyor. Sanılır ki bu bir çobandır: yanında koyunlar otlayıyor. Etrafında her şey o kadar durgun, sıra dağlar ovaya doğru öyle yumuşacık alçalıyor, insan sesi ve kaynaşması o kadar yok ki delikanlı isterse uykuya dalabilir, uyandığında da gene sürüsünü öylece, el değmedik bir halde bulabilir. Fakat o, uyumuyor, sürü de kendinin değil. Sebt sabahları, o, böyle gözden kaybolup bir yana sıvışmayı sever; bugün tezgâhta iş işlenmez, onun yardımına lüzum yoktur, sabah ibadeti ile sinagon vakti arasında da bir saat serbest zamanı vardır. Bu dağın başında yapa yalnız kalır, gözlerini göğe diker, kendini bahtiyar hissederek.

Çünkü dağın daha üstünde, bulutların da üstünde onun *Eb'bi* sakindir. Şüphesiz o, gözle görülemez. Musa bile onu ancak bir defa görmüştür; onun bazı bazı eski

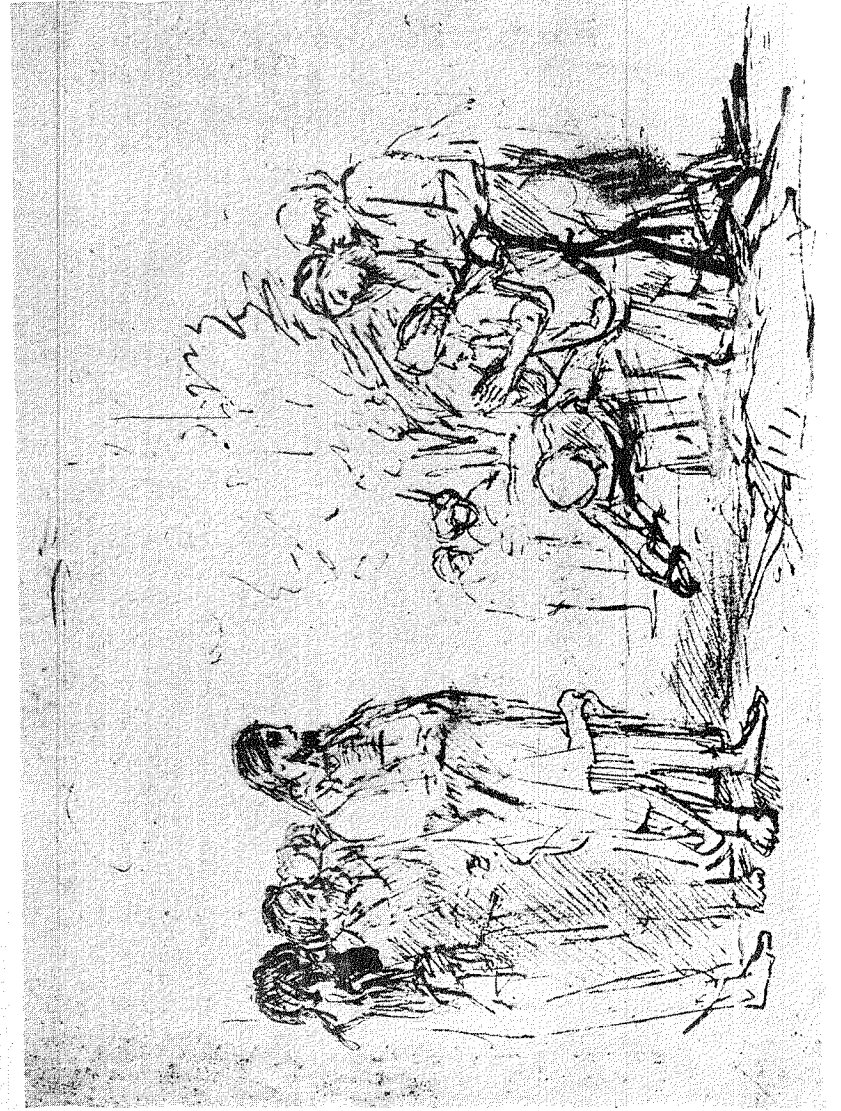
peygamberlere görüldüğü de olmuştur. Fakat burada, onun o çok uzaktaki huzuru hissedilir. Denizden esen rüzgâr, kocalmış zeytin ağaçlarını çatırdata çatırdata eğip büktüğü vakit; ilk bahar yağmurlarından sonra ırmığın sesi, şu ande olduğu gibi, koyunların melemeleri arasında daha çağiltılı olduğu vakit; şu ötede, şimale doğru Haviye (Hermon) dağının üstüne bulutlar yığılıp tepesini örttüğü vakit, daima Cenabı Hakkın sesi duyulur; zira o, dağların Allahıdır, ovayı sevmez.

Burası tam dağların ortası. Buradan dağların hepsi göz önünde. Solda, Tabor (Thabor)un yuvarlak, yassı tepesi, yanında sağda Sameriyye (Samarie) dağı, ta dipte de sivri tepeli Kermel (Carmel) ki denize devrilip batacak gibi yüksek. Gerçi çocuk Tabor'a gitmiştir, fakat onun arkasında saklı duran gölün kıyılarını hiç görmüşlüğü yoktur, onun limanına gidecek olup olmadığını da bilmez. Onu oraya cezbeden hiç bir şey yoktur. İnsanlar gemilerden ve şehirlerden çok bahsederler; söhbetlerinde boyuna filân şey kendilerinin olan kavimler, filân şey de ellerinden çekilip alınmış bulunan kavimler mevzuu bahsolar; fakat denebilir ki onların sözleri bu delikanlının kulağına varmadan ölüp gider.

Burası iyi, yosun yumuşacık, incir ağacı da tam gözler güneşten kamaşmayıp açık tutulacak kadar gölge salar, dikenlerle de başa çıkılabilir. Tepeli toygâr ürkmeden yanınıza yanaşabilir; burada çobanlar bulunacak olsalar

bile konuşmazlar; burada hayvanlar halîm ve sessizdir, otlamaktan başka tasaları yoktur. O hayvancıklar her ne kadar ibadet edemeseler de şüphe yok ki *Eb*, onlara sevgi ile bakar. İncir ağacını da, ağacın dibindeki delikanlıyı da muhakkak ki görür, zira o her yerde hazır nazırdır.

Fakat aşağıda, şimdi gideceği küçük şehirde, beyaz beyaz evli Nasıra (Nazareth) da her kes Allahın bolluğundan ve mabedinden bahseder. Diyorlar ki Yahudiye memleketini onların ellerinden almışlar ve Allahın kavmi üzerinde mülhitler saltanat sürermiş. Bu söyleyenlerden en gevezeleri zenginlerdir, İsrailîlerin hahamları da konuşmaktan usanmaz, dilleri durmaz. Hem de neden yoksulların evini ziyaret ederler, fakir fukara lâıykı ile ibadet ediyor mu etmiyor mu diye teftiş ederler. Babası, neccar, bu Ferisîlerden birinin geldiğini görünce rendesinin üstünden gözünü can sıkıntısı ile kaldırır. Doğrusu, bilir ki bu zair ona vaktini kaybettirecek, tahir olmayan bir şey var mı yok mu ve her şey Tevratın evamirine uygun mu değil mi diye tasları, tabakları, evin duvarlarını gözden geçirecek, bu yüzden tam bir saat vakit geçecek, işi de yüz üstü kalacak, bitemiyecek. Kitabı Mukaddes güzel şey! Bununla beraber, babası dün akşam, Danial'in kitabını yüksek sesle okurken kız kardeşleri uyuya kalmışlar, anası da dinlerken dona kalmıştı. Çocuk, hepsi de kendinden küçük olan bir sürü erkek ve

YESU, HASTALAR ARASINDA

kız kardeşini düşünüyor, babasının ve anasının sert sözlü dillerini düşünüyor ve onların huzurunda Allahı canü gönülden hiç düşünemiyor.

Evinde, bütün ailesini sinagona gitmeğe hazır buluyor. Hepsinin de esvapları ter temiz, anne onları daha dün yıkamış. Fakir kerpiç evin yemek yedikleri ve hep bir arada yattıkları tek ve loş odasında baba alât edevatını topluyor, sonra, ana en son doğan çocuğu kucağına alarak hep birlikte gidiyorlar. Kapının önündeki tezgâhtan aletleri kaldırmışlar, tezgâh boş, fakat evin içinde her şey açık duruyor. Sebt günü bir şey çalmağa kim cüret edebilir? Hem gelip te buradan ne çalacaklar?

Çeşmenin yanından geçiyorlar, bu çeşme, kümbedin altında eski bir havuzdur ki çocuk orada anasını her sabah omzunda çift kulplu bir testi ile görür. Sonra, zenginlere evlerinin etrafında taze bir gölge veren bir çok bahçeler boyunca gidiyorlar. Kaynağı bol bu yüksek vadede her şey ne kadar mamur! Kadim servilerin hafifçe meyillenmiş tepeleri çok havaya yükseliyor, hurma ağacı da hemen onlar kadar boylu. Bağ daha şimdiden yetişmiş, nar ağaçlarının kırmızı çiçekleri ise açık yeşil renkli uzletgâhlarından pıtrak pıtrak dışarı fırlıyor. Fakat, bahçelerinin önüne zenginler diken ekirmişler, ta ki hiç kimse oralara girmeye yeltenmesin diye. Lâkin tozdan dümandan o dikenler tanınmaz hale geldikleri için yolcu

onlara takılıyor, ötesi berisi yırtılıyor, çocuklar da bağırıp sızlamaya başlıyor.

O zaman süslü evlerle sütunları üzerine fırlatılan gayızlı bakışları delikanlı görüyor, zira dikkatlidir, insanların ruhunu kendisine açıp bildiren her şeyin farkına varır. Bununla beraber bu bakışları anlayamıyor, zira kendi de bu zenginler gibi yaşamaktan hoşlanacağını hiç hayaline bile getirmemiş. Keçilerin taze sütü, koyunların peynirleri, incirler neye yetmez? Şu halde Allahın nazarında, bir neccar, bir âlimden daha mı az değerlidir? Ve şu meşhur Ferisîlerden çoğunun eskiden birer esnaf, birer sanatkâr olduklarını o, kendi kulağı ile duymamış mıdır? Sinagona gittiği zaman, zenginlerin oturduğu ilk saffa geçeceğine yerin dibine geçmesini daha yeğ buluyor.

İşte çoktan beridir ki ailesi Orşelim'e hacca gidememiş, bu hal ana babasını kederlere düşürüyor. Üç gün yolculuk pahalı olur. Geçen yıl oraya gidebilmiş genç bir komşu, Hirodes'in mabedinin ne kadar zengin ve yaldızlı, mihrabın önündeki mezbahın ne kadar cesim, kâhini a'zamm hil'atinin ne kadar mükellef ve muhteşem, sokakların da ne kadar cıvıl cıvıl olduğunu hikâye etmişti.

Fakat Yesu'un ne seyyahati içi çekti, ne de mabedi.

II

Şu ande babasının, büyük oğulları ile birlikte girdiği, anasının ise ayrı yerlerde duran kadınların yanına gittiği soğuk ve derin beyte merdiven basamakları geçit veriyor. İnsanlar da ne kadar kaynaşıyor, ne kadar da uzun uzadıya söz söyleyorlar, ne kadar çok münakaşa ediyorlar! Ta dipte, Tevrat tomarlarının bulunduğu dolabın önündeki yüksek mekammından ayin icra edecek kâhin onları susturuyor. O zaman hepsi birden, ayakta, bir düa okuyorlar. Sonra kâhin: « Cemaatten bugün kim Tevrat okumak ister? » diye soruyor. Ön safta, ak sakallı tıknaz bir adam ayağa kalkıyor. İpek bir hil'at giymiş, güzel şalı mücevherlerle süslü. Kürsüye çıkıyor, her kes ona yol açıyor, o da mekamlı bir sesle okumaya başlıyor. Bu adam şehrin en zengin adamlarından biridir, gayet âlimdir, sadaka vermekten yana kimse onunla çıkışamaz, zira o, gayet gösterişli sadaka vermesini bilir.

O, yanılmaz ve günah işlemez, Rabbın beytine daima ilk önce o gelir, kandillerin aydınlığında ibadet eder, oradan en sonra da o çıkar. Perhizlere kimse onun kadar riayet etmez. Sürü sürü çocuklarını Allah korkusu ile terbiye eder, gelirinin onda birinden fazlasını mabede vakfeder. O, bir ibret ve bir örnektir. Gene de onu kimse sevmez, zira haddi zatinde o, kimseyi sevmez.

Ayaklarımın ucuna basarak bir parça daha boylanan zavallı çocuk, surat asar, yığın yığın baş kalabalığımm arasından, uzun mabedin öte ucundaki yüksek kürsüyü görmeğe çalışır. O çok şişman adamın ağzından çıkan tantanalı sözleri hiç sevmez. Ona gazez bağlar, zira o adam kimseye fenalık etmez, babası bile, vakti ile o adam kendisine bir kapı ısmarladığı zaman uzlaştıkları fiattan daha fazla para verdi diye onun cömertliğini ve âlicenaplığını medheder. O halde çocuğa bu uzaklığı, bu ayrılığı ilham eden şey nedir? Ve bütün bu adamlar, Tevrat okuyanın şerhleri ve tefsirleri zevklerine değildir, Mesih sözü « Âdem oğlu, ibni insan » ve « Davud oğlu, ibni Davud » sözü ile aynı manada mıdır diye münakaşaya girişip te sözleri git gide daha şiddetlendiği, ve içlerinden her biri kendi fikrini takviye edecek bir Kitabı Mukaddes ayeti zikrettiği vakit genç çocuk kendinin kızarıp bozardığını hisseder.

O, kendi gizli hazinelerini müdafaa etmek isterdi, bulunduğu dar sinagondan kaçmak, tepeli toygarm ta kendi yanına kadar geldiği, ırmağın kendisine gayet munis geldiği, başının üstünde bulutların dalgalandığı, nararının o bulutlar maverasındaki melekûtüssemavata dalıp gittiği yere koşmak dilerdi.

Öğleden sonra, çocuklar gene o buz gibi beytte bulurlar. Çevreleme bağdaş kurarlar, her biri, elinde Tevratın açık bir yaprağını tutar, ortaya oturmuş okuyucu

onlara sırası ile harfleri telâffuz ettikçe onların parmakları da harften harfe gider. Yavaş yavaş, harfler kelimeler vücuda getirir, kelimeler de cümle olur. Oğlan çocuklar hep bir ağızdan hecelerler ve kelâmı kibarı usanç verecek bir ittiratla makine gibi tilâvet ederler. Bu, onların hayatının yegâne mektebidir. İçlerinden biri dersi karıştırdığı vakit hoca onu döğür, hakikatte o hocanın işi kolay iş değildir, zira çocukların konuştuğu dil, kendilerine okutulan dilden farklıdır. Bu diyarın yüksek topraklarında, boğazdan gelen Aramlı sedalarına bütün İsrailiye'nin güldüğü muhtelit bir dil konuşulur. Fakat Yesu, ötekilerin nasıl konuştuklarını bilmez. Ne ise ders biter, hepsi de kurtulduğuna memnun olur.

Sokakta, görülecek o kadar şey vardır ki! Orası hakikî bir milletler sokağıdır. Yabancı diyarlardan Batlamiyye (Ptolemaïs) limanına gelen, oradan da en şimaldeki eyalet içlerine, Taberiyye (Tibériade) deki Melik nezdine, daha da uzaklara, Şam'daki Suryalılar nezdine gidecek olan bütün hububat, bütün insanlar; bunların hepsi de Nasıra (Nazareth) dan geçmeğe mecburdur. İşte bundan dolayı çocuklar develerle beygirlerin, eşeklerle yük arabalarının, askerlerin, karıları, köleleri ve halayıkları ile birlikte tacirlerin geçtiğini görür ve, yolcular hayvanlarına yem vermek için mola verdiği vakit çocuklar onları eyice tedkik edebilir. Kırık dökük bir kaç yunanca kelime de öğrenirler, zira buraya en yakın olan beldede,

buradan üç saat ötedeki Sefuriye (Séphoris) de mülhitler Yahudilerden daha kesretlidir.

Şarktan, daha, Fenikeli tacirler, arap âlimler ve maiyetlerinde ecnebi diller konuşan sergüzeştçiler de gelir, bu sergüzeştçiler melikin hizmetinde bulunmuşlardır, şimdi de deniz yolundan memleketlerine dönüyorlardır. Fakat, ateş püskürerek yaygaralı yaygaralı konuşuldu mu, toprak titrerdi, sesler de sert ve müşkilpesend oldu mu, demir esvap giyinmiş ve kısa kısa kılıçlar takınmış askerler geçiyor demektir. Roma imparatoru o askerleri her diyardan devşirir; onların kimi esmerdir, kimi kumral; incelmışleri vardır, yabanîleri vardır; Yahudiler bir ilâh tasvirini selâmlamağa mecbur kalmamak için kartala sırtlarını dönerlerse de çocuklar avare avare dönüp dolaşırlar, ve haram tasvirde gizlenen bu derece tehlikeli şey acaba ne imiş diye kavramağa çalışarak parmaklarının arasından araştıracı bir gözle bakarlar.

Bu mülhitlerin her yandan akın akın çıka geldiğini görmek Yahudileri korkuya salar, fakat aynı zamanda inanlarına da kuvvet verir. Bu şey, onların söhbetlerinin ezeli mevzuudur. Akşamleyin çocuk evin kapısının eşğinde babasının yanında sessiz sedasız oturup ta, babasının içini çeke çeke komşusu ile zamanenin kötülüğünden dert yandığını duydukça sokaktaki manzaraların manasını anlatan bir çok şey öğrenir. Ve dağın üstünden gördüğü, o gördüğünden de yüzlerce fersah daha ötede

bulunan bütün memleketin vakti ile Yahudilerin olduğunu, o memleketi onların ellerinden Romalıların aldığını, şimdi de hâlâ vergiler ve gömrük resimleri isteyip durduklarını şüphe yok ki zihnine nakşeder. Romalıların yangıların büyük yardımı ile mabedi zaptetmişler, hattâ rivayete göre Kuddüsül Akdasa, Haremül Ahrama kadar da girmişler. Bütün bu şeyler, daha ancak bundan bir kaç yıl önce vukua gelmiş. O zaman, Melik Hirodes'in güzel bir kölesi olan Şem'un (Simon) zuhur etmiş; Eriha (Jéricho) da melikin sarayını ateşe vermiş; sonra Musa gibi kuvvətli, dev boyunda bir çoban başına bir taç geymiş ve Romalıları yenmiş.

Fakat hepsi de ölmüş gitmiş.

III

Uzun müddet titreyip sinmiş olan Nâsıra ile Celile, sınırdas eyaletlerin kargaşalığı sırasında durgunluklarından silkinip isyana karışmış bulunuyordu. Nâsıra'dan bir kaç saat ötede (Gamala) da Yehuda isminde bir Celile'li, vatani kurtarmak için etrafına azimli adamlardan bir kafiye toplamıştı. Onu bu vazifeye kendi tecellisi davet etmişti, zira babasını Romalı Hirodes öldürmüştü, bu da onun öcünü almak isteyordu. Yehuda yeni fırkanın kolu idi, Sadok ta başı; bunlar kendilerine « taassuplu hamiiyetli » ler adı verdiler ve Romalıları her

hangi bir surette itaat göstermeği kabul etmediler; bizim yalnız Allaha karşı vazifelerimiz vardır, biz hürrüz! Siz cümle halkı vergi vermeğe mi cebretmek isteyorsunuz? Melik Davud bile nüfus ve emlak vergisi komağa çalıştığı vakit peygamberlerin hışmına uğradı idi. Siz isteyorsunuz ki gemilere götürdüğümüz en küçük bir buğday tanesine varıncaya kadar, en ufak bir zeytinyağı şişesine varıncaya kadar her şey için vergi verelim. O başka iş; sizin yaptığımız, tama'dan da fazla; dilediğiniz şey, ümmetullahı müşrikler nazarında tezlil etmektir. Şayet Ferisiler bu hususta uzlaşıyorlarsa eski peygamberlerin fikrinden külliye gafildirler de onun için uzlaşıyorlar, zira biz sabırsızlığımız ve ef'alimiz sayesinde Mesih'in, kurtarıcının gelmesini meydana çıkaracağız» dediler.

O zaman Yehuda ile adamları harekete geldiler, başını ederek Sefuriyye'deki silah deboyuna girdiler, Romalıların parasını aşırıdılar, ve kâhinler tarafından takdis edilerek yabancıları koğmağa gittiler. Kafileleri boyuna büyüdü, Celile'nin sırtları üstüne açılıp yayıldı. Fakat Roma Jenerali Varus, Surya'dan alelacele koşup yetişti, bir hamlede onların kuvvetinden beş misli fazla bir ordu getirdi; civar mülûkûn yardımcı kıt'aları ile tezeyüd eden bu ordu, az önce kurtulmuş olan Orşelim'e dehşet saldı. İki bin asî, çarınıhta can verdi, yalnız, reisleri Yehuda kaçtı gitti.

Babalari, hocalari kendileri gibi Celile'lilerin neler

yapmağa cür'et ettiklerini, nasıl muzaffer olduklarını ve nasıl bozguna uğradıklarını bir yandan kin ve bir yandan ümit içinde naklettikleri vakit genç çocukların ruhu öyle ürperir, öyle ihtizaza gelir ki. Yehuda, hayallerinin kahramanı olur. Şüphe yok ki o, Lübnan'ın mağaralarında gizlenmiş duruyor, yeni bir intikam plânı kuruyor. Fakat günün birinde haber alırlar ki Romalılar onu da yakalayıp çarınıhta germişler, o zaman başlarını önlerine eğerler. Onun şöhreti çabucak büyür; onu milletin bir kurbanı ve bir şehidi addederler. Mabedin bütün o parlak mevzeleri, babasının ve cedlerinin öcünü alarak hürriyet uğrunda şehit düşen Yahudayı kutlular. Orşelim kapılarında, yolun üstündeki müşrik haçı ise zaferin timsali olarak kalır. Vakti ile bunların hepsi de kinden yanar tutuşurdu, şimdi ise içleri yeni bir intizarın ateşi ile yanar. Bunlar ancak ve ancak Romalılardan kurtuldukları vakittir ki Mesihin saltanat ahdı gelebilecektir. İşte bu ümmetullahın dinî siyasetinin talebettiği şey budur.

Sinagonun içinde, yalnız düşünceli genç çocuk sakin kalır. O, bilgiye susamıştır; umumiyetle o, büyükler konuşurken dinlemeyi sever, ve bu adamların düşüncelerinin esası acaba ne olabilir diye keşfetmek için onları yandan tarassut eder. Tesadüfen Nasıra'dan geçen İskenderiyeli bir Yahudi, büyük kütüphaneden ve yeni hakîmlerden bahsederken onun dikkati uyanır, ve dışarı

dan gelen bir hava cereyanının böyle onun kendi küçük şehrine getirdiği şeyi gider ayak sezip kavramağa çalışırdı. İhtimal ki de günün birinde Yunanlımın biri onun huzurunda, vakti ile Atina daha büyük ve şevketli iken eski mülhit bir peygamberin halk arasına karışarak talim ve tedrisde bulunduğundan bahsetmişti. O adam, yoldaki esnafı mektepten de, mabetten de üstün tutuyordu, diyordu ki: « Kendini bilmeğe çalışan kimse, daima eyi hareket eder ve bu hal onu bahtiyar kılar. » Bu yolda şeyler o çocuğun muhayyelesi üzerinde tesir bırakır ve zihnini garip garip neticeler çıkarmağa sevkederdi.

İmdi, şimdi ki müşriklerden nefret etmek, Romalıları hakir görmek lâzımdır, şimdi ki milletin gururunun galeyanda olduğunu ilk defa olarak görür, bu harekete karşı kat'iyen soğuk ve kayıtsız durur. Allah bizi seviyor diye onlardan nefret mi eder, nefret etmesi mi lâzımdır? Hem biz lekesiz miyiz ki kendimizi onlardan üstün tutarız? Kermel (Carmel) şimdi Fenikelilere ait bulunuyor. Hirodes'in oğlu Filips, Gölün şimalinde saltanat sürüyor; bunun ne ehemmiyeti var? Şayet Allah bizi beğenip ötekilere tercih etti ise bir de fazla olarak bize bunca dağlar ve bunca şehirler vermeğe ne ihtiyacı var? Mabetin bizim olması elvermez mi? Ve şayet Romalıları bize vergiler ve resimler tarh ediyorsa, bu yüzden olsa olsa zenginler daha az zengin olur, fakat nihayetün nihaye hepsi de aç kalınca yemek yer a! Benî İsrail mülkünün

Allahın hükûmeti ile ne münasebeti var? Hem şayet Yehuda ile Sadok Allah hükûmeti isterler idi ise Sefuriyye (Séphoris) deki keskin müşrik kılıçlarına ne ihtiyaçları vardı?

IV

İmdi, yıllarca müddet, kargaşalık gürüldemekte devam ediyor, bu hal beş on yıl daha da sürecektir. Eyisi mi buna kulak tıkamalı.

Yesu genç bir adam oluyor. Nasıra'lılarda âdet olduğu üzere ortasından bir çizgi ile bölünmüş koyu saçları var, şüphesiz nerede ise sakal da salıverecek. Sıhhati yerinde, gürbüz; tezgâhtan ayrılınca ekseriya dağa çıkıyor. Babası ile bir arada testere ve rende kullandığı sokaktaki hava ovanın en uzak tarafındaki kadar yakıcı değildir; dağlar arasında rüzgâr eser, bol bol menbalar da dağlara yeşillik verir. Derler ki babasını kaybettiğinde kendi on dokuz yaşında imiş, anası ile birlikte tek başına küçük kardeşlerine bakmağı boynuna almış.

Tevrat evlenmeği emreder ve çok çocuk sahibi olan babayı takdis eder; buna rağmen o, evlenmeyi düşünmüyor. Bununla beraber de kadınları seviyor, kadınlarla çocuklar onun söhbet ve refakatini aradığı gibi o da kadınlarla çocukların söhbet ve refakatini arıyor. İhtimal ki ona ham başka, garip bir adam nazarı ile bakıyorlar, zira o,

mülâyim ve rakik adamın biridir, ne bir kimseye çıkışabilir, ne bir kimseye gazez bağliyabilir; hatır bilir, her kese nazik davranır, hiç kavga aramaz. Umumiyetle kendisi ile kolay ülfet ve ünsiyet edilir, konuşmaktan ziyade dinler, insanların mukadderatını kalbinde biriktirir. İnsanların ihtiras ve iptilâlarına dikkatlidir ve hareketlerinin hakikî saiklerini âdeta sihirli bir asa ile keşfeder gibi görünür. Onun bilhassa keşfettiği şey gürültülü ve ananevî düsturlar ardında gizlenen saklı zaaflardır. Fakat bu keşfinin içine hiç hainlik sokmaz. Zira öyle çok şeyler anlar ki kalben her şeyi mazur görür; ve hiç öyle büyük büyük derebeği tavurları takınmadığı için her kes gelir, içini ona emniyetle döker.

Belki de ona biraz acırlar da; çünkü onda hiç bir cah hırsı görmemişlerdir ve çünkü başkalarının kızdığı yerde o, gülümser. Zenginler de onu memnuniyetle davet ederler, çünkü o, Tevratı eyi bilir ve hiç te öne atılmaz. Böyle olunca o da onların sofrasına oturur ve onların şarabından, memleketin yamaçlarının verdiği o kuvvetli şaraptan içer. Ne şenliklerden kaçır, ne de ziyafetlerden; davetlilerle şakalaşır da.

Fakat onun tercih ettiği şey, kendi payesinde olanlarla, yolun kıyısında, yahut sinagon merdiveninin basamaklarında kendi gibi yoksul insanlarla oturup onların dertlerini, şekvalarını dinlemektir. Zahitlerin çekindiği her nevi göçebelerin söhbet ve refakatlerini de arar. Aşifte

kadınlardan korkusu yoktur, her kesin hakir gördüğü gömrükçülerin sofrasında da oturur. Gerçi, bir emîrin isteyip te sonra da cizye olarak Romaya göndereceği vergileri ve rüsumu bir Yahudinin, öz milletinin adamlarından zorla almayı irtikâbetmesini hiç kimse affetmez. Ve gerçi bu gömrükçüler para çiftçiliği zenaatini yapmakla zengin olurlarsa da, bunların zenginliği nefrete şayandır. Umumun parası demek, çalınmış para demektir; sadık bir mümin ancak mabede para vermeğe borçludur.

O halde genç neccarı bu kabîl insanlara doğru sevkedilen şey nedir? Şehirde her kes bilir ki o, para kabul etmez ve bu güruhun alçak sayıldığından da gafil olmasa gerektir. İmdi, yavaş yavaş haber alınır ki bunu arayan o melûnlardır; çünkü bu, onları tahkir etmez; onlar sanat olarak parayı ve ya aşkı ne için intihab ettiklerini, ve bu hale düşmeden önce her işe nasıl baş vurduklarını buna anlattıkları vakit bu, onları dinler. Dersiniz ki bu acayip delikanlının fıtratında, bilmiyerek, günahkârların en koyusunun içinde bile hâlâ var olan namusluluk bakiyyesini, zahire çıkarmak hassası var. Onun huzurunda duygusuzlarla merhametsizler kalplerini açar ve hainler biraz yumuşar.

Zira Celile'liler demevî adamlardır, zaman zaman yeğit kesilirler, hakikatli ve sadık olurlar, bir ideal uğrunda coşarlar, sonra ortada hiç sebep yokken yeniden ezginleşirler, zelil olurlar, hallerinden şekva ederler, cesaret-

leri kırılır. Bu adamlar kendilerine güvenemezler; civardaki müşriklerle sayısız ihtilâtları olanları bir kat daha kararsız kalmıştır; Celile'deki kadar matuh insanlar bulmak için hayli uzaklara gitmek lâzımdır. Fakat Yesu'un meczuplardan korkusu yoktur; onların içinde telâşla debelenen cini görür ve şüphe yok ki başkalarının kaçındığı bu bedbahtları da ziyarete gider.

Şayet bazan neşesini kaçırrırlarsa, bir nevi adamlar, mübalagalı zühtü tekvalarını gösterişle ortaya saçan, umumî meydanda ifratlı bir mubareklik ve velilik taslayan adamlar kaçırr: Hahamlarla Ferisîler. Artık yetişip reşit çağa varmış olan delikanlı, Tevrata daha çok daldıkça mana ve mazmun ile mevzu ve mektup arasındaki uygunsuzluğu da daha kuvvet ve şiddetle his ve idrak eder. Bir Ferisî darbı meseli der ki: « Şayet iki kişi bir araya gelir de Tevratı bahsetmezse o birleşme küfür erbabının birleşmesi demektir. » « Veyl o kimseye ki yol giderken Tevrat hakkında düşünceye dalar da: şu ağaç ne güzelmiş, şu yeni sürülmüş tarla ne güzelmiş! diyerek düşüncesini orta yerinden keser! Böyle biri kendi hayatının mahvına yürüyor demektir! Veyl o kimseye ki ulemanın vesayasına zıt koşarak, Tevrat hakkında şahsî tefsire sahip olur, böyle birinin öbür dünyadan nasibi olmayacaktır! » Ne, demek ki bir hurma ağacına imrenerek bakmak yasak mı olurmuş? Allahı düşünürken arzı sey-

retmeğe izin yok mu imiş? Ve eski mezamirin manasına agâh olmak için hahamların miftahı mı lâzımmış?

O, kendi de âdet ve evamiri, ruhanî reisliğin hukukunu ve izdivacın esas nokta ve akidelerini, düsturu ve öşürleri, Benî İsrail'in ve peygamberlerin tarihini hahamlar kadar pek âlâ bilir. Ruhunun hariminde, o kendi de Tevratın bir âlimidir, fakat böyleyim diye öğünmek neye yarar? Şu halde bu adamlar sokak sokak boş yere ne diye dolaşırlar ve ne diye murahhaslarını yoksulların taharetine nezaret, etmeğe gönderirler? Fakat yedi yılın sonunda kendi esirlerini azat etmek lâzım geldi mi, o zaman, hakikatte: « Biz ellinci yılın sonunu bekleyeceğiz » derler. Zenginler yoksullara çetin vergiler tarhederler, yerde toplanan başak demetlerini, Tevratın takdimeler hakkında yazdığı emir mucibince, her daim onlara bırakmazlar, o zavallılardan yedi yemişin ilk mahsulünü isterler, mabede vergi diye de onlardan koyunlarının yününü isterler, odun isterler, hayvan isterler. O zaman yoksul, bir kat daha yoksul olur, bir kat daha zahit değil.

Yoksul, yolun kıyısında oturmak ve gelip kendisini gündelikle tutmalarını beklemekle daha eyi etmiyor mu? Allah onu açlıktan öldürmez, o halde tasa çekmek neye yarar? Başında anası ile erkek kardeşleri olmasa o, kendi de dağa çekilip orada süt ve incir ile geçinmeği daha çok sever. Zira aşağı şehirdeki insanlar hep kendileri ile doludur, eyilik ettikleri zaman, değil sade Allah tarafın-

dan görülmek, fakat bir de insanlar tarafından görülmek endişesinde bulunurlar, ve Tevrat okumağa daldıkları zaman gözleri, gökteki yıldızları seyrettikleri zamandan daha fazla parlalar.

İmdi, bir gün o, dostlarından üçüne bütün bu şeylerden bahsedince onlar kendisini alâka ile dinlerler. Sonra ertesi akşam, el ayak istirahatata çekildiği saatte başka bir kaç dost daha gelir ve onu tekrar kendi düşüncelerine sevkeder. O, anasının ev işleri ile uğraştığı evceğizin kapısının eşğinde canının sesini yavaşça çıkarır. Hareket noktası olarak Kitabı Mukaddesi alması kolay işitir; zira o, şimdi atik ahdı da, cedit ahdı da eyi bilir. Belki de o akşam o, — kendisi, Yesu, daha çocukken ölmüş ve: « Sana yaptıklarını istemediğin şeyi sen de başkalarına yapma » hikmetini öğretmiş olan — fazıl Rabbi (hoca) İllel'den bahseder. Esasen bu hikmet daha önce (Tobie) nin kitabında da vardı sözünü ilâve eder. Fakat şimdi Orşelim'de Sanhedrin'de mekam tutanlar Şemai (Schammaï) nin şakirdleridir. Onlar karanlık, sert ve fazla zahit adamlardır: « İnsan hiç dünyaya gelmemiş olsa daha eyi idi » derler. Madem ki güneşi, dağları ve kuzuları, çocukları ve çiçekleri seyretmek bize ihsan edilmiştir, bu yolda bir söz söylemek günah değil midir?

İmdi, yarın öteki dinleyicilere iki yeni dinleyici daha katılıp ta, ekseriya diğer halk adamları ile yaptıkları gibi yere oturarak onun sözlerini dinleyecekleri vakit o da

YESU, HASTALARA ŞİFA VERİRKEN

ihhtimal ki kendi tabiatına uygun şeyleri seçerek ve Rah-
ba: « Zebihalarımızın kesreti bana neye yarar? Koç mah-
rakalarından ve besili hayvanların yağından doydum!
Buhurlarımız menfurumdur, zira elleriniz kanla doludur.
Eyu iş işlemeği öğreniniz, adalete mukayyed olunuz,
sonra bana geliniz! » dedirtmiş olan Eş'îya (İsaîe) yı
zikrederek ruhunu peygamberlerin ateşli ilhamına sala-
caktır. Huşa (Osée) m: « Merhamet ister, kurban değil »
sözünü tekrar eder. Ve hisseder ki kendi şiarı da budur.

Fakat dördüncü akşam, dinleyiciler artık onu bula-
mazlar. O, kalbini teskin için tek başına, dağa savuşmuş-
tur. Zira hahamlara karşı beslediği kin onu sert kılmak
tehdidini gösterir. Dağda ise yüreği ferah bulur, ağaçlık-
ların uğultusunu dinler; akşamlayın yabani zambakların
daha cana girici bir kokusu vardır; uzakta, vakti ile pey-
gamberlerin mekânı olmuş olan Şekim (Sichem = Nab-
lus) memleketinin tepelerini, o tepeler daha gecenin
içinde gözden kaybolmadan evel seyreder.

Otlar içine arkası üstü yatar, yıldızlara bakar. Gönllü
istese de istemese de canı, baştan başa Eb'binin aşkı ile
doludur.

V

Çoktan beridir ki, genç ve âlim Neccar, fırka kavgala-
rının ortasında yeni tarikatın gürültüsüz patırdısız tees-

süs edip baştan başa bütün memlekette tevessü ettiğini haber almış. Zira bu tarikatın mensupları memlekette de, sinagonda da hiç bir dinî teceddüt ve islahatta bulunmak istemezler, kimseyi ikna etmek istemezler; istedikleri yalnız saffet ve fakr içinde kendi aralarında rahatça yaşamaktır. Bunlar kadın erkek dört bin kişidir, (Essenien) ler tarikatına mensuptur. Bunlar komünist zahitlerdir, ne zenginliğe karşı mücadele açarlar, ne de Ferisîlere karşı; ne kimsenin gözüne batarlar, ne de kimse gözlerine batar; bunlar yalnız peygamberler tarafından talim edilmiş olan komşu sevgisi fikirleri ile emvalin iştiraki fikirlerini ef'al halinde tahakkuk ve tecelli ettirmeğe karar vermişlerdir. Bununla beraber bunlar kâhin keşiş filân değildirler, zanaat sahipleridirler, işçidirler, köylüdürler, çobandırlar, arıcıdırlar; nehyettikleri yegâne sanatlar: tacirlik, gemicilik, demircilik gibi mırdar sanatlarıdır.

Her yeni mürit parasını da, malını da müşterek sandığa teslim eder, kendisine ihtiyacı olacak şeyden fazla kazanan biri de aynı suretle hareket eder. Kendilerinde noksan olan şeyi aralarında değiş dokuş etmek sureti ile elde ederler. Her biri kendi malını yoksullar lehinde dilediği gibi kullanmakta serbesttir. Müşterek sandığın ne yolda kullanılacağına meclis karar verir; müzakerelede hakim olan cihet yaşla bir de ekseriyyettir: «Benim malım da, senin malım da senindir.» Bunlar yavaş

yavaş berriye (çöl) nin serhadlerinde insanlarla meskûn olan merkezlere doğru adım adım yaklaşmışlardır. Gündelik işlerinin icabına göre kırlarda ve yahut küçük kasabalarda grup grup yaşarlar. Gurbete çıktıklarında İsrailiyenin her yerinde kardeşleri nezdinde elbise, alât edevat bulurlar; zira her ne kadar siyasetle de, hükûmetle de alâkaları yoksa da, mabedle dahi şöyle bir alâkalı varsa da tarikatlarının safları arasında Yahudilerden başka kimse bulunmaz.

Mutekittirler, dinin akidelerine saygı gösterirler, fakat nice şeyleri de kendi reiiyle yaparlar: sabahları, önce tefekkür ve mürakabeye bir saat hasrettikten sonra doğan güneşe ibadet kılarlar, güneşe, saf ışığa taparlar. Karanlıkta, Allahtan bahsetmezler; hikmet ve marifetullah sırf gündüze mahsustur. Öğleyin, bir arada yedikleri yemekten evvel yıkanıp ta beyaz libaslarını geyince sofrada da iki kişinin birden söz söylemesine müsaade edilmez. Hiç ne et yerler, ne de şarap içerler, münhasıran ekmekle, sebze ile, süt ve yemişle beslenirler. Düsturlardan ziyade taharet ve gusüllere ehemmiyet verirler. Hayvan zehhetmezler, yemin etmezler, çok perhiz tutarlar ve sebt gününe o kadar kılı kırk yararcasına saygı gösterirler ki, hattâ o gün tabii ihtiyaçlarını bile defetmezler. Aynı zamanda da eski metinler mucibince nebatları ve taşları tettebbü ederler, büyü bilirler, düa ve afsun ile cinleri koğarlar, rüyaları tabir etmesini bilirler, istikbal-

den haber verirler. Zira halkın onlara emniyeti vardır, onların vesayasını arar, çünkü onlarda ne kârecilik ruhu vardır, ne de bir ihtiras.

Onlarda evlenme yasak değildir, bununla beraber içlerinden çoğu bekârdır, ve aralarında bir çok yabancı çocuk beslerler. Dört sınıftan mürekkep bir meratip silsilesi teşkil ederler, tarikatın sırlarına erkek ve kız kardeşlerini ancak azar azar agâh ederler, ve onlara, edilmesine yegâne cevaz verilen yemini, mezheplerinin de, kardeşlerinin de sırlarını ifşa etmemek yeminini verirler. Bu yeminde ve ya büyük evamirden birinde hanis olan cemaatten tardedilir, o adam artık menfada vicdanının azabını çeke çeke ölecektir. Artık ölümü tamamı ile yaklaşınca, onun tekrar kardeşleri arasına gelmesine bir tek defa ve merhameten müsaade verilecektir. Mala tesahüp yok, harp yok, öfke yok, fakat düşmanlarına karşı muhabbet var, huşu ve huzu var, merhamet var ve gayetle az mezhep merasimi var; işte bu Yahudi fazilet birliğinin madde ve masüvadan sıyrılmak için mevkii fiile koduğu tarikler bu gibi şeylerdir. Zira ruh ölmez; ahlâkı tehzibedici bir hayattan sonra o, yukarılarda, nurun içinde kanat gerip uçacaktır, halbuki dünyevî bir hayattan sonra ise, onun mekânı yerin dibinde karanlıklar ve ezalar içinde olacaktır.

Tarikat inkişaf edip te sessiz ve misyonersiz ilerileye ilerileye Lut Denizi kıyılarından Celile'ye kadar ulaştığı

cihetle Yesu, kendinin en mahrem düşüncelerinden bir nicesini kuvveden fiile getirmiş olan bu adamları dikkatle nazarı itibara aldı. İmdi, kendisi onların saffına girmedi. Güneşe tapsınlar, bu, her ne kadar Tevrate mugayir ve putperestçe bir şeyse de şüphesiz ki iyi bir şey. Ne para, ne de silâh; bu daha iyi bir şey, fakat bütün öteki şeylerden daha iyi bir şey varsa o da bu adamların hiç bir kanlı zebiha kabul etmeyişleridir. Fakat ne diye Tevratın emrettiğinden fazla perhiz tutarlar? Ne için şarabı, cümbüşleri, çalgıyı hakir görürler? Ne için tecerrüt ederler ve yeni yeni sırlar yaratırlar? Şayet insanları seviyorlarsa ne diye insanlardan kaçarlar? Hayır, öz fikirleri onların fikirlerine bu kadar yakın olsa da kendisi (Essénien) olamaz, hayır.

Birdenbire, memlekette bir şayia çıkıyor. Berriye (göl) nin sınırlarında Erden (Şeria) kıyılarında biri çıkmış, tövbe ettiriyormuş, tövbe vaftizi ilân ediyormuş. Ruhu ve bedeni tathir ve tasfiye için sünnet yerine, tıpkı (Essénien) lerin yaptığı gibi su ile vaftiz ediyormuş. Saçları çalı gibi imiş, uzun bir sakalı varmış, deve tüyünden libas geyip beline kayış kuşanmış. O, Berriyede ibadetten kurumuş, iman ile yanıp tutuşmuş, korkunç bir sesle nida eder, ahaliyi korkutur, eyiliğe ve doğruluğa teşvik edermiş. Diyorlar ki İlia (Elie) o imiş. Evvelce Kermel (Carmel) garlarında (mağaralarında) mekân tutmuş olup o garlardan her çıkışında melikler indirip melikler

naspeden İlia. Ölmemiş olup eski peygamberlerin kav-
lince bir gün tekrar gelmesi mukadder olan İlia. İlia ye-
niden dirilmiş ve onunla birlikte tertip ve intikam da
yeniden dirilmiş.

Ana babasının bir dileği Yahya (Jean) yı, her türlü
perhiz ile ülfet ettirmiş, ve Yahya, civarında doğduğu
Berriye'ye de alışmış. O havalide tepelerin kuru ve çorak
silsilesi sulak ve yeşil kırlarla hemhudut olur; nehirden
Berriye'ye kadar ekseriya bir saat mesafe vardır, bazı da
bir tek adımlık bir mesafe. Denebilir ki Berriye derin
bir evin ucunda ayrı bir odadan başka bir şey değildir.
Yahya Orşelim'de sağlam, ciddi ve Tevrata uygun bir
terbiye gördü, zir babası kâhin olduğu için onu da kâhin
olmağa sevketmişti. Fakat günün birinde çocuk mektep-
ten kaçtı gitti, çünkü kendisine öğretilen şeyler ona lu-
zumundan fazla çok ve ya luzumunda fazla az görünürdü.
O zaman şehri de, âlimleri de, cümle insanları da, bütün
dünyayı da bir yana bırakıp çıktı gitti, ve Berriye'ye sı-
ğındı, daha çocukken raşesini kendinde duyduğu inziva
ile orada karşı karşıya kaldı.

İhtimal ki (Essénien) leri takip etti, fakat onlarla
pek derin temaslarda bulunmadı. Zira riyazet ve fakr
içinde uzun müddet, şüphesiz ki yıllar geçirdi ise de (Es-
sénien) lerin hayatının ne faaliyeti ile amel etti, ne de
müşareketi ile. O, kendini bulmak ve tabîi meylini keş-
fetmek isteyordu. Her yandan üzerine göken meselelerin

şiddeti, karanlık tabiatının icbarı onu kendi içine çekti,
fakat kefarete ve tövbeye susamış bir kalbin harareti
onu yeniden kendi uzletgâhından dışarı çıkardı. Ötede,
berriye'nin Lut Denizine dalıp gittiği yerde, Arabistanın
smurlarında, yabani hayvanların boşuna bir av bekledik-
leri, keşişin mağaralarda ve kayalarda sığınmak aramağa
mecbur kaldığı o yanıp tutuşan yalnızlık içinde bu per-
vasız, bu galeyanlı adam ateşte şark usulünce kebab et-
tiği çekirgelerle, arıların son ve seyrek çiçeklerden aşır-
abildikleri biraz yaban balı ile geçinirdi. Orada, üzerin-
de bir av bıçağı, gönlünde bir av arzusu bile olmadan
himayesiz, âdeta gıdasız yaşardı. Mücazatrî ilâhiyeyi dü-
şünürdü. Şimdi şu bir kaç nebatın çiçek açtığı bu yerde
vakti ile Sedom (Sedom) çiçek gibi açmış değil mi idi?
Vakti ile Sedom nasıl kurudu gitti ise, buradan ancak
bir kaç saat ötede bulunan Eriha (Jéricho) da yarım öyle
kuruyup gidecek değil mi?

Kendini riyazetle ve nefsinin ezalarına salmakla deneyip
müteessir ettikten sonra Allaha kendine bir vüsuk ve
yakın vermesi için niyaz etti. Ne yapmalı idi? Ne yapma-
sına izin vardı? Fakat gökten hiç bir ses ona: « Kalk,
Peygamber ve sana ayan olan şeyleri halka tebliğ et! »
cevabında bulunmadı. Bununla beraber içinden bir ses
ona, huşu ve mürakaba lâzım olduğunu başkalarına ta-
lim etmesini, ve nası dünyevî hayatın hafifliğinden ko-
rumasını nida etti. Nas mı? Bütün milleti mi? Kim bilir?

Nedir, ya İlya onun şahsında ihya olunup tecelli etti ise? Kendi üzerine yayılan büyük gölgenin önünde dehşete gelerek geri çekiliyor ve kendine ancak Eş'ya'nın: « Ber-riye'de bir seda nida etti. Rabbm yolunu hazırlayınız. Onun tariklerini doğrultunuz » kelâmını tekrar ederek kuvvet veriyor.

Fakat, nihayet o müthiş ruh sarsıntılarından kurtulurak, kendine keşfolunan şeylerle kendi huşuu arasında kalmış bir halde, uzun bir imtihan zamanından sonra günün birinde meydana çıkıyor, kendini karanlık Orşelim'den uzağa, insanlardan uzağa kaçırtmış olan ihtarı yüksek sesle ilân ediyor. Çöl yüzlü dağların Lut Denizine dimdik indiği, kuruyup tükenmiş nehrin, son kuvvetlerini girdaplar ve burgaçlar halinde bir araya topladığı yerde; Davud'un Saül'den ve melik (Sédécias) ın Babililerden saklandığı yerde; kumlu toprağın son ve seyreker sürüleri kıt kanaat beslediği yerde Yahya yolun üzerindeki ilk evlere müracaat ediyor. Bu yabancı mahluku görünce çobanlar kaçmaz mı, belki de onu zincire bağlamazlar mı? Hayır, her yıl garip mukaddeslerin zuhur ettiği, boyuna yeni yeni insanların kılıkları, kıyafetleri ile, tavurları, edaları ile kendilerine peygamber süsü verdikleri, hattâ her türlü kaideye ve her türlü tedbire karşı bizzat tabiatın bile inatçı bir ısrar ile isyan ettiği, harikulâde şeyin bile doğruya benzer görüldüğü Yehudiye'de insanın başına bu gibi şeyler gelmez.

Yahya en önce bir kaç çobana gidiyor, onlara hitap ediyor, onlar onu en yakın vahaya götürüyorlar; köy ona bakıyor, onu dinliyor. Bir kaç zaman zarfında yüz kişi ve hattâ daha fazla kimse bu yarı çıplak seyyahın sert sesine dikkatle kulak veriyor: « Tövbe eyleyiniz, zira Melekûtüssemavat yaklaşmıştır! » Ve, yeni emre uyarak içlerinden her biri, tenlerinden Erden suyunun tövbe ve vaftiz mekâmında sızdığını hissediyor.

İmdi Orşelim'den sekiz ve ya on saat mesafede bulunuyor. Orşelim, de daima uyanık, daima gayrı memnun, daima yeni teranelere susamış. Büyük beledede kendisinden bahsedildiği duyulan bu adam ihtimal ki sırf yalancının biridir; bununla beraber ya yeni İlia ise? Diyorlar ki korkunç boyu ile, eyiliğe teşvik eden sesi, yalın ayakları, deve tüyünden libası ile ona benzeyormuş. Yıllar ve yıllarca müddet kâhinler, Ferisîlerin kendileri kurtarıcının yakında geleceğini teşhir etmemişler midir? Sakın bu da günahları su ile yıkamak isteyen öteki eşlerine benzer (Essénien))in biri olmasın? Orşelim'in her gece, uykusunda, gelen insanı karşılamağa giden kalbi, kendini kimseye benzemez bir hale sokanın davet nidasından kolayca müteessir oluyor.

Ve ilk bir kaç kişi yeni peygamberi görmek üzere şehirden çıkıp gittiği cihetle az sonra yeni bir kabile daha yola düzülüyor, sonra bir başka kabile daha gidiyor. Bir kaç zengin, merak saikası ile, bir çok yoksul da ümidin

sevki ile oraya gidiyor. Az zaman içinde Vaftizci (Baptiste) nin şöhreti bütün diyara git gide daha fazla yayılıyor. Ve sadedil, inanlı ve reybî, inansız, yorgun, bezgin ve ümit ile dolu, susuzluktan ölen bütün kervanlar Erden'in ağzına dayanıyor.

Yüz yıldır ilk defa olarak İsrailiye'de yeni bir peygamber doğmuş.

VI

Neccarın kalbine birdenbire bir sual varid oldu. Vaftizci (Baptiste) nin tarihini ve hikâyesini endişe ile haber aldı. O hikâye, onun dağlar arasında kaybolmuş küçük şehrine kadar da nüfuz etti, zira hısım akrabasından bir kısmı da hac için Erden kıyılarına gitmişti, oradan dönüşlerinde garip garip menkıbeler ve rivayetler getirdiler. Yesu, kendisinde görülmeğe alışılmadık bir merak ile onlara sualler sordu. Bu adamın icra ettiği bu derece derin tesir nereden ileri geliyor diye anlamak için onun yüzünü, sesini, gözlerini zihninde tecessüm ettirmek isteyordu. Meskenlerine dönmüş olan hacılar Vaftizci'den: « Biz ne işleyelim » diye sorduklarında: « İki entarisi olan, birisini olmalıya versin. Taamı olan dahi böyle eylesin » cevabını verdiğini ona naklettiler. Vaftizci hattâ gömrükçüler (aşarcılar) le esafil takımına dahi dostca kelâm eylemiş. Bunlar ona: « Biz ne işleyelim? » demeleri

üzerine o da bunlara: « Size emrolunandan fazla bir şey talebetmeyiniz » demiş. Askerler de : « Kimseye zulmetmeyiniz ve iftira birle gadretmeyiniz ve ulufenize kanaat eyleyiniz » demiş.

Onları dinledikçe neccar, kalbinin git gide daha fazla sıkıldığını duyuyor. Kendi kendine diyor ki: « Bu adam bir (Essénien) dir, bununla beraber bir vaizdir, bir din yayıcısıdır; o, münzevinin biridir, bununla beraber talim ediyor ». Diyarın içinde vakti ile sessiz olanlardan biri kelâm kesiliyor. Biri, ruhunun sırrı içinde uzun müddet neler deneyip neler duyduğunu ve bunları nadir bir kaç dosttan gayrı hiç kimseye emniyet edip açmadığını ilk defa olarak umum karşısında söylüyor; biri, halkın önünde müraillerle Ferisilere karşı, kanlı zebihalara, zahiri a'mala, zenginliğe karşı ve her şeyin her kes arasında payedilmesi lehinde söz söylüyor. Yabancı peygamberin Erden kıyılarında, insanları nehrin suyu ile yıkaması Yesu'un öz düşünceleri değil mi? Düşünlmeleri lâzım gelen insanlara doğru gelmek üzere berriye'den ve inzivadan vazgeçmekle; hayaller ve düşünceler içinde atalete dalmak hayatından, perhizlerden, dar hayattan vazgeçmekle o, insan cemaatlerinin sesi ve ilahıcısı olmuş. Şu geçen yıllar zarfında Yesu'un: Ne için kalkıp ortaya çıkmıyorsun, doğru din hakkında, sahte tekva hakkında düşündüğün şeyleri ne için her kesin karşısında söylemiyorsun » diye şüphesiz ki kendini tah-

tie ettiği bütün bu şeyler birdenbire içinde galeyana geliyor. O adam halka talim etsin de, öz hakikatini nida etmek için Berriye'den çıksın da kendisi hâlâ ne diye sussun?

Bu örnek onu uykusundan uyandırıyor. Onun içinde mes'uliyetinin duygusu uyanıyor, ihtimal ki o duyguya biraz da öğünme karışıyor, ve en yakın zamanda gidecek olan hacı kafilesi ile birlikte o da Erden'in yolunu tutuyor.

Üç gün sonra, kilsli dağlar arasında sıkışık ovanın en dar yerinde, çalılık kıymın üstünde, sazlar ve kamışlar arasında dinlenerek bekleyen kadın erkek cemaatine o da katılıyor.

İnsanı bunaltan dar ovanın kıyılarındaki çıplak ve hasım yarıklardan, taşlık tepelerden cenup rüzgârı Lut Denizinin tuzlu havasını ta buralara kadar getiriyor. Burası vahşi ve biaman bir âlem. Yüzlerce insan atları ve eşekleri ile, çocukları ile, çocuklarını besleyecek keçileri ile çıkıp gelmiş. Bu insanların hemen hepsi de yoksul, içlerinden bir kaç gayet ihtiyar, çoğu hasta; burada hiç bir bahtiyar yüz görülüyor, coşkun ve hararetli bir iştiyak-tan, bir sıla yermesinden başka bir şey görülüyor. Çoğu diz çökmüş, ötekiler oturmuş, hemen hepsi de ibadette. Yesu, düz sala kadar ilerilediği zaman Vaftizci'yi görüyor.

Çalıların dikeninden yırtılmış, param parça olmuş

gayet hakir bir libasın içinden uzun boylu zaif bir adam zuhur ediyor; yüzünü bürüyen çalı gibi kıllar arasından gazaplı sesler çıkıyor. Doğrusu, sanılır ki bu yerde Eş'ya vaz ediyor, onun bütün nasihatları şu sözlerle nihayet buluyor: « Tövbe eyleyiniz, zira Melekûtüssemavat yaklaşımıştır! » Ta onun yanında durup etrafını almış olan bir kaç kişide onun şakirdleri imişler gibi bir hal var. O, vaızlarından her birini bitirdikte hacılardan birini ayrı bir yere çekiyor, bir lâhza sonra onunla birlikte ötede, suyun, derinliği az olan bir yerinde nehre giriyor, ve eski bir küçük fıçı ile Erden'in boz sarı suyunu onun başından aşağı döküyor.

Birdenbire haklı bir heyecan sarsıyor, her kes şarka doğru dönüyor; Orşelim yolundan doğru zengin bir mevkip ovaya çıkıyor. Yesu, gizli düşmanlarını tanıyanların ilklerinden biri oluyor: bu gelenler kâhinler, Lâvilular (Lévite) , Ferisiler: bunlar aşağı yukarı on iki kişi kaddır ki harikalı adamı tedkike geliyorlar. Bu kayaların ve bu biçare halkın arasında öyle bir zenginlik ve gariplik tesiri husule getiriyorlar ki; bununla beraber bayramlık libaslarını evlerinde bırakmışlar. Bunların bıraktığı bu tesir libaslardan ziyade soğuk ve müdekkik bakışlarından ileri geliyor, o bakışlar acaba burada, Orşelim'den bir günlük yol ötede şaşılacak neler olup bittiğini keşfetmek istiyor. Orşelim'de bir meclis akdedilmiş, nihayet, görmeğe, dinlemeğe ve sorgu sormağa memur bir

komisyon tayin edilmiş, zira artık bu toplanışlara müsamaha edilip te boyuna bir şey yapamazlık edilemez. Bu adam, işi, mülkiyet ve tasarruf hakkının aleyhinde varzetmekliğe kadar da vardırırmış demiyorlar mı? Pila-tus ta onun hakkında malûmat edinmiş.

Korkan halk, içi istemiye istemiye, sırf alışkınlık do-layısı ile sıraya diziliyor, onlara yer açıyor, onlar da bi-raz sonra Vaftizci'nin karşısına çıkıyorlar. Onun ateşli bakışları ötekilerin donuk bakışlarını şamarlıyor ve sözlerinde âdeta onları kızdıracak bir hal var.

Daha şimdiden o, ittiham edilmiş bir adamdan ziyade ittiham edici bir adama benziyor. Ahali bu sahneyi bir çok halkalarla ihata ediyor.

Bu gelenlerin başı ona: « Sen kimsin? » diye soruyor. Sualin manasını anlayan Yahya, inkâr etmeyip:

« Ben Mesih değil im » diye ikrar ediyor.

« Öyle ise ne?. Sen İlya mısın? »

« O dahi değil im. »

« Sen şol peygamber misin? »

« Hayır. »

« O halde sen kim sin? söyle ki bizi gönderenlere ce-vap verelim. Kendin hakkında ne dersin? »

Gerginlikle dolu bir sessizlik oluyor. Bu adamlar daha şimdidek onun hakikî sesini duymamışlar; kalabalık içinde bulunan Yesu da kelâm yıldırımının peygamberin boğazında toplanıp biriktiğini ve nerede ise göğün gür-

leyip yıldırımın düşeceğini hissediyor. Yahya şöyle diyor:

« Ben Eş'ya peygamberin dediği gibi Rabbin yolunu doğrultunuz deyu berriye'de nida edenin sedasıym.»

« Öyle ise sen Mesih, yahut İlya, ya ol peygamber ol-madığın halde ne için vaftiz ediyorsun? »

« Ben su ile vaftiz ederim, amma benden sonra gelen benden kudretludur. Ben dahi onun ayak kabının tasma-sını çözmeğe lâayk değil im. O, sizi ateşte vaftiz edecek-tir! »

Halkın gönlünden bir rüş geçiyor. Hazır bulunanlar rahat nefes alıyor, çünkü o adam, kâhinlerin sorguları-nın kendine kurduğu duzaktan yakasını kurtarmış. Aynı zamanda yürekler bir helecanla da burkuluyor, çünkü o adam Mesih'ten bahsetmiş ve Mesih kendi değilmiş. Yal-nız, kâhinler hiç bir teessür göstermeden duruyorlar. Seziyorlar ki bu adamı bu suretle ilzam edemeyecekler. İçlerinden biri ona: « Neden gidip te Sameriyye'lilere ve sair müşriklere vaaz etmediğini, tövbe etmeğe muhtaç olanların asıl orada bulunduğunu » soruyor. O zaman o kaya gibi ses bir kat daha vahşileşerek boğazın en derin köşelerinden fışkırıyor, onları gazabının yıldırımını ile garpıyor:

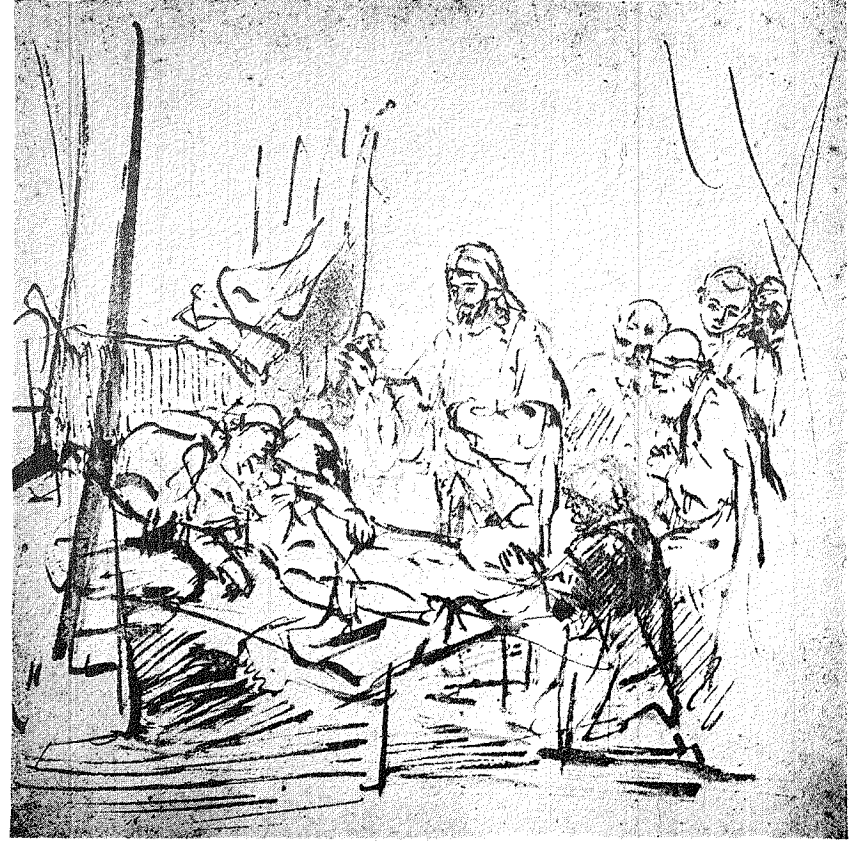
« Ey engerek nesli. Gelecek gazaptan kaçmağı size kim öğretti. Pederimiz İbrahimdir demegi kendi kendinize düşünmeyiniz. Zira size derim ki Allah İbrahim'e şu taş-lardan bile evlat husule getirmeğe kadirdir. Ve hem de

hâlâ balta ağaçların kökünün yanına konulmuştur. İmdi, eyi meyve vermiyen her ağaç, kesilip ateşe atılır. »

Lâvilular birbirlerine bu kadarı bize kâfi diyorlar, anlaşıyorlar ve geri gidiyorlar. Bununla beraber içlerinden, ihtimal ki dehşete gelip korkan biri, oradan uzaklaşırken şüphesiz ki Eş'ya'nın: « Buna binaen Rabbım gazabı kavmi aleyhine alevlendi. Ve elini onlar üzerine uzatıp onları vurdu. Dağlar dahi titrediler » sözünü düşünüyor. Nehrin kıyısında kalmış olan biçare ahali susuyor. Kudretlileri tehdit etmiş olan Vaftizci'ye sevincini dilediği gibi haykırmaya cüret edemiyor. Halka onun etrafında yeniden kapanıyor.

Yalnız bir kimse şöyle bir kenara çekilmiş duruyor. O, Vaftizci'nin son tel'inini bile işitmemiş. O, kulağında, kalbinde: « daha kudretli biri gelecektir » tebşirinin gü-rüldediğini işitiyor. Uyuyanın düşüncesi ileri geri yavaş yavaş nasıl sallanır, hafifleyip baygınlaşır, sonra daha dalgın olarak nasıl gene meydana çıkarsa; neccarın kalbinde de Yahya'nın sesi, tıpkı bir rüyada olduğu gibi, öyle yükseliyor, alçalıyor, nihayet uyandığı ande kaybolup gidiyor.

Ertesi gün sıra kendine geliyor. Şüphesiz ki o da Vaftizci'ye adını, şehrini, sanatını söylemiştir, ve belki de daha fazlasını bile söylemiştir, fakat ikrar anı gelince onun aklına hiç bir şey gelmiyor. Her kes gibi onun da tövbe etmeğe ve ibadet eylemeğe ihtiyacı var, fakat filân

YAIRUS'UN KIZI

işten ve ya falân işten diye sayılabilecek açık vakalardan dolayı kendini günahlı bir halde hissetmiyor. Ve şayet kendisindeki yegâne hırsı, Ferisilere karşı beslediği kini itirafedecek olsa böyle bir muamele Vaftizci'yi de günahlı çıkarmak olur. Şimdi o, kendisinde bir peygamber hali olup bununla beraber kendine o adı vermiyen, paraya ve kudret mevkiine karşı isyana girişen ve bununla beraber berriye'den de dışarı çıkmıyan bu pervasız ve taassuplu adamı sessiz bir saygı ile yakından tedkik ediyor; denebilir ki ona, kendine yabancı gelen bir mahluk gibi meftun oluyor.

Vaftizci de onu dikkatle tedkik ediyor. Gözünün önünde bulunan adam ne kadar yoksul ve ne kadar sessiz dursun dursun onda melik gibi bir hal var: nafiz bakış mı, tatlı ve uzak sesi mi, sırf huşu ve tevazula meşbu olmıyan o selâm verişinin tarzı mı nedir, ne olduğunu bilemediği bir hal var? İmdi bu yabancı, tatlı bir çekingenlikle kendisinden vaftiz istediği cihetle, nice nice mahlukun yüreğinden geçen şeyi okumuş olan Yahya, kendi içinden gizlice şu tesiri hasıl ediyor ki bu adam, öz değeri hakkında bir şuura sahiptir, fakat bunu gizlemeğe çalışıyor. Böyle bir tavur bu neccara nereden gelir? Bunun böyle olduğuna kendi de vakıf mıdır? Fakat her ikisi de düşüncelerini söylemeyip susuyor. Nehre giriyorlar.

İşte şimdi her ikisi de Erden'in içinde ayakta. Her ikisi de otuzla kırk arasında birer adam; ılık, ağır ve sarım-

tırak su yarı bellerine kadar çıkıyor. Yahya ile Yesu orada, biribirinin yanında çıplak duruyor: iri, çok erkekçe, zaif, kuru, kemikli bir vücut nazik ve parlak bir genç vücudün yanında; birinin sert ve karma karışık saç sakalı var, ötekinin lüle lüle güzel saçları; berriye'nin efendisi ile bahçelerin dostu; keşiş ile şair; taassuplu ile hulyalı yan yana. Daha nazik yapırlı olanın başını eğmesi, daha sert yapırlı olanın ise bu başın üstüne elini koması ve bu vücudün üstüne su dökmesi artık vücutlerinin tabiatı iktizası değil mi? O, memur olduğu şeyi düşünüyor, bu *Eb'*bini düşünüyor.

İmdi, o, işlememiş olduğu günahlardan yıkanmış olarak sudan çıktığı cihetle, bu hareketin manasını kendi kendine izahedemediği için yüreği evvelkinden fazla sık-kım; sükûnet bulmaktan ziyade hayrete düşmüş iken; Vaftizci ile cemaati bir sis içinde imişler gibi görürken; tekrar kendine gelmek üzere ötekilerin yanından ayrıldığı cihetle; gözleri kapalı bir halde çalılığa yaslanınca ansızın gözünün önünde yeni bir nur parlıyor, ruhunda yeni bir tecella ayan oluyor, kulağı sesler duyuyor. Ne olsa gerek? Sakın bu, kanatların refrefi ile ona gelen bir güvercin olmasın? Güvercin gûya ona bir tebşir irsal ediyormuş gibi uçup doğru ona geliyor. Başının üstünden doğru bir seda geliyor, ve gelen ses derunî bir sese değil. Onun sedası gayet uzaktan geliyor. Yabancı, ve bulutlardan örülmüş gibi ses, kalbine şöyle aksediyor:

« Razi olduğum sevgili oğlum sensin. »

Titreyor, kulak veriyor, keşfediyor: bu, benim *Eb'*binin sesidir! diyor. O sesi ekseriya ırmağın içinde, yıldızların parıltısı içinde, çocukların sözleri içinde sezmişti; o ses, o zamanlar kendini tabiatın gürültüleri içinde neccarın hassasiyetinin içinde kelâmsız beyan ederdi. Fakat şu anda ise onda öyle bir intiba hasıl olmuş ki, o sesin, kendine has beyan içinde, heyecan verici bir tatlılıkla ona hitabedip onu oğlum diye çağırıldığını sarih olarak duymuş.

Bundan havfü dehşete düşen Yesu, cemaatten kaçıp Berriye'ye gidiyor.

VII

Ertesi gün, sabahleyin uzun bir baygınlıktan ayılıyor. Başına gelen şeyin hatırasını zihninde yavaş yavaş tamamlıyor. Fakat ruhundaki heyecan savuşmak bilmiyor. Yalnızlığın sert ve vahşî aydınlığında ruhunun mihneti daha çoğalıyor. Berriye'yi o, daha hiç görmemiş; berriye ona nefretten gayri bir şey ilham edemiyor. Çocukluktan beri Allah'ı ona keşfettirmiş olan her ne varsa: su, çiçekler, hayvanlar, insanlar ve hayatın dalgası, burada gözünün önünde bunların hiç biri yok. Kaçağın her yanını tepeler şeklinde yükselip alçalan ölü ölü moloz-

lar sarıyor. Kum, parmaklarımın arasından su gibi sızarak ufalanıyor. Burada o, ibadet edemiyor.

Bununla beraber onu buraya Allah'ın sesi çağırmış. Bu iş yalnız dün mü oldu? O ses, kalbinin kalbinde, can evinde, yabancı ve uzak çınladı; ona oğul diye hitabetti. Kendisi kalbini helecandandıran o vaftizden çıkarken o ses bu işi yaptı. Kendisi gözüne âdeti bir rüya içinde gibi ayan olan bir güvercinin gökten inip üzerine doğru uçuşunu görürken o ses bu işi yaptı. Bu işi ses yaptı! Ve o, bunun ne manası olduğunu gökle kum arasında kendi kendine boşuna soruyor. Zaman geçiyor, etrafında her şey bulutlarla örtünüyor, diyarı, sanatı uzak sisler içinde silinip gidiyor. Açık ve durgun hayatından böyle şiddetle birdenbire çekilip alınmış olan bir adam, bu iş aydınlanmadan berriye'den çıkmamağa azmetmiş, kendisini çağırın ruh ile yalnızlık içinde cidal ediyor.

Hitap ona semavattaki Eb'binden mi geldi? Fakat öyle olsaydı ses ona, tıpkı büyük peygamberlere hitabettiği zamandaki gibi daha fazla fazla bir şey söylerdi. Şayet ses ona sırf kuvvet vermek istedi ise o halde neden onun en gizli düşüncelerine uygun çıktı? Erden'in kıyılarımda kaldığı bütün müddetce nefsinin oradakilerin hepsini vaftiz etmiş ve kendini dahi vaftiz etmiş olanla mukayese etti. Kendi kendine Vaftizci'nin görünüşü ve sesi Allah'ın hoşuna gider mi diye sordu. Kendini Yahya'nın yerine kodu, nefsinden: «acaba ben olsam ne yolda hareket

ederim» diye sorarak içini yokladı. İmanım ne demek olduğunu ihtimal ki kendisinden daha eyi anlamıyan o adamın zaif bedeninin etrafında halkın sıkış sıkış olduğunu görünce bir kıskançlık hissetmedi mi idi? Nehirden çıkarken, nasıl olup ta ömründe ilk defa olarak kendini, kendi ihtiyarı ile yabancı ellere teslim etmiş olduğunu, canı sıkıla sıkıla nefsinden soruyordu. O zaman Allah onu işitti, kulunun kendi içinde neler gizlediğine vakıf oldu. Onunla şimdiye kadar hiç bir vakit vasıtasız konuşmamış olan Allah ona kuvvet vermek için ne diye onun en zaif anını intihap etti?

Hayır! Bu müdahalenin daha yüksek bir manası olsa gerek! Bu ses onu bir vazifeye memur ediyordu! Vaftizci (Baptiste) ne yapıyorsa onun da öyle yapması mı lâzım? Tövbeyi vaz etmese, diyar diyar gezmesi, talim etmesi mi lâzım? Sanatını, şehrini, ailesini bırakıp gitmesi, durgun hayatından vaz geçmesi, sadedilce aşktan çıkıp harekete geçmesi mi lâzım? Her şeyde Yahya (Jean) yı mı taklid edecek... Yalnız Yahya'yı mı?... Kendisi eski mezhep menasiki yerine yeni mezhep menasiki ikame etmeyecek mi? Keşişlik, berriye, riyazetler, perhizler, günahların affı için suya girmeler neye yarar? Bütün bunlar Vaftizci'nin dahi tasvip etmediği fedakârlığa gayet yakın şeyler değil mi? Neden Allah'ın eyiliğinden bahsetmeyip te mücazattan, yıkılmaktan bahsetmeli? İnsanları korkutup diz üstü gelmeğe mecbur eden o tehdid edici ses mekâmı neye

yarar? Mahlukatı, düştükleri yerden affile kaldırmak Allah'ın daha hoşuna gitmez mi? Onları korku, iman sahibi etmez, yalnız inayet ve rahmet iman sahibi kılar. Ve her kim gidip, orada sahildeki kumların içinde, cemaat arasında titreyen bıçare ve bezgin mahluklardan her birini işinin başında yalnız bulursa, o kimse şüphe yok ki biraz sonra onları köyün ağzında, bir çayırda, bir dağın üstünde de bir araya toplayabilir, ve cümlemizin Eb'bi olanın duyguları ile arzularından onlara tamamen sade bir surette bahsedebilir.

Bununla beraber Yahya da o kadar büyüktü ki! Gözlerindeki şimşek kâhinlerin yüreğini öyle deliyordu ki! Onlar üzerine o alaylı hicivlerini öyle yağdırıyordu ki! Onları İbrahim'in evlâtları diye çağırıyor ve yeni dine girmiş şöyle rastgele bir mühlidi bile onlardan üstün tutuyordu! Varzlarında Roma ile mücadelede girişip onu yenmek mevzuu bahs değildi, isyanı varz etmiyordu, yalnız her kese huşu ve mürakaba, fukaralık tavsiye ediyordu. Bununla beraber kendisine peygamber diye hitabettikleri zaman ormana benzer saçlı başını hayır diye salladı.

Bir daha kudretlisi gelecek! Ya o seçilmiş olan, ya o affile mübeşşer olan, Yesu kendi idi ise? Ya tam o ande Eb'binin sesini işitmesi bundan dolayı idi ise? Nedir, belki de kendisini yenmiş olan Yahya'nın halefi kendisi mi olacak? Onun yerine kendi kaim olup bu suretle, eyilik

edici elleri daha biraz önce lüle lüle saçlarının üstünde dinlenen kimseye ihanet edecek diye ruhunu kemiren o kâbuslu düşünceyi zihninden çıkarıp atmağa çalışıyor.

O zaman ruhu azab içinde kalıyor ve Yahya nasıl riyazet etti ise o da öyle riyazet etmeğe başlıyor. Vücudüne biçtiği perhiz riyazetini, ömründe ilk defa olarak bir günden fazla sürdürüyor, zira evvelce kalbi hiç bir vakitte teşevvüğe uğramış değildi. Onu altüst edip kendini imtihana, tecrübeye çekmeğe mecbur eden bir işaretin vuku bulduğu saatten önce hiç bir vakit ne imtihan, ne tecrübe ihtiyacı duymuştu, ne de işaret. Aç keşişin kalbi ve sinirleri günden güne incelik daha berraklaşıyor.

Bir yandan istiğrak, bir yandan da takatsızlık içinde kalarak nefsi ile hasbühal ediyor. Sükûn ve rahatından ayrı düşmüş adama, o zamanedek hiç bilmediği ve ya hiç itibara almadığı hayatın tasvir ve hayalleri zahir oluyor. Açlık cismini zayıf düşürdüğünden ruhunun karşısına iğvalar dikiliyor ve onların nagehanî tesirleri onu büyülemek tehdidini gösteriyor.

Kendisinin seçilmiş ve affile mübeşşer kılınmış olduğu fikri onu dürtüşleyip azaba sokuyor ve alışılmadık talepleri kendi nefsine karşı serdetmeğe onu sevk ediyor. Denebilir ki kendi değeri hakkındaki duygusu saatten saate artıyor; içinden bir sesin ona: Yahya'nın önceden bildirdiği üzre ne diye taşları ekmek ede-

mediğini sorduğunu duyuyor. Fakat o, derhal kendini topluyor, zira başka bir ses: « İnsan ekmele yaşamaz, ancak Allah'ın her bir kelâmı ile yaşar » diye kendini duyuruyor. Yarı uykusundan silkinip kalktığımda biliyor ki o ses Şeytan'ın sesi idi, meczupların bedeni içinde debelendiğini nice defalar görmüş olduğu o aynı iblisin sesi... O zaman o, yeniden zırhlanıyor.

O zaman rüyasında kendinin, bütün milletin üstünde yükselip duran mabedin bürcü üzerine götürüldüğünü hissediyor; ve gururun iğfal edici sesi, Vaftizci'nin huzurunda iken nefsine hulûl etmiş olan o aynı ses ona diyor ki: « Eğer sen İbnullah isen kendini aşağıya at; zira senin hakkında kendi meleklerine emredecektir ve ayağını taşa çarpmamak için seni elleri üzerine kaldıracaklardır deyu yazılmıştır. » Ayağımın altındaki altın dam, ve hem de bilinmedik engin şehir, onun nefsinde, velev bir an orada peygamber olmanın parlak iğvasını uyandırıyor. Fakat kalbinin sesi onu kurtarıyor: « Allahın olan Rabbi tecrübe etmiyesin! »

İmdi dalgalar ardınca dalgalar korkunç bir surette gelip saldırıyor. Yesu inliyor, vatanını anıyor: hiç bir dileği olmadığı için inkâr edecek te hiç bir şeyi olmıyarak Eb'binin sulh ve asayışı içinde yaşadığı demlerde kalbinde bulduğu o güzel ferahlık zamanları ne oldu, nereye gitti. Cidalin içine mi girsin, o mu lâzım? Bu anedek üç defa iğvaya uğramış o münzevi, o aç, o titreyen adam,

hummanın gene geldiğini berriye'nin kumları içinde hissediyor. Şimdi, rüyasında gayet yüksek bir dağa götürülüp dünyanın cümle memalikinin, kendi ayakları altında serili durduğunu hissediyor, hem kendi içindeki şeytan ona şöyle diyor: « Eğer düşüp bana secde edersen bunların cümlesini sana veririm! » Fakat o, kendini birdenbire topluyor ve: « Ardıma çekil ey Şeytan. Zira Allah'ın olan Rabba secde kılasın ve yalnız ona ibadet edesin deyu yazılmıştır! » diye haykırıyor.

Ve kendi nidası kendi ardına düşerek o, havf ve dehşetinin dağlarını tepelerini bırakıp gidiyor. Berriye'ye nasıl koşu koşu geldi ise berriye'den de öyle koşu koşu kaçıyor; gözüne görünen, gönlüne keşfolunan o menfur tellerlerin gölgesi onu taciz etmiş, berriye'ye geldiği zamandan daha ziyade şaşırmış; yırtık, elemli, meysus, ümitsiz. Tekrar diyarına, küçücük evine, rendesine, akşam vaktindeki dağma, küçük ve engin âleminin asude sessizliğine kavuşmak istiyor.

İmdi, Vaftizci'nin sahrasından geçmemek için sapa gitmeğe karar veren kaçağı, bir defa nehre yaklaştığında kalabalık bir insan kafilesi, yolundan alıkoyuyor. Bu kalabalık, tıpkı kaybedilmiş bir muharebeden sonraki karmakarışıklığa, intizamsızlığa benzeyor. Uzakta, şark tarafına doğru giden askerler görüyor. İçi kablelvuku duygularla dolarak, rastladığı ilk adamlara yaklaşıyor. Bunlar şaşa kalarak ona: « Demek ki senin hiç bir şey-

den haberin yok. Bilmiyor musun?» diyorlar. Vaftizci (Baptiste) yi yakalamışlar! Bu diyarın meliki olan Hirodes Antipas onu ele geçirmek üzre, maaşlı yabancı askerlerini göndermiş. Bunlar akşam aydınlığında gözden kayboluyorlar, esiri almışlar öyle bir zindana götürüyorlar ki hiç bir el onu oradan çekip kurtaramaz!

Yesu taş gibi dona kalıyor. İşaret! Besbelli ki ruhunun içinde geçen bu mücadelede Allah onun tarafını tutuyor; demek ki onun harekete geçmesine izin var, o halde harekete geçmesi lâzım! Demek ki Eb'binin sesi ona bunun için seslenmiş! Şeytan onu bunun için iğvaya yeltenmiş! Bu şeyler onun, kendi içindeki tatlılığı yenmesi için imiş; çünkü Vaftizci'ye halef olacak olan kendisidir, gelecek diye söyledikleri, kendisi. Yüzünün o kadar tatlı olan çizgileri sertleşiyor, maske halinde katılıp donuklaşıyor. Ona bu haberi vermiş olanlar şaşırıp kalıyorlar, korkuyorlar, haka kalıyorlar, ve şayet içlerinden biri tesadüfen onu tanımışsa bile, hoşlanmıyarak ondan yüz çeviriyor; zira ona, gurura benzer bir katılık ve bir sertlik gelmiş.

Bu felçten kurtulup ta memleketine doğru yoluna devam ederken büsbütün yeni bir tarzda düşünmeğe başlıyor. Tasavvurlarda bulunmağa, kendine sualler sormağa başlıyor ki hiç yaptığı şey değildir. Nasıl ve nereden işe başlamalı? Dostlarından bir kaçının kendisine inanıp inanmıyacağını soruyor. İmdi, hep bir başına, şimale

doğru yol giderken aklıma bir takım mukayeseler geliyor. Kendi kendine soruyor ki: Acaba Yahya, Ferisileri incitmekle eyi mi etti, bundan sakınamaz mı idi, cismanî kudretin elinden kaçınmakla beraber, daha yumuşak ve daha tatlı bir tarzda hareket etmekle gene bu elde ettiği şey kadar, helki de daha fazlasını elde etmez mi idi? Sonra kendi kendine şunu da soruyor ki: acaba erkek kardeşlerim yalnız başlarına kalırlarsa işe kâfi gelirler mi ve çekiç ile kerpeteni benim yerime kim kullanır. Böylece Nasıra (Nazareth) ya yaklaşıyor.

Orada haber alıyor ki, cümle âlem buradan ancak iki saat ötedeki Kana (Cana) şehrinde vaki bir düğüne gitmiş. Ona: « Sen de gider misin? » diye soruyorlar. Gözünün önünde düğün şenliğinin renkleri tecelli ediyor, kulaklarında düğün şenliğinin sesleri gımlıyor. Diyarının tatlı havaları onu tekrar kendilerine çekiyor. Geçirdiği bütün o sarsıntılardan sonra ruhu, unutmak ve dinlemek dileyor. Şimale doğru bir miktar daha yol gidiyor ve düğün evine giriyor.

Orada şenlik şadümanlık ediliyor; evin önünde zil ve ney sesile köylüler sanki hiç son günleri gelmiyecekmiş gibi rakediyorlar. Kendi kendine diyor ki: bunlar yaşamak için çakır keyif oluyorlar, gamlarını defediyorlar. Ve ilk önce onları uzaktan biraz gözetleyor. Gerçi sarhoş olmuşlar, fakat hiç, içtikleri görülüyor. Şarap mı yok? Üç günden beri süren bu düğün, biçare adamların, şarap

mahzenlerinden çekip alabilecekleri ne varsa hepsini yutmuş gitmiş mi? Şu rakseden kadınlar onun kendi kız kardeşleri mi? Ve akşamleyin gülerek kalçalarına şamarlar indiren adam onun öz erkek kardeşi mi? Onun yeni düşünceleri gelip gelip şu eskiden beri alışık olduğu yüzlere çarpıyor ve şaşırıp tekrar geri çekiliyor.

Yalnız, o yaklaşp ta ötekiler de onu tanıdıkları zamandır ki gürültü yatişıyor. Sanırsınız ki âdeta birbirlerini, kabahat ederken yakalamışlar. Onun tavrı ve edası düğün şenliklerine münasip gelemiyor, onların neşesini kaçırıyor. İhtimal ki içlerinden biri gülerekten ona Erden'den mi dönüp geldiğini ve vaftizden sonra kendini nasıl hissettiğini soruyor; diğer biri, dirseği ile üçüncü birini dürtüyor ve utancını gidermek için ansızın sofrayı teftiş eden hortlağın yüzünü ona işaretle gösteriyor, bir dördüncüsü ona: artık şarap yok diye bağırıyor ve onun, o muhteşem tavrı ile şarap tedariki için bir çare bilip bilmediğini soruyor. Fakat o, ayakta hareketsiz ve donuk duruyor, onları baştan başa süzüyor, susuyor.

İmdi o, anasımın sesini duyunca, onun böyle derhal şekvada bulunduğunu görünce gaflet perdesinin yavaşca diyor ki: «Şarapları yoktur.»

İmdi o, anasımın sesini duyunca, onun böyle derhal şekvada bulunduğunu görünce gaflet perdesinin alnını ezdiğini bir defa daha hissediyor. Birdenbire, kendisinin, etrafındaki her şeyden sıyrılıp ayrıldığını hisse-

diyor. Ruhuna keşfolunan tecellâlar ve duyduğu yeni sesler onu şimdiye kadar kendi dünyası, kendi âlemi olmuş ve onun o mütevazı insan saadetini teşkil etmiş olan şeyden çok uzaklara sürüyüp götürüyor. Yüzüne o nikap yeniden konuyor, onu dünyaya getirmiş olan kadın ayır-dedilmez bir uzaklık içine çekilip belirsizleşiyor, Yesu ona buz gibi donuk bir nazar atıyor: «Ey hatun! Senin benim ile ne işin var?» diye haykırıyor.

Korku, davetlileri sarhoşluklarından ayıltıyor, Yesu'un anasımın beti benzi sararıyor. Birdenbire hepsi de ayılıyor ve o zamana kadar daima bambaşka garip bir adam, fakat eyi bir oğul ve eyi bir arkadaş olarak tanıdıkları Nasıralı neccara dikkatli dikkatli bakakalıyor. Ona ne olmuş? dik ve sabit gözleri neye bakıyor?

Yesu, kendine gelince, onda öyle bir duygu hasıl oluyor ki ruhu sağlamlaşıyor, katılaşıyor. İlk defa olaraktır ki insanların ortasında bulunurken kendinde onlar üzerinde tesir icra etmeğe, onları sevk ve idare etmeğe, onlara amir ve hakim olmağa kadir bir kuvvet hissediyor: ilk defa olaraktır ki Yesu kendini peygamber hissediyor. Civarında işaretler ve alâmetler vardır, bunlardan en mühim ve müstaceli şudur ki burada şarap eksik. Ne? Yahya'ya halef olmak üzere Allahın seçkini olan o, şarap tedarik edecek kadar kudret sahibi değil midir? Şayet bu böyle ise nasıl olur da o, bir millete talim edebilir? Onda öyle bir duygu hasıl oluyor ki kendinde daha henüz kim-

senin bilemediği ve fakat bununla beraber biraz önce an-
nesi ile o yolda konuşunca davetlileri şaşırtıp dona kal-
mış bir hale getirmiş olan o yeni kuvveti tecrübe etmek
anı gelmiştir.

O, kendisini dahi hayrette bırakan bir üstad hare-
keti ile esirlere evdeki altı aded taş küpü getirmelerini,
o küpleri su ile doldurmalarını, sonra ondan bir nümune
alıp hiç bir şeyin farkında olmıyan aşçıya götürmelerini
emrediyor. Her kes ona bakıyor, sonra kapıdan girip, şa-
şakalmış bir hal ile güveğiye: «Her kes evvelâ âlâ şarabı
ve ziyade içildiğinde ednasını çıkarır. Sen ise âlâ şarabı
şimdiyedek sakladım!» diye bağırarak aşçıya bakıyor.

O zaman her kes Yesu'a hürmetle yeniden bakıyor.
Nasıl? Bu adam, imanetmesini emreylediği aşçıyı duvar
aşırı yerden nefhedecek kadar kudret sahibi mi? Bu adam
sihirbazın biri!

Sonra gürültü, patırdı ve sarhoşluk davetlilerin üze-
rine yeniden çöküyor. Kalabalığa yalnız bir kişi soğuk
bir vuzuh ile bakıyor, fakat kendini gufran ve rahmetle
dolu hissediyor, çünkü Allahın sevginidir o... İşte kendi-
nin talim etmesi lâzım gelen halkın hali bu. Bu halk, fi-
kirlerden başka bir şey getirmiyen Yesu'a iman edip onun
ardı sıra gidecek mi? Kendi düşüncesinin duvarı içinde
kapalı kalan Yesu, düşün evinden çıkıp gidiyor.

İşte Nasıralı peygamberin gösterdiği ilk mucize böyle
oldu.

İKİNCİ FASIL

TEBŞİR

I

«Beşarete iman getiriniz!»

İşte, tanınmadık yabancıların geniş beytte vaaz ettiği şey
bu. Sinagonu dolduran balıkçılar, tacirler, sanat sahibi
esnaf ve yolcu kimseler gözlerini iri iri açarak ona bakı-
yorlar. Cenisaret (Génésareth) gölünün şimal ucundaki
Kefernahum (Capharnaüm) dayız. Denizden Şama gider
büyük transit yolundan istifade eden kervanlar oradan
geçer; bu kervanlar âlimler getirir, merak sahibi adamlar
getirir, zenginler getirir, hahamlar getirir; onun için sebt
günlerinde oraya daima büyük akın olur, zira memleke-
tin yerlileri orada daima yeni şeyler duyup yeni yeni ha-
berler alabilir. Okuma bilen yabancıya Kitabı Mukaddes
verilir, ta ki onu lütfen okusun da fıkraları Orşelim'in
yeni mektebine göre şerh ve tefsir etsin.

Bu gün orada konuşan adam şehre daha dün gelmiş
dinleyenler, kendi aralarında birbirlerine diyorlar ki:
«bu adam uzaktan gelmiyor.» Güneş doğarken çıkılır da,

yolda da hiç bir engel çıkmazsa Nasıra'dan buraya bir günde gelinir.

İmdi bu adam ayağa kalkıp ta dúa etmeğe başlayınca her kes hayretler içinde kaldı, zira âdetâ kendine konuşuyormuş gibi yavaş sesle söyleyordu; ve, yüksek kürsüye çıkınca her kes gözü ile gördü ki o, hakikî bir rabbi (haham) değildir, zira libasında, Tevrat kanununun emrettiği dört püskül yoktu. Bu adam, ihtimal ki, o yakaladıkları Yahya (Jean) nın bir şakirdi idi? Şu halde bu vaftizliler Erden kıyısında kalacaklarına ne vakitten beridir böyle, memleketin içinde dolaşıp duruyorlardı? Fakat bu adamda öyle sevimli bir hal var ki, onlardan olamaz; o, keşişlerin geydikleri gibi kıldan bir gömlek giymiyor; nicelerinin, kendilerine gûya yeni İlya imişler gibi tavurlar vermek için geydikleri peygamber libası da geymiyor; bakışında da, sözlerinde de karanlık ve müphem hiç bir şey yok.

«Vakit tamam oldu ve Allah'ın Melekûtu yaklaşmıştır! Tövbe edip beşarete iman getiriniz!»

Bu söz, Erden'dekilerin vaaz ettikleri şeylerden tamamı ile farklı. Bu adam ne tehdit ediyor, ne de eyiliğe teşvik ediyor, ne ikrar istiyor, ne de vaftiz.

Sanılır ki eski peygamberlerin vahyü ilhamlarını şimdiki zamanın nuru ile izah etmek istiyor ve kâhinlerin libaslarına taktıkları püskülleri takmadığı, kitap kullanmadığı, iman eden bir kimsenin ümide sahip olabilece-

ğini ikna edici munis bir lehce ile tasdik ve teyit ettiği cihetle balıkçılarla köylülerin kalbini çabucak kazanıyor. Zira Ferisîlerin ince ve hileli münakaşaları bu adamların daima içlerini sıkı gelmiş. «Yeni bir beşaret», bu adamlar şimdiyedek böyle bir şeyden bahsedildiğini duymuş değiller; söylenen şey sade; çocuklar bile anlayabilir. İşte şimdi o, melekûtüssemavâtı denize atılıp hem eyi, hem de kokmuş her cinsten balıkları bir araya toplayan bir ağa temsil ediyor.

Dinleyenler o zaman, birbirlerini dirsekleri ile dürtüşleyyorlar, memnuniyetten gülümseyorlar; zira bu şey, balık tutarken hepsine de vaki olmuş. İmdi, kürsüdeki adam konuşmağa devam ediyor. Onlar bunu dinliyorlar ve tohumlarından bir kısmı yol kenarına, bazısı dikenli çalılar arasına, birazı kaya üzerine, birazı da eyi toprak üzerine düşen bir ikinci hikâyesi duyuyorlar. Fakat bütün bu şeyler dönüp dolaşıp en sonunda melekûtüssemavata getiriliyor; ve şu ande olduğu gibi o, küçük ve büyük borçlulardan, faizden ve mürabahacılarından bahsederek, ömrümüzün sonunda Allah ile kendi aramızda tesviye etmemiz lâzım gelen hesabın ehemmiyetini hatırlatarak sözü bağlayınca onun ne dediğini her kes anlıyor. Ve eski libasa artık yeni çuha parçaları yamamanın imkânı olmadığını, eski tulumlara yeni şarap komak münasip olmadığını; hakime şekvada bulunmağa giden bir dul kadımla kaybettiği faiz akçeyi her yanda arayan idareli ev kadını-

nı mevzuu bahsettiği zaman kafesin arkasındaki kadınlar onu bilâistisna dinliyor ve fikirlerini başları ile tasdik ediyor. Bütün bu söylenen şeyler onların kendi âlemi; kadınlar kâhinlerin kuru düaları ile burunlarından hım hım söyledikleri rivayet fıkralarını takibedeceklerine, kendisi her ne kadar bu gölün kıyısında doğmamışsa da kendilerinden imiş gibi bir hali olan yabancının vaazlarını daha memnuniyetle dinliyorlar. Ve onu eyice görmek için peçelerinin altından göz kırpa kırpa baktıklarında güzel saçlı ve sesi çok tatlı adam, hoşlarına gidiyor.

O, sade, ön safta oturmuş olup Tevratın üç veya dört âlimi bulunan kimsenin hoşuna gitmiyor. Bunlar onu dinledikte derhal görüyorlar ki o, kâhinlerin mektebine devam etmemiş, ve Kitabı Mukaddesi bildiğini teslim etmek mecburiyeti varsa da esas olan şerh ve tefsirlerin cahili bulunduğu muhakkak. Tabiatın bu çocukları, kendi köylerinden dışarı çıkmadıkça kimseye kötülükleri dokunmaz, zira kendi memleketlerinde onları her kes tanıır bilir ve onlara ciddi nazarı ile bakmaz. Fakat bu adamlar memleketlerinden çıkıp ta gurbet gurbet dolaşmağa başlayınca köylüler sanırlar ki, bunlar memleketin içinde yerleşip kalmış olan rabbîlerden daha çok bilirler; ve böyle böyle emniyet ve itimat ta kaybolur gider. Bu adam dahi kendine dinleyiciler edinmek için yeni bir usul keşfetmiş; onun nasıl konuştuğunu bir duysanız, sanırsınız ki hiç dine taalluku olmıyan bir sokak söhbeti-

dir; bu suretle her tarafta eyi kabul görmek ihtimali vardır ve bir kaç hafta müddetle kendini fakir fukaranın sırtından geçindirecektir.

Ferisiler vaazın sonunu endişe içinde bekleyerek oturdursunlar, o da söyleye ve sözlerini el işaretleri ile tarif ede dursun sinagonun içinde bir feryattır kopuyor. Yesu, sözünü kesiyor, ayağa kalkıyor, cümle âlem nıdanım kopup geldiği dipteki köşeye doğru dönüyor. Orada, hazırun, cezbeye tutulup yere yuvarlanmış bir adamın önünde geri çekiliyor. Yerdeki adamın ağzından köpükler saçılıyor, kıvranıyor: «Elverir! Elverir! Bırak, senin bizim ile ne işin var, ey Nasıralı İsa. Bizi helâk etmek için mi geldin? Senin kim idiğini bilirim. Sen Allah'ın mukaddesisin!» diye haykırıyor.

Yarı matuh adam, vaazın yüzlerce kalb üzerinde yaptığı ya müsait ya da muhasım tesiri bu kabîl sözlerle ifade ve hulâsa ediyor. Sanırsınız ki onun sinirleri bir kaç Ferisînin içten rahatsızlığı ile bir çok cahilin sessiz ve içten tasvibini hep birden kaydedip tespit kılmış. İmdi müfrit gerginlik yaygara halinde patlak veriyor, bu yaygaraların içinde tahkir ile perestîş birbirine karışıyor.

Yesu korkuyor. Bununla beraber uzun loş beyt gözünün önünde harekete gelince, saat rakkasesi gibi sallanıp bulanık bir şey olunca, başlar bir nice tüten dumanlar gibi olunca Yesu, kendisinden hareket ve e'âl gözlenen bir adamın duyacağı helecanı ruhunda hissetti. Nice uzun

zamanlardır kendi içinde susup kalmış olan şeyi o gün ilk defa olarak umumun karşısında söyledi. Evvelce Kana'daki düğünde anasının huzurunda hissetmiş olduğu anı soğukluk, insanlar üzerinde hüküm icra etmek iradesi, bunu yapabileceğine dair nefsinde hissettiği kudret onu vatanından uzak tutmuş, bir sürü kasabalarını ve köylerini bildiği bu gölün kıyılarına sevk etmişti. Vaazın ilk anlarında nazarı ön safta oturan hahamların nazarı ile çatıştığı zaman kalbinde bir sıkımlık hissetmişti, fakat köylülerin, delikanlıların, kadımların bakışlarını bulmuştu ve onlara sunacağı düşüncelere nasıl bir şekil vermesi münasip düşeceğini o bakışlarda çabucak okumuştun. Şimdi, meczubun yaygaraları, yılmnlıkları içinde kalmış beytin manzarası, umumun saran ve isteyen heyecanı onu yeniden, düğün günü şarap tükenip te anasının da ona hitapta bulunduğu zaman ruhunu teshir etmiş olan o gerginlik haline sokuyor.

Hızlı adımlarla hastaya gidiyor, adamlar ona tıpkı bir hekime yol verirler gibi yer açıyorlar, o da meczubun yanmda diz çöküyor, onu tutuyor, bağrının üstünde şiddetle sıkıyor, gözlerine nüfuzlu bir nazar salıyor, onu sarsıyor ve yüksek sesle: «Sükût eyle ey şeytan ve bu adamdan çık git!» diye bağırıyor. Fakat hasta, toprağın üstünde yeniden kıvranıyor, gözleri kayıyor, ihtilâç içinde kalıyor, sonra kendine can veren o tatlı bakışın, bu mukaddes mekamdaki şu sahneden ezilmiş kalmış hasta,

şimdiye kadar hiç hissetmediği bir tarzda silkilip, sarsılıp emir altında kaldığında reddettiği zaman dahi gene kavi ve müchir kalan o tatlı bakışın tesirine ramoluyor, eli ayağı çözülüyor, kendinden geçiyor, daha rahat nefes alıyor, gözlerini kapıyor, sonra, o gözleri tekrar açıp kendisine hakim olmuş olana bakıyor. Şimdi hissediyor ki her ikisinin de inanmış olduğu şeytan o yerden çıkıp gitmiş. Bunu hissediyor; çünkü yabancı adam, onu buna inanmağa mecbur ediyor. Manevî darbe savuşmuş gitmiş. Yatışıp sükûnet bulan adam biraz yorgun bir halde ayağa kalkıyor, şifa bulmuş görünüyor.

Yüzlerce seyirci buna şahit olmuş; meğer yabancı adam, tıpkı eski peygamberlerin yaptığı gibi şeytanları koğmak kudretine malik mucize sahiplerinden biri imiş! Halk ona hürmet gösteriyor, o da çıkıp gidiyor. Fakat yorulmuş, vaazın, hatibin içinde gittikçe artan zevki; hekimin, olanca kuvvetini sarfettiği o çetin irade gayreti, hep birden geçip gitmiş. Yesu kalabalıktan kaçıyor, sokağı bırakıp gidiyor, şehri terk ediyor. Sonra kırdan, gölün kıyısına varınca, nihayet kendini dinleyip mürakaba etmek için kumlarla sazların arasına oturuyor.

II

Dağların böğründe göl gök renk ve herrak; ikinci güneşinin ışığında pırıl pırıl kıvılcımlanıyor. Su ile dağ ara-

sında kuytu bir körfez bu şehri, ve buradan, şimaldeki burunun üstünden görülebilen bir çok şehir ve köyü rüz-gârlardan barındırıyor. Şu ötede, bir kulesi ile birlikte seçilen şu beyaz ve parlak şey, yeni Taberiyye (Tibériade) dir; orada, diyarm emîri olan Hirodes Antipas saltanat sürer. Şehrine verdiği ad ile, mabedi ve kartalları ile Roma imparatoruna yaltakçılık eder, çünkü Hirodes'in bu saltanatı onun keyif ve hevesine tabidir. Solda Erden'in ağzı görülür ve tam cenupta da nehrin, kendi akışma ta Lut Denizine kadar devam etmek için gölden ayrıldığı yer göz önüne getirilebilir.

İhtimal ki şu saatte Yesu, vakti ile kendisini sulara daldırmış olan adamı ve Eb'binin o korkunç ve tatlı nidası ile bir çok yıllık hulyadan nasıl ayrıldığını hatırlıyor. Melik Hirodes'i düşünmüyor. O adam Yesu'dan uzaktır, nasıl ki yabancı denizdeki adasında oturan Roma imparatoru da uzaktır, nasıl ki yer yüzünün bütün zeval bu-lucu devlet ve şevketleri de meşgalelerinden uzaktır. Fakat, onun etrafında her ne varsa sırf kanat refrefinden ibaret; memleketindeki toygari görüyor, denebilir ki kuş ta onu görüp tanıyor, zira saz kamışlarının arasından çıkıp balçığm içinde seke sıçraya ona geliyor. Uzun ve geniş gagalı kaşıkçı kuşu ise şöyle bir kenarda duruyor; uzun boyundan dolayı o koca kuş, insanlara, şu emniyet eden küçük hayvan kadar emniyet edemiyor, ve avcudan korkuyor. Yolcu, Yesu, kabuklu hayvanların kabu-

ğunu ayaklarile ötelere itiyor ve iri bir kabuğun kenarı ile toprağı eşleyorsa da biraz sonra siyah bir kayanın üstüne varıyor; bu kaya, bundan bir kaç yıl evvel buraları alt üst edip binlerce insanı yerin dibine geçirmiş olan hareketi arzdan iz olarak kalmış kara bir mermerdir.

Yesu bu şeyleri, öteki insanların düşündüğü derecede basit bir şekilde mülâhaza etmiyor. O, bu şeylerin kendilerinde gizledikleri remizleri şaircesine hissediyor. Şu ande olduğu gibi daha nisandan itibaren üzümün ve kavunların kemale erdiği şu bereketli yamaçlar ve kevnî musibetler, dağlar ve kayalar, nehir ve saray... O, bütün bu şeylerin manasını nefes alır gibi seziyor, ve bütün bu şeyler onu bir tefekkür çemberi içinde kapıyor. Arkasındaki kayalı; göküntüleri, tentene gibi pürtükleri, ve hiç bir vakit tamamı ile erimiyen karları ile (Hermon) ezeli bir işarete, bir ihtara benzemiyor mu? Hayat gibi güzel olan göl, heybetli dağın eteğinde serili yatıyor, ve Yesu, İsrailiye'nin yedi gölü içinde en güzeli olmak üzere bunu seçmiş olan Rabbın sözünü tasdik ediyor.

Daha sonra, gün kararmağa başladığı zaman yolcu, bir çok kayıkların, ağıları kaldırmak için limanlardan çıkıp gittiğini görüyor. Balık bilhassa akşam vakti yüze çıkar, Şark tarafında beliren ilk yıldız da Sebt gününün sonuna erdiğine ve iş işlemeğe yeniden müsaade olduğuna işaret eder. Balıkçılar kayıktan kayığa sesleniyorlar,

ağları sudan çekiyorlar, hissa ediyorlar, evirip çeviriyorlar ve çırpınan balıkları kayığın içine atıyorlar. Sonra, kıyıya doğru kürek çekiyorlar, zira bu arz dairelerinde çabuk gece olur.

İmdi, içlerinden bazıları yabanemın yanında karaya indiklerinde sabahki mucizeyi yapan adamı tanıyorlar, o da onlardan birini, Yahya'nın, son defa Erden kıyısında iken rastgelmiş olduğu şakirdi Andreos (André) u tanıyor. Andreos, kardeşi Sem'un (Simon) u Yesu'a takdim ediyor, birbirlerine ellerini uzatıyorlar ve bu el sıkışım hangi mukadderatın başlangıcına delil olduğunu hiç biri, şüphe derecesinde bile bilmiyor. Yesu kendi de günün birinde ona Betros (Pierre) adı vereceğini bilmiyor.

Bunların yanına diğer iki kişi daha yaklaşıyor, bunlar da harikalı adamla tanışmak dileyenler. Bunlar da iki kardeş; isimleri Yakup (Jacques) ile Yohanna (Jean). Bunların ardınca daha başkaları da geliyor ve cümlesi de yabancıya inanır görünüyor. Bu inanma sade o yabancı, sabahleyin meczuba şifa verdiğinden değil de, —çünkü bunun bu kadarını Ferisiler de yapmışlardır — fakat onun, Sinagon'da söylemiş olduğu şeyler bu basit adamların gönlünde yer etmiş olduğundan, çünkü o söylenen şeyler yürekten kopma olduğundan ileri geliyor. Sonra, kaarnlık her kesi kaçırdığı cihetle Sem'un onu kendi evine götürüyor, sofrasına davet ediyor, ve küçük kasabadaki halkın yarısı, kapının önüne toplanıyor. Saat, her ke-

sin dinlenmeğe çekileceği saat olduğu halde bunların cümlesi de o yabancıyı kendi gözleri ile görmek istiyorlardı.

Sem'un'un evinde, kayın valdesi hummaya tutulmuş yatıyordu. Yesu, hüner ve mucizesinin büyük bir delilini göstermiş olduğu cihetle onu o kadının yanına götürüyorlar, her kes ona bakıyor; o, bunların kendisinden ne beklediklerini anlıyor. Gene mucizeler sahibi adam haline mi girecek? Bu işten tiksiniyor. İmdi her kes onun arkasında sıkış sıkış olmuş bekliyor; kapıdan içeri başlarını uzatıyorlar, bekliyorlar. Musa da, peygamberler de kendilerine her kes iman getirsin diye mucizeler göstermeğe mecbur kalmamışlar mı idi? Zaten ihtiyar kadının ona imanı var, o kadın sinagondaki şifadan bahsedildiğini işitmiş, onun o yalvaran bakışı da kendisinden eyilik taşıyan o yabancı adama en sağlam bir inanışla bağlanıp kalıyor. Kadın şifa istiyor, yabancı da ona bu şifayı sunmak istiyor, bunların ikiz imanından o şifa verici kuvvet fıskırıyor, ve Yesu, hasta kadını elleri içine aldığından, o kadına baktığından ve o kadını kendi kudretine teslim olmağa mecbur ettiğinden, burada da hastalığa hükmünü geçirmeğe muvaffak oluyor, kadın dirilip ayağa kalkıyor.

Bu hali seyredenler hürmet ve minnet içinde kalıyorlar. Yesu'a gelince, o, korku ve mahrem dehşet içinde kalarak hissediyor ki ona cebr ile bir büyücü rolü kabul et-

tirmek istiyorlar. Ertesi günden itibaren hastalar, sürüne sürüne Sem'un'un kapısına kadar gelmeğe başlıyorlar, hattâ döşekler içinde yatakları bile getiriyorlar; cüzzamlılar, körler, kötürünler Yesu'dan şifa umuyor. Yesu, elinden geleni yapıyor. Bazılarını uzun müddet için şifalandırıyor, bazılarını daha kısa bir mühlet için şifalandırıyor, kimini zeytin yağı ile uvalıyor, kimini balçıkla sıvıyor, fakat araya imanı koymadan, onlardan iman istemeden hiç birini şifalandırıyor. Bununla beraber sanatından o kadar öğreniyor ki, hastaya karşı merhameti olmasına rağmen, daima kendi nefsine karşı şiddet göstermeğe mecbur oluyor, ve mucizeyi gören adama her defasında, sakın kimseye ağzını açıp buna dair bir şey söylememesini, tehdit edici bir makamla emrediyor. Fakat bunların cümlesi de onun hüner ve ehliyetini mübalâğalandıra mübalâğalandıra etrafa yaydıkları için Yesu, kendine gelmek için fecirle beraber Kefernahum'dan kaçıp gidiyor.

İmdi, halk tabakasından olan küçük insanlar, balıkçıları, köylüler onun gene sinagonda söylediği şeyler gibi şeyler söylediğini duymak için ardına düşüyorlar. Onun ardına düşenler bilhassa kadınlar, başlarında da Yakup ile Yohanna'nın anası. Bir kaç vakit sonra onun göl kıyısında kendi aralarında bulunmasına alışıyorlar, onları ağlarını meremet ediyorlar, kayıklarını ziftleyiyorlar, ya da kürek yontuyorlar. İşlerinden gözlerini kaldırma-

kendisini gören bu yoksulların ortasında, ılgınların gölgesinde, sedeflerin ve kabukların, sazların mırıltısı, dalgaların fısıltısı arasında oturmuş Yesu, bu cahillerin, bu müminlerin, bu eyi adamların içinde kendini bahtiyar hissediyor. O zaman onun o seven düşüncelerinin dalgası remzlerin ve temsillerin müşekkel ve musavver yatağı üstünde kolayca akıp gidiyor. Zira, bu yerlerde o, melekûtüssemavattan bahsettiği zaman parmağı ile gök yüzünü gösterse kâfi, başka bir şeye hacet yok.

Şu geniş dünya da ne kadar küçük! Bu kıyıdan karşı yakaya geçmek için bir saat kâfi geliyor. Bununla beraber haftalar geçiyor, hattâ yazın bir kısmı geçiyor da Cenisaret gölünün civarındaki bütün köyleri ve kasabaları Yesu hâlâ dolaşıp ziyaret edemiyor. Yahya'nın yaptığı gibi o da bir yerde durup ta her kes kendine gelsin diye beklemeyi sevmiyor. O, kendi gidip insanları buluyor, ve ilk şakirdleri artık onun ardınca geldikleri cihetle birbirine çok sokulmuş küçük bir kabile köy köy dolaşıyor.

Hele şu hummalı bekleyiş zamanlarında böyle gezginci bir rabbînin kavmullah meyanında kendi ardına düşüp ona yardım edecek şakirdler bulması nadir bir şey değildir. Şu halde bu balıkçı oğulları acaba nelerden vaz geçiyorlar? Hulyalı, mahdut fikirli, fakat arzu ve merak ile dolu bu adamlar melekûtüssemavat ile Benîisrailin kurtuluşunu birbirinden ayırdetmekten âcizler. Ve güzel cümleleri birbirine muvaffakiyetle bağlayan, bu adam-

ların ruhlarında eski düşüncelerinden daha derin düşüncelerin hararetili arzusunu diriltten, kendi sakin ve asude kıyılarında varlığından şüphe bile etmedikleri şeyleri gidip başka yerde öğrenmek ihtiyacını uyandıran bir mahluku bunlar kolaylıkla takip ediyorlar. Fazla olarak bu adam şendir, sofrada pek âlâ uzun müddet oturur kalır, şaraptan kaçmaz ve insana kadınları menetmez. Gençlik, şimdiye kadar bilmedikleri seyyahat zevki, yeni beşaretin cazibesi, onu tebşir edenin sevimli füsunu, batıl itikad, semavî bir mükâfat ümidi, bütün bu şeyler delikanlıları yeni peygamberin gurbet gurbet dolaşmasında onun ardına düşmeğe sevk ediyor.

Şifa vericiyi ve mucize izhar ediciyi görmek için ovalardan, dağlarından koşup koşup geliyorlar, ve sinagon olmadığı vakit bütün köy halkı hemen gölün kıyılarına toplanıyor. O zaman Yesu bir kayığa biniyor, dostlarından sahilden uzaklaşmalarını istiyor; su, sesinin sedasını uzaklara götürüyor; kayıkta ayağa kalkarak, kıyıda çömelmiş ve ya yere uzanmış olan halkın kalabalığına bir kaya gibi hakim olarak, onlara tebşirinin kelâmlarını daima onların dar, sıkı ve saf hayatlarından iare edilmiş yeni yeni remzler ve temsiller halinde haykırarak söylüyor. Filhakika dediği şu ki kütleye ancak tasvirler ve temsiller sayesinde talim edilebilir, bunu yapmak için ise san'at lâzımdır. Hattâ sözlerinin, dinleyenler tarafından kavranması için teşbihler bile kullanmağa cüret ediyor.

yor, hiç bir Yahudinin tasavvur etmesine izin verilmeyen Allah hakkında teşbihler ve hayaller kullanıyor; onu tahtında oturmuş bir melik diye gösteriyor, onu bağın sahibi, onu esirlerin eyi efendisi ve ya sahibi diye tasvir ediyor.

O zaman, sözlerinin sade yüreklerde uyandırdığı o sevilmez seda aksinin kendine doğru geldiğini işitiyor. O adamlar buna sual sordukları zaman bu da onlara cevap veriyor, hastalarını buna getirdikleri zaman bu da içlerinden eyi edebildiklerini eyi ediyor ve yoluna devam ediyor. Misafir olduğu evin önüne halk birikiyor. İstiyorlar ki bu, onlara söz söylesin. Dört yol ağzında dikilip duruyor, o saatte oradan geçen az ve ya kalabalık insanlara hitaplarda bulunuyor, bu geçenler kadın ve ya çocuksa o zaman onun sesi de daha hafifleşip daha tatlılaşıyor. Bununla beraber, onun en ziyade tercih ettiği şey şakirdleri ile bir arada yemeğe oturduğu sofralardır. Vakti ile Nasıra'da, onu dinlemek için akşamları neccarın evine gelen dostlarının önünde nasıl coşar idi ise şimdi de şakirdlerinin sadık ruhlarının önünde öyle coşup açılıyor.

Ancak büyük şehirlere gitmekten çekiniyor. Şaşaasını, hiç olmazsa bir defa her çocuğun bile hayretle, meftun kalarak yakından seyrettiği Taberiyye'ye asla ayak basmıyor.

(Tarichée) ye, Sefuriyye'ye de gitmiyor. Hissediyor

ki oralarda hayhuylu hayat, tahakküm etmek zihniyeti, ikbal hırsı meskundur, oralarda para meskundur, ve bunlar onu dinlemek arzu etmezler. Bununla beraber ötelerde, ta uzaklarda, Yehudiye'de kudretli kâhinlerin, Tevrat müfessirlerinin, düstur sihirbazlarının, gizli husumetlerini Ferisîlerin sessiz bakışlarında okuduğu adamların hüküm sürdüğü büyük şehir tefekküre dalmış duruyor.

Yesu, kendini Orşelim'den uzak tutuyor.

III

Onun, yanlarına vardığı bütün insanlar kendilerinin yeni bir aşkın tesir ve füsün feyezani içinde kaldıklarını hissediyorlar. O, başkaları ile birlikte nefret etmek için değil, onlarla birlikte sevmek için gelmiş. Hiç bir tarafta döğüş vuruş aradığı yok. Cenisaret gölü civarındaki yoksul ve sessiz halka talim ettiği şey onun doğrudan doğruya kalbinden kopup geliyor. Onun söylediği şey olsa olsa ancak şehrin zihni açık ve aklı erer âlimlerinde, gördükleri terbiyenin mahsulü olan o şüpheyi uyandırır. İmdi onun sözleri, saf yüreklere kolayca nüfuz ediyor. Kırylarda ve ya kayıklarının içinde oltalarının ve ya ağlarının yanı başında oturup günler ve günlerce sabırlı bir bekleyiş içinde ömür geçiren bu balıkçılar, harekete

geçmek ihtiyacının heveslere ve iğvalara sürükleyip götürmediği tatlı ve sevimli dinleyicilerdir. Onun ettiği vaazlarda bu adamların ruhunu karıştırabilecek hiç bir şey yok; o vaazlarda ne dünya saltanatı mevzuu bahs, ne şan ve şeref, ne şimdiki zillet ve esaret, ne de milletin büyük mazisi mevzuu bahs; o vaazlarda Allah'ın intikamı, ukubeti, gazebi ve mukabele bilmisli de mevzuu bahs değil.

Sevgiden başka bir şey olmıyan bu mahlukun gönlünden bir eyilik, 'bir kerem ve bir neşe kaynağı fışkırıyor. Ruhunu dolduran bütün şeyleri o, bu şeyleri kendisine vermiş olan semavî Eb'binin dizinin üstüne koyuyor. İmdi her kes te o Eb'bin çocuğu olduğu cihetle, Yesu'un söylediklerini daha ilk kelimesinden itibaren ve her kesten daha eyi anlayanlar masumlardır, müşfiklerdir, cahillerdir, çünkü onların düşünceleri de âdeta bir çocuğun düşünceleri gibidir. Her kim ki Allah'ın eyiliğine bütün kalbi ile inanır, o kimse onun himayesine mazhar olur, o himaye ile yaşar, zira Allah: « Güneşini fenalar ile eyiler üzerine doğdurur, hem salih ve fasik kimseler üzerine yağmur yağdırır. » Her kim buna inanırsa derakap yer yüzünde melekûtüssemavata « dünya tarlasında bir defineye » malik olur.

İmdi onun etrafındaki köylüler, inanılmıyacak şeylere inanır köylüler bu kelâmları anlıyorlar; çünkü hava, harikalı hikâyelerle dolu ve peygamberler, göğü açık

görmüşler. Bu köylülerin hepsi de günün birinde, o gömülmüş definden bahsedildiğini işitmemişler mi, ve çift sürülürken o definenin keşfedilmiş olduğunu bilmiyorlar mı. Eyilik edici yağmurun, kendi tarlalarına yağdığı gibi, nefret ettikleri bir komşunun tarlasına da yağdığından dahi gafil değiller. Bununla beraber vekti ile Danial peygamberin de, hemen hemen buna benzer tabirlerle yer yüzünde melekûtüssemadan bahsetmiş olduğunu ise ancak biraz biliyorlar, Nasıralı peygamberin, şu ande onlara talim ettiği kâmilan aşk Eb'binin her yerde nazır bulunduğunu, daha çocukken kulağını yere dayayıp hissetmiş olduğunu ise bu kadar dahi bilmiyorlar. Sade insanlar ona inanıyorlar, çünkü o, onlara tehditlerden, ukubetlerden bahsetmiyor, bilâkis bir beşaret haberi getiriyor; o, insanların, Melekûtüssemavat dediği sadetini onların o kadar yakınına getiriyor ki bu adamlar ona âdeta elleri ile dokunabilecekler, bununla beraber de, Vaftizci'nin yapmış olduğu gibi, günahlarından nedamet getirip tövbe etmelerini talebetmiyor: « Talebediniz, size verilecektir. Arayınız, bulacaksınız. Kapıyı çalınız ve size açılacaktır. » diyor. Bir kâhinin sinagonda, zavallı yoksul kimselere böyle teselli verici sözlerle hitabettiği hiç bir vakit görülmüş şey midir?

Ve madem ki hepimizin de Eb'bi birdir, bu adamın bize kardeşler diye hitabetmekte hakkı yok mudur? Şu halde büyük şehirde Sadok'lıların vaaz ve neşrettikleri.

HALİM SAMARYALI

gibi göze göz ve diş diş diye kardeşinden, o kardeşin ettiği haksızlıkların bedelini almak neden lâzım gelsin? Hayır, fakat yeni rabbînin talim ettiği şey de pek öyle kolay yapılır iş değil: « Her kim senin sağ yanağına vurursa ona öbürünü de çevir. Ve senin ile dava edip entarini almak isteyeneye cüppeni de bırak » diyor. İmdi, köylüler ile balıkçılar, acaba nefislerini bu raddeye varacak kadar yenebilecekler mi yenemeyecekler mi ve ne için yenmeliler diye aralarında soruşmaktalarken onun: « Zira âdemlere suçlarını bağışladığımız takdirde semavî Pederiniz dahi size bağışlayacaktır » dediğini işitiyorlar. O zaman onu tasdik ediyorlar, zira şimdi artık biliyorlar ki bir gün gelecek, onların bu şahıslarının menfaatlerini gözetmeyişleri, mükâfatını görecekler.

Bununla beraber zaten Yesu da onlara: sade sizi sevmek; mülhitler de bunu böyle yapmağa kadir değil mi? diye dahi soruyor. « Düşmanlarınızı seviniz. Size beddua edenlere hayırdüa eyleyiniz. Size buğz edenlere eyilik ediniz ve sizi incitenler, hem size taaddi edenler için dua ediniz. » diyor. Düşmanlarını sevmek, işte bunun burası güç; cemaatten biri soruyor ki: « Kaç defa biraderim bana hata ederse onu affedeyim. Yedi defaya kadar mı? »

O zaman rabbî onun gözlerine şiddet ve azimle bakıyor: « Sana yedi defayadak değil, lâkin yetmiş kere yediye kadar derim » diyor.

İmdi onlar orada oturup kalıyorlar, tereddüde düşüyorlar, acaba bu adam her şeyde ifrata varmıyor mu, mübalâğa etmiyor mu diye soruyorlar. Fakat Yesu, me-rammı o tatlı sesile onlara izah edip: « Hükmetmeyiniz ki hükmolunmıyasmız. Zira ettiğiniz hükümle siz dahi hükmolunacaksınız. İmdi âdemlerin size her ne muamele etmelerini isterseniz siz dahi onlara öyle ediniz. Zira şariat ve peygamberler bundan ibaretti » diye nasihat ettiğinde onun maksadını anlıyorlar. Onlar bilmiyorlar ki bundan elli yıl önce, kâhini a'zam İlel (Hillel) de aynı şeyi, hemen hemen aynı tabirlerle vaaz ederdi. Bildikleri yalnız şu ki İlel de önceleri tıpkı kendileri gibi yoksul bir götürü işçisi idi. Fakat Yesu'un, Orşelim'deki büyük mecliste mekanı olmadığını, kudretlilerin konaklarında da, zenginlerin sofrasında da yaşamadığını, fakat mabetten ve saraylardan uzak durup kendilerini gö-lün kıyısındaki kulübelerinde ziyarete geldiğini gözleri ile görüyorlar. Fakat şayet Yesu, kendilerinin sofrasında oturmaktan hoşlanırsa önce basık kapımın altından eğilerek, boyun kırarak geçmesi lâzım; orada Yesu beşik-teki ablak yüzlü sabinin yanına varıyor, davarların, hayvanların ne halde olduklarını soruyor, çocuklarla oynuyor, hasta kadının imdadına yetişiyor. O zaman « Siz ne mübareksiniz ey fakirler, zira melekûtullah sizindir. Kendiniz için yer üzerinde hazineler cemetmeyiniz. Orada güve ve pas bozar ve hırsızlar duvarı delip sirkat

ederler. Amma kendiniz için semada hazineler cemediniz. Zira hazineniz her nerede ise kalbiniz dahi orada olacaktır » deyince bu adamlar, şüphe yok ki ona iman ediyorlar. O zaman başlarını kaldırarak ona bakıyorlar, zira Celile'de hırsız çoktur. Bu adam ne dediğini biliyor, o adamlar da bunun kendilerine vadettiği semadan haberdar olduğuna, o semadan emin bulunduğuna emniyet getiriyorlar.

Zaten kendi de hareketlerinde ve işlerinde vaaz ettiği sözlerle amel olmuyor mu?

« Öğle ya akşam taamı ettiğinde dostlarını ve ya kardeşlerini, yahut taallûkatını, ya zengin komşularını davet etme. Olmıya ki onlar dahi bilmukabele seni davet etmeleri ile sana mükâfat ola. Lâkin ziyafet ettiğin zaman fakirler ve sakatlar ve topallar ve körleri davet eyle. Ve mübarek olursun. Zira onların sana mükâfat etmeğe iktidarı yoktur. Çünkü sana salihlerin kıyametinde mükâfat edilecektir. »

Zenginler bunu işittikte endişeye düşüyorlar. Bu adam yeni bir fitneler tahrikçisi mi ki cahil ve mahdut düşünceli bir kavme bu yolda tehlikeli sözler söyleyip durur? Fakat o adamların arasında kendi oğulları, kendi torunları da var ki yeni muallimin hitabı canlarına kâr ediyor. Bilmiyorlar bu nasıl oluyor, onlara nasıl geliyor, fakat bu genç vârislerden biri seğırtip Yesu'un yanına varıyor, ve: « selâmet bulmak için ne yapayım » diye sual

ediyor. Emirleri biliyor mu? « Bunların cümlesini sabavetimden beri hıfzyledim » diyor. Çocuğun meyilleri, tevazu ve itaati muallimin hoşuna gidiyor, tam dilediği gibi gönlünü fethedip kazanacağı bir çocuk... Yesu ona: « Şu halde bir noksanım var. Gidip, nen var ise sat. Fukaraya ver! » diyor.

Fakat zengin çocuğu bunun ne demek olduğunu anlayamıyor, Yesu'a bakıyor, ihtimal ki onu deli sanıyor, gamnak ve mükedder olarak gidiyor. Yesu, onun gidişini gözleri ile takibediyor, sonra etrafına bakıp şakirdlerine diyor ki:

« Mala itimad edenlerin Melekûtullah'a girmesi ne güçtür! Zenginin Melekûtullah'a girmesinden devenin iğne deliğinden geçmesi daha kolaydır. »

Onu dinleyenler, bu muallim zenginliği her ne kadar günah sayıyorsa da şu zengine ne kadar iyi muamele gösterdi! diye düşünüyorlar. O, her günahlıya da aynı tatlı muameleyi gösteriyor, sanki onları doğrulardan daha üstün tutuyor. Bunun böyle olduğuna şaşır kalsalar yeri değil mi? İmdi Yesu onların hayrette kalıp şaşaladıklarını gözlerinden okuyor; ve hemen orada çayır çemenin ortasında, yeşil ot üzerinde aklına bir temsil geliyor. Zira etrafın, muhitin, saatin ve vesilenin onun kendi düşündüklerini takrir etmesi üzerinde tesiri vardır:

« Sizden hangi âdem yüz koyunu olup ta onlardan birini kaybettiğinde doksan dokuzunu çölde bırakıp ol

gaip olanı buluncaya değin onun ardınca gitmez? Ve onu buldukta sevinip omuzları üzerine koyarak haneye gelip ve dostları ile komşularını yanına çağırıp onlara: « Gaip olmuş koyunumu bulduğum için benimle mesrur olunuz! » der. Size derim ki kezalik tövbe eden bir günahkâr için semada olan meserret, tövbeye muhtaç olmıyan doksan dokuz salih için olan meserretten ziyade olur. »

Sonra bütün malını telef edip nedamet ile gene babasının yanına dönen oğulun meselini söylüyor. Baba onun boynuna sarılarak onu öptü, ona en âlâ hil'atı geydirdi ve onun için en besili buzağıyı boğazlattı. Öteki haşarılık etmekte iken daima babasının yanında kalıp yıllardan beri ona hizmet ettiği halde dostları ile şad olmak için kendisine bir oğlak dahi vermediği büyük oğlu ise bu hale gücendi. Babası da ona dedi ki: « Ey oğul! Sen daima benim ile beraber olup benim olanım cümlesi senindir. Amma şad ve mesrur olmak vacip idi. Zira bu kardeşin ölmüş idi, dirildi; hem gaip olmuş idi, bulundu. »

Nasıl? Sadık ve gayretli olan oğulun babaya gücenmekte hakkı yok mu imiş; bunca hizmete karşı bir oğlak dahi vermek yok mu idi? İnsanların sevgisi de tıpkı semavî Peder'in yaptığı gibi gufran ve şefkat dalgasına serbest cereyan verdikte sonu bu türlü haksızlıklara varmak mı lâzım gelir? İnsanın yaptığı ve ya yapmadığı sayılmıyor da sadece duyduğu ve düşündüğü hesaba katılıyor. Muallimin akıllı ve tedbirli bakışı, her yerde,

kit cesaret vermemiş, veballerini kendi boynuna alacağını onlara hiç bir vakit vadeylememiş. Kurtardıklarına: « Bundan böyle günah işlemiyessin! » diyor. Eyiliğe şükreder çocuğu Eb'bine yaklaştıran yaşamak meserreti, yetişkin gençte iki kat daha çok oluyor ve şimdi o, kendindeki aşk hazinesini nice nice yüreklere de sunabiliyor. İfratlı bir dindarlık taslayanlara: « Mürailer gibi mahzun çehreli olmayınız », « maraz bir günahdır ve ya ki günahın işaretidir » diyor. Şifa verdiği bir kimseye: « İşte sağlandım, bundan böyle günah işleme, kork ki başına daha kötüsü eglir. » diyor. Vücudü sağlam olduğundan şiddetli bir deniz fırtınasının ortasında bile kayıktaki uykuya varabiliyor. Kendisini Allah'ın bir çocuğu olarak duyduğu için bahtiyar olduğundan, şüphe yok ki bazılarının gelip kendine bahsettiği yarımın tasası diye bir şey var olabileceğini anlamıyor, aklı böyle bir şeyi almıyor. O, ta çocukluğundan beri kalbini kendilerine emniyetle açtığı hayvanları, nebatları düşünüyor.

« Hayatımız için ne yiyeceğinizi ve ne içeceğinizi ve hem dahi cesediniz için ne giyeceğinizi endişe etmeyiniz. Hayat taamdan ve ceset elbiseden evlâ değil midir? Hava kuşlarına bakınız; zira ne ekerler, ne biçerler ve ne derambar ederler. Ve semavî pederiniz onları besler. Siz onlardan efdal değil misiniz?... Sahranın zambaklarına dikkat ediniz; nasıl büyürler; ne çalışırlar, ne iplik bükerekler. Lâkin size derim ki Süleyman bile cümle daratı

ile onlardan biri gibi geyinmiş değil idi. Bu gün mevcut olup yarım fırına atılan sahra otunu Allah böyle geyindirdiği halde sizi daha ziyade geyindirmez mi, ey iman noksan olanlar? İmdi yarım için endişe etmeyiniz, zira yarınki gün, kendi şeyleri için endişe edecektir. » diye vaaz ediyor.

Her günün kendine tevcih ettiği şeyi hamdû sena ile karşılıyor, o şey ister umumî meydanda bir cemaat toplanması olsun, ister şakirdleri ile sakin bir söhbet olsun, ister gölün kıyısında düşünceleri ile başbaşa geçirdiği bir saat ve ya beyaz ekmekle, körpe bir kuzu ile, o diyardaki bağların verdiği kırmızı şarap ile edilmiş bir ziyafet taamı olsun. Bir gün ona soruyorlar ki: « Yahya'nın şakirdleri oruç tuttuğu halde ne için senin şakirdlerin tutmazlar? » O zaman o da yaşamak neşesi ile dop dolu olan şu cevabı veriyor: « Güveği yanlarımda bulundukça düğüncülerin mahzun olmaları mümkün müdür? Amma güveğinin onlardan almacağı gün gelir, v eo zaman oruç tutacaklar. »

Hahamların her hangi bir düsturunun gelip te onun kendi zevk anını bozduğunu istemiyor. Kendi adamlarile birlikte yemeğe oturduğu vakit onların eski âdet ve mezhap rivayetlerine göre ellerini ve tabaklarını yıkamalarını istemiyor, sürü sürü düalar etmenin de lüzumu yok. Kısa bir hikmet kelâmı kâfi. Hakikatte, hiç bir şeyi menetmiyor; her kesin kendi keyfine göre zebihalarda bu-

lunmasına ve düalar etmesine hiç bir dediği yok; yalnız, kendi ne zebihalar takdim ediyor, ne de artık vaftiz ediyor. Şakirdlerine, o da ancak ısrarları üzerine talim ettiği *pater* (hristiyanların pazar günleri okudukları düa) dahi bir mezhep düsturu haline gelmiyor ve hiç bir yerde bir daha görünmüyor. Onun o cesaretli ve cüretli istiklâli onu, yeni beşaret müjdesinin hiç bir düstursuz olarak sırf kalplere bildirileceğini söylemeğe kadar da vardiıyor. Günahı da, şefaati de ancak düstur halinde istar edilmemiş fikirlerin esrarlı mucizesi içine yerleştirip öyle gösteriyor.

Onun içindir ki masumları, bülüğ çağındaki ergenleri, cahilleri, mallarının ve servetlerinin endişesine düşüp te karışık işlere sapamıyan fakirleri arıyor ve üzerlerine ellerini koyup düa etsin diye ona çocuklarını getiren bir kaç kadını şakirdleri koğmak istedikte şakirdlere gücenerek: « Bırakınız çocuklar yanıma gelsinler ve onları menetmeyiniz; zira Melekûtullah bu makulelerindir. Hakikaten size derim ki Melekûtullahı her kim küçük çocuk gibi kabul etmezse ona asla girmeyecektir » diye çıkışıyor.

Esasen, biraz sonraları şakirdlerine daha sık sık, daha şiddetli ve sert muamelede bulunmağa mecbur oluyor. Kendinden önce gelmiş bütün peygamberler gibi, hem de Yahya gibi onun da böyle küçük bir sadıklar halkasına ihtiyacı var. Onların sayesinde şöhreti her yana

daha çabuk yayılacaktır ki onsuz harekete geçip tesirde bulunamazdı. Onları seçmek için, onların kendi üzerinde bıraktıkları ilk tesire güveniyor ve kendisile beraber ardı sıra gelmelerini onlardan o istiyor. Şayet biri çıkıp ta kendiliğinden « beni de al » derse o zaman, içinde emniyetsizlik uyanıyor, onu kabul etmiyor. Bununla beraber en sonunda şakirdlerinin hepsinden hiyanet gördü.

İçlerinden bir kaç, daha önceden Vaftizci'ye (Baptiste) şakirdlik etmişler, bir çokları da para pul sahibi adamların oğulları; Yesu da tıpkı Essenien'ler gibi, bu adamlardan paralarını umumî bir sandığa yatırmalarını istiyor, ve kendi dahi onlarla birlikte o para ile yaşıyor. Kalbine en yakın olanlar Sem'un — Betros (Simon — Pierre), ki amelî fikirlidir; coşkun Yakup (Jacques); tatlı ve şefkatli Yohanna (Jean). Bunların her üçü de köküne kadar imanlı, bununla beraber hodperest, efendi (rabbî'yi pek severlerse de ondan o kadar emin değiller. Bir gün deniz kıyısında bir yolda giderken kulübesinde oturan bir gömrükçü görüyor, rezilü rüsvay olmuş bu makuleyi bir denemeğe cüret ediyor, bol bol sarfeder bir oğul tarihi olan öz tarihini canlı bir misal ile tasvir edip şandırmak istiyor ve gömrükçü Lavi — Meta (Lévi — Matthieu) ya: « ardınca gel » diyor. İmdi bu adam, daha sonraları Yesu'un şan ve zaferine bütün ötekilerin hepsinden fazla hizmetetmiştir. Yesu, hattâ gazaları ve encamı kendi çocukluğu üzerinde çok tesirler

bırakmış olan o Yehuda'nın şakirdlerinden olan Sem'un (Simon) u, böyle bir « hamiyyetli taassuplu » yu seçip şakird edinmeğe kadar da varıyor. Bu adamların hepsi de Celile'li.

İçlerinden sade biri Celile'den değildi, yabancı idi, aslan cenuplu idi, Yehudiyye'den idi. Bununla beraber içlerinden biri çıkıp ta Orşelim muhitlerine mensup bu adamı kendi teklifsizleri arasına almaktan sakınmasını Yesu'a ihtar etmedi. İmdi bu adamın adı Yehuda idi.

Şakirdlerinden her biri Yesu'dan daha genç olduğu için Yesu onlara kolayca rehberlik ederdi. Onlara: « oğullarım, işçilerim » diye hitabederdi. Onlara, kayığı donatmalarını, kürek çekmelerini, yemeği hazırlamalarını emrederdi, ve onlar bunun düşüncesini anlamadıkları zaman bunun da onlara: « Bu temsili anlamıyor mısmız öyle ise cümle temsilleri nasıl fehmedeceksiniz » diye çıkıştığı olurdu. Fakat cemaat tesis etmedi, kendine yalnız Muallim ve Rabbi dedirtti ve ancak vecde kapıldığı anlarda: « ben yer yüzünün tuzuyum, temel taşıyım ve cihanın nuruyum » diye öğünürdü.

Kendi ardına düşen kadınlara karşı hiç bir zaman sabırsızlık göstermezdi, onlardan usançlık getirmezdi. Bu kadınlardan üçü dördü her vakit onun yanında kalırdı. Bunların hepsi de yabancı yabancı kadınlardı, içlerinden hiç biri ne onun kendi evinden, ne de kendi şehrindendi. Onlar erkeklerden daha zengindi. Hattâ içlerinden Yoar-

na (Jeanne) adlısı emirin kethudasının karısı idi, o da Suzana (Suzanne) gibi Yesu'a iman ederdi, çünkü Yesu bu kadınlara şifa vermişti. Kadınlardan diğer ikisi de Yesu'un şakirdi olan oğullarının ardınca giderlerdi.

Yesu, sevgiden başka bir şey talim etmediği için kadımlar onu erkeklerden daha kolay anlardı. O, gurbete çıktıkta kadımlar onun seferlerine sebebi hem kendi olan, hem de kendi olmıyan bir coşkunkluk, kendisinin hiç aramadığı fakat olunca da vazgeçemediği bir vecdü galeyen katarlardı. Kadımlar onu hoş rayihalı yağlarla yağladıkları vakit, söylediği şeyleri düşünceli bir eda ile dinledikleri vakit, Yesu'un kalbinde taşımakta olduğu sevgi hulyası bir şeniyet şekli alırdı. Alelâde bir insanın yalnız bir tek kadımla bölüşeceği şeyi o, bir sürü kadımla peygambercesine bol bol verirdi.

Ve ancak Kendisi Allah'ın seçilmiş olduğu için ve öz değeri hakkında da duyguya sahip bulunduğu için erkeklerle kadının Müteal'e hizmet görececek yerde birbirlerinin karşılıklı zevki uğrunda yaşadıkları izdivacın aleyhine söz söylerdi. Hayatta sevginin hazırlardan mahrum kalmalarını en yakın şakirdlerinden dahi talebetmezdi; kendine şakird olarak evli iki genci seçmişti, Betros (Pierre) u da, karısını da refakatinde bulundururdu. Hattâ boşanmayı Tevrat'ın kanunlarından daha fazla şiddetle menederek Allah'ın bağladığı dediği izdivacı korumağa bile çalışırdı. Kadımlar kendisi için ne yapar-

larsa kabul ederdi, bununla beraber iltifatı ve hüsnü nazarı hayalî ve manevî kadınlara idi. Bir gün iki kız kardeşin evinde iken onlardan birinin hizmet etmekte olduğunu gördü, diğeri ise Yesu'un ayakları yanında oturmuştu, bu iki kız kardeşden en dinci olan Marta (Marthe), kardeşinin de kıvılcıktan kendisine yardım etmesini söylemesini ondan diledikte, Yesu, gülümseyerek şu cevabı verdi:

« Ey Marta, ey Marta, çok şeyler için endişe edip bi-huzur olursun. Lâkin lâzım olan şey birdir ve Meryem (Marie) kendinden almıyacak o eyi hisseyi intihap etmiştir. »

Bunların hepsi de muallimin şahsında yeni peygamber görürdü, muallim kendi de şahsında peygamberlik görürdü. Bununla beraber hiç bir vakitte peygamberden de fazla bir şey olduğu düşüncesinde bulunmamıştır, hattâ kendini bundan da daha az bir şey sanırdı. Hiç bir yerde kendisinin insanî hatıralardan ve ümitlerden daha fazla hatıra ve ümitleri olduğuna dair söz sarfetmezdi. Hiç bir vakitte mesihî kuvvet ve iktidar dairesine temas etmez ve insanlar onun hakkında eski peygamberlerden biridir dedikleri zaman kendisi hiç ses çıkarmaksızın onları bu sözleri söylemeğe bırakır, lâkin onların düşüncelerini hep melekûtüssemaya doğru, hepimizin Eb'bine doğru sevkederdi. Bununla beraber kendisine onun oğlu demekte devam ederdi, cümlemizin, aslından geldiğimiz

yaratıcı kuvvetleri kendilerinde hisseden bütün kimseler gibi o da Allah'ın oğludur. Ve şimdi artık kendindeki huşu ve tevazuu daha fazla bir derinlikle ifade etmesi lâzım gelen bir yeni isim bulmuştur. Eskiler, kendilerini Allah'larından ayıran uçurumu göstermek için kendilerine « âdem oğlu = ibnül insan » adı verdiler. Danial de, Eş'ya da Müteal tarafından kendilerini böyle tesmiye ettirdiler, yani bütün zaafı içinde bir fanî olarak, fanî doğmuş; dünyaya ıstırap çekmek için, fakat ilâhî lûtuftan gufranını kendine ihzar ettiği bütün vekar ve izzetle getirilmiş bir fanî olarak tesmiye ettirdiler.

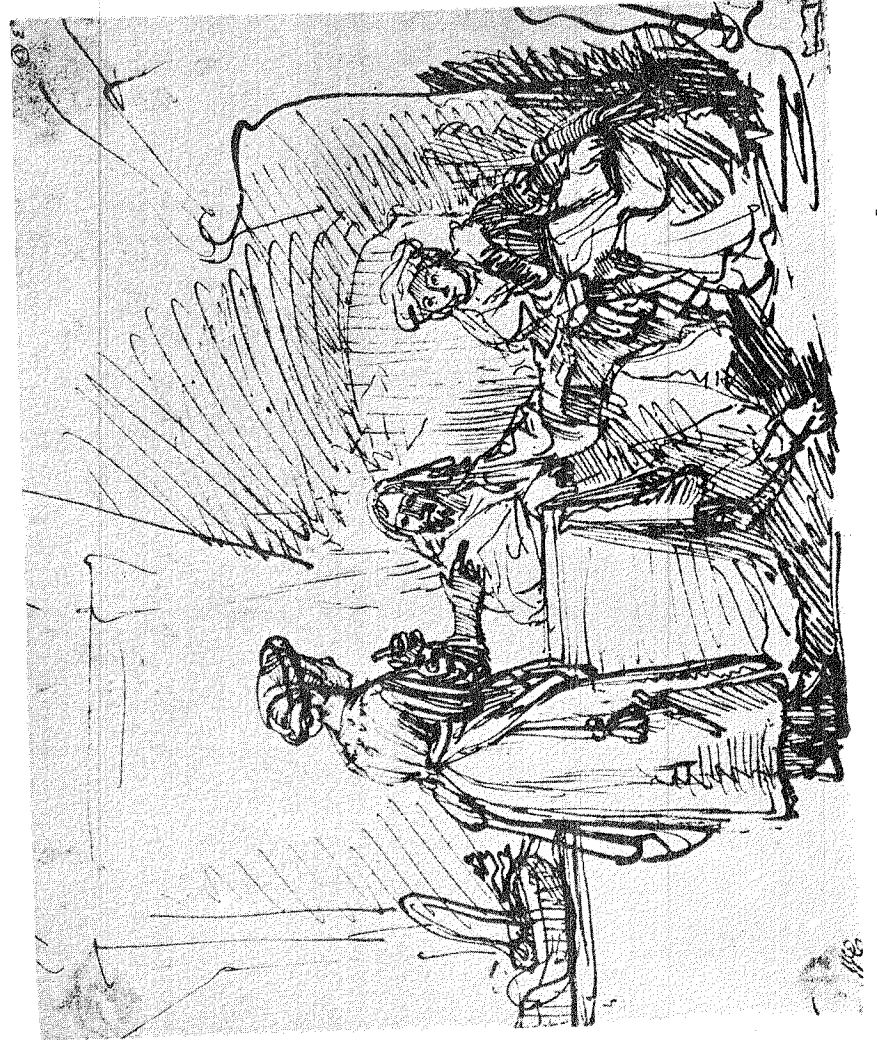
Yesu da, peygamberlerin tasavvur ve tahayyül ettikleri en mahviyetli, en mütevazı ismi Mukaddes Kitapta aradığı zaman kendisi için bu ismi seçti. « İbnül insan = âdem oğlu kendine hizmet olunmak için değil, ancak hizmet etmek için geldi » dedi. Yahya (Jean) kendisinin o insan olarak gidiş gelişlerinden bahsettiği gibi Yesu da kendisinin o insan gidiş gelişlerinden bahsettiği vakit, ve genç zengin ona: « Ey kerim! » diye hitabettiği vakit o da geri çekilmiş ve zengini gururlu bir huşu ve tevazula:

« Bana ne için kerim diyorsun? Birden, yani Allah'tan gayri kerim yoktur! » diye tazir etmişti.

V

Yesu, böylece, kendi zamanını ve milletini müteessir edip galeyana getiren şeylerin dışında yaşıyor. Bununla beraber, bütün Yahudiler gibi o da mülhitlerin napak temasında bulunmaktan sakınıyor. Şakirdlerine de böyle bir şeyden sakımlarını emrediyor. Putperestlere talimde bulunmak ya da şifa vermek düşüncesi hiç bir vakit düşüncesinden bile geçmezdi. Onlardan ancak onları red ve inkâr ederek bahsediyor; suçlara hususî bir vasıf vererek mahiyetlerini göstermek istediği vakit: « Mülhitler ve müşrikler de bu yolda hareket etmiyorlar mı? » sözünü ilâve ediyor. Onların aradığı şey de para pul ve malü menaldır, şakirdlerin o taifelere beşaret müjdesi götürmelerine lüzum yoktur, hıznırların önüne inci atmak icabetmez. Hattâ Yehudi eyaletleri içinde bir mahdud kısım teşkil eden Sameriyye'ye gitmekten dahi sakınmalı, oradan sapıp başka bir yoldan gitmek evlâdır. Ve her ne kadar kendi dahi Orşelim'e gitmekten çekinirse de, Sameriyye'nin (Garizim) i üstünde mukaddes mabette dinin esaslı ahkâmına uygun itikat ve amelde bulunan müminlerin, hamdü senasında bulundukları Allah'a tapmaları büsbütün hoşuna gitmiyor.

Dünya işlerinde kimseyi incitip gücendirmiyor. Vaftizci'yi hapiste tutan Hirodes'in aleyhine bile kıyam etmi-

MARTA İLE MİRYAM

MARTA İLE MİRYAM

kimseyi incitip gücendirmiyor. Vaftizci'yi hapiste tutan Hiroides'in aleyhine bile kıyam etmi-

yor. Romaya karşı, dünya melekûtuna karşı söz söylemiyor; hiç bir kudretliyi tazir etmiyor. Hali hazırda olan kavga ve nizaların büyükleri de, küçükleri de onu hiç müteessir etmiyor, ve bir gün adamın biri, kardeşine karşı açtığı davada onu hakim tutmak istiyor; o da eyice öfkelenerek: « Ey âdem, üzerinize kim beni kadı ve kassam tayin etti? » diye cevap veriyor. Tedbirli olduğundan yeni mezhebi daima eski mezhebe raptetmeğe çalışıyor: « Ben şeriatı, ya peygamberleri iptal etmek için geldim zannetmeyiniz. Onları iptal için değil itmam için geldim. Zira hakikaten size derim ki yer ile gök zail olmadıkça şeriatın cümlesi itmam oluncaya değin ondan bir harf ya bir nokta zail olmayacaktır » diyor.

Hattâ nasa, şeriat mucibince Ferisîlerin yoluna gitmelerini bile nasihat ediyor: « Gidip kendinizi kâhinlere gösterin. Size dedikleri şeyi yapın » diyor.

Bununla beraber bu, onların düşmanı, onlar da bunun düşmanı. Başlangıçta onlar bunun adımlarını sakmarak takib ediyorlar; bunu, bu yabancıyı sofralarına çağırıyorlar. Kefernahum'da ferisî muallimler bununla münakaşa ediyorlar, buna Rabbî diyorlar, bunun hakîmce tefsirlerini dinliyorlar. Fakat az zaman sonra, bunun şöhreti büyüdükçe onların da endişeleri büyüyor. O zaman, milleti bunun aleyhine kıskırtmak için fırsat kollıyorlar. Bir gün bunu, gömrükçüler ve saire günahkârlarla bir arada sofraya oturmuş, güle oynaya yemek yerken görü-

yor. Romaya karşı, dünya melekûtuna karşı söz söylemiyor; hiç bir kudretliyi tazir etmiyor. Hali hazırda olan kavga ve nizaların büyükleri de, küçükleri de onu hiç müteessir etmiyor, ve bir gün adamın biri, kardeşine karşı açtığı davada onu hakim tutmak istiyor; o da eyice öfkelenerek: « Ey âdem, üzerinize kim beni kadı ve kassam tayin etti? » diye cevap veriyor. Tedbirli olduğundan yeni mezhebi daima eski mezhebe raptetmeğe çalışıyor: « Ben şeriati, ya peygamberleri iptal etmek için geldim zannetmeyiniz. Onları iptal için değil itmam için geldim. Zira hakikaten size derim ki yer ile gök zail olmadıkça şeriati cümlesi itmam oluncaya değin ondan bir harf ya bir nokta zail olmayacaktır » diyor.

Hattâ nasa, şariat mucibince Ferisîlerin yoluna gitmelerini bile nasihat ediyor: « Gidip kendinizi kâhinlere gösterin. Size dedikleri şeyi yapın » diyor.

Bununla beraber bu, onların düşmanı, onlar da bunun düşmanı. Başlangıçta onlar bunun adımlarını sakınarak takib ediyorlar; bunu, bu yabancıyı sofralarına çağırıyorlar. Kefernahum'da ferisî muallimler bununla münakaşa ediyorlar, buna Rabbî diyorlar, bunun hakîmce tefsirlerini dinliyorlar. Fakat az zaman sonra, bunun şöhreti büyüdükçe onların da endişeleri büyüyor. O zaman, milleti bunun aleyhine kıskırtmak için fırsat kolluyorlar. Bir gün bunu, gömrükçüler ve saire günahkârlarla bir arada sofraya oturmuş, güle oynaya yemek yerken görü-

MARTA İLE MİRYAM

yorlar. O zaman Ferisîlerden biri, şakirdlerden birine: « Sizin mualliminiz ne için gömrükçüler ve günahkârlar ile taam ediyor? » diye soruyor. Sofranın öte başında oturmakta olan Yesu, bu suali işitiyor, ne maksatla sorulduğunu keşfediyor; birdenbire o hilmü mülâyemeti kaybolup gidiyor, kendisinin ölüm dirim düşmanı olan o kusursuz, o tanedilmez düşmana sofranın öbür ucundan:

« Sağ olanlar değil, ancak illetli olanlar hekime muhtaçtır. İmdi gidip bu kelâmın manasını öğreniniz: « Salihleri değil, günahkârları tövbeye davet etmeğe geldim » diye bağırıyor.

Yesu'un, kendi düşmanlarına her kesin huzurunda şiddetle vurduğu ilk darbe bu oldu. Bu darbe onlara tesir etti. Düşmanlar, bir kelime bile söylemeden meydana terkedip gidiyorlar.

Çarpışmanın başlangıcı budur.

Nasıl etsinler de onu tutsunlar, onu neresinden yakasınlar? Şayet onun bugün günahkârların sofrasına oturmak hoşuna gider, yarın da halk, sinagonda, ondan vaaz isterse, bunlar ona zıt koşup mümanaat edemezler. Bu adam o tehlikeli mücedditlerden biridir ki işe önceleri uzaklardan, kişverin serhadlerinden, köylerden, fakir kimseler nezdinden başlarlar; oralarda hiç bir mezhep heyeti çıkıp ta bunlardan kelâmlarının sebebini sormaz. Bu adam, zenginler aleyhine söz söylemeğe kadar

da varmamış mı? Sanki zenginlik te bir günah imiş gibi... Yahya da işe bundan başka türlü başlamış değildi, ve şayet Hirodes onu kilit altına alıp ta emniyette tutmamış olsaydı o adam boyuna göz altında bulundurulacak kimselerdir, Yesu'u da, yapacağını yapmağa bırakmaktan başka çare yok. Kendi vaazlarını git gide gene kendi vaazları ile tekzip ederek kendi sözüne kendi saplandıkça, elbet gün gelecektir ki Tevrat'a karşı hata işleyecektir. O zaman, yakasına yapışılabilir!

Bir sebt günü Yesu, şakirdleri ile beraber ekinler arasından geçiyor; aylardan mayıs ayı, ekinler olmuş. Delikanlılar acıkmış olmakla, bir taraftan yürüye dursunlar, bir yandan da başakları koparıp taneleri yemeğe başlıyorlar. Dine mugayir bu kafiye tecessüs etmek için boyuna ardına düşen iki Ferisî, gûya onlara tesadüfen rastlayıyor. Onlara bu işledikleri şey sebt günü helâl midir? diye soruyor. Filhakika sebt, bu kavmin mukaddes büyük müessesesidir, onun batıla inanan itikadı tabiatı dahi kösteklemeğe kadar da varır, boyuna akmıyan kaynaklara sabia eder. İmdi halka halkın dilini, hahamlara da Mukaddes Kitabın dilini konuşan Yesu, zihninde derhal o vaziyete ait ve münasip fıkrayı buluyor: « Davud'un kendisi ile beraber bulunanlarla acıktığı zaman ne yaptığını okudunuz mu? Nasıl beytullaha girip, yemesi kendisine ve kendisi ile beraber olanlara değil, ancak yalnız kâhinlere helâl olan huzur ekmeklerini (yüz ekmekle-

ri) yedi?... İnsan sebt günü için değil, ancak sebt günü insan için oldu. İmdi ibnül insan (âdem oğlu) sebt gününün dahi sahibidir » diyor. İki Ferisî, birbirlerine korku ve haşyetle bakıyorlar, bu adam sebt gününe küfretmiş!

Bir kaç vakit sonra, muallime bir kötürüm getiriyorlar. Halk çok birikmiş olduğu için şakirdleri onun yanına varamadıklarından döşegi evine götürüyorlar. İmdi marazda günah gören Yesu, hastaya: « Oğlum, cesaretlen. Günahların sana affolundu » diyor. O zaman, orada bulunan ulemanın: « Ne için bu kimse böyle küfrediyor? Yalnız Allah'tan gayri günahlar affetmeğe kim kadirdir » diye içlerinden bir düşünce geçiyor. Fakat Yesu, bunların içinden geçen düşünceyi keşfediyor, zira onun bakışları, kendine düşman olanları halkın arasından daima ona buldurup meydana çıkartıyor, ve Yesu' keskin bir sesle onlara şu karşılıkta bulunuyor:

« Ne için kalplerinizde fena şeyler düşünüyorsunuz? Hangisi kolaydır! Kötürüme günahların sana affolundu demesi mi, yoksa kalk, yatağımı kaldır ve gez demesi mi? » Ve onun bakışının mıknağızı altında hasta, yerinden kalkıyor, yatağımı kaldırıyor ve evine gidiyor.

Seyredenlerin cümlesi korku ve mahcupluk içinde kalıyorlar. Aralarından hiç kimse çıkıp ta içindeki meserreti muallime haykıra haykıra söylemeğe cüret edemiyor; seyirciler âdeta inme inmiş gibi dona kalıyorlar.

Allah'a hamdediyorlar: « Bu gün acip şeyler gördük » diyorlar. Ferisilere gelince, bir defa evlerine girip te kapılarını kapayınca, hırslanıyorlar, galeyana geliyorlar, kollarını göğre doğru kaldırıyorlar: « Allah'a küfretti! Günahları bağışladı! Ölüme müstahik oldu! » diyorlar.

Fakat bunu henüz daha alenen yüksek sesle söylemeğe cüret edemiyorlar. Filhakika millet onu seviyor, hem de kudretli payitahttan bu kadar uzakta olan şu galeyanlı Celile'de rehberlik eden bir adamın yakasına yapışmak o kadar kolay bir iş değildir. Şimdilik muvakkaten, yeni Rabbi kadımları vazifelerinden saptırıyor diye bir dedikodu yapmakla iktifa ediyorlar. Fakat o zaman o da, cesaret ve kuvvet bularak, o vakte kadar tabiat ve mizacının kendisine emretmiş olduğu şeyin zıttına olmak üzere harekete geçmeğe başlıyor: kendini müdafaa etmek için hücumla geçiyor. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse o, önce bu hücumu ancak temsil şekli altında yapıyor. Diyor ki: İki âdem dua etmeğe heykele (mabede) çıktı; biri Ferisî ve diğeri gömrükçü idi. Ferisî durup kendi kendine bu veçhile dua eyledi: « Ya Allah, sana şükrederim ki ben sair adamlar gibi kapıcı, nahak ve zinakâr ve yahut şu gömrükçü gibi dahi değil im. Haftada iki defa oruç tutup bütün iradımın öşrünü veririm. » Gömrükçü ise uzaktan durup gözlerini bile göğre kaldırmak istemez idi, amma göğsüne vurup: « Ya Allah, ben günahkâra mağfiret kıl » dedi. Her kes birbirinden:

acaba muallim bu kıssadan ne hisse çıkaracak, günahlıyı mı müdafaa edecek diye soruyor. « İmdi, size derim ki olbirinden ise bu, tebrir olunmuş olarak hanesine indi. Zira her kim ki kendini yükseltir ise alçaklanacak ve her kim ki kendini alçaklatır ise yükselecektir. »

Az zaman sonra bütün Celile biliyor ki bu Nasıralı, ulemanın ve Ferisîlerin düşmanıdır. Gene az zaman sonra, bunun böyle olduğu, emniyetli adamları sayesinde Melekûtullahta zuhur eden bütün mücedditleri gözetleten Orşelim'deki büyük meclis tarafından da haber alınıyor. Büyük meclis: onun peşini bırakmıyan ve onu iğva-ya sevkedin » emrini istar ediyor. Ferisîlerden biri de onu bir yemeğe davet ediyor. Yesu, bu adamın evine gidiyor. Yemek yerlerken kapı açılıyor; içeri genç bir güzel kadın giriyor. Bu kadın aşifte ve günahkâr olup şehirde kendisini her kes tanıyor. Kadın, günahlıları seven rahîm ve şefik bir Rabbi'den bahsedildiğini işitmiş. Cümle âlem o kadımla ya alay ediyor ve ya ki onu kovuyor, onun için kadın da çoktanberidir Rabbi'nin bir ev içinde küçük bir refakat zümresi ile bulunacağı anı gözleyor. Acaba nasıl eder de onun hoşuna giderim diye düşünüyor, aklima hiç bir şey gelmiyor, ancak paraya karşılık sattığı aşkı esnasında tenine sürdüğü hoş kokulu yağ geliyor.

İmdi kadın Yesu'ı sofrada görüyor, bütün öteki adamların o sert bakışları arasında onun o tatlı bakışları kadıma itidalini kaybettiriyor. Kadın kendini tutamıyor,

onun ayaklarına kapanıyor ve ağlamağa başlıyor. Ve o şaşkınlık içinde, Rabbi'nin çıplak ayaklarını gözyaşları ile ıslatıyor, her kesin dili tutulup susa kalıyor, kimse onun imdadına yetişmiyor; şaşıra kalmış kadın bir bez arıyor, ve her vakit erkeklerin aklını çelmek için kullandığı saçlarından başka bir şey bulamıyor. O zaman, onun ayaklarını saçları ile silerek hıçkıra hıçkıra ihtiraslı buselerle öpmeye başlıyor. Sonra şişesini alarak titrek elleri ile Yesu'un ayaklarını « hoş rayihalı yağla » yağlayıyor, gözlerini yere eğiyor, zira Yesu'un yüzüne bakmağa cüret edemiyor.

Ev sahibi öfkeleniyor, kendi kendine: « Eğer bu kimse peygamber olsa idi kendine dokunan karımın kim ve ne makule olduğunu bilir idi, zira günahkârdır » diyor. Yesu, bu adamın ne düşündüğünü seziyor, hiç âdeti olmıyan taarruza geçmeğe hazırlanıyor. « Sem'un » (Simon) sana bir söyleyeceğim var » diyor.

O dahi: « Ya muallim söyle » diyor.

O zaman Yesu, bir alacaklımın iki borçlusu olup bunların ödeyecek bir şeyleri olmamakla alacaklarını, biri büyük, biri küçük olan o borçları her ikisine de bağışladığı meselini uydurup söyleyor. Sonra: « Onlardan hangisi daha ziyade sevecektir » diye soruyor.

Ev sahibi Sem'un: « Zannederim ol daha ziyade bağışladığı kimse » diye cevap veriyor.

Yesu dahi: « Doğru hüküm verdin » cevabında bulu-

nuyor, ve sofranın üstünden geçen, sofrayı kaplayan sesi sakın kalıyor. Sonra nazarlarını ayak ucunda duran kadma doğru eğiyor ve gene Sem'una çevirerek diyor ki:

« Bu kârıyı görüyor musun? Ben senin hanene geldim, ayakların için su vermedin; bu ise ayaklarımı gözyaşları ile ıslatıp başımın saçları ile sildi. Sen beni öpmedin, bu ise ben içeri girelidenberi ayaklarımı öpmekten fariğ olmadı. Sen başımı zeyt yağı ile yağlamadın, bu ise ayaklarımı hoş rayihalı yağla yağladı. Buna binaen sana derim ki günahları çok olduğu halde affolundu, zira çok sevdi. Lâkin az affolunan kimse az sever. »

Ve sofranın etrafına yayılmış olan davetliler bu din-sizin kelâmlarını duyunca dona kalıp taş kesiliyorlar. Duydukları dehşet ve nefret onlardan, cevap vermek hassasını nezediyor. Odanın içinde gûya sade kendileri varmış gibi yalnız kalan peygamberle günahlı kadın, temas ile, öpücüklerle, saçlarla, gözyaşları ile ve sevgi sözleri ile bir an birbirlerine bağlı ve birleşmiş kalıyorlar. O, her bir erkeğin sahip olmuş olduğu kadın; bu, ömründe kadın nedir hiç bilmemiş erkek. Ve asırlar asrı tekrar edilecek yeni bir kelâm, bilinmedik bir gölün kıyısında, dünya dalgasından uzak bir tacirin evinde usulca çmlayıp aksetmiş, şimdi küçük odanın sessizliği içinde ihtizaz ediyor.

Sonra erkek, kadına yardım edip yerden kaldırıyor, ona usulca:

« Günahların sana affolundu. İmanım seni kurtardı. Selâmetle git » diyor.

Kadın çıkıp gitti, fakat tekrar geri gelip onun yanında kaldı. O, Meccel (Magda) den, ruhu daima yenileşip tazelenen arzu odaları ile yanıp tutuşarak gelmişti. Bu yabancı adamın önünde ağlamamış mı idi? Elini güzelliğine uzatıp saldırmaksızın şimdiye kadar hiç bir kimse böyle tatlı ve şefkatli söz söylemiş mi idi? O, tükenmiş bitmişti, bu ise onu elinden tutup kaldırdı; illete müptelâ ruhunu bir hekim gibi yatıştırıp sağladı. İmdi kadın, bu adamın ardından günlerce, bir yıl ayrılmayıp gittikten sonra o esrarlı tabiatının perdesi arasından, hiç bir kim-senin keşfedememiş olduğu şeyi görmesini bildi: feragat. Bu kadın, onu bütün şakirdlerinden daha iyi anladı, çünkü daha önceleri, hiç seçmez ve ayırdetmez nefsi emare-nin, tabii sevin donuk ve karanlık dalgasında sallana sallana yalnız o yaşamıştı, ve çünkü onun yüreği, âdeta cıldırma derecelerinde çarpmıştı.

Onun içindir ki ileride bütün şakirdleri Yesu'u bırakıp kaçtığı zaman, çarmıhın ayak ucunda gene o Meccelli (Madeleine) Meryem kalacak, ayrılıp gitmeyecektir.

VI

Yahya (Jean), zindanda idi. Kendisine hava ve gr-danm geldiği parmaklıkları deliğe yaklaştığı vakit, dev gibi

karataş yığmlarından yapılma kale duvarının bir parçasının bir uçurum üstünde dim dik yükseldiğini görürdü; bu zindanın en arddaki taşına eyice büzüldüğünde dahi gene gözünün gördüğü saha içinde, müstahkem kaleyi üstünde tutan kilsli ve beyaz kayanın bir zaviyesi kalırdı. Dar boğazından bazı bazı, mahbesinin içine dumanlar ve buharlar gelirdi, bunlar oranın cidarlarını daha rütubetlendirirdi. Onun bulunduğu bu kuyunun önünden geçen ve oraya ya merhametle, ya da gülerek bir nazar atan Edomlu (İduméen) ve Moabî (Moabite) askerler ona yabancı idi; Yahya, bunların dillerini bile bilmezdi.

Yahya, o sessizliğinin içinde acaba neler düşünüyor? Zihninden Erden'deki hayaller yeniden geçiyor, sonra daha gerilerde, daha uzak zamanlara çıkarak herriye'de geçirmiş olduğu vakitleri yaşıyor, ve daha da uzaklarda büyük beyaz şehirde geçmiş olan gençliğini bir sis içinde silikleşmiş gibi görüyor. Gittiği yolu aydınlatmış olan Danial peygamberle Eş'ia peygamberi yüzüncü defa olmak üzere okuyor, ve onların yapmış olduğu mücadelelerden örnek ve ibret alarak teselli bulmağa çalışıyor. Acaba daha hâlâ hürriyete kavuşacağına, muzaffer olacağına inanıyor mu? Yoksa onun da tecellisi, şu aynı müstahkem kalenin ta yanında, (Nébo) dağının üstünden Mev'ud arz üzerine son bir nazar atmış olan Musa'nın tecellisinin aynı mı olacak? Musa da, kendi imansız

milletine karşı kin ile dolu değil mi idi? Yahya'nın, kendi sebatına imanı var mı? Haber alsınlar diye gönderdiği en sadık şakirdlerinin geri gelmelerini haftadan haftaya günleri saya saya gözleyor. Zira kendisinin, parmaklık arasından onlarla görüşmesine müsaade edilmiş. Onlar bu adamın, Erden'den kabarıp ayaklanmış olan o büyük dalgadan haber almak üzere saldırdığı güvercinlerdir. Yahya o dalga boyuna kabarıp yükselecek ve asla inmiyecek diye umuyor.

Şakirdleri son defa geldiklerinde kendisine alâmetlerinden ve mucizelerinden rivayetler naklettikleri bu Nasıra'lı adam da kimdir? Görünüşe göre kendisi onu da vaftiz etmiş, fakat yüzlerce çehre arasında hangisi bu adamın çehresi idi diye hatırlamağa çalışıyorsa da boşuna. Dediklerine bakılırsa Celile'nin yarısını bu adamın ismi ve şöhrati kaplamış, bununla beraber Yahya onu bir türlü hatırlayamıyor. Ona bu adamın garip garip ve dinin mukaddes bildiği şeyleri saymıyan şeylerinden bahsetmişler, refakatinde gömrükçülerle aşifteler bulundurduğu ziyafetlerden bahsetmişler; dediklerine göre kendi de, şakirdleri de oruç tutmuyormuş, keyif ve neş'eyi ilân ve neşreliyormuş. Beşaret müjdesi mi? Neden yana müjde? Ne için vaftiz etmiyor? Ne için ikrar ve itiraf talebetmiyor? Bununla beraber de melekûtüssemavat hakkında verdiği haberler, zenginler ve kudretliler aleyhinde söylediği şeyler, o söyleyişinin tarzı, hiç bir sinagon kendisi-

ni istiyebilecek kadar geniş olmadığı için ono gelen kalabalık halk; bütün bu şeyler, mahpusun zihnini hiç durmadan kurcalıyor. Tam kendisi ortadan çekildiği anda Yesu'un ortaya çıkmış olması harikalı bir iş değil mi? Nasıl oldu da millet bu adamı kendisinin, (Yahya) nın halefi addetmedi? Kendinden sonra gelecek olanın kendinden daha büyük olduğunu bildirmekle onun yolunu bizzat kendi doğrultup düzlememiş mi idi? Ya bu adam sahte bir peygamber, Yahya'nın kerametinden kendine menfaat cerreden bir mucize sahibi ise?

Kapının zincirleri şangırdayor, içeri iki asker giriyor, ve ona, arkaları sıra gelmesini söylüyor. Acaba bu gidiş artık muhakkak ölüm mü? Korku ile merak arasında kalarak zindandan dışarı çıkıyor. Fakat askerler onu, öyle loş bir avluya filân götürmüyorlar, onu bilâkis emîrin sarayına çıkan büyük merdivenden yukarı çıkarıyorlar.

Hirodes Antipas zayıf, gevşek, korkak, gayretsiz, şehvete düşkün bir mahluktu, fakat kendisinde babası Hirodes'teki o vefasız ve hain himmet ve kudret yoktu. Vakıti ile Roma'da, hem de erkek kardeşinin misafiri bulunduğu cihetle, yengesi bu adamın şahsında tükûmet mekamma erişmenin yolunu buldu, çünkü mirasından mahrum edilmiş olan kocası artık olsa olsa ancak imparatorun traban (bir nevi mızraklı asker neferi) larından biri olabilirdi. Kendi de büyük Hirodes'in torunu olan Hirodia (Hérodiade), daha ziyade, büyük atasına ben-

zerdi; yapmasını zihnine koduğu şeyi tahakkuk ettirdi. Az zaman zarfında kayımbiraderini iğfal etti, onu öz karısını boşayıp yerine de kendini zevceliğe alarak emaretine alıp götürmeğe teşvik etti. O zaman, Hirodes Antipas'ın ilk karısı olup bir Arabistan emîrinin kızı olan kadın da gidip (Michée) kalesinin içindeki babasının yanına sığındı. Arkasından bir harp oldu. Hirodes kaleyi zaptetti. O zamandan beri Hirodes ekseriya Arabistan serhadlerinde otururdu, ta ki zuhura gelecek fitneleri daha çabuk bastırsm, zira Celile'deki uzak Taberriye'de bulunursa bunu böyle yapamazdı.

Lut Denizinin şark kıyısında, etrafı uçurumlar ve yarılarla çevrilmiş olarak kükürtlü kaynaklar ve volkanî kayalar arasında bulundukça Yahya, o gamlı gayyur, âdetta kendine uygun bir yerde bulunmuş olurdu. Son ilk baharın bir gününde, etrafındaki kalabalık boyuna daha çoğaldığı, ve ta yakındaki Orşelim'de isyan çıkacağından korkulmağa başladığı cihetle emîrin askerleri onu orada yakalayıp götürmüşlerdi. Ne yapılmak münasip olacağını Pilatus, şüphesiz ki sanhederin ile birlikte tedkik ve tezekkür etmişti, çünkü Roma'nın kudret ve nüfuzu hududun ötesine de şamil olmazdı. Sonra cizyegüzar emîre, kendi memleketleri dahilinde nizam ve asayişe bakmakla mükellef olduğunu hatırlatmıştı. Bitmez tükenmez bir surette galeyanda olan bir millet için bir türlü kat'i bir karar ittihaz edilemiyordu: tam o an-

da vali kendi suvarisini ötede dağlarda toplanan sakin ve sulh sever bir tarikatın azasını dağıtmak, esir tutmak ve ya öldürmek üzere göndermişti.

Şimdi Yahya'yı büyük kapılardan, her renkte taşlarla süslü hahamlar önünden geçiriyorlar, ve Yahya yüksek pencereden baktığı zaman sarayın eteğinde şehrin büyük sarnığını, muharebe makinelerini, mahzenleri ve ambarları görüyor. Aynı yerden evvelce kendisini iki defa daha geçirmişler.

Şimdi girdiği büyük odaya da evvelce gene gelmiş. Bu dünyanın kudretlileri taş odaların içinde koyu renk örtülerin yardımı ile serinliği ve ferahlığı faik kılmakta vukuf ve meleke sahibidirler, onların bir işareti üzerine esirleri koşa koşa gelir ve onlara buzlu yemişler getirir. Bir kaç an içinde o bunaltıcı havalı zindanından bu şahane odaya geçen adam, pek kolayca yenilir, ramolabilirdi. Onu igva için yeniden tecrübe mi edeceklerdi? Ta öte başta, o serin köşede yastıkların içine yaslanıp uzanmış olan o ihtiyarlamağa başlamış adamın, şimdi harap fakat vakti ile güzel olmuş yüzünde insanları öldürmekten zevk alır bir adam hali yok. Fakat perdenin arkasından dinleyen Hirodia — Yahya o kadının dinlediğini biliyor, çünkü son defa gelişinde perde kıvrıldığında bir kadının gözden kaybolup gittiğini görmüştü — olgunluğunun ve erginliğinin bütün inkişaf ve te-

zehhürü içinde daha hâlâ hükümdar kudret ve nüfuzuna malik. Bu adamı sevk ve idare etmesini de biliyor.

Bir çok renkli ipek yastıklar arasında oturan hükümdar gözlerini, o lime lime olmuş esvapları ile önünde ayakta duran bir deri bir kemik peygambere doğru kaldırıyor. Yorgun bakışı korkusunu, merakını ve meftunluğunu gizlemeğe çalışıyor. Fakat beriki, onun düşündüğü şeyleri keşfediyor, korktuğu da yok. Hirodes'in peygamberi böyle getirttikçe ona ne sorduğunu kimse bilmez, fakat Vaftizci'nin kendiliğinden Hirodes'in bu canice izdivacını takbih ettiği ve karısından ayrılmasını istediği malumdur. Hayatta olan bir erkek kardeşin karısı ile evlenmek Tevrat kanununa muhaliftir, hem de bu işte iki katlı zina olmuş, zira Hirodes bir kardeşin misafirperverliğini de sui istimal etmişti. Bu hanedana karşı bu neviden itirazların ilki bu değildi. Evvelce Orşelim kâhinleri Büyük Hirodes'i de çok defa kadın boşayıp kadın aldığından dolayı takbih etmişlerdi. Fakat şimdi burada söz söyleyen kimse ayrı bir kalenin içine kapatılmış zavallı mahpusun biri idi, ve hükümdarın küçücük bir keyfi yüzünden onun başı bir lâhzada gidebilirdi.

Bununla beraber gene de konuşmağa cesaret ediyordu, ve kudretli de onu öldürmekte tereddüt gösteriyordu. Yahya'nın taraftarları öteye beriye dağılmışlardı, ortaya yeni bir peygamber çıkmıştı, Tevrat'ın muhafızları ise bunların ikisine de düşmandı. Şu halde gevşek ve gayret-

siz emîri bu işi yapmaktan alıkoyan sebep ne idi? Kendisini kızdırıp tahrik eden, karısına da hakaret savuran bu kimseyi yok etmek için neden bir hareket göstermiyordu? O adam, uzun boyu ile yarı çıplak bir halde işte şurada karşısında ayakta duruyor, ve gürleyen bir sesle haykırı haykırı ona sakalları ve kıllarla kaplı vücudu gibi sert tehditler savuruyor, onu ebedî ukubetten sakındırıyordu. O, oradan uzaklaşıp gittiği zaman Hirodia gelecek, emîre düşman bakışlarla bakacak, emîri zilletle ittiham edecekti. Bununla beraber peygamberlerin kudreti o kadar büyüktü ki Yahya'yı gene sakın sakın zindanına götürüyorlardı, şakirdlerini kabul etmesine ve muhakkak ki memleketin içine haberler salmasına da ses çıkarmıyorlardı.

Bir kaç vakit sonra şakirdler hapishaneye geliyor, muallime Nasıralımın yeni muzafferiyetlerini naklediyorlar. O Nasıralı şimdi artık Ferisîlere karşı açıktan açığa muhalefete geçmiş, onlar da buna karşı çıkmışlar, ve bu adam bir çok kimseye şifa sunduğu cihetle bu çarpışma da şümul peyda ediyor ve umumîleşiyor. Yahya, kendi nasıl cidal etmişse öyle çarpışan bu adamın şahsında gene kendini görüyor. Seyyahatleri ve sofrayı seven neşeli peygamber hakkında beslediği emniyetsizliği zorla yenmeğe çalışıyor. Yesu'un vaazlarındaki bazı hususiyetlerle tavrı hareketi hakkında şakirdlerine sualler sormağa başlıyor. O zaman, öteki adamı yüz yüze görmek kendisi için ka-

bil olmadığı, kalbi de kendisinden bütün ömründe çalışıp çabalaması ne neticeye vardığını her gün yeniden yeniye sorduğu cihetle Yesu'a doğrudan doğruya sualler sormağa karar veriyor, ondan onun kim olduğunu sormak istiyor.

Hakikatte neden korkması, ve neyi umması lâzım geleceğini bilemiyor. Şayet Yesu, beklenen Mesih kendi olduğunu ikrar edecek olursa, o zaman Vaftizci'nin çektiği ıstırapların intikamı alınmış olacak, eserinin bir değeri, hayatının da bir manası olmuş olacak. Bununla beraber kendisinden daha büyük olanın tarzı hareketi onun kendi tarzına o kadar yabancı ki; o tarz, eski peygamberlere o kadar uymuyor ki!

Yorgun fakat mütemadiyen sabırsızlanan Yahya, demir çubuklar arasından şakirdlerini Yesu'a şu: « Gelecek kimse sen misin? Yoksa diğer bir kimseye mi muntazır olalım? » سوالini sormağa memur ediyor.

VII

Yesu, Vaftizci'den hiç bahsetmemişti. Onun hatırasından çekinmek istiyor sanılırdı. Hayatında duyduğu en şiddetli teessür olan o eski dehşet, onun şahsına bağlı idi. Vaftizden çıktıktan sonradır ki ruhunda o güvercini gördü ve vüsatın derinliklerinden Eb'binin nidası ona ansızın geldi. Bu şey daha şu geçen ilk baharda mı vuku

...daki dazi hususiyetlerle tavrı
hareketi hakkında şakirdlerine sualler sormağa başlıyor.
O zaman, öteki adamı yüz yüze görmek kendisi için ka-

buldu idi? Kendisi, ruhu teşevvüşle dop dolu olarak berriye'den ayrılalı beri, Yahya'nın tutulup götürüldüğünü nakleden ilk hacılara rastgeleliden beri daha ancak bir kaç ay mı geçmiş?

Bununla beraber Yesu, kendisinin adını ilk söyleyenin ismini zikretmekten her ne kadar çekiniyor idi ise de, daha eski peygamberlerden bol bol bahsetmekten hoşlanıyordu. Filhakika her şeyde maziye muhafaza etmeğe ve tahakkuk ettirmeğe çalışıyordu, ve şu çocukluk zamanını gamlandırmış olan o Yehuda'nın tahripçi gayreti kadar hiç bir şey ondan uzak olamazdı. Yesu, içleri kendileri ile dolu olanlara karşı Eş'ya'nın o şekvalarını hatırlıyor, «Merhamet ister, zebiha değil!» diye haykırmış olan Huşa peygamberin nidasını tekrar ediyor. Fakrı ve yoksulluğu kutlulamak için zenginlerle mülhitleri aynı hizaya, kendisinden asırlarca evvel koymuş olan peygamberlerle, o büyük halk hatipleri ile kanaat ve iktifa ediyor.

Hazkıyal (Hénoche)in, melikeleri tutup saltanatlarından alarak cehenneme atmak için zuhur etmiş, ve: «Vay sizlere ki saraylarınızı öteki insanların teri ile kurarsınız! O sarayların taşlarından her biri bir cürmü cinayettir!» diye haykırmış olan Hazkıyal'ın kitabında kendini, Âdem oğlunu (İbnül İnsan) ı buluyor.

Güneş, yazmki gün dönümü vaktini geçirmişti. Şafağını Yahya'nın belirtmiş olduğu o gelin havası da bağlamanın ilk örselenip buruşan yaprakları, buğday ve zeytinin

son mahsulü ile birlikte ağır ağır soğuyor gibi idi. Bununla beraber halk ona daima daha çok geliyordu. Yesu bütün gölün etrafını baştan başa dolaşmıştı, gölün ve Erden'in şarkında olan bazı ovaları da nüfuz etmişti. Orası Yehudiyye'den uzak, hakim Roma'dan uzak küçücük bir gözdü. Hiroides'in mülkünden dışarı çıkmamıştı, orada onu her kes tanırdı, bu biçare küçük kafilenin galeyanlı hayalleri, kendilerini hiç bir vech ile sıkırmayan memurlar tarafından müsamaha ile görülürdü.

Fakat Yesu, hastalara şifa vermekten git gide daha fazla yoruluyordu, sanılırdı ki kendindeki telkin kudretinden utanıyor ve mezhebin bu yüzden itibar bulmasından korkuyordu. Daha şimdiden bile iddia ediyorlardı ki Yesu'un içinde bir küçük cin var, ve meczup bir bedeninin içinden cini çıkarıp defettiği zaman her iki şeytan arasında bir çarpışma vuku bulduğuna şüphesiz ki kendi de inanıp iman ediyor. Bir gün hastanın biri gelip te şifa bulmak için arkasından libasının yeline yapışınca Yesu'a öyle geliyor ki bütün varlığından bir kuvvet akıyor. Bazı defa da, kovup gidermiş olduğu hastalık, o kendi uzaklaşır uzaklaşmaz tekrar meydana çıkıyor. Gölün kıyısında ekinler arasında sakın ve asude dolaşırken meczupların uluya uluya kendi adını çağırıldıklarını, körlerle kötürümlerin inildeye inildeye o adı zikrettiklerini nice defalar işitmemiş mi! Bu adamlar onun yolunu kesiyorlar, vaazlarını karıştırıp şaşırtıyorlar, ondaki ya-

şamak meserretine bir gölge salıyorlar. İmanları eksik olduğu için Yesu onları hastalıklarından kurtaramayınca onların havf içinde kalmış bakışlarını görüyor, çünkü o zaman bu insanlar sanıyorlar ki Yesu kendilerinin cehenneme mahkûm etmiş. Onun içindir ki Yesu'un, sağladığı kimselere karşı tatlı bir bakışı olmayıp onların susmalarını tehditli bir mekamlı talebederek yanlarından ayrılmasında şaşılacak bir cihet yoktur.

Kendisinin aynı zamanda hem şifa verici, hem de talem edici olması icabeden o panayir yerlerinden birinde bir gün halk kalabalığı içinde Yahya'nın iki habercisi (saisi) ona yanaşıp vazifelerini ifa ediyorlar. Bu adamlar, peygamberin etrafını sarmış olan karışık kalabalığı, hem de o kalabalığın içinde oturmuş olan peygamberi hayretle seyrediyorlar. İhtimal ki içlerinden, her iki peygamber arasından en talilisi olan bu adama karşı sessiz bir garaz bile besliyorlar, ve rütubetli, hem yakıcı bir zindanın yalnızlığı içinde kapanmış kalmış olan öz muallimlerini düşünüyorlar. Olabilir ki Yesu onların ne düşündüklerini keşfetmiştir, şüphe yok ki onların zihinlerini kurcalayan mukayeseyi Yesu, hadsi ile seziyor. Nüfuzlu nazarlarını üzerlerine diyor: «Ne öğrenmek diler sunuz?» diye soruyor. O zaman bunlar da ona Vaftizci'nin namma şunu soruyorlar: «Gelecek kimse sen misin, yoksa diğer bir kimseye mi muntazır olalım?»

Yesu, bu darbeden şahlanıyor. Bu türlü bir düşünce

kimin aklından geçti, onu ifade etmeğe kim cüret etti? Bu, ulvî bir sual, ilâhî bir sualdir. Böyle bir suali hiç bir kimse kendi kendisine tevcih etmemeli. Evleviyyetle, bir yabancının dahi bunu sormak cüretinde bulunması icabederdi! Bunlar Eb ile İbn arasında olan sırlardır, batının kızılığı üstünden geçen, elle tutulmaz bir sis gibi ifade edilmez şeylerdir bunlar, gecelerin hafası içinde nagehan zuhur edip kısa düşüncelerdir bunlar, ikrarların en tatlı ve en şefkatlisi budur, fakat bununla beraber de karardan korkudur bu... Ve işte onun kulaklarında ansızın bütün bu şeyler çınlayıyor. İşte bir yabancı gelip umumî meydanda ona sert ve şiddetli soruyor, ondan sert ve şiddetli bir evet ve ya hayır cevabı istiyor. Gamlı peygamber, nasıl olmuş ta zindanının ta dibinden, bu serbest tatlı adama böyle sualler sormağa varmış? Ne cevap umuyor? Ne yolda bir cevabı müsamaha eder? Fakat o bütün bu şüpheleri arasında iken, derunündeki ses yeniden yükseliyor, ve hafa içinde o, kendi kendine şunu soruyor: Acaba bu, Yahya'nın bana verdiği yeni bir işaret midir? Semavî Eb'bi, kendisini, bu yolla, şimdiye kadar olduğundan daha kuvvetli hissetmeğe mi teşvik ediyor. İhtimal ki bu da gene vakti ile Yahya kendisini vaftiz edip sonra da tutulduğu zaman Yesu'un semadan aldığı beşaretlere benzer yeni bir işarettir.

Ruhunda uyanan bütün bu düşünceler, birdenbire şiddetle müphem müphem çalkanıyor. Acaba uzun müd-

det mi susup susmadığını bilmiyor. Fakat tekrar kendine geldiği zaman o halimlik hali, üzerinden sıyrılıyor. Denebilir ki gelip onun ruhunu karıştıran gayyurun ruhundan ona bir şey sinmiş. Aynı zamanda da, evvelce Kana'da anasının karşısında izhar etmiş olduğu o azametli donukluktan biraz bir şey onda gene beliriyor. O gün olduğu gibi bu defa da gene onda, daima o neccarın içinde uyuklamış olan o melik tavrı tecelli ediyor, diyor ki:

« Gidiniz, Yahya'ya, gördüğünüz ve işittiğiniz şeyleri, yani körlerin gördüğünü, topalların yürüdüğünü, cüzamlıların tathir olduğunu, sağrıların işittiğini, ölülerin kıyam ettiğini, fukaraya beşaretin tebşir olduğunu naklediniz. Ve benim hakkımda sürgümiyen ne mübarektir. »

Ne olup bittiğini o kalabalığın içinden acaba bir tek kişi bile anlamış mıdır? Mucizeler gösterdiği ve şifalar verdiği yerden daima çabucak ayrılp gitmiş, kendi değerini ispat edip tasdik ettirmek için bunu hiç bir vakit bir vesile diye kullanmamış olan rabbî bu gün kendisini bunları yapmış olmakla öğüyor, ve hemen hemen âdeta biraz daha başka bir şeyle de öğreniyor. Yaptığı bu şeylerin haberini hiç bir kimseye şifa vermemiş olan, ve bütün kuvveti sözünden ibaret bulunmuş olan bir kimseye gönderiyor. Sonunda hattâ sanki onu tehdit ediyor, sanki onun sualini alay ve kıskançlık addediyor.

Zindanında mahpus olan o adama teselliler ve selâmlar göndereceği yerde, ihtarlar gönderiyor!

İmdi, Yahya'nın gönderdiği murahhaslar ayrılp gitikten sonra Yesu kendisine sorulan sualden, kendisinin verdiği cevaptan, ve bu vesile ile ruhunda ihtizaza gelmiş olan şeyden altüst olmuş bir halde kalıyor. İlk defa olmak üzere Yahya'dan, yakın bir atiyi haber veren bütün kimselerden bahsetmeğe, ve o zamana kadar eyi muamele ettiği imansızları takbih etmeğe başlıyor. Her vakit hilimden ve şefkatten başka bir şey olmıyan bu kimsenin ağzından birdenbire ansızın bu sert ve şiddetli sözlerin fışkırıp çıktığını gören halk hayret ve taaccüp içinde kalıyor:

« Berriye'ye ne seyretmeğe çıktınız? Rüzgârdan sallanan bir kamış mı? Lâkin ne görmeğe çıktınız? Zarif elbise geymiş bir adam mı? İşte zinetli libas geyip zevku sefada olanlar padişah saraylarında bulunurlar. Lâkin ne görmeğe çıktınız? Bir peygamber mi? Belî size derim ki peygamberlerden de daha büyüktür. İşte ben senin yolunu önünce hazırlıyacak muhbirimi senden ileri irsal edeceğim diye hakkımda yazılmış olan zat budur. Zira size derim ki nisadan tevellüd edenler arasında, vaftiz edici Yahya'dan büyük bir peygamber yoktur; lâkin melekûtullah'ta en küçüğü ondan büyüktür... Gelecek İlia budur, işitir kulakları olan işitsin.. » diyor.

Sözlerinin edası bütün halka tesir ediyor. Fakat

o ande onun ne düşündüğünü sezen seyrek bir kaç dinleyici havfü dehşetten inmeliler gibi dona kalarak gözlerini ona dikip duruyorlar. Şayet İlia'yı ve yol hazırlayanı böyle bir eda ve mekamla zikrederse, her ne kadar söylemiyorsa da işin sonunda ihtimaldir ki kendini de Mesih addediyor. Fakat işte gene yeni bir gök gürleyor:

« Amma bu nesli kime teşbih edeyim? Çarşılarda oturup arkadaşlarına: size düdük çaldık amma raksetmediniz. Size figan ettik amma döğünmediniz, ağlamadınız diye çağıran çocuklara benzer. Zira Yahya geldi, ne yer ne içer, ve onda cin var derler. Âdem oğlu = ibnül insan geldi, hem yer, hem içer; ve işte boğazma tabî ve meyhor bir adam, gömrükçülerin ve günahkârların dostudur derler! » diyor.

VIII

Yesu'un önünde birdenbire ansızın, tehditlerle dolu öyle bir manzara açılmıştı ki! Yahya'nın sualinde öyle imrenilecek, öyle iğva edici bir şey vardı ki!... Bununla beraber belki de o sual, Müteal'in bir ihtarı idi. Kendisi insanlarla beraber değil, Allah ile beraber olduğu için çocukluğundan beri ruhunun içinde uyuklar halde bırakıldığı, ve ancak vaftizden sonra, Yahya tutulduktan sonra bir iki defa kısa anlar zarfında yüzde belirmiş olan öz değeri hakkındaki şuuru bu sualin darbesi altında

birdenbire gene şiddetle uyanmıştı. Ve kendisinin o peygamber ruhunu Vaftizci'nin böyle üçtür altüst ettiğini mülâhaza edince Yahya'nın, kendisine yol hazırlayıcı kimse olduğunu daha büyük bir kat'îyetle tasdik ediyor. Sonra muarızlarına ve rakiplerine baktığı vakit, onların şüphe yok ki hazırlayıp ördükleri kötü kast tertiplerini düşündüğü vakit, kendisine inananların, kendisinin şifa verdiklerinin, ve hattâ kendisine tapanların kfilesinin git gide daha uzayıp git gide daha kesifleştiğini gördüğü vakit ihtimal ki bir defa hayalinde rüyasını gördüğü ve uyanık halde iken hiç bir arzusunun beslemediği bir kader ve tecellinin şaşaasının kendinden o kadar uzak olmadığını hissediyor.

Bu hitabeden sonra, heyecanla sarsılan peygamber uzaklaşıp gidiyor. Bir çok şifa vermiş olduğu şehirlerdeki iman ve itikat eksikliğini tevbih ediyor, onlara ruzu cezada, vakti ile Sodom'un uğramış olduğu ukubetten daha sert bir ceza göreceklerini haber veriyor. Gazabı, sesinin perdesi, sözleri de yeni; ve bir çok kimse, başını silkip gidiyor. Kendisi ise maiyyetinde bir kaç şakirdi olduğu halde gölün öte yakasına geçiyor, eskisinden daha saklı ve kapalı bir hal alarak ovaların ve dağların arasına dalıp gidiyor.

İmdi o, bu türlü tesir ve duygulara kapılmışken şakirdleri gelip ona, anası ile erkek kardeşlerinin: «Bu adam aklını kaybetmiş! » diyerek onu götürmek üzere çıka

geldiklerini haber veriyorlar. Bu gelenler çoktandır onun yabancıları olmuşlar. Bir gün bir halk kadını cezbeye tutularak ona: «Ne mutlu seni hamil olan rahme!» diye bağırıyor zaman o, bu kadına bir tek şükran sözü bile söylememişti. O zaman, meyli ve rabbanî hidayeti kendisini öz memleketinden ayrıralı beri o memleketin kendine ilham ettiği uzaklaşmadan gayrı bir şey hissetmemişti. Cevap vermekten çekinerek sadece: «Daha ziyade ne mutlu Allah'ın kelâmını dinleyip hıfzedenlere» demiştir.

Fakat şimdi ruhunu bunaltan sıkıntı içinde kendisinin onlar tarafından meczup addedildiğini görünce iki kat yaralanıyor. Bu türlü bir küfran zaten altüst olmuş bir kalbi saptığı coşkunluk yolunda daha ilerilere atılmağa sevketmez de nedir! Bu küfran onu kendi ailesini bir tecrübe etmeğe kıskırtıyor. İspat etmek istiyor ki gerçi bütün Celile onun medayihini terennüm etmekte ise de yalnız bir ev vardır ki orada şekva edilir, ve ateh getirmiş bir çocuğu arar dururlar. Nasıra bu ovalardan uzaklarda değildir. Sabahleyin erkenden yola çıkılırsa akşamı orada yatılabilir. Şakirdlerine kendinin ardından gelmemelerini emrediyor, evinde sırf kendi kudretini izhar etmek istiyor. Gölün cenup kıyısını boylayarak, Mecdel'in yanından geçiyor, sonra Tabor'u solunda bırakarak garbın arızalı diyarına giriyor. Şimdi artık vatanına kadar olan yolu adım adım biliyor.

Zaman da ne kadar yavaş geçiyor! Yüreğinin çarpma-

ları ne kadar süratli! Ailesini düşün şenliğinde bulduğu, ve davetlilere şarap vererek kendisine de kat'ıyyet ve itminan verdiği zamandan beri gerçek daha ancak bir kaç yaz ayı geçmemiş mi? Sade bir kaç hafta olmuş, bununla beraber kendisi ise bütün bir âlem dolaşmış! Fakat işte artık küçük beyaz şehrin ışıkları, işte o şehir; nasıldır bıraktı ise gene öyle, yüksek ovanın içinde sakin ve müsterih duruyor. Çeşme şarıl şarıl ötüyor. Yesu, evinin eşliğinden içeri giriyor. Ailesinin arasında bulunuyor. Ondan öyle korkuyorlar ki! Kardeşi Yakup (Jacques), zahittir, Tevrat'ı sayıyor, Ferisîlerin ardından gidiyor. Bununla beraber bizzat anası ve kız kardeşleri, günün birinde ansızın sanatını bırakarak çıkıp gitmiş olan garip seyyahı, hiç bir şey yokmuş gibi durgun evin içinde ayakta görünce ürkek bir hal alıyorlar. Yarı sebt günüdür, acaba ne olacak?

Ertesi gün Yesu, gençliğini susmakla geçirdiği sinagonda ayağa kalkıyor, konuşmak dilediğini ayin icra eden kâhine bildiriyor. Kâhin onu bundan menedemiyor, Tevrat tomarını ona getiriyor. Eş'ya bahsında imişler. Bütün orada hazır bulunanların kimi merak ve kimi emniyetsizlik içinde kalarak kasabalarından olan bu çocuğa bakıyorlar. Acaba ne vaaz edecek? Başka bir çok yerde yapmış olduğu gibi acaba onların kalplerini de tatlı sözlerle mi heyecana getirecek?

Yesu, tomarı biraz açıyor. Aradığı yeri buluyor. Eş'ya'dan şu fıkrayı okuyor:

« Rabbı Yehova'nın ruhu üzerimdedir, çünkü Rab beni fukaraya beşareti tebşir etmek için meshedip kalbi kırılmış olanlara şifa vermek ve esirlere hürriyeti ve kör-lere gözlerin açılmasını ilân etmek ve zulüm altında ezilenleri azadlığa salıvermek ve Rabbın makbul sene-sini ilân etmek için irsal eyledi. »

Tomarı tekrar dürüp ayın icra eden kâhine teslim ediyor, kürsüye çıkıyor, ve nazarını bütün tanıdığı, nice yıllar zarfında tanımış olduğu gözlerin ta içine daldırıyor, bir lâhza sustuktan sonra:

« Bu tahrirat bu gün kulaklarımız işittiği halde itmam olunmuştur » diyor.

Dinleyenler bu sözlerden inciniyorlar, bu adam ne demeğe getiriyor? O, konuşmağa devam ediyor, fakat neler demiş olduğunu bilmeyiz. Her kes mırıltılarla tasvip ederek fikrini başlarını sallamak suretile bildiriyor, fakat çürük kalplilerin ileri gelenleri: « Bu hikmet ve mucizeler buna neredendir? Bu adam, dülgerin oğlu değil mi? Valdesine Meryem ve biraderlerine Yakup (Jaques) ve Yusa (Joseph) ve Sem'un (Simon) ve Yehuda (Jude) demezler mi? Ve cümle hemşireleri yanımızda değil mi? İmdi ona bunun cümlesi neredendir? » diye sürçmeğe ve ona karşı emniyetsizlik göstermeğe başlıyorlar.

İmdi, halkın tabiatını almış olan Yesu, aleyhindeki mukavemetin ilk emarelerini seziyor, hatırı kırılıyor, o da onları kızdırmağa başlıyor:

« Elbette siz bana: Ey hekim kendine şifa ver temsilini söyleyeceksiniz. Kefernahum'da vuku bulduğunu işittiğimiz şeyleri burada kendi vatanında dahi icra eyleyeceksiniz » diyor. İşte onları böyle tasvir ediyor, ve hem de işte onlar üzerinde tesir icra etmek için kendi şöhreti ile oynuyor. Biraz sonra iş daha berbat bir şekle giriyor. İçinden gelen bir şey onu kendi hemşerilerini gittikçe daha fazla kızdırmağa sevk ediyor:

« Hakikaten size derim ki hiç bir peygamber kendi vatanında makbul değildir! Ve hakikaten size derim ki İlia'nın günlerinde gök üç yıl ve altı ay kapanmakla bütün yerde azîm kıtlık vaki olduğu zaman İsrail'de çok dul karılar var idi ise de İlia Sayda'ya tabi Sarafta'da olan bir dul kadından maada onların hiç birisine gönderilmedi. Ve İlyasa (Elisée) peygamberin zamanında İsrail'de çok cüzamlı var idi ise de Süryanî Numan (Naman) dan gayri onların biri tathir olunmadı » diyor.

Sen misin bunu diyen! Bütün cemaat birdenbire ayağa kalkıyor. Kendini tahkir edilmiş addediyor. Bu adam nasıl iman edilmek münasip olduğunu, kalkıp ta onlara bir mülhidi misal göstererek mi öğretecek? Nasıl halâs bulunmuş? duydunuz mu? Anasımın dediği gibi bu, adamı akıllı kaçırmış. Göl civarındaki kadınların ona bol bol

ibzal ettikleri tapımmalar ondaki huşu ve tevazuu öldürmüş! Ve işte o, kendi evine Lemyezele karşı küfretmeğe gelmiş!

Yesu, kendi üzerine tehdit edici yumrukların kalktığını görüyor. İri iri açılmış gözleri, ihtiyar düşmanını, hani o çocukluğundaki tanedilmez zengin vatandaşı tekrar tanıyor, ötekilerden fazla o ihtiyar söğüp sayıyor. Evet, işler tıpkı kendisinin önceden sezdiği gibi. Yazılmış olan itmam edilmelidir. Kendisini harba sıkıştırıyorlar; Yesu, gözünün önünde yakıcı elemelerin uzun yolunu görüyor. Ve düşüncelere dalarak hareketsiz kaldığı cihetle, tehdit edenlerin kendisini yakaladıklarını hissediyor; uluyan ve kendini zaptedemiyen bir kalabalık, onu mabedin kapısından dışarı atıyor. Onu, civanlığında Eb'binin rüyasını görmüş olduğu dağa doğru itip kakıyorlar. Gazaba gelmiş olanlar bu müdafaasız adamı pek eyi bildiği ve nice defalar keçileri kurtarmış olduğu uçuruma doğru sürüyorlar.

Fakat oraya varınca bu adam artık kendi diyarında demektir. Dağların bütün girintilerini, çıkıntılarını bilir. Çocukken oralarda uzanır yatar, sürülere beklelik eder ve hulyalra dalardı. Orada, Eb'bini ilk tanıdığı o mukaddes çayırda onu öldürmelerine imkân yok! Ve etrafını saran kalabalık tepine tepine cinayete en uygun gelen yeri arayıp dururken, ve onu hiç muhakeme filân etmeden böyle öldürmeğe hak var mıdır yok mudur diye şamata edip

dururken, Yesu kurtulup kaçıyor, kalabalığın arasında gözden kayboluyor, gizleneceği yere varıyor: o yer, çocukluğunda çok tanıyıp ünsiyet etmiş olduğu dikenler yoludur. Canını kurtarmış!

O zaman tekrar bir başma kalınca rahat bir oh çekiyor, etrafına bakmıyor, hissediyor ki geçirdiği bu mihnetli tecrübe nefesine olan itimadını bir kat daha kuvvetlendirmiş. Kendisine ilk maharebeyi kazanmış gibi bir his geliyor. Ona yuha çekmediler mi? Onu öldürmek istemediler mi? Bununla beraber onu Allah muhafaza etti. Hissediyor ki aradaki bağlar kopmuş, kendisinin ruhunun ta derin bir köşesinde ailesi için kalmış olan son sevgi artığı da kaybolup gitmiş. Ve, kendisini kımayanlar ve mahkûm edenler tam da kendisini ilkin tanıyıp tasdik etmeleri iktiza eden kimseler olduğu cihetle, o da kendini artık ailesinden, şehrinden sıyrılıp çıkmış hissediyor, ve milletini de git gide kendisinden uzaklaşmış görüyor. Döğülmüş, söğülmüş, kovulmuş, ancak hayatı sağ kalmış Yesu'da sade yürekli insanların sıra yermesi var.

Tekrar şakirdleri ile buluştuğu zaman hepsi birden yola düzülüyorlar, kaçıyorlar. Celile'den savuşup gitmek, onun dilediği bu. Mülhitlerin eyaletlerinin smurlarına varmaları için bir gün kâfi geliyor. Yesu yalnız Sur (Tyr) ve Sayda (Sidon) semtlerinde kendini daha az sıkışık hissediyor, burada kimse onun canına susamış

değil. Bununla beraber bu memleketlerde bile artık onun yüzünü tanıyorlar. Daha varır varmaz Fenikeli (Kenanlı) kadın onu tanıyor. Kadın sıkıntıda kalmış, ve o, imdadına yetişsin diye yaltaklanmak için ona Yehudilere mahsus bir unvan vererek: « Ya Rab, ibni Davud! bana merhamet eyle. Kızım Cinden şiddetli azap çekiyor » diye feryat ediyor. Müşriklere imdad etmek âdeti olmıyan Yesu bir cevap vermeden uzaklaşıyor. Şakirdleri ona yalvarıyorlar: « Ardımızca feryat ediyor, onu salıver » diyorlar. Fakat o, olanca zekâsı ile Tevrat'a ve kadelerine bağlı kalıyor, ikinci defa olarak başını hayır, olmaz mekâmında sallıyor:

« Ben, beyti İsrail'in zayi olmuş koyunlarından gayrisine irsal olunmadım » diyor.

Kadın, ayaklarına kapanıyor, onu yolundan alı koyuyor, ona secde ediyor: « Ya Rab! bana imdad eyle! » diyor.

Yesu üçüncü defa olarak yüreğini zorlayıyor. Kadına şu katı cevabı veriyor:

« Çocukların ekmeğini alıp köpeklere atmak iyi değildir! »

Fakat ümitsiz düşen anaya ruh ilham veriyor:

« Beli ya rab! Çünkü köpekler dahi sahiplerinin sofrasından düşen kırıntılardan yerler! » diyor.

Bu sözler üzerine Yesu'u gençliğindeki evamire bağlayan son bağ da kopuyor. Bunu o, hissediyor, bu kadın

da, esasen taptığı putların sayısı ne olursa olsun tıpkı Yahudi bir kadın gibi onun kudretinden payını almağa lâyıktır. Müteessir olarak duruyor. Birdenbire onun o peygamber gözleri tozun üstünde secde edip dilenen zavallı bir kadında, mırıltılı bir sesle selâmet niyaz eden yeni bir âlemin tasvirini görüyor. Kendisini yalancı bir ümit ile oyalayan o iğfalci son parıltı da, kendi milletinin ötekilerden üstün olduğu düşüncesi de gözünden silinip gidiyor. Hudutları ve âdetleri aşırıp giden insaniyeti keşfediyor. Kendisini yenilmiş hissediyor:

« Ey hatun, imanım çoktur. Sana istediğin gibi olsun! » diyor.

Yesu'un şifa sunduğu ilk mülhit kadın bu oldu.

ÜÇÜNCÜ FASIL

BULUTLAR

Artık kaçış başlıyor. Bütün bir yaz, ruhlara kuvvet ve bedenlere şifa vermek için vatanımı dolaşmış, halkı kudretlilere karşı hiç bir vakit kıskırtmamış, Allahın kavmine de, Orşelim'deki reislerine de asla hücum etmemiş olan beşaret müjdecisi peygamber, hep tatlılıktan ve hep aydınlıktan ibaret Yesu tekmil son bahar, tekmil kış altı ve ya sekiz ay boyuna ormanlarda, kayaların kovuklarında saklanmağa, gölün bir kıyısından bir kıyı-sına kaçmağa mecbur olmuş, hattâ kendisine zulmedenlerin elinden yakasını kurtarmak için huduttan öte bile geçmeğe mecbur kalmış.

Artık şehirlerde ve köylerde o düğün alayı gibi yürümeler bitmiş gitmiş. Maksadı fiile çıkarmanın zevkleri, insanları yeni dine sevketmenin saadeti bitmiş gitmiş. Nasım kalbinden berrak sevgi kaynağı fışkırtan sözleri, o zamana kadar görünmiyen dipteki akıntıları yüze çıkarak berraklığı bulandıran sarımtırak sulu bir nehir olmuş. Allah'ın rahmü şefkati huzurunda insanın içini huşu ve tevazula dolduran o döğüşmesiz asil muzafferiyet

tesiri bitmiş gitmiş. Bitmiş, hiç bir kıskançlığın şöyle azacık bile ilişmediği başlangıçtaki o masumluk. Vefasız muhalif, anlaşılammazlık, tanu teşni ve hattâ alay ve tezyif, mübeşşiri yeni bir gufrana erdirmiş. Bununla beraber ruhuna usanç veren bütün bu şeyler, aynı zamanda kendisine karşı olan emniyetini de hıza getirmeğe medar oluyor; o emniyeti, kendini teyit etmeğe zorlayıyor, o emniyeti sonsuz çoğaltıyor, o kadar ki artık bundan mizacı kararmış, muğlak bir hale gelmiş. Eski huşu ve tevazuun yerine tamamilé şehriyarca bir tavur geliyor. İbnül insan (Âdem oğlu) kendi kendini hıza getirerek değişip İbnullah (Allah oğlu) oluyor.

Anlaşıldığına göre en önce Beyti Sayda (Bethşaide) da, gölün şark şimalinde, Erden'in göle döküldüğü ve milli toprak teşkil ettiği yerde, sakin ve feyyaz bir havali olan Ceraseniyye (Gaulanitide) e sığmış. Orada daha dün, Hirodes'in oğullarından en eyisi olan Filips (Philippe) saltanat sürerdi, fakat şimdi memleket gene Roma'ya cizye veren emîrlerin eline düşmüş, Surya'ya ilhak edilmiş. Hadiselerin kargaşalığı daha ziyade, kaçaktaki huzuru bâli artırıyor. Yeni payitaht Dımışk (Damas =Şam) oradan hayli uzaktır, Roma ise daha uzaktır; Hirodes Antipas, sahipten ve emîrden mahrum kalan komşu ülkelere saygı gösterip onları korumak ve esirgemekle mükelleftir. Yesu'un orada kaç hafta rahat bulduğu bilinemez, yalnız muhakkak malûmdur ki

kendisi daha sonraları aynı halde, gölün cenubu şarkisinde bulunup sekenesi yunanlı olan (Gadara) isimli küçük bir süryanî şehrinde görüldü. Orada kendinin yeniden düşmanlarından masun bulunduğunu sandı. Gerçi de böyle bir Müşrik beldesinde yehudi bir rabbînin varlığından kim şüphelenecekti?

Bununla beraber biraz sonra onu oradan bizzat kendi hüner ve marifetleri koğdu. Ovanın bir kenarında sayısız sürürler otlardı, aralarında da bir çok domuz vardı. Napak ruhlu bir adam (bir meczup), çobanların kafilesi arasından geçerek seğırtip Yesu'a geldi. Bu adam şehrin dışında kabirlerde, mağaralarda otururdu; zincirlerle bağlanmış ise de zincirlerini kırmıştı, onu gece de gündüz de zaptedemezlerdi, zira bütün yanına varanları taşlarla yaralardı. İmdi işte bu adam da, kendisinden bahsedildiğini işitmiş olduğu Yesu'a seğırtip geldi, bu da tıpkı evvelce Kefermahun'da Yesu tarafından şifalandırılmış o ilk napak ruhlu adam gibi ona: « Benim ile senin ne işin var ey İsa, İbnullah'ıl Mutehal. Sana Allah hakkı için yemin veririm ki bana azap etmiyesin » diye bağırdı. Sesinde, baştan çıkarılmak dileyen bir kadının edası vardı. Yesu ona adını sordu ve onun verdiği cevap, yıldırım gibi tepeden inme oldu: « Benim ismim alaydır (légion), zira çoğuz! » dedi. O zaman Yesu, onun gözlerine gözlerini dikti, onu silkeledi, ona ibram etti, ve hasta, yabancındaki kudretin tesiri ile ürküp tit-

reyince sıkma gevşedi, adam daha rahat nefes aldı, biraz sonra da sükûn bulur gibi oldu. Tam o ande yalçın kayanın tepesinden aşağı suya bir kaç domuz düştü, zira sığırtmaç onları gözleyeceğine yabancılara bakıp durmuştu.

İmdi, şu biraz evvel vaki olan iki şeyi görünce dehşet içinde kalan çobanları, inanılmaz şeylere inanır bir korku sardı. Onların itikadınca, napak ruhlu adamın bedeninden çıkan cin, domuzların içine girmişti. Domuzları otlatanlar şehre koştular, keyfiyeti hikâyeye ettiler, rivayeti şişirerek yaydılar; en sonunda bütün şehir ahalisi, vaki olanı görmeğe geldi. Mecnunu gerçekten akıllanmış, oturur, domuzları boğulmuş yatar, bütün bu şeylere şüphe yok ki sebep olan yabancılar da orada durur görünce ahali korktu. Sihirbazlara oradan uzaklaşıp gitmelerini emretti, hele bilhassa şehirlerine girmelerini yasak etti.

Onun izhar ettiği alâmetler şimdi öyle fena bir tesir yapıyor ki eyilik edici bir adamı böylece kovuyorlar. Hem de ne yüzden? Bir kaç domuz yüzünden! Biraz sonra da uydurma masal binlerce domuzdan bahsediyor, nasıl ki deli de kendine « alay » adı vermekle tıpkı böyle yapmıştı. Denebilir ki kaçığın gördüğü zulmün birer semeresi olan o tavrı, o tecessüslü bakışı, o kırıcı sesi Yesu'a o alımlığının bir kısmını kaybettirmiş. Kendisine her kapıyı açtıran o adama öz evinde bile kabul yüzü göstermiyorlar. Gene, kendisini düşmanlarının beklediği

Celile'ye dönmesi icabediyor. Elinde öz vatanından başka bir yer kalmıyor... o vatan da onu tehdit ediyor.

İşte gene Ferisî'ler; onu arayıp duruyorlardı! Bu adam nerelerde gizleniyordu? Hayli zaman evvel Nasırada geçip gitmiş olan hadiseyi bütün memleket haber almıştı, Yesu'un ne için ortada görünmediğini de pek âlâ anlıyorlardı. Yesu hiç bir yerde artık sinagonda en öne geçmiyordu; artık halkı dağ başlarında bir araya toplamıyordu; en fazla yaptığı şey, umumî meydanda ahali kendi etrafında tesadüfen halka olduğu zaman onu dağıtmaktır. Şu halde onda korku bu dereceye mi varmıştı? Şimdi ki artık Yesu, memlekete tekrar gelmiştir, ve hiç bir gün bile gizli kalamaz, haber ağazdan ağaza yayılıyor, ve daha üçüncü günden itibaren bütün gölün her yanını dolaşmış bulunuyor. Fakat buralardaki ahali Nasıra'dakiler gibi kendini tutamıyacak kadar hiddetli değil, daha cenge girmezden önce düşmanları ile söhbet ederek onun zayıf noktasını keşfetmesini bilen bir rakıypçesine ona ancak ihtiyat ve basiretle hücum ediyor.

Yesu, bu adamları sokaktaki gidişlerinden, yürüyüşlerindeki düzgünlükten, ölçülü hareketlerinden, keskin ve sert bakışlarından, kısık dudaklarından, verdikleri selâmdaki o terbiyeli donukluktan tanıyor. Sade içindeki endişe, düşmanın yaklaştığını ona haber veriyor, ve insanlar için beslediği sevgisi o zaman kalbinin en derin köşelerinde kabarıyor. Yolun kenarında ayakta duran

iki Ferisî: « Ya muallim, melekûtullah ne vakit gelecek? » diye soruyorlar ve kendilerine hakikaten sualleri ile gûya alâkadar imişler süsü veriyorlar. Fakat Yesu da onlar gibi yapmaktan bir tavur takmıyor ve gûya onları azarlamak için değilmiş te talim etmek içinmiş gibi bir cevap veriyor:

« Melekûtullah zahiri surette gelmez. Ve işte burada, ya işte orada demiyecekler, zira işte melekûtullah sizin içinizdedir » diyor. Sonra onları orada bırakıyor. Onlar kendilerine değen peygamberce nefhayı duymamış olduklarından onu nazarları ile takib ediyorlar. Bununla beraber orada, eski dünyayı sarsacak kadar kuvvetli yeni bir düşünce orada, yolun kıyısında kendi önlerinde ifade edilmiştir. Neccar onlara: « Melekûtullah sizin kendi içinizdedir » demiş, ve yoluna gitmiş. İmdi, ruhları kendileri ile dop dolu olan bu iki mahluka hiç bir görünmez kanat çarpması değip te Allah'ın hazır nazırlığını vahyü ifşa etmemiş. Onların ancak bir düşünceleri var, o da şu ki: « bu adam duzağa düşmez! »

Diğer bir gün de, başka bir kaç kişi, yeni peygamberi denemeğe karar vererek yola çıkıyorlar. Bu defa ondan: « Kendilerine semadan bir alâmet göstermesini » istiyorlar. Yesu, öfkenin, beynine çıktığını hissediyor, hiddet göstermek istiyor, fakat kendini tutuyor, abus bir eda ile şu cevabı veriyor:

« Bir alâmet mi? Akşam oldukça: hava güzel olacak,

zira gök kıızıdır; ve sabahleyin: bu gün hava bozuk olacak, zira gök pus olup kızarmıştır dersiniz. Ey mürailler, gök yüzünü temyiz etmesini bilirsiniz de vakitlerin alâmetlerini temyize kadir değil misiniz? Neden bu nesil alâmetler arar? Size söyleyorum, size kat'îyyen hiç bir alâmet verilmiyecektir » diyor.

İmdi gök yüzü kararmıştır, alâmetler oradadır, nerede ise gök gürleyecektir. Orşelim'in kudretlileri, Nasıra'lı adamın ef'al ve harekâtı hakkmda boyuna kendilerine gelen haberlerden filvaki bir gün artık bıkmış usanmışlar. Sadık adamlarından bir ikisine, peygamberin ardından kimlerin gittiğini, peygamber Allah'a karşı küfrediyor mu etmiyor mu ve ne vasıta ile kendisini duzağa düşürebilirler, görmek üzere Celile'ye gitmek vazifesini veriyorlar. Onu bulmak güç değil. Ahali onun etrafmda yeniden halka oluyor. Bu kadar şahit bolluğu, onların aradığı da tam bu.

Halkın söylediği şeyleri dinlemeğe boşuna başlıyorlar, bu sözler içinde dine uymıyan hiç bir şey keşfedemiyorlar. Hasılı şakirdlerin sofraya oturmazdan önce ellerini yıkamadıkları keyfiyetinden başka tayip ve tekdire müstahak hiç bir şey bulamıyorlar. Esasen bu gibi yıkanmalar da ancak zünubun kefareti için yenen yemeklerde kaidedendi, sırf Tevrat metninin son ve yeni bir tefsiri bu âdeti dine taallûku olmıyan yemeklere de teşmil etmişti. Bunun modası payitahtta intişar etmişti, fakat

YESU, ZANIYE KADINLA

ayaletlerdeki fakir köylülerin böyle bir şeyden haberleri ancak var yoktu. Ne ehemmiyeti var, bu husus daima öyle bir başlangıç olabilir ki ondan öte bu ihtilâciyi daha ilerisine kolaylıkla sürükleyebilirlerdi! Bu hadise ihtimal ki umumî bir meydanda, ve şüphe yok ki her kesin, kendi kapısının eşğinde oturduğu, sırtını evinin direklerine yasladığı ve ya serinlik aramak için yürüyerek gezintiye çıktığı bir akşam üzeri cereyan etti. İki haham doğruca muallime gittiler ve her kesin önünde ona şu suali sordular:

« Söyle bize, ne için senin şakirdlerin kadimlerin rivayetine muhalif hareket ediyorlar? Zira ekmek yiyecekleri esnada ellerini yıkamazlar. »

İşte Yesu onların orada hazır olduklarını bileli bir yarım gün kadar oluyor. Onları görmemişse bile, yakınında olduklarını önceden hissetmiş. Ömründe ilk defa olarak ki kendisine yabancı olan büyük bir kudretin, kendisine karşı geldiğini görüyor: Nizam, Tevrat, Orşelim. Onun gönderdiği murahhaslar bir gün, tedkik ederek, takbih ederek Yahya'nın karşısına da böyle dikilmişlerdi: Allah'ın Mübeşşiri'nin karşısında insanların habercileri. Bunlar, Vaftizci'nin coşkun ve hararetili gözlerine de aynı dik bakışı daldırmışlardı, suallerine bu aynı parmak hareketini terfik etmişlerdi, etraflarını saran halk kalabalığı da şaşkınlıktan gözlerini gene böyle iri iri açmıştı. Yahya'nın şahsı, sesi, Yesu'un hatı-

rasında birdenbire canlanıyor, aynı zamanda Vaftizci'nin: « Benden sonra gelen benden kudretlidir! » sözünü ve sonra da, mahpusken: bu daha kudretli bizzat o değil midir diye sordurduğunu hatırlıyor. Kaçıştan sonra kendi içinde geriye püskürttüğü o degeri hakkındaki şuuru ansızın yeniden meydana çıkıyor; içinde, düşmanına nasın karşısında hücum etmek arzusu doğuyor. Bu arzu-ya, bu simaların onda bais oldukları rahatsızlık, ilk gençlik çağında iken hissetmiş olduğu o eski fikrî emni-yetsizlik duygusu ve son karşılaşmanın hatırası da inzi-mam ediyor. Bu gülünç ve acayip suale cevap vermek, zahmete bile değmez. Dersiniz ki gûya birdenbire onun o masum ellerine, görülmez bir silâh verilmiş, zira her kesin önünde onlara Vaftizci'nin sesine benzer bir sesle şöyle meydan okuyor:

« Ya ne için siz de rivayetiniz sebebi ile Allah'ın em-rine mugayir hareket ediyorsunuz? Zira Allah: pederine ve validene hürmet eyle, hem dahi pederine ve ya vali-desine şetmeyleyen mutlaka katlolunsun deyu buyurdu. Amma siz her kim pederine, ya validesine: tarafımdan faide göreceğin şey vakfolmuştur derse ve pederine ya validesine hürmet etmez ise dahi olur dersiniz; ve sizin rivayetiniz sebebi ile Allah'ın emrini iptal ettiniz. Ey mürailler! Eş'îya sizin hakkınızda: bu kavm bana ağazla yaklaşp bana lisanen hürmet eder, fakat kalpleri benden pek uzaktır. Hem insan tembihatı olan talimatı öğren-

mekle bana beyhude yere ibadet ederler deyu vahy ile güzelce demiştir » diyor.

Böylece onları kendi âdet ve rivayetleri ile yeniyor, kendi öz peygamberlerini kendi aleyhlerine konuşturuyor, onlara karşı beslediği hınçların en saklısını surat-larına fırlatıyor: hodperestlik günahı. Attığı ok, sanki ta da yüreklerine değmiş, zira hiç bir cevap vermiyorlar, topuklarını çevirip gerisi geriye gitmekle iktifa ediyor-lar. Fakat onlar da buna karşı intikam oklarını atacak-ları gün, vuracakları darbe öldürücü olacaktır.

Yesu, kendi sözünün yakıcı olduğunu hissediyor, çok-tanberidir halka hiç söz söylememiş ve hiç bir vakit te bu kadar ateşli, alevli konuşmamış. Halka Yahya'daki o sertlikle hitap ediyor, ve gerçi burada tozlu bir küçük kasabanın meydanında bulunuyorsa da, sanki Orşelîm'in verdiği hüküm hakkmda bütün Celile'ye müraca-at edermiş gibi hitap ediyor. Orşelîm ulemasının öğü-nüp gurur duydukları o yemekler hakkındaki sermedî ve köhne ahkâm ve evamirle alay ediyor, ve dahası, Fe-risîler Yesu'un, kendi kulaklarına:

« Ağıza giren şey adamı napak etmez, lâkin adamı na-pak eden, ağzından çıkandır » diye bağırıldığını da duya-biliyorlar.

Şakirdlerini korku alıyor. Onun böyle bir halini hiç görmemişler. Yeni bir çatışmadan korkuyorlar, onun için Yesu'un yanına yaklaşp ona usulca diyorlar ki:

« Ferisîler bu sözleri işittikte gücendiklerini biliyor musun? » Fakat o, eskiden çok tatlı ve çok tedbirli olan o, şimdi artık zaptedilmez bir hale geliyor. Zihninde temsiller ve teşbihler temsilleri ve teşbihleri velyediyor, bunların hepsi de Ferisîleri kınamağa, onları eğlenmeğe mahsus; bütün meydan onun çınlayan sesi ile doluyor:

« Semavî pederin dikmediği her fidan kökten sökülecektir. Onları bırakınız, körlerin kör kılavuzlarıdır. Ve eğer kör köre kılavuzluk ederse ikisi de çukura düşer ! » diyor.

Arkasında mülhit, dine mugayir bir kahkaha koptuğu, kahkahanın aksinden işitilmesin mi? Şakirdleri kendilerini git gide daha çok helecanda hissediyorlar. Betros (Pierre) onu durdurmak için: « Bu temsili bize tefsir eyle! » diyor. Muallimin sabrı tükeniyor, ne diye bu adam onun sözünü kesiyor? Ona şiddetli ve öfkeli bir sesle şu hitapta bulunuyor:

« Hâlâ siz de mi fehimsizsiniz? Daha anlamaz mısınız ki ağıza giren her şey karna gidip taşra çıkarılır. Amma ağızdan çıkan şeyler kalpten sudur etmeleri ile bunlar adamı napak eder » diyor. Sözünü tamam ediyor, gözleri ise ortadan kaybolan Ferisîlerin gittikleri istikamette şimşekler savuruyor: « Zira kalpten fasit efkâr ve katl ve niza ve sirkat ve yalan yere şahadet ve küfür sudur eder. Adamı napak eden şeyler bunlardır, amma yıkanmamış ellerle taam etmek adamı napak etmez » diyor.

Şu halde en sonunda, onların iğfal edici hileli suallerine cevap vermiş oluyor. Şimdi isterlerse kâhinlerin nezdine dönsünler artık, taassuplu neccarın cesaretini isterlerse bütün Orşelim'e söylesinler artık. Nihayet bir defa olsun, cümle âlemin karşısında kendi hakikatlerini kalbinin ölüm dirim düşmanına bir defa olsun söylemiş ya. İçi rahat ediyor.

II

Kendisini dinleyenlerin kafilesi yeniden çoğalıyor. Kendisi memleketten çıkıp gittiği zaman kimi kayıkta, kimi de yaya olarak ardı sıra gidiyor. O, şimdi bir yerde eskisinden daha az eğleniyor, sarıh tasavvurları da eskisinden daha noksan. Ekseriya ardına bakıyor, düşman nerede saklıdır diye keşfetmeğe çalışıyor. Şüphe yok ki arkası sıra gelenlerin bu kadar çoğalması muhasamayı ilân etmesinden ileri geliyor, zira köylülerin fitrî ve tabîî duygusu kâhinlere karşı onun tarafını tutuyor. Bu kâhinler, acaba köylülerin kayguları nedir diye bir defa olsun merak edip te düşünmüşler mi; onlardan Tevrat'a saygı göstermelerinden başka hiç bir şey istemişler mi acaba? Sokaklarda dindarlıkları ile böbürlenerek, kurumlu ve ayrı bir tavurla gitmezler mi? Yesu ise asla hiç bir şeyden dolayı öğünmemiştir, hep kendilerinin

ülfet ve refakatini aramıştır, onların cesaretini yükseltmiştir, zira kendi de onların soyundandır.

Esasen bu hali onun, mutlu devrin başlangıcından evvel gelmesi mukadder olan İlia ve ya ki başka biri olmasına mani değildir. Fakat, İbni Davud'tur ve ya hattâ Mesih'tir diye düşündükleri yok. Onu, kendisine vermiş olduğu Âdem oğlu (İbnül insan) adı ile çağırıyorlar, zira onun nasutî kudretlerine imanları var. İhtiyaçları düşünce Ferisilerin bile gelip onu bulduklarını görmiyorlar mı? Bir gün bir sinagonun ayin reisi gelip: « Kızım elan son nefestedir. Lâkin sen gel onun üzerine elini ko ve hayat bulacaktır! » diye yalvarıyor. Yesu muvafakat ediyor, ahali de arkalarına takılıyor. Daha önceden esirlerin: «Kız öldü » diye haykırışmaları işitiliyor. Yesu köylülerin, ölüm halinde bulunan bir kimseyi pek âlâ ölü sayan batıl telaşlarını biliyor. Yanında şakirdlerinden yalnız bir kaç olduğunu halde koşarak geliyor, baygın yatan kız çocuğa yaklaşıyor: « Ağlayacak ne var? Bu kız ölmemiş, ancak uyuyor » diyor. Odanın öte başında onun bu sözüne gülüyorlar, o zaman o da cümlesini dışarı çıkarıyor, odada sade, çocuğun anasını babasını alıkoyuyor, onlara itminan veriyor, babaya diyor ki: « Korkma, ancak iman et. » Sonra kızı uyandırıyor, onu elleri ile sıvıyor ve her vakit âdeti olduğu üzre onu kendi iradesine tabi olmağa mecbur ediyor. Kız da dirilip ayağa kalkıyor.

Her kes taaccüp ve korku içinde kalıyor. Bu adam, böyle ölüleri diriltmeğe gücü yeterse demek ki en deşetli sihirbazın biridir! Vakti ile yolunu düzeltip açık etmiş olan o şifa vermek mevhibesi, evvelâ Gadaradaki domuzlar meselesinde vaki olduğu gibi şimdi ikinci olarak ki kendisi ile ahali arasına giriyor. Vakti ile başlangıçta, kendi hüner ve marifetlerini ruhları cezbedip esir edecek dolaşıklı bir vasıta olarak kullandığı halde şimdi gene o aynı hüner ve marifetler yüzünden ruhlar kendisinden kaçıp gidiyor.

O, orada, sevgisini ve sabrını kendisine bol bol verdiği o kavmin karşısında hayal sukutuna uğrayor. O zaman, bu diyar adamlarının aksine olarak sarsılmaz imanı sayesinde onun kendi içindeki inadı bile kırmış olan o mülhit kadını düşünmez olur mu idi? Bir çok zamanlar teselli vermiş olduğu halkı şimdi azarlamağa başlıyor. Kendisinde yeni olan o gazaplı sesle: «Vay sana ey Korazin (Korazain), vay sana ey Beyti Sayda (Bethsaïde)! Zira sizde izhar olunan mucizeler Sur ve Sayda'da izhar olunmuş olsaydı çoktan tövbe etmiş olurlardı. Amma size derim ki ruzü cezada Sur ve Sayda'nın hali sizinkinden ehven olacaktır. Ve sen ey göğedek yükselmiş olan Kefernahum haviyeye (cehenneme) dek indirileceksin. Zira sende izhar olunan mucizeler Sodom'da izhar olunmuş olsaydı bu güne kadar baki kalırdı » diyor.

Yahudiler bir kelime bile söylemeden ona bakıyorlar,

başlarını silkiyorlar. Vakti ile kendilerine bir çoban gibi söz söylerken şimdi Yahya gibi konuşan bu adam, hep o aynı peygamber midir? Ne için bize daima mülhitleri zikreder durur, izhar ettiği mucizelerden sanki bir kimse şüphe ediyormuş gibi ne diye onlarla öğünür durur? Bütün kurtardığı adamlardan susup bunu kimseye söylememelerini vakti ile kendi talebetmez mi idi?

Böylece bu gabi milletin ona ilham ettiği hayal sukutları, onun Tevrat muhafızlarına karşı beslediği hıncı, onu boyuna hem kavminden, hem de Tevrat'çılardan git gide daha fazla uzaklaştırıyor. Celile'nin dışındaki nakaratları ona git gide daha kolay gelmeğe başlıyor, ve gayrı şuuri olarak, Müşrik'lerin kaza ve kasabalarını arıyor. İster Sameriyye'ye cenuptan ve ya ki garpten Sur'a gitsin, daima mülhitlerin imdadına yetişiyor ve onlara şifa veriyor, hattâ onlara talimde bulunmağa ve ya onları dine sevketmeğe bile uğraşmaksızın... Ve bir gün kendisine: « Ya her kesten fazla sevmekliğim icabeden komşum kimdir? » diye soran bir adama vermiş olduğu cevap, şüphe yok ki o memleketlerde ya bizzat kendisinin başma gelmiş olan, ve yahut ki ona orada naklettikleri bir maceradır.

Feriha yolu üzerinde haramieler bir adamı soyup yaraladıktan sonra yarı ölü bir halde bırakıp gitmişler. Rastgele o yoldan bir kâhin, sonra da bir Lavilu (Léвите) geçerken onu gördükte imdadına gitmemişler. İmdi Sa-

meriyye'li bir mülhit, yola giderken, bulunduğu yere gelip onu gördükte acmış, yaralarını sarmış, onu kendi katırına bindirerek bir hana götürüp ona mukayyet olmuş ve iki dinar çıkarıp hancıya vermiş: «İmdi sana bu üçten hangisi haramilerin eline düşenin komşusu olmuş görünür? Haydi git, sen de böyle o Sameriyye'linin yaptığı gibi yap.» diyor. İmdi bu hikâye ondan sonra milyonlarca insan tarafından nakledildiği için, o bilinmedik ve merhametli mülhit, Sameriyye'lilerin küçük milletini lâ-yemut kılmış oldu.

Arkadan takibettiklerinden, ondan şüphe ettiklerinden, ve Yesu da git gide bunun daha ziyade farkına vardığından artık milletin içine girmiyor, artık sırf kendi şakirdleri ile yaşıyor. Şakirdler onun düşüncesini öğrenip, — artık her yerde iman edilmiyen o inkâr edilip muhtelefün fih kalmış—sözlerini neşretmeliler. Yavaş yavaş, dünya onu tedricen inzivaya ve uzlete çekilmeğe mecbur ettikçe, o da, gerçi daha akideleri ve düsturları işlenmiş değilse de esas mezhebinin, kendi ruhunda bir şekil aldığını hissediyor. Fakat artık onun daima müşfik bir mekamlı konuşmasına imkân yok, o muallim oluyor, emrediyor. Resul dahi dediği şakirdlerine verdiği nasihatlerde, bir gün ellerini açarak kalpleri karşılamaya atılan ve fakat dünyanın mukavemetine ve sovuğluğuna başı çarpan bu çocuk—adamın duyduğu bütün o acı hissedilir.

«İşte ben sizi kurtlar arasına koyunlar gibi gönderi-

rim. İmdi yılanlar gibi akil ve güvercinler gibi sadedil olun!» diyor. O kendi de daima sadedil olmuş, fakat hiç bir vakit yılan gibi akil olmamış. Çocuklarının kendinden fazla akil olmağı öğrenmesi lâzım. Yesu artık bir baba olmuş.

Aynı zamanda Essénien'lerin tarikatı gibi bir tarikat yapmış tesirini vermekten sakınmağa da gayret ediyor. Her türlü rütbe ve alâmeti menediyor. Kendisinden evvel başka hiç bir muallimin asla talebetmemiş olduğu mahrumiyetten daha büyük bir mahrumiyeti o, şakirdlerinden talebediyor. Üzerlerine para almak ta yok, ekmek almak ta yok, tağarcık almak ta yok; ve hattâ bir yerden bir yere giderken beraberlerinde asa taşmalarını bile yasak ediyor. Kendisi nasıl buldu ise onlara da böylece eyi kabul gösteren evler bulsunlar. Yoksullara ve müdafaasızlara beşaret müjdesi götüren bir kimse, kendi de yoksul ve müdafaasız olmak gerek. «Ve sizi her kim kabul etmeyip sözlerinizi dinlemezse ol haneden yahut ol şehirden çıktığımızda onlar aleyhine şahadet olmak üzre ayaklarımızın tozunu silkiniz. Ve size bir şehirde taaddi ettikleri zaman diğerine firar ediniz.» Tatlı muallim ne kadar da sert olmuş! O sevgi nağmeleri nerelerde kaldı? Artık o, titiz bir peygamberden başka bir şeye benzemiyor.

Resulleri beceriksizlik ettikleri zaman bu onlara şöyle çıkıyor:

«Ne için bana Efendi, Efendi çağırıp ta söylediğim şeyleri icra etmezsiniz. Bir gün, biz senin huzurunda yeyip içtik, sen dahi yollarımızda talim ettin diyeceksiniz. O dahi: siz ne dersiniz? Sizin kim ve nereden olduğunuzu bilmem. Benden uzak olunuz ey fisk işleyenler! diyecektir!» O, daha şimdiden kendini kendi teklifsizlerinden uzak hissediyor ve kendisine yeni yeni şakirdler geldiği zaman onlara amirce bir sesle:

«Eğer bir kimse bana gelip te kendi pederine ve validesine ve zevcesine ve evlâdına ve biraderlerine ve hemşirelerine, hem dahi kendi canına bile buğzetmez ise benim şakirdim olamaz» diyor.

İmdi bir gün böyle şakirdlerden biri çıka geliyor ki Yesu'un hoşuna gidiyor, fakat Yesu ona sade: «ardınca gel» diyor.

Yabancı ona: «Efendi bana izin ver, evvelâ gidip pederimi defnedeyim» diyor.

Yesu ona: «Bırak ölümler kendi ölümlerini defnetsinler. Sen ise gidip Melekûtullah'ı vaaz eyle» diye cevap veriyor.

Şayet içlerinden biri onun ardı sıra gitmezden önce anasından babasından izin almak isterse Yesu onu orada bırakıyor ve hakir görücü bir eda ile ona: «Elini sapan üzerine koyup ta geriye bakan hiç bir kimse Melekûtullah'a münasip değildir» diyor. Yesu artık Ferisîlerin, gösterdikleri hükümler ve verdikleri emirlerle oğlu ba-

basına bakmaktan menetmelerini ayırplayan o eyi adam değildir.

Hattâ her kesin önünde öz anasını tehdit etmeğe kadar bile varıyor. Anası öteki çocuklarını da yanına alarak Yesu' u bu kadar tehlikeli bir çığırda kurtarmağı bir defa daha deniyor. Yola koyuluyor, fakat kadın kendini ortada göstermeksizin, onunla konuşmak istediğini ona söylüyor. O zaman Yesu, şiddetli ve öfkeli bir tavurla şakirdlerine çıkışarak: «Validem kimdir ve biraderlerim kimlerdir? Benim validem ve biraderlerim sizlersiniz. Zira her kim Alla'hm iradetini icra ederse biraderim ve hemşirem ve validem olur» diyor.

Zaman zaman gene, nice alımlılıkla dolu o eski halini buluyor. Bir gezinti sırasında, manasız şakirdlerinin melekûtullah'ta içlerinden hangisinin daha büyük olacağına dair kendi aralarında mübahasaya tutuştuklarını işitiyor. Bir taşın üstüne oturuyor, ve esas mezhebinin bu derece kaba bir tefsire uğramasının, içinde uyandırdığı neşesizliği gizleyerek, yolun kıyısında oynamakta olan bir çocuğu yanına çağırıyor, kucığına oturtuyor, ve etrafında halka olanlara diyor ki:

« Hakikaten size derim ki eğer dönüp çocuklar gibi olmazsanız melekûtüssemavata asla girmiyeceksiniz. İmdi her kim bu çocuk gibi mütevazı olursa melekûtüssemavatta en büyük odur. »

III

Maşe (Machée) kalesi şenlik alaylarının sesi ile çınlıyor. Hirodes, ordusunun en büyük reislerini, büyük memurları, kibarları kendi doğuşunun yıl dönümünü kutlulamak için çağırması. Fakat haberi olmadan başma ne çoraplar örüldüğünü bilmiyor.

Orşelim'in baş kâhinleri çoktan beridir onu, basık bir zindanın içinde kapalı tuttuğu ve esaretinden beri şöreti boyuna artmakta olan mahpusu yok etmesi için sıkıştırıyorlar. Onlarca bilhassa Yahya'nın şakirdini, Vaf-tizeci'nin açtığı yolda devam eder ve tarikatını ondan da daha tehlikeli maksatlara götürür gibi olan Nasıra'lıyı korkutup cesaretini kırmak lâzım. Fakat şimdiye kadar Hirodes hep: yok, olmaz! cevabı vermiş. Bir devlet adamı olmak sıfatı ile din uğrunda ölmekteki kudretin ne demek olduğunu biliyor, filozof olmak sıfatı ile de hakim bir kimse ile sohbet etmekteki zevkin tadını tadıyor. Ve zayıf kalpli olduğu için de, hiç bir kimseye faydası dokunmıyacak olan böyle bir cinayetin avakibinden korkuyor.

İmdi, kininden, cesaretinden ve ihtirasından yana kocasından üstün olan Hirodia, Sanhedrin'in müzakerelelerini çok harisçe dinliyor. Gerçi evliliği esir tarafından tehdit altındadır diye bir hissi yoksa da, Yahya'nın bu ev-

lenmeyi muhakeme ediş tarzı, kadının gücüne gidiyor. Ferisilerle Sadoklular da o kadının gücenmesinden ustaca istifade ederek kendi siyasî meramlarına eriyorlar. Hirodia bu entrikanın içine kızını da karıştırıyor. Salome, kocası Filips'i yeni kaybetmişti, Filips yaşlı idi, fakat kız gençti, içi yaşamak zevki ile dolu idi, ve raksetmekteki hüneri ta Romaya varıncaya kadar her yerde anılmıştı.

Kız, annesi tarafından hazırlanarak o gün ziyafet esnasında rakediyor. Zabitlerin ve büyük memurların önünde rakediyor. Bilhassa Hirodes için rakediyor. Hirodes, öz kızı olmayıp karısının kızı olan Salome'yi görünce, geçip gitmiş gençliğini, arzusunun gittikçe artan şiddeti içinde yeniden bulur gibi oluyor. Saat gece yarısına yaklaşmış. Şarabın tesiri ile sofraya uzanmış olan melik alkışları işitiyor, nedimlerin alev gibi parlayan gözlerini, esirlerin yere bakan gözlerini görüyor, fakat bilhassa melikeden ziyade nedime olup rüba ve ney sesleri arasında âdeta çırıl çıplak rakeden o kızın kendini görüyor. O zaman, her Şarklının gönlünde bulunan o kadim vergi ve ihsan ihtiyacı, Güzelliğe tazim ve tebail göstermek için adamlarının gözü önüne kendi kudret ve zenginliğini serip göstermek ihtiyacı onda da uyanıyor. Yorgun kocasının nazarlarına kızının vücudundaki dilberliği ve cazibeyi her zaman teşhir etmeği ihtimal ki sevmiyen Hirodia da o gün kocasını o akşa-

mın melikesi olan kızı bir teveccüh ihsanında bulunmağa teşvik ediyor. Belki Hirodes te kendi milletin en gözde siması olan Ester (Esther) i düşünüyor, ve cah hırsı olan bir emîrcesine kendi de bir efsane yaratmak arzu ediyor, ta ki şimdiki zaman da hiç bir vech ile maziden aşağı kalmam. Ve vakti ile Asüreüs'ün söylemiş olduğu aynı sözlerle, rakeden kıza:

«Dile benden ne dilersin. Sana yemin ederim ki memalikiimin nısfına kadar sana veririm!» diye haykırıyor. Bütün orada hazır bulunanlar ayağa kalkıyorlar, yaşadıklarını anın nadir ve kıymetli bir an olduğunu hissediyorlar, rakeden kızın ne cevap vereceğini duymak arzu ediyorlar. Acaba kolunun bilekleri ile ayaklarının bilekleri için inci bilezikler mi isteyecek? Bir şehir mi isteyecek? Bir eyaletin yarısını mı isteyecek? Dilediği şeyi hiç kimse işitmesin diye ne için gayet yavaş sesle söylüyor? Bu arzu acaba edebe mugayir bir şey midir? Ne için Hirodes sap sarı kesiliyor? Elini kalbinin üstüne götürerek ne için birdenbire ayağa kalkıyor? Kız acaba ondan ne istemiş olsa gerek? Kimse anlayamamış, yalnız Hirodia'nın gözlerinde şimşek çaktığını görüyorlar. Emîr gözden kayboluyor.

Hirodes, yandaki odada yapa yalnız. Nefes nefese bir halde kendi kendinden soruyor: Yahya'nın başı mı? Allah şu rakeden güzel kızın tülleri altına iğvayı mı gizlemiş? Acaba ona başka bir şey verilemez mi? Kızı huzu-

runa getiriliyor, ona yalvarıyor; fakat annesinin, kızına vermiş olduğu emre şimdi bir de müthiş ve iğrenç bir arzu karışıyor, Salome ramolmak istemiyor. Emîrin ona arzettiği hiç bir şehir, eyaletlerden hiç biri onu tatmin edemez. Ona ille Yahya'nın başını altun bir tepsi içinde getirmeliler. Salome'ye karısı söz anlatsın diye Hirodes boşuna uğraşılıyor, buz gibi donuk bir sessizliğe çarlıyor. Pek eyi amma en nihayet, neden bu iş olmasın? Mevzuu bahsolan adam nihayet şurada, altında bir zindanın içinde kapalı duran biçare delinin biridir, zenginlerin ve kudretlilerin düşmanıdır, bütün Tevrat ulemasına karşı kin besleyen biridir! Onun hatırını gözetmek neye yarar? Erden kıyılarımda fitneyi vaaz etmiş olan o değil midir, bir kargaşalık hazırlamış olan o değil midir?

Esirlere bir işaret veriyor. Çalgıya, susmasımın emre diyor.

Ne olup bittiğini, neler tertip edildiğini kimse bilmiyor. Beklemekten davetlilerin sinirleri geriliyor, seslerini indiriyorlar, şaraplara el sürmüyorlar. Konuşmalar kesiliyor. Hirodes o uğursuz an için kendini kuvvetlendirmeğe boşuna çalışıyor. Merdivende yavaş adımların sesi aksediyor. Silâhlı adamlar ağır ağır yukarı çıkıyorlar. En son gelen, altun bir tepsinin içinde başı getiriyor, Salome'ye takdim ediyor. Salome yerinden sıçıyor, geri geri gidiyor. Sonra pırlıl pırlıl kıvılcımlanan bir inci seli

içinde, anasma koşuyor. Anası, donuk bir nazarla, onun elinden tepsiyi alıyor. ⁽¹⁾

Bu haber, bütün memlekete bir ok hızı ile yayıldı. Zaten memleket tir tir titreyordu; zira bundan önce daha başka alâmetler de belirmişti. Bilhassa Celile, heyecan içinde idi. Yehuda'nın kızgın halefleri olup baştan başa serkeş olan taassuplu hamiiyetlilerden bir kabile, zamanenin mesihî işaretleri üzerine Orşelim'e kadar ilerlemiş, orada Romalıları tahkir ve mabedin nöbetçisine hücum etmişti. O zaman Pilatus işe müdahale edip onları yakalamıştı. Yakalananlardan birinin adı Barabas idi. Kendi uzlet yerine çekilmiş olan Yesu da, bu maceranın haberini aldı; bunda o, gelecek mihnetlerin bir işaretini gördü, çünkü bütün işaretleri hep kendi üzerine alırdı. Ve hemen o yakınlarda da Siloe kaynağı civarında bir kule yıkılıp on sekiz kişiyi ezdiğinden hadise ona, bu iptilâlı gerginlik halinde pek tabîi göründü.

İşte tam o, böyle gerginlik zamanında iken şakirdleri Yesu'a Yahya'nın ölüm haberini getiriyor. Yesu hayretler içinde kalıyor. Erden anı! Yakalanıp hapsedilme! Başı uçurulmuş Yahya! Bu yeni şimşek onu aydınlatıyor ve hem de titretiyor, bunun arkasından gelen gök gürlemesi onu kötürümleştiriyor. Onun o ulvî örneği ona

(1) Resimdeki Saint Jean — Batiste = Vaftizci Yahya lavhası bu vakaya aittir.

yerini bir defa daha göstermiş oluyor. Sanki mezardan ona: «Bir daha kudretlisi gelecek!» diye haykıran bir hali var.

Gelecek mi? Vaftizci'nin hayatı onun kendi tecellisi-nin de baştan başa bir nümunesi mi acaba? Bir duygu fırtınası, kalbini çalkantı içinde bırakıyor. Kendinden başka biri tarafından geçildiğini görmekten hoşlandığı yol şimdi artık serbesttir, çare yok serbesttir. Tereddütlü mizacının takılıp durduğu son bahane de artık ortadan kalkmış. Şu son haftalar zarfında ruhunu bu derece şiddetle sarsıp çalkandırmış olan şeyler de şimdi kendilerini ef'al ile teyit etmeğe çalışıyorlar.

Dördüncü defa olaraktır ki Yahya onu böyle kendi karanlık yolunda daha ileri gitmeğe zorlayıyor. Vakti ile vaftiz etmekle o sükûti adamı, dağlarından çıkıp halk arasına karışmağa mecbur etmişti; yakalanıp götürüldüğü zaman, kendi göreceği işi ona yüklemiş; şakirdlerini gönderip ona sorgu sorduğu zaman, içinde uyuklar halde duran Mesihliği onda uyandırmış oldu; bu gün ise ölümü, onu karar vermeğe mecbur ediyor. İmdi onu esrarlı bir surette taçlandırır gibi olduğu şu ande, hem de ona mihnetin yolunu göstermiş oluyor.

Ayrı bir alâmetle ayrılmış olanın ruhunu ikinci defadır ki korku bürüyor. İlk defasında olduğu gibi bu sefer de gene Eb'binin o uzak sesini duyuyor. Fakat bu gün o hitap bir gök gürültüsüdür, hem artık o vakitki gibi

hiç bir güvercin gelip te ona şenlik şadümanlık günleri bildirmiyor.

Tehlike onu dışardan tehdit ediyor, zira Hirodes bütün yenileştiricileri öldürüyor; zulümler ve itisaf lar onu içeriden tehdit ediyor, zira Ferisîler himaye gördüklerini hissediyorlar. Fakat Allah'ın seçkini, kendisine tevcih olunmuş o işitilmedik memuriyeti mahsusenin ağır diyetini memleketine de, milletine de, kendine de, Allah'a da ödemeğe kalbinin de kalbinden can atıyor.

Korku içinde kalarak şakirdleri ile birlikte gölün öte yakasına kaçıyor, Erden'den aşırıyor, ovasından yukarı çıkıyor, şimale doğru ta Hermon'un eteklerine kadar dalıyor.

IV

Dağın ilk yamaçları nehrin sağ yakasında geniş ve münbit bir ova halinde açılıyor. O yerde Erden daha henüz ergen ve serkeştir. Eni ancak yirmi adım kadardır, hem seyyah, gözlerini dağların tepesine doğru kaldırmca başının üstünde Kayseriyyei Filips (Césarée Philippi) kalesini görür, orası yeni ve azametli bir şehirdir. Daha az vakit evvel orada Hirodes'in oğlu ve raksederken Vaftizci'nin kellesini isteyip te almış olan şu Salome'nin kocası Filips saltanat sürerdi. Şayet o adam hâlâ yaşayıp ta karısını da yanında alıkomuş olsaydı ihtimal ki bir

insanın hayatı da daha bir çok şeyle birlikte kurtulmuş olacaktır, hattâ belki Yesu bile gelip burada sığınacak değildi.

Vakti ile o kırallık daha hâlâ hür ve kudretli iken İsra'il'in sınuru buradan geçirdi, Yesu bunu biliyor. Hiç bir Yahudi emîri, hüküm ve saltanatını buradan daha şimale çıkarmış değildi, hattâ Davud bile. Bu gün ise memleket Müşriklere, Yunanlılara ait bulunuyor. Buradan, garip nehir, dalgasını cenuba doğru gayet hızlı akıtır. O yerde düşünceli düşünceli duran Yesu ise Erden'in kaynağına şöyle bir göz atmca, onu zihninden ta döküldüğü ağza kadar takibediyor ve vakti ile orada vukua gelmiş olan şeyi bir defa daha hatırlıyor. Bu gün de gene o zamandaki gibi şubat ayında bulunuluyor. Vaftizden bu ane kadar geçmiş olan bir tek yıl, Yesu'un evvelce yaşamış olduğu otuz yıldan daha fazla hadiselerle dolu idi. Bu yılın ardından acaba daha kaç yıl gelecek? Bu nehir, kaynağı ve ağzı ile birlikte belki de onun kendi hayatının bir tasviri olamaz mı? Yahya'nın başı uçurulmuş!

Bir gün şehrin öte yakasında şakirdleri ile birlikte gezirken, mülhitlerin Erden'in kaynağı addettikleri yeri keşfediyor. Kayaların içine oyulmuş bir mağaraya giriyor, o mağara Pan'a vakfedilmiş. Dört bir yanında kitabeler, mermerden heykeller görülüyor. Bu suretler ve bu harfler onca meçhuldür. Fakat Filipiyye'den gelmiş olan şu yolcu o şeyleri, mağaranın önünde bulduğu ya-

bancılara belki izah edebilir: şu heykel, kakynakta yaşayan nemfos'un heykelidir, şunlar da nehrin öteki ilâhlarıdır, fakat ta ötede, kıyımın yanındaki en güzel heykel ise, sesi bir kayadan öbür kayaya götüren Yankı'dır, nasıl ki izahat veren adam da bir nara fırlatarak bunun böyle olduğunu onlara gösteriyor. Bütün bu şeyler, havalarla sular arasında her yerde hüküm süren ve bazı da öğle vakitleri, bir kayanın üstünde çırıl çıplak uyurken ansızın bastırıldığı vaki olan büyük Pan'a aittir. Şakirdler nefretle yüz çeviriyorlar.

Fakat Yesu her şeye bakıyor, mülhidi dinliyor. Sonra dışarı çıkıyor, şakirdlerine katılıyor, ve hepsi birden mağaranın gölgeliğine uzanıyorlar. Gerçi Yesu, ilâh heykellerinden bahsedildiğini ilk defa olarak duymuş değildir, fakat mukaddes kaynağı burada olan büyük Pan'dan bahsedildiğini daha hiç işitmemiş. Onun hiç bir suretini resmetmemişler; acaba o, bir ruh mudur? Şayet havalarla sular arasında hüküm sürüyorsa belki de şimdiye kadar bazı bazı Nasıra'nın tepeleri üzerinde yolunu kaybetmiş olduğu da olmuştur. Fakat nasıl olur da çobanlar onu görebilirler? Kendisi de çoban olduğundan çalılıkların ve rüzgârların, büyüyen otun ve mırıl mırıl ağaçların sesini duyduğu olmuştur, fakat ona hiç bir ruh görünmüş değildir. Bu seslerin üstünde yalnız onun Eb'bi hüküm sürerdi, büyük Pan değil.

Bundan ne kadar zaman evveldi? O zaman kendi de,

şurada, yanında duran şakirdleri kadar gençti. Bu şakirdler de ne kadar dar kafalı! Ne kadar az şey anlıyorlar! Kimin ardı sıra gittiklerini ve kime saygı gösterdiklerini hemen hemen ancak biliyorlar. Esasen kim olduğunu o kendi söylemezse onlar nereden bilecekler? Acaba onlara bir sorsa mı? Ya şayet Yahya'nın ölümünün verdiği kat'iyet şeytanın bir hilesi ise, onu kendi şakirdleri bile tanıyamaz ve tasdik edemezler. Bununla beraber şayet bu kat'iyet Allah tarafından gelse dahi, her şeye rağmen onu tanımayarak inkâr edip etmiyeceklerini kim bilir! Onların gabi ruhlarına ve kafalarına sade Allah açıklık verebilir, Allah bunu yapacak mı?

Kendi düşüncelerinden ayrılarak şakirdlerine hitap ediyor ve yarı ciddi, yarı şaka bir eda ile onlara şu suali soruyor: « Adamların dediklerine göre ben kimim? »

Her biri bir türlü cevap veriyor: « bazıları Vaftiz edici Yahya! ve diğerleri İlia, ve sairleri Ermia yahut başka peygamberlerden birisin, bir yeni peygambersin diyorlar. »

İşte haklı haksız cevaplar veriyorlar, bunların hepsi de cahil. Yesu büyük ve tehlikeli suali sormağa da cüret edecek mi acaba? Onu sormak, Allah'ı denemek demek değil midir? Fakat sual artık dudaklarından çıkmaya yelteniyor, âdeta o kendi istemiye istemiye ağzından kaçıyor, soruyor ve meramını anlatmak için aldığı tavır onun o ihtiraslı merakını gizliyor:

« Ya sizin dediğinize göre ben kimim? » diyor.

Hepsi birden şaşırıp ona baka kalıyorlar, bazıları yere bakıyor, hiçbirini düşündüğünü söylemeğe cüret edemiyor. Yalnız içlerinden en mütaahharik olan Sem'un olanca cesaretini bir araya topluyor ve:

« Sen Mesih'sin. » diyor.

Yesu'un gözünde bütün dünya birdenbire nura garko-luyor. Yahya'nın suali zamanından beri kendisine karşı mücadele ettiği şeametli kelime, nihayet açıktan açığa yüksek sesle çınlamış. Münzevi bir kalbin içinde nice uzun zamanlar saklı durmuş olan duyguları bir kelimenin sihri nihayet ap aydınlık meydana çıkarıyor. Bu kelime günü güneşlendiriyor. Yesu, kendini tasdik edilmiş hissediyor. Ayağa kalkıyor, kollarını ileri uzatıyor ve o ane kadar bir mislini daha söylememiş olduğu bir takdisi Betros (Pierre) un üzerine söylüyor.

« Ey Sem'un ibni Yunüs (Simon Jean) mübareksin, zira bunu sana ten ve kan değil, ancak semavatta olan Peder'im ilham etti » diyor.

Fakat ondan bir an sonra, kalbindeki sırrı meydana vurmuş olduğuna esefleniyor. Tehdit edici bir sesle şakirdlerine kendinin (İsa) Mesih idiğini kimseye söylememelerini emrediyor.

İmdi iş işten geçmiştir. Nihayet telâffuz edilmiş olan o Mesih sözü, sıkıştıran zaman, zulüm ve itisaf, gurur ve

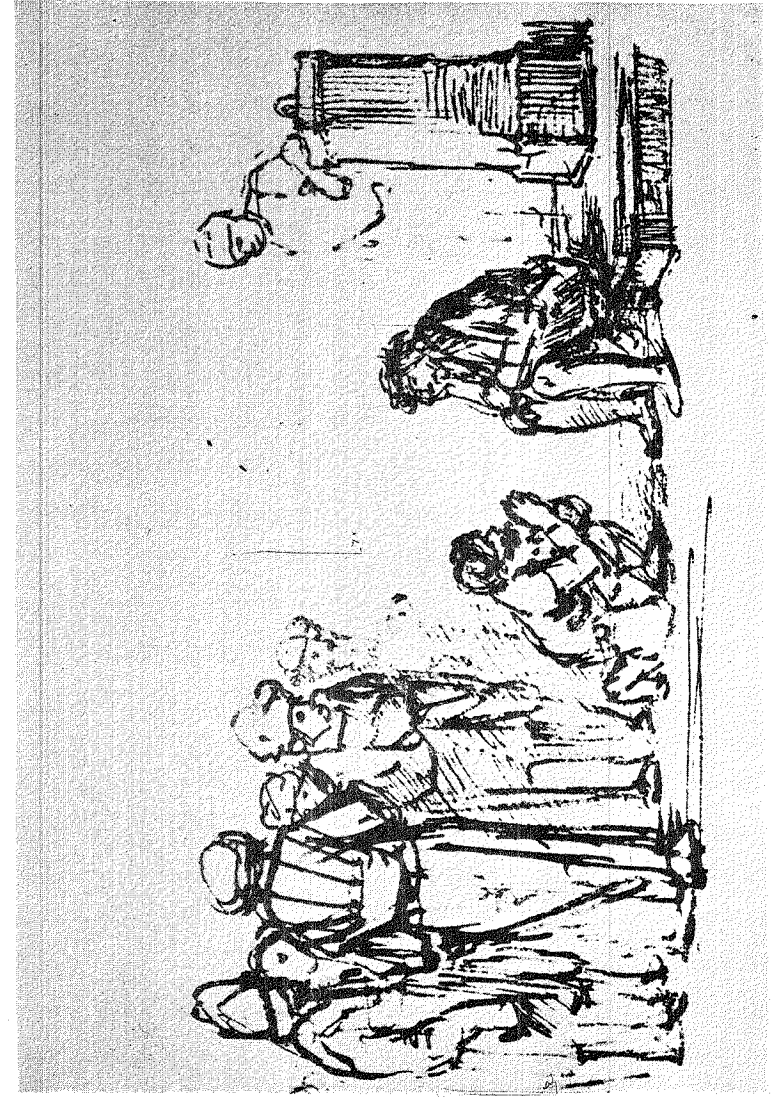
yenilemiş bir cesaret Seçkin'in yolunda daha ileriye gitmesine onu dayanılmaz bir surette sevk ediyor.

İmdi Mesih, kırallığın şimal ucunda mülhitler arasında ne yapıyor? Celile'de daha fazla gecikmek neye yarar? Korkaklığı yüzünden daima çekinmiş olduğu Orşelim'e ulaşmak lâzım. Orşelim'i görmek ve fethetmek lâzım. Nerede ise Fassah bayramı gelecek ve yahudi kavmi arzın her kıt'asından koşuşarak kendi payitahtına gelecek. Tam zamanıdır, Mesih'in, eski peygamberlerin kitaplarında yazılmış olduğu üzere talim etmek ve cidal açmak için seçmesi icabeden yer orasıdır.

O zaman şakirdlerinin halkasını kendi etrafında daha sıkılaştırıyor, hemen şimdi Orşelim'e gitmesi lâzım geldiğini boğuk bir sesle onlara söylüyor. Ve peygamber, yakında öleceğini onlara ansızın haber veriyor!

Üzerlerinden bir dehşet raşesi geçiyor, dehşetten tüyleri ürperiyor. Hiç biri düşüncesinde bu kadar uzaklara varmamış. Eski sözleri böyle bir surette itmam etmek, deliliktir! İçinden gelen bir hareketle Betros bile: « Hâşa yarap! bu sana vaki olmasın! » diye haykırarak onun kolunu sıkmağa kadar da varıyor.

Yesu hissediyor ki kendisini hiç kimsenin anladığı yok, hattâ daha biraz önce Allah tarafından ilham edildiğini zannettiği bu adam bile onu anlamıyor. Nedir? Onlara biraz evvel ihtiyat ve basiretle, ve Mesih kelimesi telâfuz edildiği için ifşa ettiği büyük sırrı, en sadık adamlarla

rından hiç biri dahi demek ki anlamamış. Şu halde bu adamların uyumaktan, yemek yemekten ve sebt günü vaaz etmekten gayrı hiç bir düşündükleri yok mu? Omzuna dayanan dostu şiddetle iterek:

« Ardıma çekil ey şeytan, bana domuzsun, zira Allah'a ait olan şeylere değil, ancak adamlara ait olan şeylere sarfı efkâr edersin! » cevabını veriyor.

Cümlesi de saygı ile korku arasında kalarak ona hayretle bakıyorlar. En tercih ettiği adama Şeytan demiş, ve onu sarsıp kendinden öte attığı zaman, dersiniz ki bir andan bir ana daha büyümüş. Şimdi o, eski peygamberlere benzeyor! Kendisine gelince, o gözleri birini bırakıp birine gidiyor. Kendini her vakitkinden daha cesur hissediyor, ilk defa olarak cidale hazırlanmış, ezelin kendisine takdir ettiği ne ise onu ifaya karar vermiş.

« Eğer bir kimse ardımca gelmek isterse terki nefse-derek haçını yüklenip ardım sıra gelsin. Zira her kim kendi canını kurtarmak isterse onu zayi edecek. Ve her kim benim için kendi canını zayi ederse onu bulacaktır. Zira bir adam bütün dünyayı kazanıp ta kendi canını zayi ederse ne istifade eder. Yahut adam kendi canına bedel ne verebilir? Zira her kim bu zinakâr ve günahkâr nesil içinde benden ve sözlerimden dolayı utanırsa İbnül İnsan (Âdem oğlu) dahi mukaddes melekleri ile kendi pederinin celâlinde geldiği zaman ondan dolayı utanacaktır. Ve hakikaten size derim ki burada hazır

olanlardan bazısı vardır ki Melekûtullah'ın kudretle geldiğini görmedikçe asla ölüm tatmıyacaktır » diyor.

Ve, Yesu bir melik hareketi ile dönüp şakirdlerinin başına geçerek gidiyor.

V

« Benim ile olmıyan bana zıttır! » Bir kaç zaman için memleketine tekrar gelmiş olup Orşelim'e gitmeğe hazırlanan peygamberin yeni şiarı bu sözdür. Zira bundan böyle artık harpçi olan Yesu, döğüşmeğe atılıyor. Bunca uzun müddet çekindiği yahut daha sonraya talik ettiği şey, tatlı şaire, sükûn ile dolu muallime, acıyan hekime kendi tabiatine garip gibi, Allah'ın iradesine de, kendi iradesine de muhalif gibi görünmüş olan şey: yani kardeşlerine karşı harp, nihayet patlak vermiş. Ve, semavî Eb'bi kendi çocukları arasında, salihlerle şehirler arasında açılmış olan muharebenin mukadderatına karar vermeğe davet edilmiş.

Hayır, bütün çocukları arasında değil! Yesu, kendisinde Mesih'lik hissettiği zamandan beri, memuriyetinden bahsettiğinden, o memur olduğu şeyi şakirdlerine bildirdiğinden, onu eski peygamberliklere uygunlaştırdığından beri vecit hali onu eyice zaptına almış: bundan böyle o, kendinin hakikaten sırf Mukaddes Kitabın bildirdiği şeyleri ifa eder olduğuna iman ediyor.

« İbn » artık kendini, semavî Peder'leri cümlesini de bağrıma basan öteki müşfik oğulların kütlesi ile bir tutmıyor, o kendisi Seçilmiş olandır, Biricik'tir o, Şefaati'dir o, öteki kardeşlerinin Kadısı, Hakimi'dir o. Sakin ve bahtıyar huzur ve rahat zamanları âlemin yüzü suyu hürmetine olduğu gibi kendinin de yüzü suyu hürmetine kâmil devrini icra eylemiştir. Onun bunca uzun zamandır tebşir ettiği melekûtüsemavat nihayet artık yakın vaktte gelecektir. Fakat o melekût dışarıdan gelecek; hüküm ve gök gürültüsü ona refakat edecek; ve eski ahdın bütün o önceden bildirmiş olduğu sözler itmam edilmiş olmak için önce o melekûtun Melik'inin, kendi milletinden sayılan bütün miskin düşmanlar tarafından tezhlil edilip idamedilmesi lâzım.

O zaman muallim ile şakirdleri arasında, gezginci vaiz ile onu dinleyenlerin kalabalığı arasında, Yesu ile dünya arasında büyük bir ayrılık duvarının birdenbire dimdik yükseldiği görülüyor. Onun Allah ile gizli gizli söyleşmeleri var. Büyük bir gurur kalbinin, âdeta fıtrî olan sevklerini boğmak istemişçesine ta çocukluğu çağından beri bir ikincisi daha görülmedik bir huşu ve tevazua gayret etmiş olan o kalbin ince ve körpe kabuğunu çatlatıyor. Ondaki o galiplik ve hakimlik kudreti, onun o büyüklüğü, o ulvî yalnızlığı, onun âleme şamil olmak üzere memur edildiği husustaki kuvvetli tesiri, onun o hayatını ihtimal ki feda edeceğinin kendi nazarında su-

retini tebdil etmekteki iradesi; bunların hepsi mizaçının, esas mezhebinin, şefkatli bakışının, boynu hükûk duruşunun ve dudaklarındaki tatlı sözlerin, var olduğunu hiç bir vakit şüphe halinde bile sezdirmedeğinden fazlası ile onu daha erkek, daha gözü pek, daha hüznü kılmak üzere gelip içinde birleşiyor.

Tekrar vatana dönüşlerinde daha yoldalarken, fırtınalı bir gün Yesu, öteki akranlarından fazla sevdiği üç şakirdine ardı sıra gelmelerini işaret ediyor. Ötekileri arkada bırakarak bu üç şakird ile birlikte bir dağın üstüne çıkıyor. Burası evvel zamandaki peygamberlerin mekânıdır. Burada Yesu, onların ruhaniyetlerine dalabilir, onların öğütlerine kulak verebilir. Bulutlar o kadar alçaktan geçiyor ki artık bütün eşbahr gölgeyle sarıyor; en yakındaki bir ağaç bile ancak seçiliyor seçilmiyor; sisten dolayı insan şekli, biçimini garip bir surette değiştiriyor, daha büyük bir şey oluyor ve kenarları buğunun içine karışıp ayırdedilemiyor. Ne olacağını bilmiyen üç şakird, birbirlerine sıkı sıkıya sokuluyorlar; fakat galiba muallim, gözlerinin önünden kayboluyor; artık o, beyaz bir benekten ibaret bir şey oluyor, şakirdlere öyle geliyor ki o beneğin içinden ışık geçiyor, bulutların ve kendi dukgularının karma karışıklığı içinde şakirdler yere yayılıp uykuya dalarlar.

O zaman Betros'a zaten zihnini doldurmakta olan eski peygamberler zahir oluyor; rüyasında Musa'nın ve

İlia'nın Yesu ile konuştuklarını görüyor. Dine taalluku olmıyan şeylere doğru dönük sağlam ruhu ona derhal o ifşa saatinden beri efendisi için aradığı selâmeti sezdirir gibi oluyor. Rüya: « Ya Rap, bizim burada bulunmamız eyidir. Eğer ister isen biri senin, biri Musa ve biri dahi İlia için burada üç hayme yapalım! » diye bağırıyor. Fakat nagehan rüyasından sıyrılıyor; Yesu'un, vaki olan rabbanî hidayet hakkında söylemiş olduğu hikâye, şüphe eden aklından usulca geçiyor, kendisi de artık uzak bir ses duyuyor. Ve bu ses, şakirdlere evvel zamandaki sözleri tekrar ediyor, Betros: « Sevgili oğlum budur, ondan razıyım. Onu dinleyiniz! » diye bir seda geldiğini işitiyor.

Birdenbire ayağa kalkıyor, yüzü koyun yere kapanıp secde ediyor; ötekiler de onun gibi yapıyorlar, zira olabılır ki dağların üstünde, bulutların arasında Allah'ın kendi de ayan olabilir. Fakat başlarını tekrar kaldırdıkları vakit karşılarında yalnız Yesu'u görüyorlar; yalnız Yesu'un, o tatlı sesi ile kendilerine:

« Kalkınız, korkmayınız! » dediğini işitiyorlar. Sonra Yesu o eski zamandaki edası ile, baştan başa huşu ve tevazudan ibaret olan sesi ile onlara, gördükleri sırları millete söylememelerini tenbih ediyor.

Bununla beraber biraz vakit sonra tekrar göle geldiklerinde ve Yesu yeniden köylülerin merakma, muhaliflerinin düşmanca bakışlarına, Fassah hacılarının kalaba-

lîğma maruz kaldıkta yeni simasını takınıyor ve memur edildiği hususa göre hareket etmeğe hazırlanıyor. Bundan böyle sözlerinin her biri bir emir, emirlerinden her biri de bir tehdit olacaktır:

« Sizi reddeden beni reddetmiş olur; ve beni reddeden beni irsal edeni reddetmiş olur!... İmdi her kim adamların huzurunda beni ikrar ederse ben dahi semavatta olan Peder'imın huzurunda onu ikrar ederim. » Ve şakirdler, saralı bir çocuğa şifa vermeğe muvaffak olamadıkları vakit Yesu onlara: « Ey imansız ve aksi nesil! Ne vakte kadar sizin ile beraber olayım, ne vakte kadar size tahammül edeyim? » diye çıkışıyor.

Sonra emirin vergi tahsildarı gelip te Betros'tan hem Yesu için hem de etrafındakiler için vergi isteyince şakird muallimine müracaat ediyor. Cevap yerine ancak şöyle bir sual alıyor:

« Dünya melikleri vergiyi kimden alırlar, evlâtlardan mı, yoksa başkalarından mı? »

« Başkalarından, ya Muallim. »

« Öyle ise evlât muafır. »

Kendisine olan emniyeti o derece bir melik emniyeti olmuştur ki, ona alelâde bir vatandaş muamelesi eden bir hükûmetin bu iddialarından hatırı kırılıyor, güceniklik duyuyor. Bununla beraber bir tedbir ve ihtiyat bakiyyesi, düşmana tutamak vermemesi daha evlâ olacağını ona düşündürüyor. Çocukluk zamanını gamlandır-

mış olan o Celile'li Yehuda'nın siması ona bir örnek, bir ihtardır, ve o da vergi vermesine müsait olacak bir etraf buluyor.

İmdi, bu yer yüzünün hiç bir şan ve zaferinde gözü ve arzusu yok, bu türlü bir şan ve zafer gözlemeğe ihtiyacı yok, ve tam da bundan dolayıdır ki dünyaya münasebatına ne fikren, ne de fiilen hiç bir vakit karışmamış olan Yesu, ruh âlemini evvelden düşünülmüş bir plân olmaksızın, lâzım gelen vasıtalar önceden bilinmeksizin yenileştirmek için sırf kendine olan imanı, memur edildiği hususun sıhhat ve vüsuku kâfidir hükümünü veriyor. Mesih'in geleceğini ta asırlarca önceden beridir din halinde tedris etmiş olan kavmullâh'ın bağrında yaşadığı için ilâh hakkındaki o derece saf, o derece nurlu duygusu, tam o duyguyu haber vereceği ve ilham edeceği bütün kimseleri ikna etmek için yapılmış değil midir? Hiç bir değişiklik olmasını uzun zamanlar temenni etmemiş olan, sevgiden ve anlaşıp uzlaşmaktan başka hiç bir şeyi kutlulamamış olan Yesu böyle böyle, bir kasırganın içine her gün daha fazla sürükleniyor.

O zaman, kaderin kendi hakkında takdir etmiş olduğu rolü oynamak için git gide daha fazla coşuyor; kendisinin İbrahim'den de, Süleyman'dan da efdal olduğunu ilân ediyor, diyor ki: « Peder'imden her şey bana teslim olundu; Peder'in kim olduğunu Oğuldan ve Oğul'un O'nu izhar etmesini murat ettiği kimseden gayrisi bil-

mez.» Tamami ile sevgi ve şefkatten ibaret olan Peder'i için beslemekte olduğu evlâtça mahabbetin tatlı duygusu galeyanlı ve kurumlu bir şekil almış, öyle ki Eb'binin sevgisine ve bilgisine her kesten fazla kendi sahip olduğuna iman ediyor. Mücadelenin lüzumuna dair olan müphem ve umumî duygusu, o mücadeleyi neticeye erdirecek vasıtalarından eyice haberi olmadığı için ona eski peygamberlerin öcünü almak düşüncelerini bile bulduruyor; bu fikirler onun mizacına ne kadar yabancı şeylerdir. İnsana hani âdeta Yesu, o fıtrî ve tabîî tatlılığının sesini boğmak için, şiddetli kelâmların büyük yardımı ve takviyesi ile kendi kendine kuvvet verneğe mecbur olmuştur gibi bir zihap geliyor:

« Ben yere ateş bırakmağa geldim ve eğer hâlâ tutuşmuş ise ne isterim?... Yere selâmet mi vermeğe geldim zannedersiniz? Size derim ki: Hayır, illâ muhalefet. Zira bundan sonra bir hanede olan beş kişi muhalefet edip üçü ikisi ve ikisi üçü aleyhinde bulunacaktır. Peder oğul ve oğul peder aleyhinde, valide kız ve kız valide aleyhinde muhalefet üzre bulunacaktır. » diyor.

Yahya'nın tecellisi ona göstermiştir ki Allah, peygamberlerini mihnet çekmeğe ve batmağa bırakıyor. İbrahim (Abraham) in, Musa (Moïse) nm ve Eyup (Job) un gittikleri fedakârlık ve kurbanlık yolu onca malûm. Bununla beraber o gene hayatı seviyor, muzaffer olmağa can atıyor! Kelâmları onu Mesih olmağa sevk ve teşvik

eden peygamberlerden hiç biri ona, mihnet çekmek lâzımdır demiyor. O, bazan, melekûtüssemavâtı kurmak için ölmek istediğini söylüyor, denebilir ki mihnet çekmeyi ve zulüm görmeği bazan bir nevi şehvetle arıyor; bazı bazı da ona öyle geliyor ki her şey itmam ve ikmal olunmuştur da yalnız bir kaç fasik tarafından sekteye uğratılmaktadır. Bunun içindir ki onun zihni ceza ruzu fikrine ve ölümden sonra tekrar dirilme fikrine iptilâ ile saplanıyor, bununla beraber kendinden uzaklaştıramadığı bir önceden seziş te ona bir ölümün git gide daha yakın geldiğini gösteriyor; o, maverada kendi şan ve zaferinin âlemini kuruyor.

Yesu, Danial ve Hazkiyal (Hénoch) tarafından bildirilmiş olup fakat bununla beraber her Yahudinin inanmadığı ölümden sonra dirimi bedilî bir şey olarak kabul ediyor. Onu gâh salihlere vadediyor, gâh ta onunla fasikleri tehdit ediyor, ta ki gerçekten cehennemlik olsunlar. Zira o büyük ceza günü şaşmaz bir surette gelecektir, yalnız hangi tarihte geleceği bilinmez. O, bir hırsız gibi, ufuktaki bir şimşek gibi birden bire mi gelecektir? Onun orasını sade Eb bilir. Bununla beraber Yesu, kendi taraftarlarını şevke getirmek istediği vakit onlara söz veriyor ki melekûtüssemavâtı kendi canlı gözleri ile görecektir. Zira talim etmek ve tahakkuk ettirmek üzre Yesu'un eski peygamberlerin iktidar ve bilgi dairelerin-

den istiare ettiği her şey onun başkalarını düşünür tabiatına yabancısıdır, ve ona zorla kabul ettirilmiştir.

Onun bir tek şeye kat'î yakini vardır, o da gök yüzündeki mekammın muhakkaklığıdır. Bunda da onun en gözde muallimi gene, gök yüzündeki bulutlarla birlikte Allah'a doğru «bir âdem oğlunun = ibnülinsanın» yükseldiğini görmüş olan Danial'dır. Onu örnek diye alıyor: «Peder'inin sağında tahta oturacak ve ceza ruzundan sonra ebedî olarak saltanat sürecektir» diyor. O zamana kadar tamamı ile kendinde hıfz etmiş olduğu kudreti, Eb'bi ona verecektir, zira: «Peder hiç bir kimseyi hütmetmez, amma bütün hükmü oğula teslim etmiştir. Ta ki cümlesi Peder'e ihtiram ettikleri misillü Oğul'a ihtiram ederler.» Bu bakıma göre o, daha bu günden hükmedebilir ve saltanat sürebilir; hem kendisinden evvel hiç bir adamın, bir benzerine daha malik olmadığı bu kudret onun, çağırılmışları ve reddedilmişleri dilediği gibi seçmesine müsaittir:

« Benim kelâmımı dinleyip beni irsal edene iman eden kimse ebedî hayata malik olur ve mahkûmiyete duçar olmaz... Bununla beraber ben kendiliğimden bir şey edemem. İştitiğime göre hükmederim, benim hükmüm dahi haktır; zira kendi iradetimi değil, ancak beni irsal edenin iradetini ararım. » diyor.

Onun o mesihî coşkunluklarından zaman zaman tehdit, şenlik, gök gürültüsü fışkırp çıkıyor. Ve Eb'bi için,

kardeşleri için, çocuklar ve çiçekler için taşkın bir sevgi ile mükâfatlanmış, o ihsanı görmüş kalbinde Allah'ı taşıyan yoksul neccar böyle böyle bir tek yıl içinde git gide daha dar, git gide daha çetin yollar takibetmeğe sevk edilmiştir, çünkü onu bıkip usandığı mucizeler yapmağa mecbur etmişler, çünkü halk onu alkışlamış, çünkü o şüphelere ve büyüklerin hücumuna, kendi adamlarının tebçiline ve tezyifine uğramış, fakat kendisinde bilhassa bir mübeşşir siması ve tecellisi olduğundan dolayı bunu böyle yapmağa sevk edilmiş. Fakat günün birinde ona,—ondaki değere aşırı ve gülünç derecede meftun bir kavmin selâmet umduğu—kurtarıcısı olduğuna dair kat'î bir itminan geldi. Başlangıçta cidalin sahası pek dar oldu, cidalin sebepleri pek miskinçe şeyler oldu: bütün cidalin sebebi bir kaç başaktan, mezhebî bir kaç el yüz yıkamak meselesinden, tana uğramış bir kaç mahlukla düşüp kalkmasından ibaret oldu; zira yeni peygamber, kavmi hiç bir vakit tenbihlerden, düsturlardan, zebiharlardan sarfı nazar etmeğe doğru sürüklememişti, her ne kadar bu şeyler kendince menfur idi ise de, o gene halkı bunlardan vazgeçmeğe doğru sürüklememişti. Onu bu adamlardan ayıran nokta çok daha derin bir şeydi, fakat takibedenlerin eline düşmezdi, ve hiç bir düstur, hiç bir hikmet onu ifade edemiyordu.

İmdi, bu aynı adam şimdi kendinin Mesih olduğunu ilân edince, kendinin Allah'a benzer olduğunu söyleyin-

ce, şimdi Musa'nın mabedinin en eski direklerini sarsınca, Melekûtullah titremeğe başlıyor. Hangi kurulup yerleşmiş kudret, yabancı ve ya hiç değilse meczup saydığı bir kimsenin fiillerine ve hareketlerine bigâne kalır da bakıp durur! Ve Nasıra'lının evvelce ilk işe başladığı Kefernahum sinagonuna tekrar döndüğü ve her kesin önünde:

« Hayat ekmegi ben im. Bana gelen asla acıkmıyacak ve bana iman eden asla susamıyacaktır... Zira ben kendi iradetimi değil ancak beni irsal edenin iradetini icra etmek üzere semadan nüzul ettim... İmdi beni irsal edenin iradeti budur ki Oğul'u görüp ona iman eden her bir kimse ebedî hayata malik ola, ben dahi onu son günde ihya ederim » diye beyanatta bulunması üzerine, « semadan inen ekmek ben im » dediği için Yahudiler onun hakkında söylenerek:

« Bu kimse İsa ibni Yusuf değil mi ki biz onun pederi ile validesini biliriz. Bu halde nasıl semadan indim diyor » dediklerini,

Fakat Yesu'un kendi sözlerini bir kat daha kuvvetlendirerek tekrarladığını; ikinci bir defa; üçüncü bir defa tekrarladığını; bunun üzerine şakirdlerinin dahi söylediklerini; o zaman Yesu'un muzaffer bir tavurla onlara bakıp:

«Sizi bu şey sürçtürüyor mu? Ya eğer ibnülinsanım==âdem oğlu'nun mukaddema olduğu mahalle çıktığını gö-

rür iseniz... İhya eden ruhdur, ten hiç bir faide etmez. Benim size söylediğim sözler ruh ve hayattır. Lâkin sizden bazı inanmıyan kimseler vardır! » dediğini naklettikleri vakit, ancak o vakit baş kâhinin kaşları çatılıyor ve alnı buruşuyor.

Daha üçüncü gününden itibaren Orşelim'deki büyük meclis her şeyin haberini alıyor. Murahhaslarma: « Kulak kesilin! » diye emir veriyor. Hirodes te haber alıncı. Nasıra'lının ben Mesih'im diye alenen ilân ettiğini, öteki beriki gelip te Hirodes'e havf içinde bu İlia'dır dediklerini Hirodes haber aldığı vakit parlıyor ve dehşete gelerek: « Hayır! bu, benim başını kesdirdiğim Yahya'dır! Yahya ölülerden kıyam etmiş! Ve bu sebepten onun vasıtası ile mucizeler icra olunuyor! » diye bağıırıyor.

Ferisiler bu sözleri hemen duyar duymaz ağlarını örüyorlar, onun ipliklerini (Machée) den Orşelim'e, Orşelim'den Kefernahum'a doğru yöneltiyorlar, Yesu'un yanına sokuluyorlar, kulağına: « Buradan çıkıp git, zira Hirodes seni katletmek istiyor » diye fısıldıyorlar.

Bu o andır ki Yesu'un içinde olan Melik var kudreti ile o Seçkin'i karar vermeğe teşvik ediyor. Yesu, kendisine fısıldadıkları vefasızca ve haince sözleri duyuyor, düşmanlarının göz kırptırdıklarını görüyor, kendisini kendi şakirdlerinin bile anlamadıklarını hissediyor, biliyor ki halk kendisini deli addetmektedir ve gerek Hirodes'in,

gerekse Roma'nın casusları kendisine pusu kurmaktadır. Fakat gerçi buradan üç günde erişilebilirse de bütün ömrünce kendisini uzak tuttuğu — o dinden ayrılmış — mukaddes şehirde, orada cidale teşebbüs etmek istiyor. Ya orada çarpışacak, ya da hiç bir yerde çarpışmayacak, ya şimdi çarpışacak, ya da hiç bir zaman çarpışmayacak! İmdi tam da işte o esnada bütün memlekette bir nida, bir hitap çımlıyor; heyet ilmi âlimleri Nisan ayının biri geldiğini haber veriyor: Fassah yortusu yakındır, o zaman binlerce gayrı memnun kendileri için beyanatta bulunacak adamı gözleyerek çıka gelecek. Bunun nasıl meydana geleceğini Yesu bilmiyor, fakat sade, içine şu doğmuş ki payitahttaki ve bütün memleketteki endişe ve rahatsızlık, o an ve halk, şu ve ya bu yolda onu husule getirecektir. Gûya kendisini kurtarmak için yapmacıklar yapan mürailere gazaplı bir gözle bakıyor ve yüzlerine şu cevabı fırlatıyor:

« Varıp ol tilkiye deyiniz ki işte bu gün ve yarın cinler çıkarıp şifalar veririm ve üçüncüsünde tamam olurum. Lâkin bana bu gün ile yarın ve ertesi gün gezmek gerektir, zira Orşelim'den dışarı bir peygamberin helâk olması mümkün değildir.»

DÖRDÜNCÜ FASIL

CİDAL

I

Büyük taş şehrin dar ve küçük sokaklarında satıcıların keskin haykırışmaları çımlıyor. Berberler usturalarını şingırdatıyorlar, kavaflar terliklerin topuklarını birbirine vuruyor, koku satan tacirler de bakır tepsilerine; arabaların dingilleri gıcırdayor; katırlar esirlerin darbeleri altında inildeyor; arabacılar dört yol ağazlarının karma karışık kalabalığında küfürler savuruyor, bir Roma asker kıt'atsı, insana dokunan bir maden şıkırtısı içinde kendine sertlik ve kabalıkla yol açarken, yemiş satıcılar, yere düşen sepetlerinden dolayı küfürleri basıyor, köpekler uluyor, kalabalığın içinde bunalmış çocuklar ince ve keskin yaygaralar koparıyor. Bu şamata ile beraber bir taraftan da, yokuşlu sokakların hayhuyu üstünde kötü bir koku havalanıyor, zira vakit öğleye yakın, nisanın şiddetli sıcağından kavunlar eriyip su kesiliyor, her cinsten pislikler çürük çürük kokuyor, kanalların suyu çekilip çamuru kalıyor, binlerce ve binler-

ce mutfaktan kuyruk yağı ve hamur işi kokuları geliyor; kerizlerin, ahırlardaki ve sokaklardaki fışkıların öğürtü veren kokusu, günahların kefareti için yakılan günlüklerin ve mürrüsafilerin kokularına karışıyor ve bütün bunlar taş şehrin üstündeki hareketsiz havanın içinde asıla kalmış kesif, boğucu bir bulut halinde tekâsüf ediyor.

İmdi, hamursuz bayramı için gelmiş yabancı hacıların gürültülü kalabalığı yavaş yavaş itişe kakışa tepelere doğru ilerileyerek dış mahallelere varınca orada daha saf bir hava buluyor amma daha çok sessizlik bulmıyor. Zira bu gün tam bayramdan önceki son cuma günüdür ki, bayramdan önceki son haftayı ötede beride koşup doluşmakla, hareket ve faaliyetle geçirmek, sonra da bayramı, tam lâzım geldiği gibi bol bol rahatlık ve durgunlukla kutlulamak üzere son kervanlar geliyor. Millet, Mısır'dan çıkışın bayramını ediyor, hem de ilk mahsulünü bayramını ediyor, ve esaret altında olduğu cihetle eski ve şanlı devirlerin yadı onda, kendi değeri hakkındaki duyguyu tazeleyiyor. Şehrin yerlileri olsun, yabancılar olsun, meraklıların topu birden bilhassa şimal garbına doğru yüneliyor; Eriha yolunun Zeytin dağı ile (Skandale) dağı arasında bir boğazdan dışarı açıldığı yere doğru gidiyorlar. Eyaletten gelen hacı kabileleri bu yoldan gelirler, her kes te her yıl fassah kuzusunu beraber yemek üzere gelen hısım akrabasını bekliyor. Hacıların

kafilesi şehre daha çok yaklaştıkça, birbirlerine daha fazla sokuluyor; burada, Orşelim'den şu bir saatlik mesafede, hacıların geçişinin hemen hiç ardı arası kesilmez, ve sade gelenleri karşılamaya çıkanlar bile artık yolun iki keşesini de baştan başa kaplarlar.

İmdi meraklılarla yolu gözlenenler, bu seyirde ekseriya hazır bulunmuş yerlilerle, temaşadan hiç bir noktayı kaçırmak istemiyen dostlar ve yerliler, arkasında son evlerin gözden kaybolduğu ve ta yanında da artık çölün açıldığı yol istikametinde şehirden git gide daha fazla uzaklaşıyorlar; bu kalabalık hayretler içinde kalarak ansızın duruyor, ve sık safları yolu kaplayıp örtüyor. Zira atların ve arabaların, yük arabalarının ve katırlarla develerin, sandık sepet taşıyan kadımlarla erkeklerin karma karışık o telaşlı kalabalığı arasında, yol yürümekten yorulmuş, tozdan boz renk olmuş bir hacı kafilesi, her şeyleri ile öteki seyyahlardan farklı bir hacı kafilesi ayırdediliyor.

Celile'li oldukları uzun saçlarından bilinen bir delikanlı kafilesi, on iki kadar erkek bir kaç ta iri ve parlak gözlü kadın yolda şarkı çağırarak, nara atarak, âdeta rakseder adımlarla ileriliyor. İçlerinden bir kaçı incir ve dut ağaçlarından kesilmiş dallar sallıyor, ötekiler de yolun kıyısından hurma dalları toplamışlar ve böylece hareketler yaparak, dallar ve yapraklar dağıtarak, şarkı okuyarak, kollarını göğüslerinin üstüne kavuşturmuş

ikişer ikişer, ya da tek başlarına, ve ya üçer üçer, yahut dörder dörder koşarak nizamsız ve debdebesiz, fakat gençlikle taşkın ve parlak, içten gelme bir sevinçle coşkun ve kendi ortalarında ilerileyeni parmakla ve sesle göstererek göstere oraya varıyorlar.

Gösterdikleri adam bir eşeğe binmiş, kendisine refakat edenlerden de daha yaşlı görünüyor. Ötekilerin libası gibi bir libas giymiş boz renk, tozlu ve fakir; fakat parlak bir şeyin üstüne oturmuş, bununla beraber o parlak şey bir haşa filan değil: yoldaşları onu biraz süslü göstermek için altına bayramlık setrelerini döşemişler. Dişi eşeğin ardı sıra da sıpası geliyor; sıpa, anasına başı ile bazı bazı vuruyor, çünkü susamış. İşte böyle, bir sıpa da olsa onların mevkibinde bir de çocuk var. İmdi, kabile yaklaştığı cihetle onun okuduğu şarkıları anlamağa başlıyorlar:

« Rab'bım ismi ile buraya gelen mübarek olsun. Seni biz takdis ederiz, sen ki Rab'bım beytindensin. »

Bu, Sinagonda ellerinde taze yapraklı dalı sallaya sallaya mezbahın etrafında döner dolaşırken okudukları ilâhî değil mi, büyük Hallel değil mi bu? İbni Davud'a hasredilmiş mezmuru bu suretle okumaktaki mana nedir? Ve şaşkınlık, alıklar:

« Gayetle şadüman ol, ey Orşelim kızı. İşte meliğin sana geliyor. Adil ve halâşkârdır o, halim olarak mer, kebe belî merkep yavrusu sıpaya binmiştir » kelâmını

merakla dinliyorlar, birbirlerine işaretler ediyorlar, nedir bu diye soruşup duruyorlar.

Bir çoğu da gülmekten katlıyor, dirsekleri ile birbirini dürtüyor: « Kimdir bu adamlar? Deli mi nedir? Mesih'i mi yakalamışlar? O kimdir? Siz kimsiniz? » diye soruyor. Git gide daha koyulaşan kalabalık, küçük kafenin etrafında sıkış sıkış oluyor, kabile bundan sıkılmaksızın şarkı okuyor ve ellerindeki dalları sallıyor. Kimine tevdi edilen, kimisi tarafından da dedi kodu halinde götürülen haber bütün sokaktakilerce biliniyor: bu gelen bir peygamberdir! Biliyorsunuz işte şu Taberiyye'li dostumuzun bize bahsetmiş olduğu peygamber! Bu bir Celile'lidir; bu, Celile'de vaki Nasıra'dan olan peygamberdir!

Nasıra'dan mı? Bu cahil köylüler Mesih'in Beytilahim (Béthléem) den geleceğini ve Davud soyundan olacağını bilmiyorlar mı? Celile'den eyi bir şeyin geldiği hiç vaki olmuş mudur? Daha şu son zamanda da olduğu gibi oradan müfsitler, hırsızlar, meczuplar çıkar, fakat başka bir şey çıkmaz! Bununla beraber bu gelen adamda öyle tehlikeli bir hal yok, yoldaşları silâh taşır adamlara benzemiyorlar, kendisi de eşeğine binmiş, harpçi bir kimse-nin halinden ziyade hüznü bir adam hali var! Okuduk-larını dinleyin:

« Rab'bım ismi ile gelen mübarek olsun! Semada selâmet ve en yucalarda hamdolsun! Osanna, alleluia

(Elhamdülillah) » Küçük kafile büyüyor, daha şimdi-
den yüz kişi kadar oluyor, yarım saat sonra da, halkın
kalabalığından sıkış sıkış olmuş ana caddeden şehrin ta
yakınma vardıklarında bağırıp çağıran, şarkı okuyan,
coşup hıza gelen bin kişi oluyor, bunların hiç değilse
yarısı meselenin neden ibaret olduğunu bilmiyor. Şa-
kirdlerin gözleri aydınlanıyor, kadınlar kalabalığa kıvıl-
cımlı bakışlar fırlatıyorlar, sonra gözlerini muallime
doğru kaldırıyorlar, gûya onun orada hazır bulunduğun-
dan emin olmak içinmiş gibi! Alleluia!

Fakat o, eşeğe oturmuş, yüzü kapanık, esrarlı, gözleri
boşluğa dalgın. Kalabalığa ne baktığı, ne de selâm ver-
diği var, bununla beraber yoldaşlarını da ona selâm ver-
mekten de menetmiyor, kendi hakkında medhiyelerde
bulunmaktan da.

Artık güler yüzlü Eriha'dan çıkıp ta her hayatın öl-
düğü, son tebatın cılızlaştığı taşlık, soğuk ve çöl yüzlü
dağlar havalisine girdikleri vakit o, bütün seyyahat es-
nasında kendisinden uzak tutmuş olduğu korku ve he-
lecanın ruhunu yeniden sıkmakta olduğunu hissetmişti.
Onda şu duygu vardı ki bu yol mukaddes şehrin yolu
olmaktan ziyade mahpesin yoludur. Şakirdlerinin
geveze coşkunuğu arasında o, gittikçe daha sükûti olu-
yor. Fakat Beytifaci (Béthfagé) köyünün yanında bo-
ğazın ta yakınma vardıklarında Mesih'in Orşelim'e gi-
receği hakkında yazılmış olan söz veçhile kendisinin bir

eşeye binmesini istedikleri vakit Yesu, o anı ve kendisin-
den böyle bir şey isteyenleri itibara alarak bunu reddede-
miyeceğini anladı, ve onların arzusuna göre hareket etti.

Fakat onların libasları üzerine oturup ta onları da
hakim olmaktan ziyade çocuk bir halde dalları bağlaya-
rak, agniyeyi tekrarlayarak hazırlıkta bulunur gör-
düğü vakit; getirdikleri insanı büyük şehre göstermek
için sabırsızlanarak sevinç içinde beklerir gördü-
ğü vakit, mezmuru işittiği, kendini de yaya yürüyen
adamlar arasında merkebe binmiş bir halde ömründe
ilk defa olarak kutlulanır gördüğü vakit; kendi hak-
kımdaki medhiyelerin Eb'binin göğü altında ve insanla-
rın kulaklarında ilk defa olarak çıladığını duyduğu va-
kit; dostlarındaki coşkunuğun şehrin kenarında, ken-
disini hiç tanımayan yabancıları da hıza getirdiğini gör-
düğü vakit; ruhu ilk bir şüphe ile burkuldu.

Alleluia! Garip mevkibin mahpusu, çocukluğundan
beri bahsını duyduğu endişe verici şehri şimdi görüyor.
Şu ötede öğle vaktinin parlaklığı içinde kıvılcım kıvılcım
ışıldayan şey Antonia bürcü olsa gerek, onun sol tarafta
olduğunu söylediklerini çok defa işitmişliği vardı. Fa-
kat, beyazlığı içinde biraz fazla gösterişli bir halde şu
sağ yanda dinelen şey, ön avluları ve kapıları ile, yayım
yayım kubbeleri ile, kendisini bir kat daha yükselten
mermer çatısı ile, başka bir kayadan çıkan şu soğuk,
heybetli kaya Hirodes mabedidir. Orası o şahane müstah-

kem kaledir ki ruh onu fethetmelidir, orası düşmanlarının mekânıdır!

Fakat ne için bir tek ağaç bile görülüyor? İşte şu ötede yeşil bir yokuş; şüphe yok ki orada bir kaynak mışıldıyor. Bununla beraber beyaz, sağlam duvarlı koca şehrin kendisi gölgeden yana yoksul; şehir sarı taşlıkların içine kurulmuş ve hatları sert, amansız, zalim. Ne var da Osanna diye bağırıyorlar! Görmüyorlar mı ki bu şehir her türlü şefkat nidasma karşı sağırdır? Haykırarak, çmlayarak, şıkırdatarak, uluyarak yabancıları dumanlar ve kötü kokular arasında karşılayıyor; gürültülerle kokular havaya nüfuz ederek şehirle gök arasında, insanlarla Allah arasında git gide daha koyulaşan bir bulut halinde kesifleşip asılda kalıyor.

Alleluia! Birdenbire o, yaya takımının daha sıkış sıkış olduğunu görüyor, hattâ bunların içlerinden bazıları hilâtlarını onun eşeğinin ayakları altına seriyorlar; onun etrafında salladıkları dalların sayısı daha çoğalıyor, çocuklar, eşeğine çarpacak kadar sokuluyorlar, ve şayet suvari o merkebi ürkmekten ve insanları çığnemekten menetmek isterse onun ayaklarını bastığı yerlere dikkat etmesi lâzım. Osanna! Ah! bütün bu şeylerin artık bitmesini ne kadar isterdi! Kendi adamları da endişeye düşüyorlar mı? Onun geçtiği yerde kimsenin secdeye kapanmadığını görmekte hayretlere düşüyorlar mı? Kalabalık haykırışmaktan başka bir şey yapmıyor, ilâhi

okuyor, âdeta bir maskaralık zamanında imiş gibi dalları sallıyor, sallıyor.

Birdenbire Yesu, cesaretsizliğinden, korkusundan, mu-kavemetinden sıyrılıp çıkıyor. Önüne düşmanlarının yüzü çıkıyor, bir Ferisî kafilesi, mevkiyi durduruyor. Bu adamlar onun geldiğini haber almışlar. İmdi onun ta yanına varıyorlar, ve daha ilk sözünden itibaren içinden kin fışkıran o seslerden, yapmacıktan huşu ve tevazuun altında gurur gizlenen o başlardan biri onun yanına yaklaşıyor. Yesu, şu:

« Ya muallim, ne okuduklarımı duyuyor musun, şakirdlerini tazir eylemiyecek misin ? »
sualine uğradığını hissediyor.

O zaman peygamber silkinip uyanıyor. Küçük eşeğin üstünde dim dik oluyor, kendisini buraya gelmeğe sevk etmiş olan bütün duygular birdenbire gene içinde uyanıyor. Daha şehre girmezden önce hissediyor ki Orşelim'de kendisini müdafaa etmesi ve tasdik ettirmesi lâzımdır... Ve bu şehri kendi tabiyyeti altına alması icap edecektir! O zaman, o sual soranın yüzünden o yapmacık durgunluk maskesini aşağı alarak, daha beldenin kapılarından itibaren kin damgasını yapıştırıyor. Mümkün olduğu kadar çok kimse tarafından işitilsin diye kuvvetli bir sesle şu karşılığı veriyor:

« Eğer bunlar sükût ederler ise taşlar nida edecekler! » diyor.

Sual sormuş olanlar şaşırarak, öfkelenerek, fakat âdetleri olduğu üzere hiç bir şey söylemiyerek çekilip gidiyorlar. Ve halk yeniden, Yesu'un etrafında alkışlar, nidalar koparıyor. Sonra şehrin hayhuyuna hakim olan tiz, keskin bir nida çımlıyor. Bu, tepedeki borudur! İşte kâhinlerin sesi böyle olur!

O zaman Yesu geri dönüyor. Azimli bir bakışla bütün tepeyi kucaklıyor, sonra eşeğini topuklayıp ve en kısa yoldan, mabede yüneliyor.

II

Burası bir pazar yeri midir? Delilleri onlarla alay mı ediyor? Onlara mabedin huzuunu açmazdan önce dine taalluku olmıyan hayatın merkezini mi gösteriyor? Mabet gerçekten burada mı? Müteal'in mekânı gerçekten burası mı olacak, şu uğultulu dalgalar çarpan burası mı? Bu mülkün efendisi, belki de hakimi olan sert bir Allalı, bir mütefekkir, bir zuintikam, burada mermerlerin içinde hüküm sürüyor. Fakat Nasıra ovalarının seven Eb'bi burada oturamaz. Peygamberin etrafında gürültü patırdıdan, galeyandan başka bir şey yok. Artık şark tarafındaki kaprya, (Suze) kapısına vardıkları zaman, çok defa söylenildiğini duyduğu eski ve sıkı bir âdet üzere Yesu, ayak kaplarını ve asasını bir yere yerleştirmek istediği vakit hayretle gördü ki şu basamaklardan yukarı acele acele çı-

kan bin kişi arasında hemen hemen ancak bir tanesi, din ile alâkası olmıyan sokak işlerinin hassa ve alâmetlerinden sıyrılmıştır. Fakat müşriklerin ön avlusunda bulunduğu ve bu kalabalığın ibadet etmek için değil merak saikası ile gelmiş mülhitlerden mürekkep olduğunu düşündü. Hakikaten de kulağına yabancı şiveler çarpıyordu. Esasen şunlar, onların durmalarını ve daha ileri geçmelerini emreden, ve buradan yukarı geçmeğe cüret eden sünnetsizleri ölümle tehdit eden o üç dilde yazılı kitabeler. Bununla beraber anlaşıldığına göre yaygaralar tam da kapalı avlunun içinden geliyor.

Kendisi şimdi avlunun orta yerinde; ve dalgaları renk renk mermer taşlıkla erz ağacından tavanın arasında nöbet nöbet inip çıkan bir gürültü okyanusunun her yandan hücumu içinde. Takım takım, sürücükler halinde koyunlar, yere oturmuş satıcılarının etrafında meleşiyorlar. İmdi, bu satıcıların, en güzel ve en semiz koyunu zorla satın aldırmaq için hacıları çağırdığını görünce; tacirle müşterinin münakaşaya tutuştuğunu, elleri ile hareketler yapa yapa pazarlığa giriştiğini, korkup ürkmüş körpe danaların ise şiddetle burunlarından soluya solu ya, başları ile bir hizadaki iri gözlerini döndüre döndüre analarını aradığını görünce; bu köşenin yanında güvercin satıcıların, çırpındıkça tüyleri uçuşan ürkmüş çift çift kuşları bağlı ayaklarından kaldırıp yüksekte tuttuklarını görünce; binliğin etrafı saman sarılı şarap satıcı

ile, onun yanında çömelmiş duran zeytinyağı satıcının mallarını sade bir bu gün daha en aşağı fiattan bırakacaklarını bar bar bağırdıklarını duyunca; başka satıcıların da ellerinin erişebileceği yerden geçenleri bir bacaklarından çekerek çuvallar içinde hububat ve tuz arzettiklerini görünce Yesu taş gibi dona kalıp duruyor! Kendini rüya görüyor sanıyor, öyle bir rüya ki Celile'de gördüğü rüyalar bunun yanında hiç kalır.

Fakat halkın kalabalığı onu sürükleyor, kendi adamlarından ayrı düşüyor, bu kargaşalığın içinde bir başına kalıyor. Etrafında, bir piştahtanın üzerinde, paralar şıngırdıyor, tekerleniyor. Bunlar mabedin vergisini yabancılar rayiç akçe ile teslim edip buna karşılık kendi sikkelerini almağa razı olan sarraflardır. Çıkımlarını sallayarak, mabet nizamının müsaadesi veçhile dinar başına faiz olarak dinarın altıda birini aldıklarını bildiriyorlar, zira bu adamlar burada nizamına ve usulüne tevfikân kâhinlerin verdiği izin üzerine oturuyorlar. Yabancılar da pazarlık ediyorlar, bir dinarı altıda bir faizi ile kırdırmayı kabul etmiyorlar, ve işte o adamın komşusu yedide birini faiz alarak bozmağa razı oluyor, o zaman birinci sarraf ikinci sarraf için namussuzdur o, ben onu haber vereceğim diye bar bar bağıyor, ve hepsi birden altını, gümüşü, mangırı silkeleyerek rakamlarla, küsurlarla bir arbededir koparıyorlar; altınlar, gümüşler, mangırlar tekerleniyor, şangırdıyor, yerlere düşüyor. Bu

manzaranın karşısında Yesu, ömründe bir eşini daha görmediği bir mukaddes öfkeye kapılıyor. Seyyahatinin son günü ile şehre girerken kendisini derinden derine müteessir etmiş olan ne varsa: korku ve tezellül, hınc ve tereddüt, ümit ve hayal sukutu, kendisini yemekten ve uykudan mahrum bırakmış, sakın gölden ayrılırken onu canlandıran hızı kırmış olan bütün bu şeylerin hepsi bir araya gelerek ona ömründe gösterdiği ilk nezaketsizliği irtikâp ettiriyor. O ande nasıl kendinden geçip te ne yaptığını bilmiyorsa, yaptığı nezaketsizliğin son kalabalığı olacağını da bilmiyor.

Daha o ane kadar hiç bir vakit yumruk halinde sıkılmamış olan sağ eli ile, tam yanında bulunduğu ilk piştahtanın tabağı ile çıkımları arasına şiddetli bir yumruk indiriyor, ve sikkeler sıçrayıp havaya kalktığından sol eli ile de piştahtayı yumruklayor ve devirerek her şeyi yere yuvarlayor. Orada bulunanlar ne olduğunun daha farkında olmadan önce, şaşıra kalan sarraf, malının arkası sıra koşmağı düşünecek kadar bile bir vakit bulmadan önce zincirlerinden boşanmış peygamber hemen ikinci piştahtanın önüne gidiyor, daha hiç yumruklarını kullanmamış ta ilk öfke buhranına tutulunca etrafına ne gelirse o ane kadar kendinin de bilmediği, başkalarının da onda varlığını dahi ummadığı bir dev kuvveti ile vuran bir adam gibi o hiç bir silâhsız yabancı, vuruyor, çarpıyor deviriyor ve revakın altında öyle bir şiddetle koşuyor

ki her kes kaçışıyor ve korku içinde her kes bir yana dağılıyor. İşte Yesu, gene zepholumağa mahsus hayvanların yanına gelmiş; bir çobanın elinden asasını çekip alıyor, hayvanların ve satıcıların ardına düşüyor, ve cümle âlem âdeta yer sarsılıyormuş gibi telaş içinde kaçışıyor. Satıcılar, yabancılar, dinsizler, dine sadık olanlar, danalar, kuzular hep birden çıkış kapısına doğru koşuyor, merdivenleri iniyor, bir çift güvercin ise havaya uçup hürriyete kavuşuyor. Fakat bu kaçanların arkasından gök gürültüsü gibi bir ses:

« Hanem ibadethanedir diye yazılmış iken siz onu haramiler mağarası ettiniz » diye gürleyor.

Mabedin çavuşları hareketsiz ve tesirsiz kalıyorlar. İçlerinden hiç biri çıkıp ta müdahale etmiyor. Ve şayet, ilk anında bütün millet zincirinden boşanmış ve önüne ne gelirse vurup deviren ve telaşa veren bir deli var sanıyorsa da sonra sonra onun batıla olan itikadı, onun gözlediği şey, bizzat mezhebi ona iman ettiriyor ki burada bir Allah kendini göstermiştir, yahut ki bu, ikinci bir Matatias'tır, belki de hamiyetli taassubu olan Celile'li Yehuda burada bir hemşerisinin şeklinde yeniden tecelli etmiştir. Bu adam da eski peygamberlerin sözlerini söylemedi mi? Ve ne diye halk zaten lüzumundan fazla para kazanan satıcıların ziyanı ile alâkadar olsun? Nesine lâzım? Mabedin muhafızı ne olup, ne bittiğini görüyor da kıpırdamıyor bile. Mabedin yüzbaşısı da bunu görüyor.

hissediyor ki bu adamda yüksek bir kuvvet var, onu tutsunlar diye emir vermiyor. Hiç kimse müdahale etmiyor. Koca revakın içinde yabancı, bir başına kalıyor; arkasında mabedin önündeki sütunlar dim dik duruyor. O zaman Yesu, bir basamağın üstüne yığılıyor. O sulhcü adamı sarsmış olan fırtına dinmiş, dünya işlerinin cahili olan bu adam işi, o şiddetli hareketini kat'î bir kararla daha ötelere vardırmağa cüret edemiyor; daha ilk saatte çalıştığı galebenin ehemmiyetini değerince ölçüp takdir edemiyor. Bitkin ve sessiz bir halde orada oturup kalıyor.

İmdi işte bir alay çocuk. Onların korktuğu yok, onlar gürültüden patırdıdan, hem de kimse kendilerine rahatsızlık vermeksizin revakın altında keyiflerinin istediği gibi koştuktan hoşlanıyorlar, ve içlerinden en babayeğit olanları ilkin Yesu'un yanına gelince o münzevi adamın yüzündeki çizgiler değişiyor, ve eski zamandaki gülümsemesi, kadımlarla çocuklara daima göstermiş olduğu o gülümsemesi tekrar beliriyor. Muhakkak ki o çocuklardan birini dizlerinin üstüne oturtuyor. Bu çocuk Yesu girerken orada bulunmuş olan çocuğun ta kendisidir; çağırılan şarkıları işitmiş, ötekilerle beraber o kendi de şarkı okumuş, eşekte giden adamı şüphe yok ki şimdi tekrar tanıyor; o zaman gayet yavaşça, bir parça da tereddütle, tıpkı az önce sokakta bağırdığı gibi: «Osanna! mubarek olsun melikimiz!» diye bağıırıyor. Hemen öteki çocukların sesi de onun sesine katılıyor, ve biraz da zevzeklikten,

çocuk seslerinin vücade getirmiş olduğu bir kora: «Osanna! mubarek olsun melikimiz!» diye taganniye başlıyor.

O zaman Yesu, kalbinin sesini yeniden işitiyor. Menfur rüya birdenbire uzaklaşıp gidiyor. İlâhî alevle canlanmış bir Makabî gibi yapıp galebe çaldığı ilk savleti orada kesiyor, daha ilerisine varmıyor, ve böyle yapmakla cidale devam etmek kuvvetini kaybetmiş oluyor. Talim eden muallimle içindeki eyilik bu çocuklarda kendini tekrar buluyor; bu çocukların meliki olmak onun hoşuna gidiyor, zira melekûtüssemavat onlarıdır.

Sonra birdenbire kendi de, onu buraya kadar sevkemiş olanlar gibi ayağa kalkarak kaçıyor, şakirdlerinden bir kaçını tekrar buluyor ve acele acele mabetten çıkıp savuşuyor. Zeytin dağından iniyor ve Beytianya (Bethanie) da sevimli arkadaşlar nezdine gidip asude bir bahçenin emniyeti içinde sükûna kavuşuyor.

III

Bununla beraber ertesi sabah, içinden doğan bir şey onu yeniden şehre doğru, mabede doğru sevk ediyor. Geceleyin Eb'bine mi danışmış? Şakirdlerini, dostlarını görmesi, hareketinin uyandırdığı, kendisinin de hiç heyecana kapılmaksızın anlattığı kanaat getirdiği tesir, bunların hepsi ona yeniden kuvvet mi vermiş, bütün bu şeyler yeni bir hitap yerine mi geçmiş? Onun azmini,

onun memur edildiği husus artıyor. O mütevazı adama daima desteklik etmiş olan büyük vekar ona cidale devam etmesini emrediyor. Oyunu oynamaya devam etmesi, Tevrat'ın içinden kendine seçtiği rolü sonuna kadar oynaması lâzımdır. Mümkündür ki düşmanları kendisinden daha ustadır, o halde böyle olduklarını bütün milletin önünde ispat etsinler!

İmdi Yesu, dostlarının sofrasında, kendi adamlarının arasında sessizlik içinde kalırken düşmanları mabette celse toplamıştı. Ferisilerin Orşelim'e çektikleri ve bekledikleri adam ilk hücumunda şaşılacak derecede muvaffak olmuştu, ve şayet yarı yolda durmak belâhatini göstermemiş olsa idi hakikaten bu milletin reyini alabilecekti. Zira bu millet sebatsız ve mütelevvindir, ve otuz yıl sonra bunu bir defa daha ispat etmiş oluyor. Fakat Allah, yabancının adımlarını mabetten dışarı doğru sevketti ve bu suretle Tevrat kurtulup selâmette kalacaktır. Gerçi sarrafların ve hayvanları ile birlikte satıcıların orada durmakta hakları olduğunu ispat edebilirse de bir tek kusurdan dolayı bu adamı suçlu çıkarmak beceriksizlik olur; fakat kendini beğenmişliği haham sınıfı için bir tehlike olan bu yolda bir adam dine saygısızlığı yüzünden, Tevrat kanununa küfretmiş bir kimse sıfatı ile duzağa düşürülmelidir.

Bu defa Yesu, şakirdlerinden bir kaç ile tekrar mabede geldiği zaman garp tarafındaki revakın içinde satıcı-

lardan uzak duruyor, fakat taassuplu bir adam halinde değil de muallimcesine duruyor. Bir çokları onu tanıyor, hiç biri ona hücum etmiyor; bir haylisi, içinden onu medhediyor; ülemadan bir kaç yanına geliyor, ona nazikçe selâm veriyorlar, onlar da ötekilerin arasına oturuyorlar ve kitaplar hakkında onunla bir mübahase ve münazaraya girişmeğe hazırlandıkları cihetle etraflarında bir dinleyiciler halkası sıkış sıkış oluyor. Celile'li peygamberin sağlam bir yumrukla pıştahtaları devirmekten, satıcılarla hayvanları önüne katıp kaçırmaktan başka bir şey daha becerip beceremeyeceği şimdi anlaşılacaktır. Ferisiler kinlerini içlerinde saklayarak ona en önce şunu bunu soruyorlar, sonra içlerinden biri onun yüzüne karşı açıktan açığa şu suali soruyor:

« Bunları ne salâhiyetle yaptım? Bu salâhiyeti sana kim verdi? »

İhtimal Yesu da bu suali mi bekliyordu? Biliyordu ki Kavmullaha göre her şey Allah tarafından vasi salâhiyeti haiz olduğunu ispat ve tesis keyfiyetine nakil ve irca edilirdi. Fakat kendi hal ve keyfiyetinin de böyle olduğunu ispat etmek onca güçtü. Tevrat hakkında münakaşa etmeğe sürüklenmiş olduğundan kendi de başka bir sual sorarak bu suali ustaca çeviriyor!

« Ben dahi size bir şey sual edeyim. Eğer onu bana söylerseniz ben de bu şeyleri ne salâhiyetle yaptığımı

MEZARA KORLARKEN

size söylerim. Yahya'nın vaftizi nereden idi? Semadan mı yoksa insandan mı idi? » diyor.

Ortada bir sessizlik oluyor, Ferisiler düşünüyorlar: « Eğer semadan desek bize: Ne için ona iman etmediniz diyecek. Ve eğer insandan desek halktan korkarız, zira Yahya'yı peygamber makamında tutar » diyorlar. Şu halde bu defalık susmak daha hakîmce bir şey olur diye düşünüyorlar ve: « Bilmeyiz » cevabında bulunuyorlar.

Yesu alay eder gibi bir bakışla başını çeviriyor:

« O halde ben de bu şeyleri ne salâhiyetle yaptığımı size söylemem » diyor.

Dinleyenler de onun bu sözünü başları ile tasdik ediyorlar, zira bir adamın kendi muhatabına, o muhatabın cevap veremeyeceği sualler sorması bu milletin zevkine gider. Burada geçen şeyleri şüphesiz ki hemen daha bu akşam şehrin yarısı haber alacaktır. Fakat işte o hazırlanmış, ve dün yapmamakla haksızlık etmiş olduğu şeyi: yani kuvvetin galebesini sonuna kadar götürmemiş olduğunu, bu gün, ruhun ve zihnin galebesini sonuna kadar götürerek yapmak haksızlığında bulunuyor. Düşmanını her kesin karşısında yenmeği mi niyet edinmiş? Yoksa sadece şu ande bu mabedin ve bu eşhrin içinde malik bulunduğuş çarpışıcı kuvvetinin tamamlığı hakkında duygusu var da ondan mı? Şimdi Yesu, eyi evlât ile kötü evlât meselini naklediyor. Baba birincisine gelip: « Oğlum git bu gün bağında işle diyor. Ve oğlu cevap verir: iste-

el
sora

« Be
söylersen.

mem diyor ise de sonra pişman olup gidiyor. Ve ikincisine gelip ol minval üzere söylüyor. Ve o cevap verip: pek eyi efendim diyorsa da gitmiyor. İkisinden hangisi pederinin muradını icra eyledi?»

Ferisîler kelâmın neticesi kendi haklarında bir tecaüz olur ümidi ile: « Birincisi » diye cevap veriyorlar. İmdi kelâmın neticesi zaten orada, Yesu, o kırgınlıkla hücumu geçiyor ve kuvvetli bir sesle şöyle haykırıyor:

« Hakikaten size derim ki gömrükçüler ile fahişeler Allah'ın melekûtuna sizden evvel girerler. Zira Yahya size salâh tarikinde geldi amma ona inanmadınız. Gömrükçüler ve fahişeler ise ona inandılar! » diye haykırıyor.

Halk onu korku ile ve saygı ile dinliyor, o da tıpkı Yahya gibi konuşmıyor mu? Fakat yok etmek istediği kimseler öfke ile memnurluk arasında bir halde kalıyorlar, zira bu adam onları her kesin karşısında tahkir etmekle kendini hasmın kılıcı üstüne git gide daha fazla saplamış oluyor, onlar da en sonunda bunu yakalayacaklardır. Bununla beraber Yesu, Ferisîlerin üzerinde bıraktığı tesirleri değil de ancak halkın üzerinde bıraktığı tesirleri hissediyor, Orşelim'in hüner ve hilelerinin yabancı olduğu için, indirdiği darbe üzerine ruhunun ve zihninin silâhını bir defa daha savuruyor ve tesirini bozuyor. Aile babası ile üzüm bağı hakkında söylemiş olduğu şey müphem kalıyor, tasvir ve teşbihleri birbirine karıştırıyor, ve birdenbire: « Melekûtullah sizden alınıp mah-

sulünü getiren bir ümmete verilecektir » diye tehdit ediyor.

Fakat bu son sözler, kendisini dinleyenleri şaşırtıp ke-yiflerini kaçırıyor, zira böyle bir şey işitmeği kimse istemiyor. O zaman hahamlar kalkıp ta halkın arasına karıştıkları vakit, Yesu'un zihninin karışık, kendisinin de deli olduğunu ispat etmeleri hahamlar için kolay bir iş olacaktır. Halkın teveccühü bir yelkene benzer, en hafif bir esintiye bağlıdır, o yelken biraz önce gevşemiş sarkı-yordu, şimdi ise ters dönüyor. Ve satıcılar tekrar masaların başına gelmezse yabancı hacılar fassah zebihasını takdim edemeyecekleri için satıcılar gene masalarının başına geçtikleri, satıcılarla alıcılar arasında alış veriş tekrar başladığı vakit zenginlerle kudretliler şehrin içinde umurun efkârında tesir yapmak istedikleri takdirde önce her şeyi dağıtıp harap etmek dilerken şimdi ise her şeye en büyük sükûnetle göz yuman, şöyle bir bakıp yoluna giden, kendi adamları ile mabedin basamaklarına oturup hahamları tekzip etmekten başka bir şey bilmeyen akılsız Celile'liye az zaman sonra her kes gülümseyecektir, az zaman sonra her kes gülecektir.

Yesu, ne olup bittiğini seziyor, yüzlerin arkasında ruhların gizli düşüncelerini okuyor. Yarı galipliği onu memnun bırakmıyor, hissediyor ki dünya kadar eski kanunları ile bu hava, bu şehir en sağlam bir ruhu bile bıktırıp usandırır. Bir defa daha mabetten çıkıp gidiyor, hem

hüzünlü hem de azametli düşünceler ile sakin uzlethane-sine doğru yürüyor.

İmdi susuyor. Öğleden önceki zamanın yarısı müddetince konuşmuş, ve bu göğün sıcağı onu yakıyor. Satıcı-ların bulunduğu yoldan gitmeğe çekiniyor; orada Zey-tin Dağı'nın garp tarafındaki inişte yemişler boldur, geçen bir adamın onlardan bir tane koparması ise yasak değildir. Fakat Yesu iki günden beri yerini o kadar yadır-gamış, tavurlarını ve âdetlerini o kadar şaşırmış, varlığı-nın tabîî köklerinden o kadar uzaklaşmış ki mevsimin hangi mevsim olduğunu unutuyor, ve üzerinde ancak da-ha ham yemişleri belirmiş olan bir ağaçta incir arayor. Kendi memleketinde iken bütün nebatların mevsimini bi-lirdi, hiç bir vakit hazirandan evvel incir istemezdi. Bura-da, bu taşlıklı Yehudiyye'de ise daha nisanda incir iste-yor. Ve ağaç ona ret cevabı verip te onun aldanişı, içinde-ki susuzluğu bir kat daha artırıp yanıklaştırınca elini ağa-ça doğru kaldırıyor ve:

« Bundan böyle ebeden bir kimse senden meyve yeme-sin! » diye beddüa ediyor.

Talimde bulunduğu bir yıldan ve daha fazlasından beri Yesu bir çok takdisde bulunmuştur; fakat hiç bir vakit lânette bulunduğu olmamıştı, en fazlası ihtar ve tehdit ederdi. İmdi ilk defa olmak üzere bu gün mabette mürailere karşı bir vahyü ilham ile dehşetli bir haber ve hükümde bulundu, onları melekûtüssemavattan tar-

detti. Şimdi de yorgun, susamış olduğundan, son münakaşadan da memnun kalmadığından bu yokuşlu ve kız-gın sıcaklı yolun üstünde, çiçeklerini ve yemişlerini Al-lah'ın kurduğu nizama göre veren masum bir nebata lâ-net ediyor. Onun bütün o eyi vergilerini unutuyor, se-mavî Peder'inin bir mahlukunu yok etmek için kendin-deki bütün kudrete, iman ettiği kudrete, o İbnullah kud-retine müracaat ediyor.

Celile'nin taze ve serin masumluğu içinde hiç bir vakit yoldan çıkmamış olan bir peygamberin yüreğini Orşelim'in güneşi işte böyle yakıp kavuruyor.

IV

Gizli bir husumet yüzünden birbirlerinden ayrılmış, fakat müşterek bir düşman karşısında ise birbirlerine ya-kın gelmiş olan Ferisîler meşveret kuruyor, Saddoklular meşveret kuruyor, her ikisi de kararlarını veriyor. Düş-man onlara kendisinin de, şakirdlerinin de tasavvur ettik-lerinden daha tehlikeli görünüyor. Zira kâhinler Orşe-lim'in hafifliği ne demek olduğunu dünyanın cahili olan bu Celile'lilerden daha eyi biliyorlar, onlar halkın sebat-sızlığını, hercaî kararlılığını, merakını, tarafgirliğini, gev-sekliğini, gayretsizliğini biliyorlar. Ve Ferisîler halkı tedkik ve tarassut edince, bir çok memleketten gelen haberciler de onlara itizalin ve rafaziliğin gösterdi-

ği tehditleri şerh edip yeni yeni tarikatlardan, Tevrat'ın yeni yeni tefsirlerinden bahsedince anlıyorlar ki bir fiil adamının bir kaç kuvvetli, canlı ve seçme sözü, bayramın yarattığı o kaynaşmanın bağrına kargaşalık, hattâ belki de isyan sokmağa bile kâfi gelir.

Doğrusunu söylemek lâzım gelirse bu peygamberin görünüşünde hiç öyle bir fiil adamı hali yok; onda Yahya'daki o alev de hiç yok, fakat Kitap'taki kelâmları kâhinlerin aleyhine çevirmesini biliyor, onun böyle bir şeyi her kesin içinde alenen yapmasına ise tahammül gösterilemez. Şehrin içine böyle sellemehüsselâm girmesi bilhassa şakirdlerine isnat edilebilir. Mabetteki satıcılar sahnesine gelince, şüphesiz ki onu artık o kendi bile unutmuştur. Fakat sinagonun ön avlusunda gömrükçülerin, fahişelerin ve mülhitlerin melekûtüssemavata bizlerden önce gireceğini söylemiş olması, işte burası tehlikelidir. Bu adamı susturmak münasip olur.

Ferisîler yalnız, şu hayatı sever, iyi yaşar keyif sahibi Saddok'luların ne tasavvur ettikleri bir bilinse diye düşünüyorlar. Bu defa da gene alay etmekle ve faaliyetsiz kalmakla mı iktifa edecekler? Ya şu Hirodesî'ler harekete getirilse nasıl olur acaba? Uzlaşmaya varmanın bir çaresi şudur: Hirodes'in imparatorluğu nihayete ereli beri, filhakika, taraftarları hep onun yeniden kurulmasını gözleyip umarlar; şu halde onlar kalben Roma'lılara düşmandırlar fakat aynı zamanda, bir halk azizine

de düşmandırlar. Saddok'lular Roma'lılara dostturlar fakat Mesih'e düşmandırlar, şu halde köprüyü kurmanın bir yolu bulunacaktır.

Peygamberi sürçtürmek için belki de ona bir tek siyasî sual sormak kâfi gelecektir. Şayet o zaman o, Roma'nın aleyhinde bir söz söyleyecek olursa vali onun yakasma yapışacaktır, dava da siyasî bir dava olacaktır; şayet o, Mesih'in lehine söz söyleyecek olursa o zaman da Hirodesî'ler harekete geçecektir. Tam da Hirodesî'ler bu gün kendilerini kuvvetli hissetmektedirler, zira emîrleri Hirodes Antipas, Fassahı geçirmek için daha dün buraya gelmiştir. Fakat biz usul usul hareket edelim.

Ve gûya sırf Mukaddes Kitap hakkında bir mübahasa mevzuu bahs imiş gibi Ferisîler ile Hirodesî'ler tarafından eyice kurulup hazırlanmış bir kaç delikanlı, üçüncü gün mabette en tabî bir tavır ve eda ile yabancıya yanaşıyor. İçlerinden biri, çok edep ve nezaketle ona diyor ki:

« Ya muallim senin hak olduğunu ve Allah'ın tarikini hakikat üzere talim ettiğini ve kimseyi vazife edinmediğini biliyoruz. İmdi bize söyle sana nasıl görünür. Kayseri vergi vermek caiz mi yoksa değil midir? »

Yesu hiç bir vakit vergi meselelerini vazife edinmemiş, hattâ imparator da hiç umurunda olmamış. Gerçi bir gün o, Kefernahum'da vergi vermedi reddetmişse de bu reddi sırf bir tavır ve hareket yapmaktan ve vergi vermezden önce bir melik oğlucasına harekette bulunmak-

tan ibaretti. Fakat Roma'lılara verilen vergi yüzünden ayaklanıp bir isyanın başına geçmiş olan hemşerisi Yehuda'yı şimdi hatırlıyor; o Yehuda'yı ki zillet ve esaret kendisine bir alçaklık gibi görünmüş ve bunun için milletin şan ve azametine müracaat etmişti. Bu vakıalar vuku bulmuş ve çocukken de Yesu'a nakledilmişti. Onun kendi âleminin dairesini hiç bir veçhile alâkadar etmemiş olan bütün bu şeyler şimdi burada birdenbire aklına geliyor; kendisini neye sevk etmek istediklerini görüp anlıyor. İçindekileri gizleyemeyecek kadar çok safdil olduğundan:

« Ey mürailer! Beni ne için tecrübe ediyorsunuz? Bana verginin sikkesini gösteriniz! » diyor.

Ona bir Roma dinarı uzatıyorlar, yasak olan sureti görürse öfkesi daha artacaktır diye düşünüyorlar. Fakat o, sadece: « Bu tasvir ve yazı kimindir? » diye soruyor.

« Kayserindir! » diye cevap veriyorlar.

O da: « Öyle ise Kaysere ait olanı Kaysere ve Allah'a ait olanı Allah'a eda eyleyiniz » diyor.

Bu ustaca ve amirce cevap hepsini susturuyor. Bu vakıa üzerine onların cümlesi de kendilerini duzağa düşmüş, azarı işitmiş ve yenilmiş hissediyorlar.

Bunu haber alınca Saddok'lular rakiplerinin uğradığı bu bozgunlukla şüphe yok ki alay ediyorlar. O zaman kendileri harekete geliyorlar, düşünüyorlar ki işin en

eyisi bu adamı gülünç bir hale sokmaktır. Bu adam Ferisilerin inandığı, fakat Saddok'luların inanmadığı kıymetten bahsetmiş değil midir? Onun için mabette Saddok'lulardan bir takım gelip Yesu'a komik bir vakadan bahsediyor. Yedi kardeş, birbirinin ardınca, biri ölünce öteki hep, aynı kadınla evleniyor, hiç birinin de zürriyeti olmuyor; nihayet sırası gelip kadın da ölüyor ve öbür dünyada yedi kocasına da rastgeliyor. İmdi bu kadın kıyamette ol yediden hangisinin zevcesi olur? çünkü bu dünyada iken cümlesinin zevcesi olmuştu? Cevap bekliyorlar, onlarla birlikte mabette geçen her münazaranın etrafında bulunması caiz olan dinleyicilerin halkası da bekliyor. Yesu, kadını her kime ait gösterirse göster sin, meseleyi öyle bir biçimde sormuşlar ki verilecek her hangi bir cevap zarurî olarak gülünç gözükecektir, her halde bu yedi kardeşten altısı zararlı çıkacaktır.

Yesu gülmiyor, diyor ki:

« Kitapları ve Allah'ın kudretini bilmediğinizden dalâlettesiniz. Zira kıyamette ne evlenmek, ne de evlendirmek vardır; ancak Allah'ın semadaki melekleri gibidirler. Amma ölümlerin kıyamı hususunda Allah tarafından size: ben İbrahim'in Allah'ı ve İshak'ın Allah'ı ve Yakup'un Allah'ıym buyurulan kelâmı okumadınız mı? Allah ölümlerin değil ancak hayatta olanların Allah'ıdır. »

Tevrat üleması Yesu'a hayretle bakıyor, içlerinden bazıları bu laik adamın Mukaddes Kitabı bu kadar derin

bir bilgi ile kavramış olmasına meftun kalıyor, fakat hepsi de susuyor. Şimdi sevinmek sırası Ferisîlerindir, çünkü peygamber onların rakiplerini yenmiş. Denebilir ki daha şimdiden iki fırka arasında bir müsabaka başlamış. Yesu'un sukutuna hangisi sebebiyet verecek? Bu defa Ferisîler ona yalnız bir tek haham gönderip bir tek sual sordurtuyorlar; şeriat erbabından olan bu adam ona: «Ya muallim! Şeriatta emirlerin hangisi büyüktür?» diyor.

«Ey İsrail dinle: Allah'ımız Rab, Rabbi vahittir. Ve Allah'm olan Rabbi bütün kalbinden ve bütün canından ve bütün fikrinden ve bütün kuvvetinden sevesin. Birinci emir budur. Ve buna benzer ikincisi şudur ki komşunu kendin gibi sevesin. Bunlardan büyük diğer bir emir yoktur.»

Haham bu cevap üzerine hayrette kalıyor, müphem bir surette hissediyor ki eski itikatla Yesu'un yeni tefsiri bu iki cümlelerin içinde alın alma çarpışıyor; haham bunu zihninde tartıyor, vazifesini filân unutup ve hayran bir eda ile ona diyor ki: «Ey muallim, hakikat üzere söyledin.» Sonra Yesu'un sözlerini tekrar ediyor ve:

«Bu cümle mahrakalardan ve zebihalardan eyidir» sözünü ilâve etmeğe kadar da varıyor. Fakat Yesu da bu sesin sulhcü edasını duyunca kendisini uzlaşıcı gösteriyor ve «Sen Allah'm melekûtundan uzak değilsin» diyor.

İki ayrı âlem böylece bir an birbirine yaklaşıyor.

Fakat dostları kendilerine bu fıkrayı nakledince Ferisîler: şu halde onu duzağa düşürmek imkânsız mıdır? diyorlar. Ya onu, bütün günahlıların korumak üzere cümle günahlılara şamil olur gibi gözüken eyiliği ile duzağa düşürsek diye yeni baştan birbirlerine soruyorlar. İçlerinden birinin aklına derhal bir fikir geliyor. O gece bir kadın zinada görülüp basılmış, şehrin yarısı sade bundan bahsedip duruyor, işte peygambere bu kararı götürmeli. Kim bilir? Belki de onu temize çıkarmağa kadar da varır? Şu halde, adam gönderip mahpus kadını aratıyorlar, bu müddet zarfında onu da araştırmağa koyuluyorlar. Onu aşağıdaki avlulardan birinde, mabedin içine geçit veren on dört basamağın ayak ucunda şakirdleri ile birlikte kumlar üzerine oturmuş buluyorlar. Kendisini ta burarlarda bile rahatsız etmeğe, şaşırtmağa gelen kalabalığı görünce Yesu, aldanmış gözlerini kaldırıyor, zira bir kadının mevzuu bahs olunca daima böyle boş gezer takımının müsabakâ edercesine büyük bir tehalükü vardır. Onun gözleri bu kadın kimdir diye soruyor ve kadına daha dikkatlice bakıyor. Kadını getiren adam ona diyor ki:

«Ya muallim! Bu karı irtikâbı zina fiilinde tutuldu, Musa şeriatta bize böyle kimselerin recmolunmasını emretti. Sen ne dersin?»

Yesu, kadını suçlu çıkarana bakmaktan ziyade kadına bakmış. Adam ona kötü niyetli görünmüş, kadın ise hü-

zünle ve mahcuplukla dolu görünmüş. Yesu, cevap olarak kalbinin kendine emrettiği şeyi söyleyecek mi? Kalabalığım içinde acaba bir tek kimse var mıdır ki onun ne demek istediğini anlasın? O zaman bütün bakışların kendi üzerine dikildiğini görünce Yesu, gözlerini yere eğiyor, kumdan gözlerini ayırmıyor ve parmağı ile kuma suretler çizmeğe başlıyor. Meraklılar birbirlerine bakıyorlar ve bu hareketin manası nedir diye birbirlerine soruyorlar, bekliyorlar, bekliyorlar, en sonunda ondan bir defa daha bu hususta fikrinin ne olduğunu soruyorlar. Yesu tekrar gözlerini kaldırıyor ve günahlı kadının müdafaasını üzerine alamadığı, bununla beraber pişmanlığı da iptila derecesinde sevdiği, gösteriş eden ve ittihamda bulunan faziletten de nefret ettiği cihetle, suçlu çıkaranların kalbine hafif ve boğuk bir sesle şöyle hitap ediyor:

« Sizden hangisi bigünah ise onun üzerine evvelâ taşı o atsm! »

Sonra kendisi de utanmış gibi, başını yeniden yere eğiyor ve kum üzerine yazı yazmağa devam ediyor.

Onun sözleri hiç bir vakit o andeki kadar derin bir tesir husule getirmemiştir.

Celile'deki varızlarının tövbe ettirdiği kimselerden bir çoğu ona geldidi. Dine ve ahlâka uymıyan sanatlarından vazgeçmiş gömrükçüler geldidi, onu görünce hicabından ve huşuundan ağlamağa başlayan bir fahişe geldi, Mec-

delli (Madeleine) ondan yeni bir sevgi öğrendidi, daha bu sabah bir haham yenildiğini itiraf etti ve ona hak verdiidi. Fakat şu ande onun o tatlı sözü, hotbinliklerine güvenerek günahlı kadını mahpus tutan ve ölüme sevk etmek isteyenlerden çoğunun yüreğine işliyor. Onun sözünü işitiyorlar, her biri kendinde cezasını görmedik ve mağfiretini anlamadık bir kabahat keşfediyor, daha hiç bir kimse taşı kaldıracak kadar kendini kuvvetli hissetmiyor... Birdenbire kadını salıveriyorlar, ve gûya içlerinden her biri ötekilerden saklanmak isteyormuş gibi geri dönüp gidiyorlar, peygamber de günahlı kadının karşısında yapa yalnız kalıyor.

O zaman ayağa kalkıyor, ona sorgu soruyor, sorarken de cevabını gene kendi veriyor, zira zeminin boşaldığına işaret eden hareketi şu manayı anlatıyor ki kendi suçluluklarını bilenlerin hepsi ortadan çekilip gitmiştir. Yesu:

«Ey karı, ol davacıların nerededir. Hiç biri aleyhine hükmetmedi mi?» diyor.

Kurtulan günahlı kadın, cevabında: «Hiç biri, Efendi» diyor.

O zaman Yesu, kadının karşısında yeni izzet ve vekarını unutuyor, kendinin Mesih olduğuna dair olan şuuru bir an sönüyor, kendisini bütün ötekiler gibi âdem oğlu — ibnülinsan olarak hissediyor ve iki manalılığı örtülü kalan şu sözü söylüyor:

«O halde ben dahi aleyhine hükmetmem. Git, artık günah işleme» diyor.

V

Kendisine mi öyle geliyor, yoksa Orşelim'in kuraklaştıran havası artık bu peygamberin hayalini kurutmak tehdidini mi gösteriyor? Üç gün geçmiş.... ve daha hiç bir şey olmamış, kelimeler üzerine bir kaç münazaadan başka hiç bir şey olmamış! Onun mucizeleri nerede? Şu çorak kayalara Musa gibi vurarak, Musa gibi fışkırtmak istediği sevgi kaynağı nerede? Şakirdleri diyorlar ki halk bir parça heyecana geliyor, birazı onun lehine, ötekiler de aleyhine olarak. Fakat bayram, binlerce ve binlerce yeniliklere kapılan yabancılar onun satıcılarla olan cenkleşmesini artık her kese unutturmuş bile; ve bu insanların kalbinde ona karşı imanı ya da sadece merakı uyandıracak hiç bir şey zuhura gelmediği cihetle korku geçip gidiyor, ümit çabucak geçip gidiyor, bu oyunda ortaya atılan bahs ta her gün daha erişilmez bir hal alıyor.

O zaman Yesu, dördüncü defa olarak mabede çıkarken, şakirdlerinden başka onun hususî bir memuriyetle geldiğine iman eden bir kimse daha var mı yok mu diye anlamak için bizzat kendi bir sual sormağa karar veriyor. Kalbi tıpkı Filips'te Pan'ın mağarası önünde bulunduğu şakirdlerine beni kım diye biliyorsunuz diye sor-

duğu gündeki gibi zorlu bir heyecan ve heyecanla burkularak, fakat bu defa, artık bu dördüncü gün, o revakın içinde daha derin bir heyecan ve helecanla müsahebeyi kendiliğinden Mesih mevzuu üzerine getiriyor, fakat her halde sualine örtülü bir şekil vererek. Ve bu defa Filips'teki coşkun delikanlılara değil de hahamlara hitap ettiği cihetle muallim akait dilinin tabirlerini kullanıyor, sualine din münazara ve cedellerine munis olan şekiller ve kıyafetler veriyor:

« Mesih hakkında zannımız nedir? Kimin oğludur? » diye soruyor.

« Davud'un ».

« Öyle ise Davud nasıl ona ruhla Rab tesmiye edip Rab Rabbime: ta ben senin düşmanlarımı ayaklarma basamak koyuncayadak sağımda otur buyurdu der. İmdi Davud ona Rab tesmiye ederse nasıl onun oğlu olur? »

Sual, sessizliğin içinde ölüyor, hiç bir kimse ona cevap vermiyor. Fakat kalabalığın içinde akıllı ve habir insanlar varsa—bütün Ferisîler de akıllı ve habirdir—bunlar neticede, o sualden, kendinde Mesih'lik hisseden, bununla beraber de Davud'un nesil ve seçeresinden çok ayrı bir seçereye, Celile'deki doğuşuna dokunduran bu adamın düşüncelerine intikal ediyorlar. Şimdi Yesu eski metinleri kabul etmeğe ve itirazları peşin iptal etmeğe çalışıyor denemez mi. Ferisîler de göz kırptırarak şu neticeyi çıkarıyorlar: Mesih olmak duygusu bu adamın ruhunda

o kadar kökleşmiştir ki daha hâlâ böyle olup olmadığm-
dan şüphe eder gibi görünüyorsa ancak.

Fakat o, hiç bir cevap duymadığından, gözünün önün-
de bu hilekâr mahlukların sustuğunu gördüğünden; şim-
diye kadar açık ve berrak yüzler görmeğe ve yüze göre ru-
hu keşfetmeğe çalıştığı halde halkın bakışlarının buğula-
nıp fersizleştiğini gördüğünden; bu düşman muhitinde
sual cevap oyunlarından bıkip usandığından; beklemek-
ten öfkelenildiğini ve fazla öfkelenildiğini hissettiğinden; bir
çıkış yeri, bir son netice aramak için etrafı boşuna yok-
ladığından olanca kuvvet ve hızını bir araya top-
layıyor, ve tam düşmanlarının hücumları gevşer gi-
bi görüldüğü bir anda kendisi hücumu geçiriyor.

Bu şey mabedin, halkın akın akın geldiği bir yerinde
ve bir saatinde, sözüne müştak olarak, vakti ile vatanında,
gölün kıyısında konuştuğu gibi konuşmasını duymağa
müştak olarak etrafında yeniden sıkış sıkış oldukları bir
ande vuku bulmuş olsa gerek. O zaman o, ittiham etmek
için kuvvetini geriyor, ve düşmanlarına karşı tevcih et-
tiği bir nutukta kendisinin en mutad düşüncelerini bir
araya topluyor. Kendi canına susamış olan düşmanım,
tanedilmez ve memnun düşmanın yüzüne bütün hakikati
mabedin tam göbeğinde haykıra haykıra söylemek iste-
yor. Bunu yapmağa cüret etmiş olmak istiyor, ve şayet
onu en çok kendi sözleri ile duzağa düşürmeğe bakarlar-
sa daha âlâ, ne gelirse gelsin daha âlâ!

İmdi, Yesu o ande isyanı nasihat etmemekle beraber
şöyle konuşuyor:

« Ulema ve Ferisiler Musa'nın kürsüsünde otururlar.
İmdi size hıfzediniz dedikleri şeylerin cümlesini hıfz ve
icra eyleyiniz amma onların amelleri gibi icra etmeyiniz.
Çünkü onlar söylerler amma icra etmezler. Zira ağır ve ta-
sınması müşkül yükler ballayıp adamların omuzlarına
korlar ise de onları parmakları ile kınıldatmak istemez-
ler. Ve cümle amellerini adamlara görünmek için icra e-
dip hamailerini genişletirler ve elbiselerinin eteklerini
büyütürler. Ziyafetlerde dahi baş sadırları ve sinagonlar-
da baş kürsüleri ve pazarlarda selâmları ve adamlar tara-
fından Rabbî, Rabbî tesmiye olunmağı severler. Vay size
ey mürailler, zira adamların önünce melekûtüssemavâtı
kaparsınız! Çünkü siz girmezsiniz, girecek olanları dahi
girmekten menedersiniz! »

« Biri heykel hakkı için yemin ederse bir şey değildir
amma heykelin altını için yemin ederse borçlu olur der-
siniz. Ey ahmaklar ve körler, zira hangisi büyüktür, al-
tın mı yoksa altını takdis eden heykel mi?... Vay size ey
mürailler, zira nane ve anison ile kimyonun ösrünü verir-
siniz amma şeriatın daha mühim şeylerini, yani hakka-
niyet ve merhamet ve imanı terkettiniz. Bunları etmeli
ve onları bırakmamalı idiniz. Sivri sineği süzersiniz de
deveyi yutarsınız. Kâsenin ve çanağın dışını temizlersi-
niz, lâkin onların içi zulüm ve fisk ile doludur. Ey kör

Ferisî, evvelâ kâsenin ve çanağın içini temizle ki onların dışı dahi temiz ola! Siz, dışarıdan güzel görünüp içeriden ölü kemikleri ve her mırdarlıkla dolu olan badanalı kabirlere benzersiniz! Kezalı siz dahi adamlara zahiren salih görünürsünüz amma batman mürailek ve fisk ile dolusunuz. Peygamberlerin türbelerini bina edip salihlerin kabirlerini tezyin edersiniz, ve eğer ecdadımızın günlerinde olmuş olsa idik onlar ile beraber peygamberlerin kanına girmez idik dersiniz... Haydi, siz dahi ecdadımızın ölçeğini doldurunuz. Ey yılanlar, ey engerek nesli, cehennem azabından nasıl kaçabilirsiniz? »

Dinleyenleri korku sarıyor, Yahya'yı tekrar dirilip kıyam etmiş sanıyorlar! Eşiğinde Yahya'nın dineldiği bir mesleğin sonunda Yesu kendi de, tövbe ve nedameti vaz etmiş olup vakti ile kendisini çok hayrete düşürmüş olanın o sert ve çetin tarzına düştüğünü görünce Vaftizci'yi hatırlamamış mıdır? Hayır, artık hiç hatırlamıyor! İçinde züht ve tekvanın maskesinden başka bir şey görmediği, bir tek bile zahit yüzü görmediği bu mabedi bırakıp çıkmak istiyor! Şakirdleri ile beraber halkın arasına acele acele girip, çıkış yerine doğru sıvışıyor.

O zaman, bu avludan sonraki avluda, sadıklar para atsm diye mabedin hazinesi tarafından yerleştirilmiş olan on üç sandığa takdimesini atmak için birbirini itiş-tirip sıkıştıran halkı görüyor. Gözü, yoksul bir dul kadının üzerinde eğleşiyor. Kadın, boyun atkısının bir

ucundaki düğümü zorla gözüyor, ondan, bozuk ve ufak bir akçe çıkarıyor ve hibesini sandıktan içeri sokabileceği ağzı arıyor. Bayram günleri, kendilerini görececek bir çok göz olduğu için sandıklara çok para atmak âdetleri olan muhteşem elbiseli zenginler tarafından itilip kakılan yırtık pırtık kıyafetli bu titrek yoksul kadın orada durakalıyor, ve beceriksiz parmakları ile sandığa bir mangır değerinde iki pul atmağa nihayet muvaffak olabiliyor. Yesu şakirdlerine hitap ediyor, nihayet Orşelim'de hakikî züht ve tekvaya rastgelebilmiş. Bu hal onun içine dokunuyor.

« Hakikaten size derim ki bu fakir dul karı hazineye atanların cümlesinden ziyade attı. Zira cümlesi kendilerin fazlasından attilar. Bu karı ise kendi yokluğundan her nesi varsa bütün nafakasını attı » diyor.

VI

Yesu bu defa da gene şakirdleri tarafından anlaşılmadı. Onlar ne onu tehdit eden felâketi bildiler, ne onu bunaltan şüpheleri, ne de şu son günlerin onda baıs olduğu sevinçsizliği. Onların ümitleri ve arzuları ileride gelecek günden daha ötesine gitmezdi, ve hususî ahvalde ona müracaat ettiklerinde bu müracaatları ruhanî yoldaki sebeplerden dolayı olmazdı. Böylece bir gün, Yakup ile Yohanna'nın anası Salome gelip onu buldu, iki oğlu

da ardı sıra idi; bu da ispat ediyordu ki analarını Yesu'a kendileri göndermişler. Hepsi de diz çöktüler ve Salome: « Rabbî, melekûtunda bu iki oğullarımın biri sağında ve biri solunda oturmalarını emreyle! » dedi.

İşte kendisinin en tercih ettiği adamların zihnini meşgul eden şeyler bundan ibaretti! Bir yıl ve daha fazla müddet muallimin mahremiyetinde yaşamışlardı da onun mezhebinde gördükleri ve anladıkları şey ancak kendini bulutların da üstüne nakletmek dileyen bir yer yüzü ikbali hırsmından ibaret kalmıştı! Yesu onlara öfkeli ve azametli bir eda ile şu cevabı verdi:

« Ne dilediğinizi bilmezsiniz! Benim içeceğim kâsedan içmeğe muktedir misiniz? » diye sordu. Onlar evet diye cevap verince sesi daha tatlılaştı ve şu sözleri ilâve etti: « Sağında ve solunda oturmağı ihsan etmek bana raci değildir, ancak Peder'im tarafından kimler için hazırlanmış ise onlara verilecektir. »

Ertesi gün bir münazara Yesu'u sessiz düşüncelerinden ayırıyor. Hepsi birden konuşarak bu gün şakirdleri içlerinden hangisinin en büyük olduğunu bilmek üzere münakaşaya girişiyorlar. İmdi bir yıl ve daha fazla müddet muallim onlara içlerinden hiç birinin ötekini fevkine yükselmesi caiz olmadığını, yeni melekûtta kuvvet diye de, kudret diye de, rütbe diye de bir şey olmadığını talim etmiş; bütün bu şeyleri teşrifatta takaddüm hakkı üzerine bir kavgaya müncer olsun diye mi söyle-

miş! O zaman onların içine doğru ilerliyor ve şu acı sözleri söylüyor:

« Milletlerin melikleri onlar üzerine tasallut ederler ve hükûmet icra edenlere velî nimet denilir. Amma siz böyle olmayınız. Aranızda büyük olan en küçük gibi ve reis olan hizmet eden gibi olsun. Zira hangisi büyüktür, sofrada oturan mı, yoksa hizmet eden mi? Sofrada oturan değil mi? Ben ise sizin aranızda hizmet eden gibiyim. »

İmdi, şakirdler böyle birbirleri ile kavga ederken, ve muallimin ne yapması lâzım gelirdi, ne yapsa idi daha iyi olurdu diye konuşurken içlerinden biri sessiz durur, onları dinlerdi: Yehuda konuşmaktan ziyade düşünürdü.

Bu erkeklerin ve bu kadınların içinde aslı Celile'den olmıyan bir o vardı. O Yehudiye'den çıkarak çok zaman olmuştu, belki de önce Vaftizci'nin ardı sıra gitmek için çıkmıştı, sonra da sözü ve mezhebi muallimin kendi şahsından ziyade şüphe yok ki hoşuna giden Celile'liye refakat etmişti. Galiba anasını babasını, bir sanatı ve ihtimal ki de parayı ve malı terketmişti. Onda ameli bir zihin ve ruh vardı, onun için umumî sandığın idaresi ona emanet edilmişti. Dünyayı bilmiyen peygambere katılmadan önce içlerinde dünyanın ne olduğunu bilen bir o vardı. O, kudretlileri bilirdi, Orşelim'i bilirdi. Neyi terkettiğini ve ne için terkettiğini bilirdi. Fakat muallimin yanında bulunduğu ve kendisine kardeş olan ikmseler

kadın erkek her iki cinsten coşkun hulyalı genç genç kimselerdi; küçük küçük şehirlerde, dar muhitler içinde terbiye görüp yetiştikleri için kendilerinde Celile'lilere mahsus olan o tez ve galeyanlı ruh vardı ; ve Nasıra'lımın tatlı tavurları, tatlı havaları, kendi bulundukları kıyılarda ilk önce işitildiği zaman kimi ancak balık ağlarını, kimi oltasını, kimi de sopasını bırakmıştı.

Yeni mualliminin gittiği her yolda Yehuda, o gayret ve taassupla dolu sevgisi içinde kendi kendine acaba şu ve ya bu vesile zuhur ettikte ben kendim ne yapardım, muallimim acaba münasib veçhile mi hareket etti diye sorardı. Fakat cümlesi birden onun eski vatanına yaklaştıkça, gençliğindeki o eski meyiller de onun içinde git gide yeniden kuvvetleşiyordu. Ailesi, sanatı, kendisini kendi aile efradından uzaklaştırmış olan fikirleri hakkında yeniden daha ziyade şuur sahibi oldukça, endişe ve ıstırapı da gittikçe daha çoğalıyordu ve onun ıstırapı şüphesiz ki muallimin kendi endişe ve ıstırapından daha aşağı değildi. Bununla beraber ne oldu? O engin dileklerinin herdefine varmış olan efendisi, iktidar mevkiini kendine temin etmek için ne yaptı sanki? Gerçekten, Allah kendi oğluna yolları hazır etmek için elini gök yüzünden uzatıp karışıklık ve intizamsızlıkla dolu olan bu dünyanın içine daldıracak diye mi tasavvur etti? Şakird o bekleyişinden günden güne daha fazla ıstırap duyuyordu; o da mabette ötekilerin arasında duruyor, o da meseller, ittihamlar,

cevaplar duyuyordu, fakat Yesu'un kuvvetli bir hareketle düşmanlarını mabetten koğduğu o ilk günden beri artık hiç bir şeyin harekete ve hıza geldiği yoktu. Ve işte kahraman, ikinci bir günü daha olmaksızın uçuklaşıp gidiyordu.

Bir taraftan da eski dostlarının, yakın akrabalarının kalabalığı, Yehuda'nın kulağına: « Canım senin Muallim'in de bu mu imiş! » diye fısıldıyordu. Yehuda sanatını, malını bunun için mi terketmişti, bunun için mi her şeyden vazgeçmişti? Kendini hiç bir veçhile azametle kabul ettirmiyen bu delinin ardınca gitmek için mi? Bundan başka Yehuda çoktan beridir mahrum kaldığı şeylere de tekrar kavuşuyordu: kudret, kâhinler, güzel libasları, azametli yürüyüşleri, yabancıların hayranlığı. Uğrunda her şeyini feda ettiği adam ise şehre, biçare eşeğinin üstünde gözleri gamlı, sessiz sedasız girmişti... hepsi de bundan ibaretti.

Ve şüphe, kendisini kıskaçları ile git gide böyle daha fazla kıskaçladıkça Yehuda, muallimin sözlerini daha pusuda bekleyordu, zira o mümin iradesinin içinde arzu ediyordu ki vereceği karar insafa daha uygun olsun ve şiddetle hüküm vermiş olmasın. Muallimin daha ziyade kederlenip endişelendiğini gördükçe şakirdin endişesi de artıyor, ona öyle geliyor ki Yesu, harekete geçmek için imkânı olan son saatleri de elden kaçırmaktadır. Çünkü onun dünya işlerine alışık olan duyguları ona ötekilerden

daha fazla sarahatle sezdiriyor ki bu acayip can sıkıcı adamı yakalamak için kendi arkalarında Tevrat, ehli kuvvetlerini bir araya toplamaktadır. Ve helecana düşmüş peygamberin nutuklarının şakirdlerini talim etmekten ziyade kendi ölümü hakkındaki kablelvuku duygusu tarafından ilham aldığını keşfeden Yehuda oluyor.

Bununla beraber, denebilir ki Yesu kendini bir defa daha topluyor. O, imanının bütün kuvveti ile yeniden, şakirdlerinin nazarında gene Mesih oluyor. Ve haber verdiği taunlar, zelzeleler ve kıtlıklar arasında o kendi, kurtarıcı gibi tecelli ediyor. Ve beşinci akşam, Beytianya'da sofrada şakirdlerinin yanı başında otururken, vakti ile teklifsizleri ile nasıl konuşur idi ise gene öyle söhbet etmeğe başlıyor:

« Lâkin o zaman... zeminin cümle kabîleleri ibnülinsanı göğün bulutları üzerinde kudret ve azîm celâl ile gelir görecekler! O dahi meleklerini sûrun azîm sedası ile gönderecek ve onlar onun müntahaplarını dört rüzgârdan göklerin bir ucundan diğer ucunadak cemedeceklerdir... Bunların cümlesi vuku bulmayınca bu nesil zeval bulmayacaktır. Gök ve yer zail olur, lâkin benim sözlerim asla zail olmayacaktır... Fakat ibnülinsan = âdem oğlu cümle melekler ile beraber kendi celâli ile geldiği zaman celâlinin tahtı üzerinde oturacaktır. Ve cümle milletler onun huzurunda cemolunarak çoban koyunları keçilerden ayırdığı gibi onları birbirinden ayırıp koyun-

ları sağında ve keçileri solunda durduracaktır. O zaman melik sağında olanlara hitaben: geliniz ey Peder'imın melekleri, dünyanın tesisinden beri sizin için hazırlanmış melekûtu miras almız. Zira acıktım bana taam verdiniz. Susadım, bana su verdiniz... Zira en edna kardeşlerimin birine ettiniz, bana etmiş oldunuz diyecektir » diyor.

Böylece eyilik ve ya kötülük etmiş olana nöbetle saadeti ve cehennem azabını dağıtıyor. Böylece kendini şimdiye kadar hiç göstermediği bir tarzda debdebeli ilâhî bir hakim gibi gösteriyor, ve orada etrafında toplanmış olanlara kendisinin bulutlar içinde tecelli ettiğini kendi gözleri ile görmeden ölmeyeceklerini haber vermeğe cüret ediyor. Böylece Orşelim onu duyup dinlemeği kabul etmediği cihetle o da kendisine iman eden küçük mahfilin içinde Filips'teki düşüncesi ile kanaat ve iktifa ediyor. Ve etrafındakiler de ona bakıp iman ediyorlar. Hayatın karşısında bu derece mahçup kalan bu aynı adamın mahremiyyette böyle bir kudret ve böyle bir celâlle öğündüğünü gördükte sade, gözleri bu dünya işlerine doğru dönük olan Yehuda sessiz duruyor, ve ona karşı şüphe besleyor.

Birdenbire evden içeri bir kadın giriyor ve şimdi her biri susmuş oturan davetlilere doğru yaklaşıyor. O kadın Yesu'ı ilk defa daha şu son zamanlarda görmüş. Vakti ile Mecdel'li (Madeleine) nasıl güzel idi ise bu da öyle

güzel, fakat bunda ondaki huşu ve huzuun aynı yok. Yesu'a doğru âdeta bir heykel gibi yürüyor, elinde bir mermer şişe tutuyor ve şişeyi Muallim'in önüne getiriyor, içinden Hind'in hoş kokularını her vakit damla damla çıkardıkları şişenin boynunu kırıyor ve içindeki « ziki-met hoş rayihalı nardin yağmın » hepsini birden Yesu'un başına döküyor, ta ki kendisine iman vermiş olana hoş yağlar sürmüş olsun. Orada hazır bulunanların hayretten dilleri tutuluyor. Yalnız, içinde hayal sukutları birikmiş olan Yehuda birdenbire ayağa kalkıyor, bu israfın önünü almamış olan muallimin bizzat kendini tazire cüret ediyor:

« Böyle yapacağına ne diye bu yağı götürüp satmadın? Zira bu yağ üç yüz dinardan ziyadeye satılıp kıymeti fakirlere verilebilir idi » diye haykırarak çıkıyor.

Şimdiye kadar Yesu'un başına hiç böyle bir şey gelmemiş. Onun o derin bakışı sesini böyle kendi aleyhine yükselten adamın üzerine dikilip kalıyor. Kendi beyt ehli içinde bir isyanın tohumunu mu seziyor, yoksa sadece Yehuda'yı, hediyelerin, efendinin saçlarına gideceğine kendi sandığına girmesinden daha çok hoşlanan tez öfkeli ve hesapçı bir adam mı addediyor? Yesu, şakirdini tatlılıkla azarlıyor:

« Bırakınız. Ne için hatunu bihuzur ediyorsunuz? Hakkımda güzel bir iş işledi. Zira fakirler daima sizin ile beraber bulunup istediğiniz vakit onlara eyilik ede-

bilirsiniz, amma ben daima sizin ile beraber bulunmam. Bu hatun, cesedimi, defnolunması için evvelce meshetti » diyor.

İmdi, söylediği sözler onun kendi içini de çok derinden derine müteessir ettiği cihetle, eski peygamberlerin edası üzere şu:

« Bu beşaret bütün dünyanın her neresinde vaaz olursa bu hatunun ettiği dahi tezkârı için rivayet olunacaktır » sözlerini de ilâve ederek o yabancı kadma daha büyük bir teveccüh ve teşekkürde bulunuyor.

VII

Yehuda kızgındı, titizliği artmış, muhalifliği ziyadeleşmişti. Kendisinin o kâr ve temettü düşünen zevkine bakılırsa o, fakirlerin lehine olarak nefesine şiddet göstermemiş mi idi? Manevî hayatı uğurunda bütün malını mülkünü feda etmemiş mi idi? Ne demişti de bunları yapmıştı? Bir saygı gösterişini güzel koku ile meshetmek için üç yüz dinar israf ettirtebilen din amellerindeki boşluğu ve hileyi hissediyordu, kendisini şahsan aldatılmış addediyordu, böyle bir tesir altında idi. Ruhunu, şüphe, bir alev gibi gittikçe daha fazla ısıtıyor, yakıyordu; ve mualliminin artan sükûtu huzurunda o, Musa'nın: « Peygamber Lemyezel namına kelâm söyleyip te arkasından da bir şey zuhura gelmezse bil ki o peygamber

hobbinliğinden söz söylemiştir, gayri sen ondan korkma » diyen kuvvetli sözünü hatırlıyordu. O günlerde hısım akrabasının ihtarları ve alayları ile kulakları zaten dolu olan Yehuda'nın üzerinde o zaman bu ihtar ve alayların daha ziyade tesiri oldu; Yehuda kendini, gençliğindeki duygulara karşı da, eski alışkanlıkların kuvvetine karşı da daha fazla korkmaktan vazgeçti ve muallimin kat'î surette faaliyetli kaldığını gördüğü cihetle kendini faaliyete geçmeğe karar verdi. Eyh artık, bu tahammül edilmez, bu bunaltıcı bekleyiş dairesini kendisi şöyle bir silkip sarıssa idi ne olurdu sanki?

Mualliminden yüz çevirmek mi? Onu terketmek mi? Bu hem kâfi değildi, hem de çok fazla bir şeydi. Yesu'u da dostlarını da bir karara sevk etmek isteyordu. İmdi kendi neşesinin kaçmasından, kendi sıdkının sıyrılmasından ileri gelme şahsî intikamından başka bir şey olmıyan bu şeye asıl sebepler ve bahaneler aradığı cihetle, peygamberlerin yalancı heyecanlarını göstermek için sözlerini takit etmeleri keyfiyetinde kendince müessir ve kalbî bahaneler aradığı cihetle bütün bu aradıklarını yeni bir düşüncenin içinde buldu. Muallim, çektiği ıstırapların kendi nihaî celâline ve şanına doğru bir merhale nişanesi olacağını şu son günlerde, boyuna yeni yeni düsturlar halinde sık sık tekrar etmemiş mi idi? Hattâ ölümünün gelmesi yakın ve şüphesiz olduğunu bile haber vermemiş mi idi? Şayet onun Mesih olduğu gerçek idi

de, bunu da e'âl ve harekât ile ispat etmekte tereddüt gösteriyor idi ise, kendisinin Mesih olduğunu ancak çektiği ıstıraplar ve mihnetlerle insanlara ispat edebilirdi. Vakta ki onun kâhinlerle olan münafereti ortaya, aşikâr surette münakaşalar, tahkirler, tezliller, ittihamlar çıkaracaktı, vakta ki o kendisi kâhinlerin düşman ve zalim ellerine teslim edilecekti, işte asıl o zaman onun derunî hakikati dünyanın aydınlığı içinde, her kesin gözüne görünmek gerek olacaktı.

Muallimi mihnetin eline teslim eden kimse, işte o kimse o muallime kendi şan ve zaferinin yolunu açmış olacaktı. Hattâ Yesu'un da, o feragatinin içinde ihtimal ki kendini sonuna... yani başlangıcına götürecek yardımcı elden başka bir şey beklediği yoktu. Şayet o zaman Allah bir mucize gösterecek olursa, şayet oğluna nihaî zaferi ihsan edecek olursa, görünüşte sadakatsiz olan şakird o zaman kendisini iki defa olarak haklı çıkarabilecekti, o zaman muallim kendine karşı da kendini ispat edeceği gibi ilâhî kudretini şakirdine de ispat etmiş olacaktı; o zaman kendisi hakkında mevcut olabilen bütün şüpheler ortadan kalkmış olacaktı.

Bu gibi mülâhazalara kapılmış olan, ve bu mülâhazaların içinde aynı zamanda kendi zaafını sakladığı gibi Yesu'a geçmişte olan imanının ve daha çoğu şimdiki imansızlığın kendisinde bais olduğu öfkeyi dahi gizleyen

Yehuda muhakkak ki eskiden bildiği o ruhanîlerin evlerinden birine gitti.

İçeri girmesi ile beraber kapı çabucak kapandı, sonra o söyledi, onlar dinlediler. Filhakika büyük meclisin bir kısmı bir karar vermek üzere tam da o evde toplanmıştı, zira zaman sıkıştı. Zira, bayramın en büyük günü olan öbür gün de Nasıralı, bütün halkın önünde Musa'nın kürsüsünü işgal edenlere karşı o alçakça ittihamlarını teyit edecek olursa o zaman tehlike zuhura gelmesi hakikaten pek yakın olurdu. Onun için onu mabedin münakaşalarından uzak, şehirden ve halktan uzak bir yerde geceleyin, hem de gayet esrar ile yakalamak lâzımdı. Sonra hemen, bayram bitmeden önce, şahitlerin sözlerini ona karşı bürhan diye kullanıp onu şaşırtmalı, yok etmeli idi. Bayramın büyük gürültüsü bu işi çabucak ört bas eder, unuttururdu.

İşin künhüne vakıf olanlar bütün bu şeyleri biliyorlardı, Beytania'ya silâhlı adamları sellemehüsselam göndermenin, sakın bir evi bastırmanın ve istemiye istemiye bir çok kimseyi yakalamağa mecbur kalmanın tehlikesiz bir şey olmayacağını da biliyorlardı. Fakat madem ki bu beklenmedik darbeyi indirmek için onun kendi şakirdlerinden biri kendiliğinden gelip te yardım teklifinde bulunuyordu, o halde bu akşamdan itibaren her şey icra edilebilirdi. Şu halde hesbelli, Yehuda'ya efendisini gözden kaçırmamasını tavsiye ettiler.

Yesu şehirde hemen o akşam için, bayramın o perşembesi için fassah kuzusu ısmarlamıştı. Gergi kendisi her ne kadar zebihaların aleyhinde idi ise de bununla beraber bu eski âdete gene sadık kalırdı. Fakat bilhassa düşündüğü şu idi ki bu akşam Orşelim'de ilk ve son defa olarak bayram kuzusu yiyecekti. Şüphe yok ki yabancıların emrine bir oda açtılar, onlara yastıklar, yorganlar da verdiler. Eti ve şarabı, yassı ve hafif buğday pidelerini davetliler kendileri getirdiler; sonra koyu bir yemiş lapası hazırladılar: hepsi de Mısır'daki sefaletlerin yadını hatırlamağa mahsus olan havan, acı otlar filân. O zaman şakirdler kuzuyu mabede götürmeğe gittiler; kalabalığın içine karışarak takdisi beklediler, sonra halkın sıkışık kalabalığı arasından geçerek te ötede hayvanların kanı, barsakları, yaygaraları içinde, mabedin hizmetkârları kâhinlerin horu sesleri içinde hiç temkinlerini bozmadan mezamir okuyan zebihacıların yanına kadar vardılar.

Akşamı Yesu şehre iniyor, yabancı odayı hazır buluyor: oraya üstleri yorganlarla örtülü dört büyük divanı yarım daire şeklinde komuşlar, bu divanlardan her birinin üstüne üç adam uzanıp yatabilir. Yesu orada da şeref mevkiine oturmuş, öyle ki şakirdlerinden ikisi ona yaslanabiliyor: biri sırtına, biri de bağrına. Yesu Betros ile Yohanna'yı seçiyor ve eyi bir aile babası hali ile bütün menasiki icra ediyorsa da, bu merasime kendi sonunun yakın olduğunu ifşa eder işaretler de katıyor. Sof-

raya oturulduğu andan itibaren : « Ben elem çekmezden evvel bu fassahı sizin ile beraber yemeği gayet arzuladım. Zira size derim ki Melekûtullahta itmam olunacayadık artık yemiyeceğim » diyor. Sonra onun kâsesine kırmızı şarap döküyorlar; o, bu şaraba su katıyor, ve ilk kâse üzerine: «Şükrolsun sana ey Lemyezel, ey kâinatın Rabbi, ey Allahımız ki asmanın mahsulünü halkettin » diye takdiste bulunuyor, sonra kâseyi o dairenin etrafında elden ele gezdirerek :« Bunu alıp aranızda taksim ediniz. Zira size derim ki Melekûtullah gelinceye değin asmanın mahsulünden içmiyeceğim » sözünü ilâve ediyor.

Ancak o zaman sini getiriliyor, sini o kadar alçak ki insan, yattığı yerde bile oradan yemek yiyebilir. Önce acı otlardan yemeğe başlıyorlar, sonra yemiş lapası geliyor, ve her harekete şükürler ve hamdû senalar terfîk ediyor. Sofra kaldırılıp götürülüyor, ikinci kâsede su ve şarap birbirine karıştırılıyor, o kâse yeniden elden ele dolaştırılıyor, bir yandan da ilâhiler okunmağa başlıyor. Sofra tekrar ortaya konuyor, bu kerre, üzerinde yassı ve yuvarlak iki ekmek var. Yesu o ekmeklerden birini parçalıyor, parçalarını da kalanının üstüne koyuyor : «Topraktan ekmek bitirene hamdolsun» diye bereket duası okuyor. Sonra ekmek parçasını acı otlara buluyor, onu yemiş lapasına banıyor, yiyor ve yeni bir düa daha okuyor. Fassah kuzusunu ancak o zaman içeri getiriyorlar. Ve

Şarkta âdet olduğu üzere hepsi birden ellerini tepsiye daldırıp yemeğe başladılar.

Uzaktan bunları gören, bir an sanabilir ki bu toplanmış olan kimseler Rabbin vergilerine ve ihsanlarına hamdeden, kendilerine ihsan ettiği şeylerden şükran ve minnetle kâim alan neşeli arkadaşlardır. Evet Yesu da her vakitki gibi gene onlarla beraber yemek yiyor, fakat ruhu ve aklı onlardan o kadar uzak ki şimdiye kadar hiç böyle olmamış. Hissediyor ki harp kaybedilmiş, memur olduğu husus akamete uğramış. Kendine bile kaybolmuş, arkadaşları arasında kaybolmuş nazarı ile bakıyor. Bu adamlar da dost mu dular sanki? O, kendini artık daha kime emniyet edebilir? İçlerinden bir tanesi olsun onu anlıyor mu acaba? Ve şu on ikiler onu kurtarmak için harpte beceriksiz kollarını kıvıldatırlar mı idi, bir tek söz olsun söylerler, bir tek nida olsun fırlatırlar mı idi acaba? Bu kuvvetli şehrin içinde geçirilmiş bir tek gün, zayıfları şaşırtmak ve altüst etmeğe kâfi geldi. Bu şakirdlerin ayaklarındaki çarıklar bu sokakların taşlarına sürtünür sürtünmez, imanlarının iptina ettiği sükûn sarsılıyor. İçlerinden hiç biri, bizzat muallimin vazgeçtiği bir bir cidali yapacak yükseklikte görünmüyor. Orşelim!

Yesu onların hepsinden de şüphe mi ediyor? Tepsiye dalan bütün elleri tarassut mu ediyor? Yoksa nüfuzlu nazarı sadece Yehuda'nın, ruhundaki gizli çarpışmadan dolayı gözleri körleşerek parmaklarının hafif titreyişini

gözliyemiyen Yehuda'nın çıplak elinden Yehuda'nın çıplak yüzüne mi gidiyor? Sade, muhakkak olan bir şey vardır ki o da şudur : muallim, elini birdenbire tepsiden çekiyor, ve sessizliğin içine şu sözleri fırlatıyor : « Evet sizden biri, yani benim ile taam eden beni ele verecektir » diyor.

Hepsi birden, dehşetlerinden yerlerinden sıçrayolarlar. Hepsi de, ellerini tepsiden çekiyorlar, birbirlerine bakıyorlar, sonra Yesu'a bakıp gene birbirlerine bakıyorlar. Ne oldu? Yesu, ölümünün yakın olduğunu önceden sezerek şakirdlerinden hiç biri kendi tarafını tutmayacak ve esasen on ikisi birden kendine ihanet edecek diye bir şüphe mi getirdi? Şimdi sırtına yaslanmış olanın, hemen daha bu gece, kendisini inkâr edeceğini mi biliyor? Bu da bir ihanet değil midir? Yahut onun insan tanımakta mahir olan gözleri, Yehuda'nın dilsiz gibi ses çıkarmadan duran halinden, düşmanı mı keşfetmiş?

Muallimin kimi düşündüğünü sade Yehuda biliyor. Kendini ta can evinden müteessir hissediyor! Ya şimdi Yesu kalkıp ta parmağı ile kendisini göstererek: « İşte budur, bu Yehuda'dır bana ihanet edecek olan! » deseydi günah sahibi bir adamı imana getirebilecekti, hem öyle ki şimdiye kadar hiç buna benzer bir tanesini daha imana getirmediği bir adamı imana getirebilecekti; bu günahlı da ona sonunda gene kendisini terkedecek olan öteki on bir salihden daha fazla sevinç ve neşe vermiş olacaktı! Bu,

o andır ki şüphe eden Yehuda, aldanmış, hayali sönmüş Yehuda, İbnullah'ın ruhunda mündemiç olan o Melik'in kendi kudretini izhar etmesini gözleyor. Öyle bir şey olsaydı, kendisine âdeta yıldırım değmiş imiş gibi, şimdiye kadar anlamasını bilmediği adamın ayaklarına kapana-cak, ona tapacaktı. Muallim, sözünün dokunduğu adamın yüzündeki uçukluğu görüyor mu? İçlerinden bir teki olsun var mıdır ki onun elinin nasıl titremekte olduğunu ve şem'aların aydınlattığı yerin dışına kaçmağa nasıl çalıştığını görmüş olsun?

Şakirdler birbiri ardınca ona : « Efendi, ben miyim! Ben miyim? » diye sormağa başlıyor, ve muallimin biraz önce söylediği şeye emniyetlerinin ne kadar mahviyetli ve ne kadar açıktan açığa olduğunu tıpkı çocuklar gibi gösteriyorlar. Fakat Yehuda da, muallimin bakışının kendi üzerine fırlatacağı okları bekleyerek Yehuda da tıpkı ötekiler gibi aynı suali soruyor. İmdi muallim sadece:

« Elini sahana benim ile birlikte batıran on ikilerden biri, hemen o beni ele verecek. Vakıa Âdem oğlu = İbnül insan kendi hakkında yazılmış olduğu üzre gider amma vay ol adama ki onun elile İbnül insan ele verilir! Ol adam doğmamış olsaydı kendine daha hayırlı olurdu » diyor.

Yehuda kendi kendine : « Hepsi bu kadar mı imiş? » diyor ve çok gergin bir halde olan ruhu tekrar gevşeyip yatıyor. Sırf ölüm arzusundan mı ibaretmiş? Kendisini

burada, şahitlerin gözü önünde işte budur diye parmağı ile gösterecek kadar da kuvvet ve kudreti yok mu imiş? Kendisine vakti ile iman ettiğimiz şu peygamber işte bundan mı ibaretmiş? Kendisine kimin ihanet edeceğini bile bilmiyor, ve yahut ki bilirse de cidale girişmek istemiyor! Bu muammaları sade ölüm halledebilecek!

Ve yemek, gittikçe azalan ve dinen söhbetler arasında bir fütur ve tahammülsüzlük içinde nihayete eriyor. Yesu, ihanete uğrayıp ele verileceği hakkında söylemiş olduğu şeyle âdeta kendi ölüm ilâmına möhür basmış oluyor. Zira muallim, sonunun pek yakın olduğunu, kendinin de, o feragati içinde orada, şakirdlerinin arasında kande ise eriyip gözden kaybolacağını o akşam bir çok defa söylemiş ve tekrar etmiş.

Bunların hepsi hakikaten gerçek mi idi? Şu zavallı balıkçılar, şu biçare köylüler, büyük hararetleri ve aşkları olmıyan, ve kendilerine hiç bir vakit inan olmıyacak olan şu babacan çocuklar ta göllerinden mukaddes şehre kadar, tıpkı vatanlarında olduğu gibi gene ancak şu daracık odada onunla başbaşa yalnız bir arada toplanmak için mi, ancak bunun için mi onun ardınca gelmişlerdi? Dışarda gürültülü bayram olanca hızı ile devam ediyor, zahitçe düşünceler binlerle yüreği galeyanlı çarpıntılar içinde bırakıyor, bununla beraber Orşelim'i fethetmek üzere gelmiş olan peygamberi kutlulamak için gelip arayan bir kimse bile yok! O zaman Yesu'u âdeta öyle mad-

dî ve cismanî bir arzu kavrayor ki kendisinin ilk ve son şakirdleri olmuş olan şu adamların içine kendisini de İncili ile birlikte yaymak, eritip massettirmek dileyor. Ve yemeğin sonunda bir ekmek alıp ta paralandığı vakit ona öyle geliyor ki ardınca bile yaşadığı öz hayatını kendi eli ile kırıp parçalıyor. O zaman elleri, pay ettiği ilk ekmeği parçaladığı zamankinden daha yorgun ve bitkin bir halde olduğu halde o ekmeği şakirdlerine verirken usulca diyor ki :

« Alınız, yeyiniz: bu benim cesedimdir. »

Sonra elden ele son bir kâse daha dolaştırıyor, ve kâsenin içinde al bir parıltının oynadığını görünce o kâseye bakarak fikrini daha ziyade tevsî ediyor :

«Cümleniz bundan içiniz. Zira bu benim kanımdır, yani çok kimseler için dökülen ahdi cedidin kanıdır. Şimden sonra onu Melekûtullahta taze olarak içeceğim güne değin artık asmanın bu mahsulünden içmiyeceğim » diyor.

Sonra ayağa kalkıyor, ilâhi okuyor, çıkıp gidiyor, şakirdleri de ardı sıra gidiyorlar. Sade Yehuda şehirde kalıyor.

O da şimdi gidip nöbetçiyi arayacak.

BEŞİNCİ FASIL

MİHNETLER

I

Hava berrak, bununla beraber peygamberle şakirdlerinin, içinde Zeytin Dağına doğru çıktıkları gece serin. Bayram eden şehrin gürültüleri arkaları sıra geliyor, fakat onlar bu gürültüleri duymuyorlar, zira hepsi de muallimin sözünü hatırlıyor, düşünüyorlar.

Yalnız, muallimin halinde değişiklik görünüyor. Acaba bu, havanın serinliğinden midir, şakirdlerinden birinin ortadan yok olmasından, muallimin şüphe yok ki dikkatini celbeden yok olmasından mıdır? Tehlikenin yaklaştığını daha açıktan açığa duymasından mıdır? Bir kere şehirden çıkınca yeniden canlanıyor, aklına cidal, silâh düşünceleri geliyor. Belki de en son anda kaçmayı düşünüyor, zira şakirdlerine şu :

« Sizi keseniz ve tağarcığınız ve ayak kabınız olmıyarak gönderdiğimde bir şeye ihtiyacımız oldu mu? »

« Hayır, olmadı. »

« Lâkin şimdi her kimin kesesi, yahut tağarcığı var ise

alsın ve her kimin kılıcı yok ise libasını satıp satın alsın! » sözleri ile hitap ediyor.

Şakirdler bu sözleri işitince âdeta meşhut cürüm halinde yakalandıklarını hissetmişler gibi hayrette kalıyorlar, zira meğer onlardan bazıları da cidal etmeyi, silâhları düşünürmüş. Bu garip emirden cesaret alarak içlerinden ikisi silâhlarını çıkarmağa cüret ediyorlar: « Ya Rap, işte burada iki kılıç var » diyorlar. Fakat Yesu bu zavallı demir parçalarını görünce, her vakit olduğu gibi gene gerçekliğin karşısında geri çekilerek ruh ve fikir kudret ve şevketle cenge tutuştuğu, Allah dünya ile boy ölçüştüğü vakit mukavemette bulunmanın ne kadar boş bir şey olduğunu itibare alıyor. O bir kaç saniyelik düşüncesini çabucak zihninden siliyor ve iki manaya da gelen şu :

« Kâfidir. »

sözünü sükûn ile söylüyor.

Ölüm düşünceleri zihninden savulmak istemiyor. Yesu o düşünceleri Mukaddes Kitabın aydınlığı ile zaman zaman kendine daha hafif ve tatlı kılmaya çalışıyor ve gûya dostlarını şöyle bir denemek istermiş gibi, dağa çıkarken onlara doğru dönüp diyor ki:

« Bu gece cümlemin benim hakkımda sürçeceksiniz. Zira çobanı vuracağım ve sürünün koyunları dağılacaktır deyu yazılmıştır ». Onun bu sözünü gene Betros o toy ve genç coşkunluğu ile kesiyor : « Eğer cümlesi se-

nin hakkında sürçseler bile ben asla sürçmiyeceğim » diyor. O zaman muallimi onun yüzüne hüüzle bakıyor, delikanlının sebatsız olduğunu biliyor, bu adamlardan her hangi birine güvenmenin ne kadar mümkün olmadığını biliyor, Betros'un yüzüne karşı diyor ki:

« Hakikaten sana derim ki bu gece horoz ötmezden evvel sen beni üç kere inkâr edeceksin »

Betros ta ona :

« Eğer bana senin ile ölmek lâzım gelse bile seni asla inkâr etmem » diyor. Şakirdlerinin cümlesi de ona aynı şeyi söyleyorlar.

Yesu bu yolda bir sadakat andı duyunca lâl ve hayran kalıyor. Şimdi içi şiddetli tenakuzlarla sarsılıyor. Gerçekten hiç silâha sarılmaksızın, kendini hiç müdafaa etmeksizin düşmana teslim olmalı mıdır? Onların kılıçları yok mu? Hayır, bu gün Beytianya'ya gitmiyecektir, orada muhakkak kendisini yakalamak için arayacaklardır, hem sayet ortadan yok olan Yehuda kötü kast tertiplerinin içinde ise Yesu onları orada bulamıyacaktır. Son bir cenkleşici cesaret artığı onun ruhunda bir defa daha alevleniyor. Yürüdükleri yoldan ansızın ayrılıp çıkıyor, şakirdlerine de kendi ardı sıra gelmelerini söylüyor. Gizlenecek bir yer arıyor. Yesu, dünyaya karşı giriştiği her şeyde olduğu gibi gene öyle plânsız olarak, iş iştenden geçtikten sonra ömrünün son gününde saklanmağa çalışıyor. Kadrun (Cédron) deresinin dağın garp yamacı üzerinde

doğurduğu o zeytinliklerden birinin içine zifir gibi karanlık içinde sık bir çitten aşarak giriyor; o zeytinliğin dikenlerle adam akıllı korunduğuna şüphe yoktur zira ahali mahsullerini oradan alır ve orasını hırsızlardan korur.

İşte nihayet bunlar oraya giriyorlar. Fakat bu suretle oradan içeri girmek, kendini gizlemek gibi şeyler kendini insanların gönlüne sokmaktan başka hiç bir yere sokmaksızın otuz bir yaşına varmış olan bu tatlı adam için yep yeni bir şeydir. Fakat o zaman kendisini araştırdıkları ve yanından gizliden gizliye sıvıştıkları ve şimdiye kadar daha bu neviden bir şey işitmemiş olduğu cihetle fısıltı ve çıtırdı duyunca vakti ile kendisinde var olup kendisini neşeli bir mahluk haline getiren, lâkin takibe uğradığı için bütün bir kış hep ruhunda geri püskürttüğü ve şu son hafta da büyük şehrin içinde iken büsbütün bunaltıp boğduğu o canlı hayatın tek mil mana ve mazmunları ruhunda pervasız bir hızla birdenbire tekrar belirliyor. Karanlık ve gamlı sözlerinin nice defalar anmış olduğu ölüm, o iğrenç yüzünü ona birdenbire gösteriyor. Her yanını saran durgunluk, zeytin ağaçlarından gelen koku, yemiş bağçesinin, — ayakları altındaki — o yumuşacık toprağı, yıldızların dallar arasından titrek titrek sızan parıltısı, gönlünü yeniden esir ediyor. Mukaddes Kitap ile rebbanî ilhamı âdeta unutulmuş gibi, ve ya iphamlı bir mana alır gibi kalıyor. Yesu'u, kendi-

sinden hayatı almasın diye Eb'bine niyazda bulunmak arzusu hararetle kavrayor!

Ruhundaki ezayı şakirdlerine de açması caiz olur mu acaba? Hepsinden üstün tuttuğu üç şakirdini yanına alıyor, onları, ağaçların altına ihtiyatla ve tedbirle serilip yatmış olan ötekilerden uzağa çekiyor; karanlıkta onlarla biraz yürüyor; titremeğe başlıyor, tereddüt geçiriyor, yalnız kalmaktan korkuyor, o zaman onlara niyaz ediyor:

« Canım ölüm derecesinde pek mükedderdir. Burada kalıp benim ile beraber uyanık durunuz » diye ah ediyor.

Ve biraz ileri varıp yüzü üzerine kapanıyor, alını ve saçları nemli toprağa değiyor, şöyle dua ediyor :

« Ey pederim, eğer mümkün ise bu kâse benden geçsin. Lâkin benim istediğim gibi değil, ancak senin istediğin gibi olsun » diyor.

Ve bu suretle kendi hayatı için niyazda bulunmağa devam ediyor. Fakat muti oğul bütün o saygılı imanını bir araya toplayarak son duasında kendini gene Eb'binin gönlündeki en son ve kat'î karara emanet ediyor. Âdem oğlunun — İbnül insanın, Eb'bine olan imanı o kadar büyüktür ki, ölüm dehşeti içinde iken dahi kendini gene onun vereceği karara, değiştirmesini istediği halde dahi gene onun vereceği bir karara havale ediyor. İşte Yesu'un imanı bu kadar derindi, gönlündeki huşu bu kadar çoktu.

Sonra gene ayağa kalkıyor, ruhu helecan içinde, sanki

sesler işitiyormuş gibi rahatsız, sanki avcı yakmış gibi dağınık. Ve başına gelen her şeyi önceden sezerek zebun, metrûk bir halde, artık sıkıştırılmış, ölüm halinin korku ve dehşetine uğramış çaresiz bir zavallı adamdan başka bir adam halinde olmıyarak sevdiği kimseler nezdinde kendine, tutunacak bir yer, bir şey arıyor. Onlar onu tutup kuvvetlendirmek için kollarını uzatmıyorlar mı? Dostu onu bağırma basmıyor mu?

Uyuyorlar... Yakup ta, Yohanna da, Betros ta uyuyor. « Sem'un uyuyorsun ha! Bir saat benim ile uyanık durmadın mı? »

Bir insan hayatının bütün hayal sukutu işte bu sözün içindedir. Demek ki işte bir yıl ve daha fazla müddetle yüreğindeki olanca doluluğu kendilerine bol bol sarfetmiş olduğu sadıkların da sadığı şu adamların hali bu, öyle mi? İlk defa olaraktır ki dostları ve muallimleri kendine şu ande başının üstünde, ve hafanın içinde kendi kendini yoklayan Allah'ın nezdinde değil de insanların nezdinde bir müttekâ arıyor ve bu biricik defada da o adamlar şaraptan ve geceden uğuşup yatmış bulunuyor.

O zaman peygamber daha ziyade şüpheye düşüyor. Meğer yolun en kötüsünü seçmemiş mi? Vücudü de, ruhu da yorgun olan bu aynı Betros'un, karısının bağı üstünde bir çocuk gibi yattığını kaç defa görmemiş mi? O zaman o kadın onu kolları arasına alır ve bir ana gibi tutardı. Kendisinin yalnız bir başına kalmış olması hata

olmamış mı? Bir kadın kalbine sığınmak, saçlarını okşamış olan o tatlı eller, ayaklarını öpmüş olan o dudaklar, etrafını almış olan o küçücük dikkatler, bütün bunlara o da her daim malik olabiliyordu. Sevdği çocukların, kendi gözü önünde çiçek gibi açılıp büyüdüğünü o da görebilirdi, kendi de o küçücük kasabasında kalabiliyordu; o da her kes gibi biri olurdu, bununla beraber de hiç bir kimse gibi olmazdı, zira onun dağın tepesinde, insanların meskenlerinin ardında Eb'bi ile olan hasbühallerini hiç bir kimse bilmezdi!

Ne diye çıkıp ta insanlara beşaret müjdesi vermeğe ve ruhunun taze ve serin hayatını tehlikeye koymağa gitmişti? Uyandırıp eksikliğini doldurduğu ve kemale getirdiği o gönüller şimdi nerede? İmanı ona kaya gibi sağlam görünen Betros ta uyuyacak olursa; bağrıma nice defalar tıpkı bir çocuk gibi sokulmuş olan Yohanna da uyuyacak olursa; Yakup bile uyuyacak olursa; ve muallimlerinin kendilerine ilk defa olarak yalvardığını anlamıyacak olurlarsa, onu o helecanımın ve o tereddütlerinin içine bir başına bırakırlarsa şu halde şimdiye kadar yapılmış olan şeylerin hepsi belki de boş bir hayalden başka bir şey değildir. Onu dinlemiş olan ve onun sağlamış olduğu bütün yabancılar onun kendilerine getirdiği beşaret haberini çoktan unutmuş gitmişler. Sapanlarımın başında, balıkçı kayıklarımın içinde onların, Yesu'un ısıttım sandığı kalpleri gene hep o aynı donuk kalplerdir. Şu halde acaba

onun getirmiş olduğu haber, uğurlarımda hayatımı feda etmesine değer haberlerden midir?

« Ey Peder'im, eğer mümkün ise bu kâse benden geçsin. Lâkin benim istediğim gibi değil, ancak senin istediğin gibi olsun! »

O zaman kılıç sıkırtıları ve gürültüler işitiliyor, fenerler ve meşaleler zuhur ediyor. Keşfedilmişler, basılmışlar! Küçük bir kalabalık yaklaşıyor. Bu gelen, mabedin muhafızı yüzbaşı; fakat bayram günü mabedi teğhizatsız bırakmak imkânı olmadığından, buraya ancak baş kâhine mensup bendelerden olmak üzere bir avuç adam getirmiş. Bu adamlar ellerine ilkin ne geçti ise onlarla silâhlannmışlar: kılıçlar var, sopalar var, değnekler var. Sonra tutacakları adamı gidip Beytianya'da aramışlar. Daha sonra Yehuda etrafı tecessüs ederek, onlar acaba nerede gizlenebilirler diye her yanı araya araya bunları yol boyunca getirmiş. Bu kat'î karar anında, Yesu'u, vakti ile kararlaştırmış olduğu şeyi ifadan hiç bir şey geri komadı. Yalnız kendisi gibi iğvaya tutulmuş, baskına uğramış olan dostlarını, kardeşlerini kurtarmak endişesine düştü. İmdi hepsi de orada karanlıkta yere oturmuş olduklarından, yüzbaşının Yesu'u tanıması imkânı olmadığı, hele kâhini a'zamın bendelerinin ise tanımlarının büsbütün imkânı olmadığı cihetle, yakalanan kim olursa olsun tekrar serbest bırakılması güç olduğu cihetle Yehuda'nın aklına bir fikir geliyor. Yüzbaşıya diyor ki : « Ben selâm yerine

kimi öpersem ve kimi Rabbî diye çağırarak olursam sizin aradığınız odur, onu tutunuz, böyle olursa elinizden kaçamaz. »

Fakat işaret verdiği gibi yaptığı, « selâm sana Rabbî! » diyerek Yesu'ı öptüğü, adamlar da fenerlerini Yesu'un yüzüne doğru kaldırdıkları cihetle muallim, nazarını sadakatsiz şakirdinin gözlerine daldırıyor ve :

« Dostum, ne için geldin? » diye soruyor.

Bu sözleri duyunca bendeler, inme inmiş gibi dona kalıyorlar. Gecenin belirsizliği içinde çınlayan bu « dostum » sözü onları tereddüde düşürüyor. Şaşarak, ellerinde sopaları ile dura kalıyorlar, zira hepsi de anlıyor ki bu yerde bir hiyanet irtikâp edilmektedir.

Bu söz üzerine ey Yehuda hissetmiyor musun ki senin bütün o teemmüllü fetanetin, peygamberlerin nefhası ile süprülüp götürülmüş bir cam gibi param parça oluyor? İki tatlı insan gözü olanca masumluğu içinde bakınca, başkalarını iğfal etmek isteyen birinin kendini iğfal eden muhakemesi de hesabı da işte böylece param parça olur.

Eyi ki Betros sessizliği bozuyor. Her vakitki âdeti olan o coşkunu ve düşüncesizliği ile, saklı kılıcını çekiyor ve önüne ilk rastgelenin kulağını uçuruyor. Oradaki insanları hareketsizliklerinden bu işaret silkindiriyor, işe karışıyorlar, kılıcı vurup gecenin içinde savuşanı tutmıyorlar da onun kolunu tutmakta gecikmiş olanı yakalıyorlar.

İmdi bu yakaladıkları adam Rabbî'dir.

Yabancı meşaleler çetin yüzleri aydınlattığı, meşaleler miğferlere ve kılıçlara aksettiği, silâhlı düşman, Devlet ona karşı çıktığı ande helecanlı ve etrafı sarılı Yesu kendini topluyor. Kuvvetin karşısında kendine yegâne yaraşan tavrı ve vaziyeti alıyor. Kendisinin Seçilmiş olduğu hakkındaki duygusu damarlarında yenileşmiş ve tazeleşmiş bir zindellelikle akıyor, ona şu son iki gün zarfında kendisinde eksik kalmış olup Cetsemani (Gethsémani) gecesinin dehşeti içinde iken külliye noksan kalmış olan gurur ve azametini iade ediyor. Beklemenin azap ve işkencesi artık nihayet bulup bitmiş. İçine kat'î itminan geliyor, bu itminan onu canlandırıyor, ve azametle dolu olan şu ande söylemiş olduğu ilk sözler bir ders ihtiva ediyor.

« Kılıcını gene yerine ko, zira kılıç tutanların cümlesi kılıçla helâk olur » diyor.

Sonra etrafını sarmış olanlara bakıyor, ve melekçe düşüncesini kuvvetli bir sesle şu :

« Yoksa ben Peder'ime şimdi rica edemez miyim zannedersin? O dahi bana şimdi hemen on iki alaydan ziyade melekler yetiştirir. Lâkin böyle olmak vaciptir buyuran kitaplar nasıl itmam olunabilir? Siz haramî üzerine gelir gibi mi beni tutmak için kılıçlı ve sopalı çıktınız? Ben her gün heykelde (mabette) yanınızda oturup talim eder idim, fakat beni orada tutmadınız » söz-

lerini taarruz şekli altında ifade etmekle dostlarından ziyade askerlere hitapta bulunmuş gibi görünüyor.

Bu sözler hiç bir akis, hiç bir tesir uyandırmıyor. Hiç bir kimsenin anladığı yok. Yüzbaşı bir işaret veriyor, Yesu'yu yakalıyorlar. Şakirdlerin cümlesini korku alıyor. Hiç biri muallimini müdafaa etmiyor.

Hepsi de ona ihanet ediyor.

Zeytinliğin çalıları ve dikenleri arasında dalların kırıldığı işitiliyor, karanlığın içinde gölgeler uçuklaşıp gidiyor. Bütün resuller kaçışmışlar.

II

Bir saat sonra Yesu baş kâhinin sarayına götürülüyor. Dehlizlerden, geniş geniş merdivenlerden aşır geçiyor; onu boğucu, ağır ve kaba halıların bolluğu içinde boğulmuş denecek bir odaya sokuyorlar. Sessizlik ile dolu bu meydanda dumanları tüten mumlar ve şamdanlar arasında Yesu, yarım çevre biçiminde dizilmiş yirmi kadar çehre görüyor. İpeklere bürünmüş, yastıklar üstünde bağdaş kurmuş bu sessiz insanların bekler gibi bir halleri var. O zaman, ortadaki halının üstünde, desteklik eden ve koruyan yastıkların ve örtülerin içinden dışarıya doğru gece yarıları göze görünür hayaletlere benzer bir hayalet zühur ediyor: pek eski masal günlerinden kalma denecek derecede ihtiyar, gayet cılız, sarımsak, buruş buruş, bi-

çimi ve rengi Yesu'un şu karşıdaki mabedde gördüğü antika Tevrat tomarlarına benzer bir yüz. Bu yüzden ısıklık gibi fısıltılar, gurultular çıkıyor, sonra kelimeler de çıkıyor!

Bu adam Hanna (Anne) dır ki Avgustus zamanında baş kâhinlik ederdi, sonra da beş oğlunu kendine halef edinmiştir, fakat bu gün bile kudret ve nüfuzu hâlâ elinde tutar, ondan her kes yılar, her kes te ondan nefret eder. Şimdiki baş kâhin Kayafa onun en küçük oğludur. O, Romalı efendiler tarafından baş kâhinliğe intihap edilmiştir, hâlâ şu ihtiyarlığında bile gene yüzlük babasına karşı saygılı bir oğul gibi harekette devam eder. Şu bayram gününde alelacele ele geçirebildikleri kimselerin hepsi de burada toplanmış, ve şimdilik muvakkaten, meclisin üçte birinin hazır bulunması kâfidir. Kanuna tevfikân ölüme mahkûm etmek keyfiyeti teblig ve tasdik edilmek için iki gün lâzım gelir. Zaruret olduğu takdirde bu gece birinci gün addedilir ve yarın sabah doğacak gün de ikinci gün sayılır.

Zira meclistekiler onu ölüme mahkûm edeceklerini kararlaştırmışlar. Ve Sanhedrin'in baş kâhinlerini o gezeze Ferisîlere benzer daimî münazara ve münakaşacı sananlar, Saddok'luların kim olduklarını iyi bilmiyenler demektir. Bu adamlarda iktidar mevkii de tıpkı para gibi nesilden nesle intikal eder. Onların Zebiha hayvanlarını satmak imtiyazı onlardadır, onlar mabedde kira ile yer

verirler, mükelleflikten onlar maaf tutulurlar, fiatları onlar biçerler. Şayet Ferisîler önceden galeyana gelip isyan ettikleri halde onlar şimdiye kadar sakin ve teessürsüz kalırlarsa da işe hakikaten tam buhranlı bir anında müdahale etmesini ve tehlikeyi bir saat içinde boğup yok etmesini bilirler. İmdi o an işte gelmiştir. Şakirdler dışarda bekliyor, suçlu ise işte daha şimdiden burada.

Yaşlı ve bir çok tecrübeli olan bu politikacı kâhinler Celile'liyi bu gün Celile'li onları tedkik ettiğinden daha büyük bir dikkatle, daha o içeriye girdiği andan itibaren tedkik ediyorlar. Onun halini, tavrını ve hututunu, Tevrat kanunu islâhatçısı olan diğer asilerle mukayese ediyorlar. Yesu'a gelince, o, davasına karşı olan lâkaytlığı içinde artık muhakemesinin şeklinden başka bir şeyle alâkadar olmuyor. Her iki taraf ta bu işin ne türlü bir nihayete varacağını biliyor, bununla beraber müddeiler o huzuru halleri içinde kendilerini, artık kendini mahvolmuş bilenden fazla endişeli hissediyorlar. Ya bu da, belki her intizarın hilâfına olarak, Yehudiler muharebesinin başlangıcında Zekeriyya'nın yaptığı gibi hareket edecek ve gök gürültüsü gibi gürler bir sesle bu müddeilerin entrikalarının ağını param parça ederek doğrudan doğruya millete hitap ve müracaat edecek olursa? İhtiyar Hanna ona karşı acaba ne gibi şikâyet sebepleri serdedecek ki makbul olsun? Onun Orşelim'e girişini mi? Ta-

cilere karşı yaptığı rezaleti mi? Ferisîlere karşı gösterdiği hücumları mı?

Bunların hiç birini değil. En önce şakirdler şunu bunu anlatıyor. Gerçi şikâyetçi de kendi, hakim de kendi ise de ihtiyar, bitaraf bir dava görüyor tesirini uyandırmak istiyor. Fakat suçlunun sesini daha hâlâ işitmemiş. Bu dilsiz gibi susuştan öfkelenerek ondan mezhebini takrir ve teşrih etmesini dileyor.

Peygamber orada onların ortasında duruyor. Böyle bu gibi yüzlerin karşısında ruhunun en gizli noktasını açacak mıdır? Kendi kendisinden bunu soruyor ve soğuk kanlılıkla şu cevabı veriyor :

« Ben dünyaya alenen söyledim. Ben daima sinagonda ve Yahudilerin her taraftan cemoldukları heykelde (mabette) talim edip gizlide hiç bir şey söylemedim. Ne için bana sual ediyorsun? İşitmiş olanlardan kendilerine ne söylediğimi sual eyle. İşte onlar benim söylediğim şeyleri bilirler ».

Şimdiye kadar hiç kimse büyük cedde karşı bu yolda bir ses ve eda ile asla söz söylemiş değil, ve büyük cet daha müdahale edecek kadar vakit olmadan mabedin hizmetkârlarından biri elini kaldırıyor, suçluya bir sille indiriyor : « Kâhini a'zama böyle mi cevap verirsin? » diye haykırıyor. Fakat Yesu, Ferisîlerin kullandığı dili ve tarzı kullanarak sükûn ile : « Eğer söylediğim fena ise

fenalığıma şahadet eyle, amma eğer eyi ise bana ne için vuruyorsun? » diye cevap veriyor.

Yesu'a karşı gösterilen bu kaba sertlik kâhinlerin hoşuna gitmiyor; onlar arzu ediyorlar ki Şekillere ve Nizama her noktada riayet edilmiş olsun; fakat ihtiyar bu tarzda hareket etmekle bir şey elde edemeyeceğini itibara alarak, şahitleri içeri alıyor, onlar en ağır ittihamlarda bulunuyorlar. Ve her biri de müttefikan beyan ediyorlar ki bu adam şu son zamanlarda : « İnsan eli ile yapılmış şu heykeli yıkıp üç günde, el ile yapılmamış bir gayrisini bina edeceğim » diye haykırmış.

Suçlu bu defa da gene dilsiz gibi ses çıkarmadan duruyor. Şüphe yok ki böyle bir şey söylemiş, zira Melekûtullah'm binaları, hakikî züht ve tekva mekânları, kurulmaları için yıllara muhtaç değildirler, ve yahut ki onlara ebedilikler lâzımdır. O zaman ihtiyar, yerde yastığı ile kayarak Yesu'a doğru biraz ileriliyor, üstündeki örtülerden birini atıyor ve : « Hiç bir cevap vermez misin? » diye soruyor.

Ağır halılı ve kumaşlı odada hiç bir seda yükselmiyor. İhtiyar ne için daha şimdiden reye şüru etmiyor? Bu adam Allah'a küfretmiş ve söylediği sözleri de inkâr ettiği yok. Fakat idmanlı ve tecrübeli hakim işi daha sağlam bir esasa bağlamak arzu ediyor. Ferisîlerin ne müzevir ruhlu olduklarını ve arkadan hemen gelip itiraz edeceklerini biliyor; kendisine kat'î ve mevsuk delil getirmele-

rini isteyecek olan valinin sert ve şiddetli tabiat ve mizacı da biliyor; onun için yabancı peygamberi bir itiraf ta bulundurmağa çalışıyor ve şimdi en son delili getirmeye, en tehlikeli suali sormağa girişiyor, ta ki en nihayet onu o gururundan çekip çıkarsın. Onun yanına doğru biraz daha kayıyor, denebilir ki ipekler bürülü eli ile suçlunun o pejmürde libasını tutmak istiyor, zira ona doğru kollarını uzatarak : « Söyle bize, Mesih sen misin? » diye haykırıyor.

Yesu'un gönlünde, memur edildiği husus ile tezyifi, tiksinişmesi ile izzet ve vekarı arasında bir defa daha cidal açılıyor; gönlünün içinde azamet azemetle çarpışıyor, fakat bu defa da gene kaçamak ediyor, verdiği cevap tıpkı bir köylü cevabı gibi sert ve inatçı bir cevap oluyor.

« Eğer size söylesem hiç inanmazsınız, ve eğer sual etsem dahi ne cevap verir, ne de salıverirsiniz » diyor.

Hakimler onun gösterdiği bu inattan hem de reislerinin, kendilerine artık ifratlı derecede fazla gibi görünen mürüvvet ve atıfetinden öfkelenmeye başlıyorlar. Bununla beraber reis kendini daha hâlâ mağlup edilmiş saymıyor. Bir ihtiyar adam inadı ve bir kâhin hilesi ile işin sonuna varmak, bir itiraf elde etmek istiyor. Son savletini öne sürüyor. Ayağa kalkmağa çabalıyor ve titrek kolu ile dayanacak bir şey aradığından oğulları ona yardım için her iki yandan fırlayıp seğirtiyorlar, zira eyi biliyorlar ki o ancak Allah adı anmak için, Lemyezele

niyaz için ayağa kalkar. İpeklere bürünmüş kadid, örtü ve yorgan yığılarımın üstünde ağır ağır dikleşip ayak üstü duruyor ve karga gibi gak gak öten bir sesle, karşısındaki solgun benizli adamdan şunu soruyor :

« Allah'ül hay hakkı için sana yemin veririm, sen Mesih ibnullah mısın, bize söyle! » diyor.

O zaman Yesu hissediyor ki adı bu yerin boğucu havasına nüfuz eden Allah'ın dilediği vech ile artık kendisinin kim olduğunu bu düşman karargâhının ta göbeğinde ilân etmesinin zamanı gelmiştir. Bununla beraber kendisini tazim ve tekrim etmek istemiyor ve o eski zamandaki sesi ile, o huşulu sesi ile usulca :

« Söylediğin gibidir. » diyor.

Fakat bu sözün hemen arkasından o da elini kaldırıyor, etrafına bir nazar atıyor, ve bu sefer öteki sesi ile, o Melik sesi ile : « Fakat size derim ki şimdiden sonra Âdem oğlu'nu (ibnül insan) kudretin sağında oturmakta ve göğün bulutları üzerinde gelmekte göreceksiniz » diye bağırıyor .

Birdenbire cümlesi ayağa kalkıyorlar. Beklemekten gerilmişlerdi, şimdi ise her birini korku almış. Cümlesinin bir saattir hırs ile bekledikleri şey nihayet hasıl olmuş, bununla beraber kendini cehr ile ilân etmekten cesaret bulmuş olan Yesu, onlara öylesine bir darbe indirmiş ki her birinin ciğerine işlemiş. Mesih Allah'ın sağında oturacaktır diye bildirmekle Danial'in kelâmını

sui istimal etmiş! O zaman titrek elleri ile ihtiyar gûya Yesu'u parçalamak istermiş gibi libasından çekiştiriyor ve :

« Bu adam Allah'a küfretti. Artık bize şahitler ne lâzım! İşte şimdi küfrünü işittiniz. Size nasıl görünür? » diye haykırmak için sarfettiği gayretten kuru sesi büsbütün daha boğuklaşıyor.

« Ölüme müstahiktir! » diyorlar.

Nihayet artık kendilerini yatışmış hissediyorlar. Dava da suçlunun yakalanması da başlangıçta tarafgirlikle yapılmışsa da şimdi artık hepsi hissediyor ki, mer'i olan kanunlara nazaran peygamber kendi kendisini mahkûm etmiştir. Kavmullah'a karşı büyük hiyanette bulunmak cürmünü irtikâp etmiş, bunda akamete uğramış olması ölümünü muciptir. Nasıralı'dan önce de, o zamandan beri de, kanuna tevfikân bir çok meşhur hainleri, bizzat Yesu gibi bir çok ta peygamberleri mahkûm edip öldürmüşlerdir ki sonraları heykeller ve ilâhilerle tebcil ve temcit edilmişlerdir.

Şimdi artık sahneye refakat etmiş olan erkân orada mevcut değil, her en belli başlı icraatta bulunmazdan önce kanunun oruç tutmağı ve hüznün göstermeğı mecbur tuttuğu unutuluyor. Hepsi de bu adamın etrafına üşüşüyorlar, onunla alay ediyorlar, onu tahkir ediyorlar, ona sille, yumruk vuruyorlar, gûya onun aciz olduğundan bu suretle emin olmak istiyorlar. En nihayet ite kaka

onu odadan dışarı şiddetle çıkarıyorlar, ta ki dışarda yarın sabahki celseyi beklesin.

Bu müddet zarfında şakirdlerden sade Betros o zelilce kaçıştan vaz geçmişti. Nihayet sabaha doğru, içinden bir şey onu mualliminin ardınca gitmeğe sevk ediyor. Onun izleri üzerinden usulcacık sıvışa sıvışa içeri kayıyor. Kâhini a'zamm avlusunda hizmetkârlar ateşin etrafına oturmuşlar. Geceki nagehanî darbeden bahsediyorlar, Betros ta onların söhbetlerinden bir kaç kırıntı toplamak üze yanlarına yaklaşıyor. Uşaklarla şakalaşan bir cariye çıka geliyor, o kadın peygamberi mabette görmüş ve işte şimdi de onun şakirdini tanıyor, diyor ki : « Sen dahi Nasıralı İsa ile beraberdin! »

« Ben o adamı tanımam, kimden bahsediyorsun? Bilmem anlamam. »

Öteki adamların da dikkati uyanıyor. İçlerinden biri yabancının yüzünü daha iyi görmek için ateşin yanına çekiyor : « Bu akşam ben seni bahçede onunla birlikte görmedim mi sanki? » diyor.

« Dostum, o gördüğün ben değil im. »

Celile'lilerin söyleyişlerini, şivelerini bilen bir üçüncü kimse de o zaman sırf tesadüf olarak : « Bu da Celile'linin biridir, muhakkak ki bu adam da onunla beraberdir » diyor. O zaman Betros beddua etmeğe başlıyor, her şeyi inkâr ediyor, kat'î olarak : « Ben bu dediğiniz adamı tanımam! » diyor. Ustalıkla onların elinden yakasını kur-

tarmağa muvaffak oluyor, parmaklığın yanına kadar varıyor, fakat orada horoz öttüğünü duyunca mualliminin söylediği söz hatırıma geliyor ve ağlaya ağlaya gidiyor.

Mahkûmu sabahleyin erkenden Sanhedrin'in huzuruna çıkarıyorlar. Şahitlerin verdiği ifadelerle kendi sözlerinin kısaca beyan edildiğini duyuyor. Büyük meclis yeni sualler sormıyor, geceki mahdut meclisin verdiği kararı tasvip ve tasdik ediyor. Sonra ayağa kalkıyorlar ve her idam kararından haberi olması lâzım gelen ve o idamı icra ile mükellef bulunan valinin nezdine gitmeğe hazırlanıyorlar. Yetmiş kişilik mutantan mevkip Antonia bürcüne doğru yola çıkıyor. Mahpus esir de aralarında gidiyor .

III

Pilatus orada yalnız bayramlar sürdüğü müddetçe otururdu. Sonra kalenin kapıları ve köprüleri zırhlarla kapanırdı, romalı piyade taburları tarafından sıkı muhafaza altına alındığı cihetle polisin makarri olurdu ve yukarı şehrin yapılarına hakim olarak yükselen heybetli bürcü, binlerce yabancı, derenin ötesinden korku ile, ve saygı ile seyrederdi. Şu ande o yabancılardan hepsi de bayram günlerine mahsus libasları içinde yukarı doğru çıkan baş kâhinlerin güzergâhı üstünde sıkış sıkış oluyor. Onların saraydan içeri girmelerine izin yoktur.

Bir bayram günü Müşriklerin hisarına girerlerse napâk olurlar. O halde Romalımm burada ikamet ettiği günlerde hakim olarak oturabilmesi için hisar surunun önüne tahtadan uygun bir mahkeme kurmak çaresine baş vurmuşlar.

Mevkibin yaklaştığını görünce Pilatus, maiyyetinde zabıtlar ve baltacılar olduğu halde kapıdan geçiyor. Ayakta durarak, Büyük Meclis'in dileğine tercüman olan hâkimi a'zam Kayafa'yı kabul ediyor. Kâhinlerin ortasında duran zincirli esiri göstererek Romalı kısaca: « Bu adamı ne ile ittiham ediyorsunuz?» diye soruyor. Oda-sma çekilip kâhini a'zam ile müzakereye girdiği vakit her ikisi de büyük bir nezaket ve terbiye ile anlaşmağa gayret ediyorlar, zira Roma'nın tatmin edilmiş tebaaya ihtiyacı var, Kayafa'nın da tatlı ve sevimli bir valiye ihtiyacı var. Fakat bu gün, halkın karşısında vali Büyük Roma'nın mümessilidir, sesinin perdesi de kırıcı ve buz gibi donuk bir hal alıyor.

Onun bilhassa Yehudiler arasındaki fırkalardan birine taraftar çıkmaktan çekinmesi lâzım geliyor. Belki bir ananeye tebaiyyet etmek için, belki de sadece tarzı ve hal ve keyfiyeti kendisince çoktan beridir malûm olan bir mahkûmu görünce müteessir olduğu için baltacılarına bu adamı hakimlerin yanından ayırıp sarayın iç avlusuna götürmelerini işaret ediyor. Sonra yeni baştan kâhinlere hitab ediyor, o kâhinlere ki hepsi bir ağzadan:

« Milleti azdırdı, isyana teşvik etti. Milleti Kaysere harağ vermekten menediyordu! » diye bağırıp duruyor. Ta o zamana kadar ki Kayafa nihayet onları zorla susturuyor ve sadece şu sözler üzerinde ısrar ediyor: « Kendine ben Mesih'im, ben Yehudilerin Meliki'yim » diyor! Filhakika kurnaz Hanna'nın, meseleye yeni bir manzara vermek, bir mülhidi hırsla ve galeyana getiremeyecek olan din meselesini ikinci plâna atmak ve din davasını roma vatanına karşı bir hiyanet şeklinde göstererek siyasî bir dava haline komak için ona verdiği emir bu. Pilatus lâl ve mephut kalıyor. Mahkûmu isticvap etmek için tekrar kapıdan içeri geçiyor.

Bu müddet zarfında Yesu, etrafındaki şeylere bakarak sakin kalmıştı. İç revakın asil çatısı nadir taşlardan yapılma o haşmetli tezyinatı ile gözünün önünde yükseliyordu; onun ötesinde de bir bahçenin güzel hiyabanları uzayıp gidiyordu, havuzun küçük küçük kulelerinden de güvercinler uçuşuyordu. Ömründe asla bir saraydan içeri girmemiş olan Yesu kendi kendine: demek ki bu dünyanın kudretlileri işte böyle mekânlarda oturuyorlar diyor. Fakat bundan dolayı neşesi hiç bozulmıyor, sessizlik ona eyi geliyor. O zaman Romalı ona yaklaşıyor ve onu kısaca istintak ediyor. Şüphe yok ki vali yunanca konuşuyor, suçlu da onun söylediğini tamami ile anlıyor:

«Yehudilerin Melik'i sen misin?» diyor.

Peygamber, gönlüne bir sevgi duygusunun yayıldığı-

nı hissediyor, nasıl ki ne bakışı, ne de duygusu o tatmin edilmiş gururunu ifşa etmiyen mülhitlerin huzurunda böyle bir şey duyduğu ona çok defa vaki olmuştur. Hatta ihtimal ki Yesu bu askerde, şu dışarıdaki kâhinlerin tamamille mahrum bulundukları bir hislilik bulmak mümkündür sanıyor, zira sorulan şeylere başka bir takım suallerle cevap veriyor:

« Bunu sen kendiliğinden mi söylyorsun, yoksa benim hakkımda sana başkaları mı söyledi? » diyor.

Pilatus gülümsüyor, ve yahudiliğe ait mübahaselerde kullanılması âdet olan bir ağızla: « Ben Yehudi miyim? » diyor, sonra kendini toplayarak o hakimlik sesi ile: « Seni kendi milletin ve baş kâhinler bana teslim ettiler, ne yaptın? » sözlerini ilâve ediyor.

Yesu yeniden kendini ona meclup hissediyor. Kendi ırkımdan olmakla beraber kendisine düşman olanların anlamadıkları şeyi mülhide izah etmek istiyor. Yolunun sonuna varmış olan bu işçi ihtimal ki bu asker tarafından anlaşılır. O zaman onunla o Nasıra ağız ile, eski zamandaki o tatlı ve ahenkli sesi ile konuşuyor, sözleri âdeta ulvî bir itiraf gibidir:

« Benim melekûtüm bu dünyadan değildir. Eğer benim melekûtüm bu dünyadan olsa idi benim hizmetçilerim mücahede ederlerdi ki Yehudilere teslim olunmıyayım. » diyor.

Asker onu dinledikçe hayrette kalıyor. Bu adam coş-

kun bir hulyacıdan başka bir şey değil, ihtimal ki bu adamı, ekseriya içleri gurur ve nahvetle dolu olan şu Yahudilere karşı kullanmak bile mümkün olur, onun için Pilatus, Yesu'a kuvvetle: « Öyle ise bir Melik'misin? » diye soruyor.

Yesu bu hükme kani oluyor. Görüyor ki mülhit kendisini anlamak istiyor, o zaman ona şu karşılıktaki bulunuyor:

« Söylediğin gibidir, çünkü ben Melik'im. Ben bunun için, yani hakikate şahadet etmek için doğdum ve bunun için dünyaya geldim. Hakikatten olan her kimse benim sözümü dinler. »

Yesu, memur edildiği hususu şimdiye kadar hiç bu derece dünyevî ve nasutî düsturlarla söylemiş değildir, fakat ona sual soran Pilatus sadece: « Bu adamı filozofun biri! Yapılacak hiç bir şey yok » diye düşünüyor, ve yarı tezyif eder bir sesle ona mukabelede bulunup:

« Hakikat mi? Hakikat nedir? » diye soruyor.

Ve böylece, bir hisarm ortasında, etrafları miğferler ve kılıçlarla kuşatılmış olarak, biri silâhlı ve kısa tozlu, öteki ise silâhsız ve boz renk libaslı iki adam, zincirlele bağlı bir yehudi ile onun romalı hakimi, bir an yüz yüze kalıyorlar. Her ikisi de orada bazı fikirler taati ediyorlar, fakat suçlu ile hakimi gibi, büyük bir efendinin huzurunda bir dilenci gibi, biri hayatını korurken öbürü de bu hayatı silâhlı elinde tartan iki adam gibi değil de

güya dilenci olan melik imiş, öteki de, imperatorun elgisi de vazifesinin esiri biçare bir hizmetkârdan ibaret imiş gibi..... Peygamberi dünya adamından ayıracak olan hakikat sözü çınlayıncaya kadar Yesu ile Pilatus düşünceler yürüterek, birbirlerini dinleyerek, birbirlerine sual sorarak orada karşı karşıya böyle duruyorlar.

Pilatus tekrar kapıdan dışarı geçerek kendini topluyor ve kâhinlere: « Ben bu adamda hiç cürüm bulmıyorum » diyor.

Fakat kâhinlerin sesi, saldıran dalgalar gibi gene hep bir ağazdan: « Vakti ile Yehuda nasıl Celile'den işe başladı ise bu da öylece Celile'den başlayıp ta buraya kadar bütün Yehudiyye'de talim ile kavmi tahrik ediyor! » diye ısrarla bar bar bağıyorlar.

Celile mi? Nihayet işte bir söz ki bütün bu karma karışık gürültüler arasında Romalının zihnine çengel gibi takılacak. Artık düşünmenin ve mürakabanın anı değil, o an geçmiş, Romalının ruhuna gene bu garip Kavmulah'ı galeyana getiren zorlu heyecanları yatıştırmak arzusu hakim oluyor. Pilatus bu adamın Celile'li olduğunu kendine ispat ettirir ettirmez hemen bu şamatalı ve rahatsız edici kalabalığın elinden yakasını kurtarmayı umuyor. Filhakika Celile Roma'ya ait değil, Hirodes'e ait. İmdi Hirodes dün gelip kendisine bir ziyarette bulunmuş. Pilatus kimseye malûmat vermeksizin, hiç bir cevap vermeksizin dönüp avluya giriyor, ve mahpus esirin yanı-

na bir yüzbaşı ile bir kaç ta adam katarak onu arka kapıdan çıkarıyor ve emîre yolluyor. Bu adamın işini kendisi boynuna alır mı almaz mı diye sorduruyor.

Hirodes, ölümlerden kıyam etmiş Yahya'nın Orşelim'de hazır olduğunu o günlerde haber almış, endişeye düşmüştü. Bu cıdallerin akibeti neye varmış olduğunu muhakkak ki biliyor, daha bu sabahtan beridir davayı da haber almış, hükmü de. Ve peygamberin geldiğini kendine bildirdikleri zaman kapıya merak ve helecanla bakıyor. Hayır, bu gelen Yahya'ya benzemiyor, fakat ihtimal ki ağzından bir hikmet kelâmı sarfeder de, katlettiği Vaftizci'yi düşündükçe Hirodes'in ruhuna saldırmakta berdevam olan o menfur hatıraları belki bir tek cümle ile yatıştırır diye düşünüyor. O zaman Yesu'a « bir nice şeyler » soruyor ki bizlerce malûm değildir.

Yesu ona hiç bir cevap vermiyor. Hirodes'i görmesi ona sadece bir tek düşünce ilham ediyor: işte kararları hayatının cereyanını değiştirmiş olan adam bu adamdır, bu adam olmasaydı ihtimal ki bu hayat ta asla umumî olmazdı, bu adam olmasaydı bu hayat ta bu günden itibaren kendisini nihayete vardıracak olan istikameti muhakkak ki almazdı. Yesu'un ona cevap vermesi icap ederdi, zira bu adam ondan kendisine yıldızları, peygamberleri, gelecek zamanları tefsir etmesini istiyor! Fakat Yesu susuyor, zira selâmetini artık insanların ellerinden ummadığını zihninden geçiriyor. Susuyor, çünkü şu Ya-

hudi ile biraz evvelki o mülhit, bulutları delip aralarına girmek isteyen peygamberlerin gözünde artık zahîrî suretten başka bir şey değil.

O zaman Hirodes bu adamı, kendisinde Yahya'nın o acı hikmeti olmaksızın onun şöhretini gaspetmiş olan bir deli addediyor. Bu adam kendisi ile alay edilecek bir kimseden başka bir şey değil! Ona, delilere mahsus olan beyaz libası geydiriyor, ve bu kıyafetle onu gene Pilatus'a gönderiyor.

Bu müddet zarfında, valinin karısı yukarıdan penceresinden Yesu'ü, şu son günlerde nice şaşılacak vakıalarını duyduğu bu adamı gözetlemiş. Yehudiler arasında geçirdiği yıllar zarfında kadın, Roma ve İskenderiyye filozofları ile Orşelim'deki muallimlerin kendisine anlattıkları bir çok şey üzerine düşüncelerde ve mülâhazalarda bulunmuş. Bilgisine bir çok ta batıl itikatlar karışmış. Bütün bunlara, görünüşü şüphe yok ki tek mil kadınların kalbinden sevgi ve alâka taşıran Nasıralı'yı görmesi de gelip inzıam ediyor. Kocasına birini gönderiyor. ve tetik davranması, ayağını denk alması için haber yolluyor : « Ol salih kimse ile senin işin olmasın. Zira bu gün rüyada onun için çok zahmet çektim » diyor.

Bu haber ve bu ihtar Romalı'nın ilk almış olduğu tesiri teyit ve tekit ediyor. Bu adam hulyacı, coşkun adamın biri, hiç başka bir şey değil. Pilatus, halkın teveccühünü kendi ellerinden gasp etmeğe kadir bir rakibi kendi

mektepleri, kendi tarikatleri uğruna ihtimal ki feda ve kurban etmek isteyen hotperest kâhinlerin ısrarına öfkeleniyor. Üçüncü defa olmak üzere kapıdan çıkıyor ve onlara diyor ki : « Ya bu adam ne kötülük işledi? Ben onu istintak ettim. Onda katli mucip bir cürüm bulmadım. Hirodes te bulmadı. Bu cihetle onu tedip ettikten sonra salıvereceğim. » Her iki taraf ta işin ne olacağı hakkında emin bulunmıyarak Yahudilerle Romalı karşı karşıya, yüz yüze kalıyorlar.

O zaman şehirden doğru bir halk dalgası koşarak geliyor. Şu bayram gününde bütün bu adamlar eski bir âdeti yenilemek için bir araya toplanmışlar. Beni İsrail'in kurtuluşunu tesit etmeleri için, Romalı'lar Yahudilere her yıl, bir ölüm mahkûmunun hayatını bağışlarlar, gûya bu timsalî hareket kendi hükümlerinin ağırlığını daha hafiflettiyormuş ve yenilmişlerin esaretini daha az zor bir hale koyuyormuş gibi. Onun için Yahudiler, başlarında bir kılavuz olduğu halde sokaklar boyunca koşa koşa oraya varıyorlar. Ve bir adam hayatı kurtarmaktan ziyade eski bir hakkın muteberliğini göstermek için kudret ve şevketin kapısı önünde :

« Fassahdır! Bir mahpus salıver! » diye bağırıyorlar.

Pilatus kendi kendine : sakın bu bir işaret olmasın? diyor ve kalabalığı ardına takmış olan adama : « Sizin için Yehudilerin melikini salıvermemi ister misiniz? » diye hitapta bulunuyor.

Sözlerinin arkasında gizlenen bu hafif alayın kalabalık ta farkına varmıyor, o anda daha acil endişeleri olan kâhinler de... Onlar bu milletin ne kadar dönek olduğunu biliyorlar; ağızdan ağıza hele bir söz, bir yaygara yayılmış, şu anda Roma himaye ediyor gibi görünen tehlikeli peygamber hemen serbest kalır. O zaman içlerinden biri hemen kendini topluyor, aklına birdenbire başka bir mahpus geliyor; hürriyetin, kâhinler için can sıkıcı olup fakat halkın daima hoşuna giden son bir kahramanı aklına geliyor. Bu, o kimsedir ki geçen son bahar bir Celi-le'liler kafilesi ile buraya gelmiş ve roma muhafız kıt'asına hakaret etmiş, bu Yehuda'nın bir şakirdidir, hammiyet sahibi bir taassupludur. Ve kâhin halkın içine Barabas adını âdeta bir tecemmü sözü gibi fırlatıyor.

Ondan sonra baş kâhinlerin halkası hemen derhal «Barabas!» diye bağırıyor, zira onların hepsi de neyin ortaya sürüldüğünü anlıyor. En yakın saflarda «Barabas!» diye haykırıyorlar. O zaman bütün meydanda Barabas adı çınlıyor, ve her kes birden, hattâ onu tanımayanlar bile:

«Barabas'ı salıver!» diye yırtmıyorlar.

Bununla beraber Pilatus, garip fikirli adamı kâhinlerin elinden kurtarmayı son bir defa olmak üzere deniyor. Aynı zamanda da kendini mesuliyetten sıyırmaya, böyle güç bir hükümden dolayı kendini millet nazarm-

da temize çıkarmağa çalışıyor. Ve bayramdaki sevinç kendisine ikinci bir afta bulunmak salâhiyyetini verdiği cihetle, halka:

«Öyle ise Yehudilerin meliki dediğiniz kimseye ne yapmamı istersiniz?» diye sorarak son sözünü söylüyor.

Kâhinlerin takımı içinden çıkan bir ses: «Çarmıha ger!» diye bağırıyor. Bütün o meydan ve sokaklar «Çarmıha ger!» yaygarasını basıyor. Ve binlerce ses te, tıpkı ötekiler gibi: «Çarmıha ger!» diye uluyor, fakat neyin nesi olduğunu bilmeksizin uluyor. Halk her vakit böyle bağıra gelmiştir, iki bin yıl sonra da gene böyle bağıracaktır.

Fakat Pilatus kalabalığı son bir defa olmak üzere bir daha deniyor: «Ya ne kötülük işlemiştir?» diye soruyor. O zaman, en akli ererlerden biri ona şu cevabı veriyor:

«Her kim ki kendini melik addederse Kayseri muhalif söyler. Eğer sen bunu salıverirsen kayserin dostu değilsin!».

Pilatus'un yüzünde sezilmez bir gülümseme beliriyor, şimdi o, oyuna başka bir istikamet veriyor. Bu milletin imperator hakkındaki şaşılacak sevgisi hususunda daha parlak bir müeyyede elde etmeğe çalışıyor, ta ki muvaffakiyetini bir raporla Roma'ya bildirsin. Şu halde ahaliye:

«Melikinizi çarmıha germek mi isteyorsunuz?» diye sorarak ahaliyi kışkırtıyor, daha hıza getiriyor.

«Kayser'den başka melikimiz yoktur!» diyorlar.

Pilatus, haddi zatinde kendisini hiç alâkadar etmeyen garip fikirli bir adam için bundan daha fazla çekismekten vaz geçiyor. O adamı buraya getirmeleri için ışaret veriyor.

İşte onu getiriyorlar, hem de nasıl bir alayla!

Pilatus dışarıda müzakere ede dursun askerler içeride mahpus esirle eğlenerek vakit geçirmişler. Amir, bu adamın her halde kamçı ile döğüleceğini söylediği cihetle, askerler Hirodes'in ona geydirmiş olduğu beyaz libası çıkarmışlar ve ona sopa çekmişler; sonra o, yeniden geyinmeğe hazırlandığı cihetle, onu melik kıyafetine sokmak fikri akıllarına gelmiş, öyle ya, madem ki bu adam bu rolü oynuyor diyorlar. Askerlerden biri onun omuzuna, toka dili ile süslü bir harp hilâti atıyor; bir digeri de eline asa yerine bir kamış veriyor; bir üçüncüsü ise bahçedeki çitten bir kaç diken kesiyor ve taç yerine o dikenleri onun uzun saçlarına geçiriyor.

Ve Yesu, hiç bir söz söylemeden kapıdan dışarı geçtiğinden ahali gülmekten katılıyor, artık her şey bitip mahvolmuş. O zaman dünya adamı ruhun mümessilini görmesi ile içini ona karşı bir saygı kapladığını sezerek, son bir defa olmak üzere Yesu'ü, etrafında bulunan zabıtlere parmağı ile göstererek lâtince bir şey-

ler söyleyor, ta ki söylediği şeyleri yalnız onlar anlasınlar.

« Ecce homo! » (*)

IV

Bu haç ta ne kadar ağır! Yol uzun mu? Ölüm uzun olacak, ölüm diye bir şey olmayacak, — zira Eb'bi ona kollarını açacak, şan ve zafer de başlayacak!

Fakat şehri aşması uzun, sıcak yakıyor, erz ağacını sürüklemesi de ağır. Ağacın ortası da tıpkı yere kakılan dik direk gibi bir kertekle donatılmış, fakat işi eyi yapmamışlar, sol kertek kötü kapanıyor. Bununla beraber bu direk bir adamı taşıyacak kadar tutuyor!

Onu bulutlar arasından melekûtüssemavata kadar götürmek için hiç haça filân hacet yok, Eb'binin keremi bu işe kâfi! Eb'bi ne vakit gelecek? Yüzü bulutlarla duvaklı mı olacak, yoksa tanmabilececek mi? Haçı sise bürüyüp Yesu'ü göğe mi kaldıracak? Eski peygamberler diyorlar ki o, dilerse bir bakışla da öldürebilir. Belki de kendi görünmez de vakti ile Erden'in kıyısında olduğu gibi gene sadece güvercinini mi gönderir? O sesi o vuzuhu ile ve o ilk tatlılığı ile artık hiç bir daha işitmesin! O ses artık bir daha ona hiç: «Benim sevdiğim oğlum!» demiş olmasın! O sesi Filips civarında Betros ta işitmişti. O ses bu gün yeniden gene konuşacaktır!

[*] *Eccehomo* (Ekse omo) = İsa'nın yüzünü gümüş dikenlerle çevreli olarak tasvir eden resim. İşte adam! manasına da gelen lâtince tabir.

Ne için kendisini böyle sıkıştırıyorlar, ne diye itip kakıyorlar? Bu muharıpler de hain adamlar mı imiş? Onlar kendilerine verilmiş olan emri ifa ediyorlar, bu emri veren ise kâhinlerin dileğini yerine getirmiş oldu. Ya kâhinler Allah'ı tanımıyorlarsa, bu kabahat kendilerinin mi? Onlar kimi öldürdüklerini bilmiyorlar. İhtimal Allah daha çok onların yanındadır da onlar hissetmiyorlardır. Hakikatte onlarda birer hain hali vardı, fakat onları halk teşvik etmişti. Pilatus ta en nihayet halkın zebunu oldu, başka bir şey değil. Romalı ile sade bir saat kalabilse idik ardımız sıra geldi bitti idi... Amma nereye mi? Gölün kıyısına dönelim! Burada hiç bir yemiş yetişip olmaz, Orşelim'in toprağı taşır.

Haçın tahtası daha kurumamış, çok ağır! Şuradaki, şu yolun kıyısındaki adam genç ve görbüzdür, belki de bu haçı inayeten o taşır, zaten artık gidilecek çok yol da kalmadı. O adamda iyi bir bakış var, imdada yetişir gibi görünüyor. Kendisine yabancı olan bir eve direk taşıyor, o adam kendisine mahsus olmıyan beşareti anlamış. Bu son saatte Yesu'a işte bir şakird geliyor. Ya ötekiler nerede?

Ve haç, mevkibin önü sıra ayağı takılıp sürçen bir delikanlının omuzları üstünde sallana sallana gittiği cihetle Yesu da askerler tarafından kaba kaba itile kakıla beti benzi uçmuş ve birdenbire kocamış bir halde ortadan gidiyor.

Etrafında asker, başı bozuk koca bir tabur var. Donuk

ve sessiz yüzbaşı yolun yanı sıra atla ilerleyor. Hepsi de hain halli. Çarmıha germek askerin yapacağı iş değil, hele sonradan beklemesi ise büsbütün hiç, — son defa o işkenceye çarpılmış olanlardan birinin ölmesi için iki gün lâzım geldi.

Tepenin üstünde ise başka bir zümre daha şimdiden bir çukur kazıyor ve haç çakıyor, zira orada yukarıda iki başka Yahudi daha var, canı ve hırsız iki Yahudi daha ki cürümlerinin cezasını bu gün görecekle. Bazı askerler, toprağa kazılmış delikleri genişletirlerken, ötekiler de yere yatırılmış çarmıhlara insanları çakıyorlar. O çivilenenlerden biri debeleniyor, fakat sağlam yumruklar onu orada sıkı sıkıya tutuyorlar. Çakanların şekle çok aldırdıkları yok, çakılanın yaygaralarını duymazdan geliyorlar, ellerine koca çiviler çakıyorlar, sonra üst üste kodukları ayaklara da sade bir tek çivi mıhlıyorlar. Boşuna ip israfından sakınmak için o çivileri sağlamca derine vuruyorlar. Vücutleri eğri kürsünün üzerine, ayakları da tahtanın üzerine dayıyorlar ki vücudu sürüklerlerken kaymasın. Şimdi askerler haçları toprakta açtıkları deliklerin yanına sürüyorlar, ağır direği hep birlikte dikine kaldırmak için arkadaşlarını çağırıyorlar. Haydi çabuk, direğin dibini möhkemleştirelim, deliği dolduralım! Ve, hemen hemen aynı lâhzada iki haç birden, üzerlerinde uluyan insanlarla birlikte sıcağın göz kamaştırıcı buharlı ve mavi havanın içinde yükseliyor.

Üçüncü adam bunların hepsini de görüyor, bununla beraber hiç bir şeyi görmiyor. Kendi kendine diyor ki bunlar katiller ve haramiler, yoldan çıkmış ve idam edilmiş zavallılardır. Haçların üstüne tespit edilmiş küçük küçük lavhacıklar hükmün ne sebepten verildiğini, cürmün ne olduğunu üç dilde de yazıyor. Yesu, kendisinin-kini arıyor. O küçük lavhayı tam da birz önce Yesu'ı tekmelerle itip kakmış olan o bodur şişko, toprağın üzerine yatırılmış olan haçma çakıyor: «Rex Judaeorum»? (*)

Yesu'un hiç kendini böyle bir isimle tesmiye etmişliği var mı? Şu halde bu yerde geçen şeyler bir hayalden, Allah'ın körlük vererek helâk ettiği insanların bir deliliğinden mi ibaret? Şimdi nerede ise! Şimdi nerede ise o onlara hakikatin ne demek olduğunu gösterecektir, o hakikat bütün şanı ve zaferi içinde aşikâr olacaktır!

İmdi Yesu hayale dalıp düşünmekte ve daha halâ ummakta iken hayvan pençesi gibi tırnaklı müthiş ellerin kendisini kollarından sertlikle yakaladıklarını hissediyor, onu yere yıkıyorlar, üzerine çekiyorlar, onu çeviriyorlar, bir çivi onun nazarında kos koca bir şey oluyor. Daha biraz önce tedkik eden, düşünen, mülâhazalarda bulunan o zekâyı dehşet basıyor. Yesu, bedeninin zora geldiğini, çekildiğini hissediyor. Öldürücü darbenin elemi altında bayılıyor.

Tekrar kendine geldiğinde gözleri de, zihni de yangın

[*] Yahudilerin meliki.

gibi cayır cayır yanan yaraları arasında yavaş yavaş açılıyor. Sağındaki solundaki haçlar ona kendisinin nerede bulunduğunu anlatıyor. Her halde gökte değil, bunu hissediyor, bunu görüyor. Ayaklarının altında bir asker ordugâhı görüyor, bu askerlerin bazıları içki içiyor, ötekiler de zar oynuyor. Oyuncuların ortasında kendi eski لباسının bahsı kazanana mükâfat olarak verilmek üzere yerde süründüğünü, ve o entarisi için kura attıklarını âdeta bir buğu arasından görüyor gibi keşfediyor. İşte hepsi de gözlerini ona doğru kaldırıyor, belki de o içini çekip inildemiştir; birisi bir işaret ediyor, bir kamış yükseliyor, o kamışa bir sünger bağlamışlar, bir ses ona yunan dilinde bağırarak diyor ki bunu içsin, içtiği şey onu çakır keyif edip sersemleştirecektir.

Yalnız o zaman Yesu tamamı ile uyanıyor. Kendisinde arta kalan ne kadar kuvvet varsa onunla kendini müdafaa ediyor, ateş gibi çayır çayır yanan başını olmaz gibilerde sallıyor, adamın omuz silktiğini görüyor, kamış ortadan kayboluyor. Yesu çakır keyif olup sersemleşmek istemiyor. Nice zamandır beklemiş olduğu lâhzayı hiç ellerinin elemi yatıştırmak için kaçırır mı? Ne diye şakirdleri burada değil, olsalar da Allah'ın kereminin geldiğini görseler!

Hepsi de uzaklarda. Kalabalık ta uzakta. Zira ötede bayram şenliği oluyor. Gözlerinin altında müstahkem şehir sert tepelerini dim dik tutuyor. Orşelim! Uzaklığın

iginde, sol tarafta parlak kubbeler yuvarlak yuvarlak duruyor: orası mabettir. O, orada galebe çalmak istedi idi! Orada ne yaptı? Ruhanî heyete öldürücü zararlar vermedi mi? Kâhinler eyi hissettiler ki onunla birlikte yeni bir âlem nizamı başlıyor, köhne mabet te yıkılıyor! Ne cidal! Bu cidal ne zaman bitecek?

O zaman iki yolcunun, yolda giderken başlarını kendisine doğru kaldırdıklarını görüyor. O da onlara bakıyor ve söyledikleri sözleri işitiyor, zira haç, yerden ancak bir kaç ayak yüksekte : « Şuna bakın, vay heykeli (mabedi) üç günde yıkıp bina eden! »

Yesu kulak veriyor, aklını ve muhakemesini yerinde bırakın diye o yırtıcı acısını zorlayarak, ikinci yolcunun, kendisine: « Sen eğer Mesih isen ve İsrail'in Melik'i isen şimdi haçtan in, biz dahi görüp sana inanalım » dediğini işitiyor.

Tüyleri ürperiyor. Bu yolcuların hakkı yok mu? Mucize ne zaman vaki olacak? Fakat işte sağdaki haçtan da ona alaycı bir sesle geliyor. Bu yolcunun söylediklerini o çarmıhtaki katil de işitmiş ve şimdi o da Yesu'a: « Evet, sen Mesih isen kendini ve bizi kurtar! » diye bağırıyor. Fakat öbür haramî artık ümitsizliğe düşmüş ve buna öte yandan haykırarak:

« Söylediklerinden utan! Biz hak üzere mahkûmuz, zira amellerimizin cezasını çekiyoruz, amma bu adam yol-suz bir harekette bulunmadı » diyor ve Yesu'a hitaben

de: « Ya Rap, melekûtunda geldiğin vakit beni tezekkür eyle! » diyor.

Bu sözler Yesu'un nazarında âdeta Allah'ın nuru gibi tecelli ediyor. Hakikatte haçların ayak ucundaki Romalılar çarmıha gerilmiş üç Yehudi arasında olan şu hazin hasbühale gülüyorlar. Fakat Yesu, bu adamda ancak ve ancak imanın sesini işitiyor. Hissediyor ki bir hırsız, bir katil onun kendi kudreti, Âdem oğlu'nun kudreti hakkında gayıptan gelen ilme sahiptir, bu haramî onun dermandan düşen ümidini yeniden canlandırıyor. Sanki Allah onu imanında sebat göstermeğe teşvik etmek için onun en zelil kardeşlerinden birini vasıta olarak kullanıyor. Melekût sözü bir defa daha, hem de yükseklerden inerek, göklerden gelerek onun kulaklarında çınlayarak, amma bu bir haçın tepesinde olmuş imiş, ne ehemmiyeti var! O zaman o da kansız, dermansız ve titrek dudaklarını yarı açıyor, ve o yarı açık dudaklardan öbürkünün duyamayacağı bir cevap nefhası dökülüyor:

« Bu gece, benim ile beraber Cennette olacaksın! » diyor.

Bu gece! Demek ki daha halâ ümit ediyor! Nerede ise Eb'bi gelip onu kurtaracaktır!.. Eb'binin onu hemen şimdi kurtarması lâzım. Yaralarının, kalbinin, uzuvlarının kısıkaçla çekilir gibi acıları onun iradesi olamaz. O, güvercin gelip ve Rabbin sesi erip kendisine, sanatını bir yana bırakarak Eb'binin melekûtunu tebşir etmesini

bildireliden beri hep fikir uğruna mücadele etmiş. Şayet imanı bir tuzaktan ibaret idi ise, gözüne görünen şey bir hayalden başka bir şey değil idi ise, o halde ne diye insanlar onu incittiler, azarladılar, azaba soktular ve hiç bir kimseye vurmak için asla kalkmamış ellerine çiviler çaktılar? Şayet bütün bu mihnetler bir geçitten ibaret iseler ne diye bu kadar işkence vericidirler? Ne diye bu kadar uzun sürerler?

Böylece elem ve hatıra birbirlerinin etrafına tırmanmağa, birbirlerine karışmağa ve birbirlerinin içine girmeye başlayarak, onlara aydınlık veren akıl ve muhakeme ise artık onlara daha fazla bir karışıklık ve belirsizlik vermekten başka bir şey yapmıyor. Düşünceleri de tıpkı, bitkin uzuvlarına öğle güneşinin iğne iğne sapladığı şu alar gibi, amansız mavi göğün çekip alınma attığı zalim oklar gibi yaralayıcı oklar, ısıklık çalan alevler oluyor.

Sönükleşen nazarı etrafa avare avare bakıyor, aranıyor. Kimi? Şakirdlerini mi? Dostlarını mı?

Kaçmışlar mı?

Orada hiç bir kimse yok ki son ve teselli verici bir söz haykırımsın, böyle bir sıkıntı zamanında ona kendi mezhebinin kuvvet ve tesellisini versin. Orada onun son sözlerini toplayıp ahlâfa saklayacak bir kimse yok.

Onlar kendileri dün nasıl uyudularsa, denebilir ki gayret ve hamiyetleri de öyle uyuya kalmış. Muallimin tesiri artık dinmiş gitmiş, imanları yıkılmış gitmiş, beşa-

ret müjdesi kumlar içinde bir ırmak gibi kaybolmuş, kardeş sevgisi kaynağı kurumuş. Hepsi de boşmuş! Onun arkasında yalnız bir kaç kadın, koyu peçelerinin içinde kendilerini gizliyorlar, galiba ağlaşıyorlar. Ona selâmlarını haykırmaya da mı cüretleri yok? Anası ondan uzakta kalmış, erkek ve kız kardeşleri de ondan uzakta kalmışlar. Orada hıçkırma hıçkırma bekleyen kadınlar, yabancı kadınlar. İçlerinde en yakıcı acıyı duyan da şüphe yok ki günahlı kadın. Bir gün, te ötelerde, onun o uzak vatanında, gölün kıyısında Yesu'un ayaklarını kendi saçları ile kurulanmış olan kadın o kadındır.

Yesu'un gözünün son gördüğü kadınlar üç biçare balıkçı karısı. Onun o sevgi tebşirini bunlar anlamışlar. Ya öteki binlerce kişiler? Bütün bu şenlik ve şadümanlıkla dolu yazdan baki kalacak nedir? Bütün şakirdleri böyle kaçıp gittikten sonra onun İncili devam edip gider mi? Ya rüzgâr tarafından süprülüp te tamamı ile darma dağmık olursa, o zaman Yesu lüzumundan fazla kendini beğenmişin biri diye kalmaz mı? İşin sonunda o, kendisine yalancı diye muamele etmiş kardeşlerinden daha üstün biri olarak kalmaz.

Dermanı tükenen etinde elem dakikadan dakikaya daha burğu gibi delici, daha yırtıcı ve kendini daha sancı ile duyurucu bir hal alıyor. O elem artık bir yangın, gazaplı bir hayvan.

Sade bir kaç saat sonra, nazik bedeninin içinde kalbi-

nin artık kırıldığını hissettiği zaman, artık aklı, muhakemesi ve hayali, imanı ve ümidi karardığı zaman, artık sırf müthiş bir can çekişmenin dehşeti ile sarsıldığı zaman bütün bu müddet zarfında susturmuş olduğu dudakları bir defa daha çözülüyor. Artık, Getsemani gecesinin son hayal sukutu, ümitsizin gönlünde sonsuz derecede çoğalıyor; kurban gitmekten kaçıp kurtulmak arzusu bir ittiham şekli alıyor; şu bir kaç ihtilâçlı saniyede fevkalbeşer bir hayatın hulyaları uçup gidiyor. Onun şifa vermiş olduğu insanların cümlesi, onun talim etmiş olduğu kimselerin cümlesi rüzgârın önünde toz dağılır gibi birer yana savulup gitmişler. Evet, işte gayet açık ki bunca büyük bir imanla kendini vermiş olduğu Eb'bi evlâtlarının en şefkatlisi olandan yüzünü çevirmiş, Oğlunun bu mihneti üzerine bulutların üstünden eğilip te bakmıyor, onun ruhu buradan çok uzakta, kalbi göklerin ta derinliğinde çarpıyor, yer yüzü mahvolup gitmiş, Oğlu yap yalnız, Eb bir baba değilmiş. Yalnız ve metruk bin insan bedeni solup bitiyor, bir insan kalbi kırılıyor ve Yesu:

« Ey Allah'ım, Ey Allah'ım! Beni ne için terkettin? » diye bağıyor. Askerler bunu işitiyorlar, zar atma oyunlarını kesiyorlar. Yüzbaşı, gözlerini ona doğru kaldırıyor, askerlerden birine, kendi matrasının içinde bulunan içkiden birazını, tıpkı az evvel ona verdikleri o yatıştırıcı içgi gibi, bir süngerin üzerine dökmesini emrediyor.

Can çekişen insan, kamışın kendi dudakları hizasında durduğunu o ölgün bakışı ile görüyor, dudaklarının kenedini çözüyor, ve madem ki artık her ümit kendini terk edip gitmiştir, o da o süngeri emiyor. Sonra o yırtıcı işkence onun etini yeniden kıskaç gibi çekiyor. Yesu can hıraş bir yaygara koparıyor.

Ve bu yaygara, otuz yıl müddetle meramını tatlılık, eyilik ve sevginin tesellisi sesinden başka, kalbin o sız-süz musikisinden başka bir sesle anlatmamış olan bir hayata sonuna erdiriyor.

V

Şûra azasından biri gelip te Roma âdetine göre ölünün, dostlarına ve hısım akrabalarına ait olan cesedini Pilatus'tan istediği ve eşraftan olan bu zat kendisinin de peygamberin mezhebinden olduğunu söylediği vakit Pilatus: Ya, hemence ölmüş mü? diye soruyor. Fakat Yesu'un sade bir kaç saat içinde haçın üstünde tamamı ile öldüğünü ancak yüzbaşı gelip te kendisine tekit ettikten sonradır ki vali öteki gerilmişlerin ölmelerini tacil için inciklerini kırdıkları gibi bunun inciklerini kırmamalarına müsaade gösteriyor. Zira yarın sebt günüdür, onun için her şey daha önceden bitirilmelidir.

Başka bir kimse gelip te işin içine karışmasın diye bu yabancı ile bir de kadınlar Yesu'u haçtan alelacele indi-

riyorlar. Hemen bir sedye, bir de beyaz keten alıp çabucak bu zatın, şehir kapılarından dışarıda sahip olduğu bir bahçede kayanın içine kendisi için son zamanlarda kazdırmış olduğu yep yeni kabre gidiyorlar. Sebt bittikten sonra onu mezhebin bütün ayinlerine göre gömecekler, bu gün lâzım gelen şey sadece kâhinlerin istihkak davasına kalkışmalarına mani olmaktır, onun için sanki bir kaçış yolu üzerinde imişler gibi acele ediyorlar. Hoş koku, belsem filân yok; kabir girintisinin önüne koca bir taş yuvarlamakla iktifa ediyorlar, zira işte ilk yıldız artık beliriyor, işe ancak sebtten sonra devam edilebilecek.

Ertesi akşam kadınlar hoş kokular ve belsemeler alarak tekrar geliyorlar, ve Mecdelli Meryem vakti ile Yesu'un dirisini nasıl hoş kokulu yağlarla yağladı ise ölüsünü de öyle yağlamak istiyor. Fakat koca lâhit taşını kim yerinden kıpırdatabilecek? O civarlarda da bir tek adam bile görülüyor! Bununla beraber bahçenin onu dün yerleştirdikleri yerine vardıklarında görüyorlar ki taş yerinden oynatılmış, ceset te artık orada değil!

Olan biten şeyi bütün Orşelin daha hemen ertesi gün haber alıyor. Birbirini nakzeder yüzlerce şayia şehirde ağızdan ağıza gezip gidiyor. Bazıları Pilatus öldürülsün diye emir verdikten sonra pişman olmuş: cesedi kaldırmış ve başka yere gömdürmüş diye rivayet ediyorlar. Diğer bir kısmı da halkın gözünün önünden bir sanemi yok etmek için bunu kâhinler böyle yaptı diyor. Üçün-

cü biri çıkıp diyor ki bu işi yapan bahçivandır, çünkü beklenenlerin hepsinin gidip gelmesi adamın bahçesini berbat ederdi. Bir dördüncüsü yağma maksadı ile ekseriya mezarlara hürmetsizlik gösteren ayak takımını cürümlü çıkarıyor. Bir beşincisi diyor ki haçın üstünde daha şimdiye kadar böyle sade üç saat içinde bir kimsenin öldüğü vaki olmuş şey değildir: onu dalgın baygınlığından uyarmışlar ve kurtarıp gitmişlerdir. Kâhinler Pilatus'un nezdine gidiyorlar; onun bu teseyyübünü tazir ediyorlar ve gururlu peygamberin cesedini alıp götürmeleri için şakirdlere müsaade ettiğinden dolayı sayısız ve sonsuz can sıkıcı şeyler vukua geleceğini ona daha önceden haber veriyorlar: « Ve şimdi halka diyeceklerdir ki ölülerden kıyam etmiş » diyorlar.

Bununla beraber kadınlar, vakti ile onu sevmiş olan kadınlar, o vecitleri içinde, ölülerden kıyam etmiş olan Yesu'u gerçekten diri olarak gördüklerine inandılar.

İÇİNDEKİ YAZILAR

	Sahife
KARİ'E	9
DİBAÇE — ORŞELİM	15
FASIL I — HİTAP	62
» II — TEBŞİR	111
» III — BULUTLAR	178
» IV — CİDAL	223
» V — MİHNETLER	278

RESİMLERİN BULUNDUĞU SAHİFELER

VAFTİZ	17
YESU, BALIKÇILAR ARASINDA	33
YESU, DİN ÖCRETİRKEN	57
YESU, HASTALAR ARASINDA	65
YESU, HASTALARA ŞİFA VERİRKEN	81
YAIRUS'UN KIZI	97
AZİZLERDEN SEN JAN BATİSTİN İDAMI	113
HALİM SAMARYALI	129
MARTA VE MİRYAM	145
İBADET EDERKEN	161
YESU, ZANIYE KADINLA	185
GETŞEMANİ	193
DİKENLİ TAÇ	209
ÇARMIHA GERİLİŞ	225
MEZARA KORLARKEN	241

BU KİTAP
BİN DOKUZ YÜZ OTUZ
YILINDA İSTANBUL'DA
DEVLET MATBAASINDA
BASILMIŞTIR